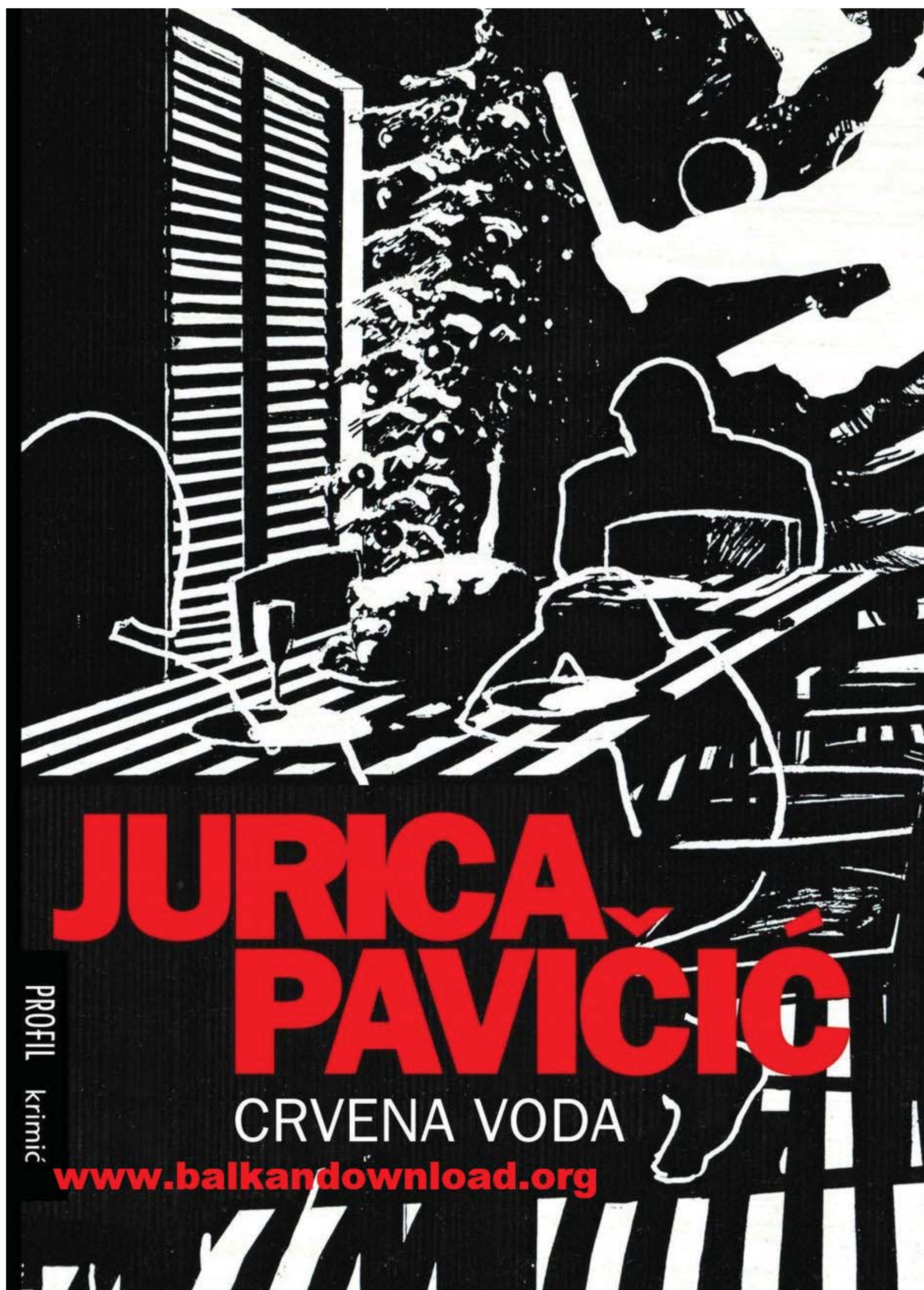
BalkanDownload

CRVENA VODA

JURICA PAVIČIĆ

BalkanDownload

PRVI DIO

Silva je nestala

JEDAN

Vesna
(1989.)

Za početak, Vesna pamti vrijeme.

Dan je bio rujanski topao, predivan, baš kao da im se nebo unaprijed ruga. Toplinu babljeg ljeta cijelo je popodne hladio ugodni maestral s mora. A kad se smrklo, u ulice, kuhinje i sobe ušao je ugodni srh večernje hladnoće koja najavljuje jesen.

Vesna ne pamti samo vrijeme. Pamti i prostor.

Pamti kuću na vrhu Mista, u ulici iza crkve, kuću u kojoj je poživjela najveći dio života. Kad zatvori oči, Vesna jasno može vidjeti raspored prostorija, pokućstvo, predmete. Ulaz preko balature, ostakljena veranda, dnevna soba, kuhinja s podom od taraco-kocki. U dnevnoj sobi stol, a nasuprot stolu kauč s iscufanom presvlakom. U hodniku metalni pikatabar za kapute. A pokraj njega - vrata. Vrata Silvine sobe, na koja je Silva nalijepila natpis *Keep out.*

Vesna pamti kako je dnevna soba izgledala tog dana. U uglu televizor *EI Niš.* Na fotelji naramak još neopeglane robe. Na zidu kalendar s kanadskim vedutama, a iznad kuhinjskih vrata oleografija Dobrog Isusa. Isus na slici ima vlažne i sanjive oči, pognutu glavu i blago valovitu bradu. Uperio je kažiprst nagore, kao da ih opominje na ono što dolazi.

Tako je izgledala njihova stara kuća tog dana - 23. rujna 1989.

Te je večeri subota. Kao i svake subote, večeraju zajedno. Četvero ih je za stolom. Na čelu je stola Jakov. Na suprotnoj strani sjedi ona sama. Uz stranu prema terasi sjede njihova djeca. Dvoje djece. Dvoje blizanaca - Silva i Mate.

Tako počinje prizor koji Vesna pamti. Svi su četvero u kući, sjede oko stola. Pred njima je večera, a tu je večeru ona skuhala. Pred njima su na stolu lešo fažoleti, kruh i frigane gire. A njih četvero sjede i jedu, kao da je obična večer, bilo koja večer.

U uglu sobe upaljen je TV s kojeg se čuju vijesti. Vijesti su burne, vremena uzbudljiva: kineski studenti demonstriraju na trgu, u Rumunjskoj se pobunio narod, a slovenska je partija izglasala novi ustav i zatražila reformu jugoslavenske federacije. Posvuda uokolo o politici se govori s nekom novom, nemirnom gorljivošću. Ali ni nju ni Jakova politika ne zanima. I ona i Jakov žive u čvrstom uvjerenju da ako se budu držali podalje od nevolja, da će se nevolje držati podalje od njih.

Sve pamti Vesna: mirise, okuse, slike. Pamti meke utrobe girica koje joj se tope u ustima. Fažolete koje je - kao uvijek - začinila nasjeckanim češnjakom. Pamti Jakova koji, kao uvijek, jede sporo i malo. Silvu, kako halapljivo guta ribu, bori se s dračama i pljuca ih u tanjur. Pamti - naravno - i Matu. Pamti ga kako jede pažljivo i polako, kako slaže

riblje kičme uz rub tanjura, u potpunom redu, kao da su mrtvaci. Mate je uvijek tako jeo. Polako, metodično, režući sitne komade hrane, kao da hrani male, nevidljive Liliputance.

Četiri siluete, četiri tijela, nagnuta za stol - cuclaju ribu i pljuju drače. Tako pamti Vesna tu večer. Pamti je do dandanas.

Jer, danas zna. Zna ono što tada još nije znala.

Zna da je to posljednja večer njihova normalnog života.

***

Tog rujna ‘89. Jakov i ona u braku su nepunih osamnaest godina. Za Jakova se udala ujesen 1971. Vjenčali su se jedne subote, tri tjedna pred Božić, a civilni obred vodio je mjesni matičar Općine Misto. Pir su proslavili u sali hotela, a prvu noć proveli u hotelskoj sobi koja je - izvan sezone - bila vlažna i hladna.

Nakon vjenčanja Jakov i ona uselili su se u kuću na vrhu kale iznad crkve svetog Špira. Kuću su dijelili s tetom Zlatom, Vesninom neudanom tetom koja će biti njihov sustanar idućih sedam godina. Tiha i nevidljiva, Zlata je s njima živjela sve dok je jednog popodneva 1978. nisu našli nepomičnu na kuhinjskim pločicama, zgromljenu moždanim udarom. Zlatu su pokopali tiho i dolično, a onda - tjedan potom - iselili njezinu sobu s vratima koja izlaze na hodnik. Od Zlatine su sobe napravili sobu za Silvu.

Te subote ‘89. Silva je još stanar sobe koja izlazi na hodnik. U toj sobi drži svoju odjeću, drangulije i adolescentske tajne. Na vrata sobe objesila je engleski natpis koji poručuje odraslima neka se drže što dalje.

U staru kuću, kod tete Zlate, Vesna i Jakov uselili su se ujesen ‘71., dan nakon vjenčanja. Mjesec dana kasnije

Vesna je osjetila jutarnju mučninu i prije doručka povratila u slivnik. Tjedan potom mjesni joj je liječnik obznanio da je trudna. Nedugo potom, splitski joj je ginekolog rekao lijepu vijest. Nosila je blizance.

Mate i Silva su dvojajčani blizanci. Kad ih promatra, čovjek uoči sličnost, iste obrve i profil nosa. Imaju isto fino čelo i istu boru uz usta, boru koja nagoviješta prkos. Ali, ako Mate i Silva sliče fizički, ne sliče jedno na drugo karakterom. Mate je miran i odgovoran dječak, savjestan i oprezan, momčić na kojeg se možeš osloniti i za kojeg Vesna zna da će im biti podrška u starosti. A Silva, Silva je drukčija. Silva je - rekla je jednom teta Zlata - *hajdučka.* Silva će daleko dospjeti, rekao je jednom Jakov. Daleko će dospjeti jer uvijek zna istjerati svoju volju.

Tog rujna ‘89. Mate i Silva imaju nepunih osamnaest godina. Mate je maturant srednje brodograđevne škole, a idućeg ljeta, kad maturira, planira upisati brodograđevni fakultet. Silva završava ekonomsko-birotehničku školu, a na upite roditelja o mogućoj budućnosti odgovara uvijeno, oprezno mijenjajući temu. Srednju su školu i Silva i Mate upisali u Splitu. Kad se upisao u srednju školu, Mate je od popodneva radio kao pomoćnik na istovaru ribe. Kako nije želio izgubiti popodnevni honorar, ostao je živjeti u Mistu i počeo putovati u školu. Mate stoga svaki dan ustaje u šest i vozi se do Splita prigradskom linijom 35 minuta po magistrali. Silva ne. Silva stanuje u ženskom đačkom domu u Ćirilometodskoj ulici u Splitu. U Misto navraća svake subote, pa je tako i te subote stigla kući na posljednji ljetni vikend.

Tog rujna ‘89. Jakov ima četrdeset i dvije godine. Iznad sljepoočnice već je pomalo ćelav - ali još uvijek je mršav, trbuh mu je ravan, a na tu činjenicu osobito je ponosan.

U tom trenutku Jakov je još uvijek knjigovođa u tvornici plastične galanterije. Tvornica u kojoj radi nalazi se u stakleno-metalnoj hali iznad magistralne ceste, hali koja je danas tek polupana ruina. Tvornica proizvodi plastične lopte, bokobrane i čamce za napuhivanje. Jakov u tvornici radi u odjelu platne službe. Svoj posao radi strpljivo i savjesno, bez nemara, ali i bez ambicija. Kad dođe kući i završi objed, Jakov otpočine na kauču i pročita novine. Potom se spusti u prizemlje, u nekadašnju konobu. Tamo se bavi razbibrigom koja mu je glavna strast: radioamaterstvom. Po sav dan Jakov spaja, lemi i lijepi, sastavlja aparate pune lampica koje se Vesni čine tajnovito magične. A onda - kad padne mrak - Jakov sjeda u podrum, prebire po frekvencijama i razgovara satima na engleskom s ljudima koje nikad neće vidjeti. Vesna koji put sluša muža kad razgovara kao neznanac s neznancima s drugog kraja globusa. Nikad joj neće biti jasno koji je u tome smisao. Ali - ako tako i misli, Vesna to Jakovu neće reći jer Vesna zna da muško mora imati neku luckastu strast.

Te 1989. Vesna ima trideset i osam godina. Već četrnaest godina Vesna je nastavnica zemljopisa u područnom odjelu Osnovne škole Misto. Od ponedjeljka do petka Vesna mjesnu dječicu podučava o kretanju golfske struje, o zemljama izvoznicama nafte i riječnim sljevovima Jugoslavije. Kako je mjesto malo, vlastite učenike susreće na cesti, đaci je pozdravljaju u trgovini, a njihovi joj roditelji kimnu glavom s odobravanjem kad je spaze nedjeljom u crkvi. Kad je počinjala raditi taj posao, Vesna je vjerovala da voli školu i da voli djecu. Danas više nije tako sigurna. Kako prolazi vrijeme, opaža sve češće da u razred ulazi s prigušenom iritacijom, a da joj dječje psine pobuđuju izljeve nerazmjerna gnjeva.

Nakon četrnaest godina Vesni se sve češće čini da djeca u suštini nisu dobra.

Koncem iduće godine Vesna će ući četrdesetu. Pokatkad misli o toj ružnoj znamenci četiri kojom će ubuduće počinjati njezina dob. Misli o tome kako se zadnjih godina udebljala, kako se zakopala u monotoni posao te u brak koji je miran, sretan, ali dosadan. Tada - a to je zbilja rijetko - Vesna shvaća da se nalazi na onoj točki života kada sa sobom još može učiniti mnogo. Još uvijek može promijeniti posao ili promijeniti grad. Može smršavjeti, učiti kineski ili promijeniti frizuru. Ali te pomutnje traju kratko. Vesna ne želi zaista promjene, a zna da ih ne želi ni Jakov. I njemu je - kao i njoj - život koji vode dobar. Od ponedjeljka do petka i ona i on rade svoje dosadne, pouzdane poslove. Popodne čitaju na verandi - ona knjigu, on novine - a ljeti odu na plažu. Subotom se spuste do ribarice u luci i od ribara u mandraču kupe ribu. Nedjeljom u dvorištu zapale vatru i ispeku na gradelama ribu, ili kobasice, ili kotlete. Jakov voli raditi oko vatre. Kad zapali oganj, čelo mu se zacrveni, a nad obrvama mu izbiju krupni grašci znoja. Jakov uvijek prepeče meso i upropasti ribu, ali Vesna ga pušta da se igra onim što ga veseli.

A onda, kad se dan smiri, ona i Jakov podvečer zajedno sjednu na kauč i pred sebe na stolić stave bocu refužo vina. Negdje oko deset Vesna osjeti da joj se kapci sklapaju, a Jakov utrne televizor i preseli je u krevet. U tom trenutku - u ljeto ‘89. - još uvijek se seksaju. Ne rade to često, ali rade smireno, znalački, kao da je tijelo onog drugog dobro poznati, uhodam uređaj kojim si navikao rukovati.

U tom trenutku - tog rujna ‘89. - Vesna je još uvijek sretna žena.

Sve to pamti Vesna. Pamti četvero ljudi koji sjede za kuhinjskim stolom, ispod sanjivog Isusa i kalendara s kanadskim pejzažima. Nad Mistom pada suton, a s pjacete pred lučicom čuje se tonska proba za ribarsku feštu. Pamti četiri sjenke kako jedu, srču večeru, lijevaju vino, razgovaraju. Jakov će ustati, odnijeti pjate u sudoper i u kredencu spremiti vino. Silva će se dići od stola i lijeno se, mazno povući u svoju sobu.

Ono što slijedi, Vesna pamti kao film koji će odvrtjeti tisuću puta. Pamti sebe kako u sudoperu ispire pjate. Matu kako trese tavalju i s poda mete mrvice. Jakova koji sjeda uz stol, zabavljen križaljkom u *Slobodnoj Dalmaciji.* Dok Jakov rješava križaljku, Silva odlazi u sobu. Vraća se odjevena za izlazak. Vesna točno pamti kako je odjevena. Pamti to i dandanas, kao da je Silva pred njom: prekratka haljina cvjetnog uzorka, visoke crvene starke, široka vrećasta torba. Pod miškom crveni šuškavac. Jer, bablje je ljeto, pa noću uz more može zafriškati.

To je taj trenutak. Silva stoji na vratima, u haljini cvjetnog uzorka, sa starkama na nogama. Stoji, kao da čeka aplauz, a onda kratko kaže. Kaže: *Idem.*

- S kim ideš vani? - pita je Jakov. - Je li s Branom?

- Ne, ne s Branom - odgovara Silva - ne danas. Nije ovdi, u Rijeci je, na prijemnom za nautiku. Vraća se sutra.

- Pa di ideš? - pita Silvu otac.

- Idem doli, u valu, na feštu - odgovara ona. - Nemojte me čekat, doću kasno.

- Čuvaj se - kaže joj Jakov. Kaže kćeri da se čuva, a Vesna se i dandanas zapita zašto joj je to rekao.

Silva popravi naramenicu, zadigne torbu, a potom kratko, nehajno kaže: *Ajde, bog.* Kaže to, pa izlazi kroz vrata, brzo i nečujno kao lahor.

Izlazi, a Jakov tome ne pridaje baš ni najmanju pažnju. Dok mu kći odlazi, on sjedi uz stol, zauzet je križaljkom, pa i ne podiže glavu. Dok joj kći odlazi, Vesna je zabavljena pjatima koje suši kuhinjskom krpom. Ni dandanas ne zna je li Silvu uopće pogledala. Gotovo je sigurna da joj nije odgovorila pozdravom.

Jer tada to nije mogla znati. Ali sada zna. Taj trenutak - kad Silva kaže: *Ajde, bog* i zatreperi haljinom put izlaza - bio je posljednji put kad su je vidjeli.

DVA

Mate
(1989.)

Tog jutra Mate se probudio mamuran. Kad se probudio, strop se nad njim ljuljao, a od sljepoočnica prema čelu sijevao mu je tupi alkoholni bol.

Otvorio je oči. Ali odmah ih je zatvorio jer ga je od jarkog jutarnjeg svjetla glava boljela još više. Ostao je ležati zatvorenih očiju, pokušavajući još malo zaspati, nadajući se da će mu san odagnati glavobolju. Ali za to je bilo kasno. Zvukovi i svjetlo posve su ga razbudili, pa je naprosto ostao ležati zatvorenih očiju, osluškujući zvukove okolnog svijeta.

Oko sedam u hodniku je čuo očeve korake. Potom zvuke tuširanja, pa opet korake. Pa mater i oca kako potiho razgovaraju u kuhinji. Iz kuhinje je do njegove sobe dopro miris turske kave. Taj mu je miris bio ugodan.

Ležao je tako zatvorenih očiju i osluškivao. Čuo je bat koraka na skalama, a onda i oca kako otvara konobu. Iz konobe je uskoro začuo zvukove rada. Kao i svako nedjeljno jutro, otac je nešto lijepio i lemio.

U osam i četvrt s tornja Svetog Špira začulo se zvono koje je pozivalo na jutarnju misu. Mate je opet začuo korake na skalama balature. Čuo je Vesnu kako odlazi na misu, pa Vesnu kako se vraća s mise. Čuo je mater kako kašlje na hodniku, kako suši robu te - na koncu - kako otvara vrata Silvine sobe, s nakanom da je probudi.

A onda je opet čuo materine korake na skalama. Mater se spustila dolje, u dvor, i otvorila vrata radionice.

Tada je, nešto prije deset, Mate iz dvorišta začuo rečenicu kojom je započela nevolja. Vesna je ušla u radionicu i izgovorila rečenicu koju je Mate jasno i razgovijetno čuo. *Silve nema,* rekla je. *Nije u sobi.*

Bilo je to u nedjelju, dvadeset i četvrtog rujna, u deset do deset ujutro.

***

Tog jutra nisu se stvarno ni zabrinuli. Mati se danas to čini strašno, ali zna da je to živa istina. Nisu se zabrinuli ni mater, ni otac, ni on.

Silve nema - negdje je prespavala, ili je rano izišla, ili je sinoć negdje zaglavila. Ali - vratit će se. Ništa se loše ne može dogoditi. Jer ovo nije američki velegrad, ovdje nema kidnapera, sjecikesa i serijskih ubojica. Ovo je Misto - a u Mistu se nikad nikom ništa nije dogodilo.

Kad je Mate ustao, kad se istuširao i umio, mater ga je - jedva zabrinuto - zapitala zna li gdje mu je sestra. Mate joj je odgovorio ono što je znao. Sinoć je bila na ribarskoj fešti, kao i on. Na fešti je svirao bend, a DJ Robi je nakon koncerta puštao muziku. Silva je plesala. Tada ju je posljednji put vidio: dok je plesala, oko jedanaest.

Mate je to rekao materi. Ali nije joj rekao sve. Nije joj rekao da su se on i ekipa u jedanaest makli s fešte jer su imali dvije boce stoka i dobru travu. Nije joj rekao da je ostatak noći proveo na žalu pod uvalom Travna pokušavajući zavesti curu iz Novog Sada koja je govorila zavodljivom, otežućom ekavicom. Nije materi rekao da je uz par džointa popio skoro litru štoka te da ga od talijanskog vinjaka sad ubitačno boli glava.

Nije joj rekao ni to da je u jedanaest - kad je otišao s fešte - Silvu vidio kako pleše s Adrijanom, sinom pekara Lekaja. Ni to da je Silva od DJ- a Robija jednom, pa dvaput naručila pjesmu *Red Red Wine* UB40, pa se u trenutku kad je on odlazio, uvijala u Adrijanovu zagrljaju u polaganom *reggae*-ritmu. Ni Silva ne bi starcima prijavila njegovu nepodopštinu. Nije ni on stoga htio prijaviti njezinu.

Mater ga je saslušala, prijekorno kimnula glavom, a onda se vratila u kuhinju i počela ljuštiti krumpir. *Bit će da je kod Brane. Doći će,* rekao je na to Jakov. To je rekao i spustio se natrag u radionicu, potpuno nehajan, potpuno miran.

Idućih sat i pedeset minuta Jakov je proveo u konobi, staloženo posvećen radioamaterizmu. Vesna je krumpire i kokoš položila u škrovadu, a onda sjela uz kuhinjski stol i stala čitati nedjeljne novine. Mate se istuširao, krišom popio tabletu za glavobolju, pa opet zavukao u sobu - sada zamračenu - čekajući da mu bol u glavi popusti. Kad se probudio, glavobolje više nije bilo. Pogledao je na sat: bilo je jedan i četvrt.

U jedan i pol ušao je u kuhinju. Ručak je bio postavljen. Na stolu su bih pjati, salata i boca bijelog vina, a u štednjaku je mirisala pečena kokoš. Ali Silve nije bilo. Mate pamti taj moment: prvi je put malo, ali sasvim malo, bio zabrinut.

U dva i četvrt Silve još nije bilo. Vesna je stajala naslonjena uz frižider, a na licu joj se vidio ozlojeđeni prijekor. Otac je stajao uz kuhinjski stol, uz pristavljene čaše i pjate, i pogledavao na zidni sat na kojem se velika kazaljka približavala brojci četiri. Na koncu je - u dva i dvadeset - rekao: *Mate, ajde se provrti po mjestu. Potraži di je.*

- Mate, potraži je - rekao je otac, u dva i dvadeset, dvadeset i četvrtog rujna osamdeset i devete.

Mate tada to nije znao. Ali danas zna: tog dana, tog časa, u njegovu je životu počela potraga.

***

U dva i dvadeset Mate je navukao na noge patike, izišao iz kuće i krenuo potražiti sestru. Spustio se kaletom do trga pred crkvom, skrenuo strmom ulicom nizbrdo i prošao pokraj zadružnog kamiona parkiranog iza Lekajeve pekare. Kad se spustio do ribarske lučice, krenuo je obalom prema kraju Mista, sve do točke gdje je cementna riva prestajala, a kuće se rijedile.

Nastavio je hodati stazom uz more, između suhozida i sivih, kvrgavih mrkenti. S cementne je staze prešao na put popločen kogulama, a s njega na zemljani, utabani put. Hodao je po utabanoj zemlji sve dok nije stigao do kapelice Zvizde Mora na punti. Kad je zašao za puntu, spazio je cilj do kojeg se zaputio. Iza rta, na osami dalje od mjesta, spazio je kuću Rokovih.

Tog ljeta '89. Silva je počela hodati s Branom, sinom Rokovih. To se dogodilo negdje pred ljeto, krajem svibnja ili početkom lipnja. Jedne večeri, nakon nekog tuluma uz vino i

travu, Brane i Silva zagubili su se nekamo na osamu. Kad su se vratili, ruke su im bile prepletene oko struka, a Brane je sijao od sreće. *Ja i tvoja sestra smo skupa,* rekao mu je Brane sutradan, a Mate od zaprepaštenja nije odgovorio ništa.

Znao je otprije da se Brani Silva sviđa: Silva se, uostalom, sviđala svim muškima u Mistu. Pamtio je kad su u prvom razredu srednje škole otišli svi skupa tući pedoče u uvalu Travna. Otišli su u Travnu s tri plastične pasare, njih petnaestak, što turista, što domaćih. Kad su predvečer završili s pustošenjem školjaka, armižali su brodove i na žalu zapalili vatru. Neki Zagrepčani zasvirali su gitare, a oko vatre je kružila boca lošeg mjesnog vina. U jednom trenutku Mate je primijetio kako Brane gleda Silvu. Gledao ju je kao da je želi progutati pogledom. Te večeri, međutim, Silva se zalijepila za jednog od Zagrepčana s gitarom. Pustila je da je privije uz sebe, negdje oko deset stali su se ljubiti, a on joj je ruku zavukao duboko niz struk. Mate je u nelagodi htio odvratiti pogled, ali jedino na što je mogao upraviti pogled bio je Brane. Brane je stajao uz vatru, tmuran i mrk, a na licu mu se vidio posvemašnji očaj.

U rujnu Silva je opet krenula u Split u školu, a Brane se - činilo se - smirio. Strpljenje mu se, međutim, isplatilo. Idućeg svibnja Brane i Silva napokon su se spetljali, a ta je veza trajala unatoč Silvinim izbivanjima i boravku u gradu. Od ponedjeljka do petka Silva je bila u Splitu i vodila svoj život. Vikendom bi došla u Misto, a Brane i ona tada bi bili zajedno. Brane bi došao na vrata po nju, a onda bi izišli van, u neki od dva i pol kafića od kojih se sastojao mjesni zabavni život. Činilo se kao da bi Brane htio da vrijeme koje su imali provode što više zajedno i što više nasamo. Ali Silva je imala drukčije planove. Silva ih je vukla tamo gdje su bili društvo, piće, zabava, gdje je bio i Mate. Mati se neki put činilo da bi Brane volio da nije tako. Ali rano je shvatio da je u tom paru Silva vođa, a Brane nekritički sljedbenik.

Nakon kraćeg hoda, Mate je stigao do crkvice Zvizde Mora. Pred njim je ležala punta poluotoka, mjesto gdje je kopno Mista najdublje stršalo u kanal. Punta je bila otvorena na jugo, pa su se sive, gole i solju išibane mrkente penjale visoko uz kopno. Nekad se govorilo da je ta punta opasna za pomorce. Vjerojatno su zato na njoj i sazidali kapelicu morskoj zaštitnici. Kapelica je bila sitna, ne veća od pseće kuće ili roštilja. Skutrila se na vrhu rta, iznad sivih, kvrgavih škrapa. Imala je krov na dvije vode i na zabatu mali metalni križić izjeden hrđom. Pod zabatom je kvrgavim slovima bio urezan natpis *STELLA MARIS.* U kapelici je stajao sadreni kip Gospe. Bio je zabravljen iza rešetaka, pa se Mati činilo kao da je Gospa zatvorenica svoje male, privatne tamnice.

Iza kapelice Mate je zašao puntu i zaputio se dalje stazom između morskih hridi i visokog suhozida. Na jednoj strani staze bile su gole, sive mrkente saprane valovima južine. Na drugoj strani, iza zida, nalazio se veliki zapušteni prostor prekriven rogačima, dračom i podivljalim maslinama. Taj su dio mještani nazivali po Braninoj familji: *Rokove zemje.* Hodao je kroz Rokove zemje sve dok nije stigao do Branine kuće.

Kuća Rokovih nalazila se na osami, na zaravni uz more. Pred kućom se protezao suhi vez - kosi betonski navoz koji je završavao u moru, a po sredini je imao urezane šine. Branin otac Tonko naslijedio je i navoz i zanat popravljanja brodova. Bio je plastičar. Kitao je plastične barke, krpio ih, armirao mrežicom i sanirao osmozu. Bio je to bučan, prljav i otrovan posao. Mogao ga je raditi samo na takvu mjestu, podalje od ljudi i ostalih kuća.

Kad se približio kući, Mate je začuo zujanje brusilice. Prišao je kući i glasno pozdravio. Zvuk brusilice utihnuo je. Iza jedne od barki provirila je Tonkova glava. Brada i kosa bih su mu bijeli od plastične piljevine, kao da je slabo prerušeni Djed Mraz. Spazio je Matu i kimnuo mu glavom da uđe u kuću.

Kuća Rokovih nije bila tek obična mjesna kuća. Kad je bio dijete, Mati se kuća Rokovih činila poput dvorca. Bila je velika, opasana zidom koji je zatvarao unutrašnji dvor. U dvor se ulazilo kroz vrata nadsvođena lukom. Na nadvratku luka neki je predak ugrebao natpis: *ROCCO ROCCOV I GNEGOVA DIECA*, te godinu 1812. Natpis je bio ugreban nevještim, kvrgavim rukopisom, kao da ga je urezao netko tko je jedva znao pisati.

Ali, ako je kuća izvana ostavljala dojam dvorca, taj je dojam nestajao čim bi ušao unutra. Mate je navikao na Vesnin red koji je katkad graničio s dosadnim cjepidlačenjem. Stoga bi ga svaki put kad bi došao u kuću Rokovih, osupnuo posvemašnji, neopisivi nered. Uokolo su po dvoru ležale daske, cokovi i bije, metalni otpad i dijelovi. Na betonskoj zaravni pred konobom vidio je par izvanbrodskih motora bez poklopca. U dvoru su ležale otvorene kante kita i namoti neke bijele, vunaste tvari koju je Tonko koristio za plastičarske popravke. Dojmu vještičje jazbine pridonosila je i zimnica Branine matere. Uršula Rokov kiselila je ljutiku, kapare, kapulice, masline i motar. Staklenke sa zimnicom ležale su uokolo po podu, skalama i balaturi, zelene, smeđe i modre.

Mate je ušao u dvor, osluškujući Branin ili Silvin glas, tražeći pogledom nekog od njih dvoje. Ali u dvoru nije bilo nikoga. Na koncu je, ne znajući što bi, doviknuo Branino ime.

Na balaturu na katu izišla je žena u četrdesetim godinama duge tamne kose i vitka stasa. Bila je to Uršula, Branina mater. Pogledala je tko zove, a kad je spazila Matu, ljubazno se nasmiješila.

- Brane spava - rekla je. - Vratija se jutros iz Rijeke. Bio je na upisima na nautički fakultet. Je li hitno?

- Možda je - odgovorio je Mate. - Ne znamo di je Silva.

- S njim nije - odvratila je Uršula. - On je doša jutros i lega nakon puta. Čekaj, probudit ću ga.

Uršula je ušla u kuću, a Matu je najednom obuzeo stid. Brane sinoć nije bilo u Mistu. Bio je nekamo na putu, u noćnom autobusu. A njegova cura, Matina sestra, u sebe je nalijevala štok-kolu i savijala se uz *Red Red Wine* u Adrijanovu zagrljaju. Došao je Branu pitati gdje je Silva, a ustvari je on bio taj koji pred Branom krije ružnu tajnu.

- Evo, sad će - rekla je Uršula kad se vratila na balaturu. - Umiva se, sad će doć. - Rekla je to, ali se nije spustila u dvor niti ga pozvala gore. Samo ga je promatrala odozgo svijetlim sivoplavim očima koje su je još uvijek činile zgodnom ženom.

Prije dvadeset godina Uršula je bila najljepša djevojka u Mistu - znao je neki put reći Matin otac. Rekao bi to pred Vesnom, a Mate nikad nije osjetio da bi Vesna zbog te konstatacije bila ljubomorna. Uršulinoj se ljepoti divilo onako kako se ljudi dive grčkoj vazi ili arheološkom okrajku: kao nečem lijepom što je davno i nepovratno propalo. Ko je moga mislit da će završit tamo, na kraju sela - odgovorila bi na to Vesna. Za nju se mislilo da će dospjeti daleko, rekla bi, ali eto je gdje je - na Rokovim zemjama, s Tonkom, u šporkoj kući koju prekriva sloj plastične prašine.

Tako su o Uršuli govorili Matini otac i mater. A Mate je, čekajući u dvoru da Brane dođe sebi, prizor pred sobom vidio njihovim očima. Uokolo nered, ruzina i prljavština. Kuća koja se runila i s koje otpadaju kupe. A usred svega ona: žena koja se unatoč godinama još držala gordo, hodala uznosito, imala modre oči koje su otkrivale davnu ljepotu.

Stajali su tako, Uršula na vrhu, a Mate pri dnu skala, sve dok se iz sobe nije začuo tupi bat koraka, pa voda iz kupaonice. Brane je na koncu izišao na balaturu, netom začešljan, još mokar od umivanja. Kad je vidio tko je vani, zacrvenio se od nelagode. Mate je znao da Brane pred njim, Silvinim bratom, uvijek želi ostaviti dobar dojam.

- Tražim Silvu - rekao je Mate. - Znaš di je?

- Ne - odgovorio je. - Vratio sam se jutros iz Rijeke. Mislio sam je nazvati kad se malo naspavam.

- Kad si se s njom zadnji put čuo?

- Prekjučer.

- Znaš li di je sinoć mogla ići?

- Nigdi. Rekla je da će sinoć ostat kući.

Ali nije ostala, pomislio je Mate. Pomislio je to, ali Brani nije rekao ni riječi.

- Valjda nije nešto loše? - upitao je Brane.

- Siguran sam da nije - odgovorio je Mate. Rekao je to, pa pozdravio i krenuo put izlaza.

Zaputio se natrag, put sela. Hodao je sve dok nije došao do kapelice na punti. Tada se osvrnuo i pogledao. Uršula je i dalje stajala na vratima i promatrala ga kako odlazi.

***

Od kuće Rokovih Mate se zaputio u centar mjesta. Došao je do crkve, ali crkva je bila zaključana. Obišao je sve kafiće. Bila je topla nedjelja i svi su mještanima sjedili pred njima. Pomorci na odsustvu, studenti na odmoru, lokalne barabe s naočalama *Ray Ban.* Zaposleni i nezaposleni, svi su se tu izležavali na toplini poput guštera, bistreći politiku, srčući kratka espresa. Samo nje nije bilo. Silve nije bilo nigdje.

Na koncu se Mate uputio na jedino mjesto gdje još nije bio - prema pekari Adrijanova oca. Bilo je popodne, pa je pekara bila zatvorena. Ušao je u kuću s dvorišne strane i našao starog Lekaja kako pod smokvom hvata san nakon noćnog rada. S vrata je pozdravio, a stari Lekaj odgovorio mu je snenim mrmljanjem. Produžio je i ušao u kuću.

Čim je spazio Adrijana, znao je da Silva više nije s njim.

Adrijana je našao zavaljena na kauču. Bio je gol do pasa, samo u kratkim sportskim hlačicama Adidas. Na TV-u je gledao talijanski nogomet. Kad je ušao u sobu, pogledao ga je s čuđenjem.

Zapitao je Adrijana gdje je Silva, a mladićevo lice iskrivilo se u izraz nelagode.

Nije znao gdje je. Istina, rekao je, bili su skupa sinoć. Da, plesali su do jedanaest. Oko jedanaest Silva je predložila da se *maknu nasamo.* Rekao je baš tako - maknu nasamo - a pri tom se vidjelo da mu je neopisivo nelagodno. Da - rekao je - bili su skupa otprilike do jedan. Bili su na Križevom ratu. Kod velikog križa, gore na humcu iznad gustirne.

Bili su na vidikovcu kod križa. Na mjestu koje - znali su to i jedan i drugi - generacije Mišćana koriste za seks u škuribandi. Čim je Adrijan to izgovorio, Matu je - pamti to - na mjestu oblio stid. Svoju sestru koji put nije razumio.

- Kad ste se razišli? - upitao je pokušavajući biti smireno poslovan.

- Oko ponoć i po, možda jedan. Silva je rekla da mora ići, da žuri.

- Žuri kući?

- Rekla je da rano ustaje, jer da negdje putuje.

- Da putuje? Gdje? - upitao je Mate.

- Ne znam - odgovorio je Adrijan. - Valjda bi ti i tvoji to morali znati.

Rekao je to, a Mate je tada, u tom času, prvi put naslutio da se zbiva nešto loše. Dok se s polu-utišanog TV-a čuo sportski komentator, dok je Fiorentina napadala Inter ili Inter napadao Lazio, prvi je put osjetio u želucu taj novi, olovni osjećaj. Osjećaj da predstoji nevolja.

Izjurio je iz Lekajeve kuće. Prošao je pokraj crkve i uspeo se uz gornju kalu. Utrčao je u kuću. Roditelje je zatekao za kuhinjskim stolom, u iščekivanju. Nije im rekao ni riječi. Ušao je u Silvinu sobu. Ušao i otvorio ladicu njezina stola.

U ladici nije bilo ničeg. Ni novčanika, ni telefonskog notesa, ni pasoša.

Znao je da Silva ima tajno skrovište. Znao je i to da u skrovištu drži pošteđeni novac. Sagnuo se pod ormar i iz duplog dna ladice izvukao drvenu kutiju. Ta kutija bila je kutija za Silvine tajne. Otvorio je.

Kutija je bila prazna. U njoj nije bilo ni novca ni ičeg drugog.

Vratio se u kuhinju. Sjeo je uz kuhinjski stol. A onda je izgovorio tu rečenicu. Izgovorio ju je što mirnije, da ne pobudi još goru paniku.

Rekao je roditeljima da misli kako bi trebali zvati policiju.

***

Milicija je stigla isto popodne. Stigla su trojica. Dvojica su bila u uniformi, i očito podređena. Jedan je bio u civilu, i očito šef. Bio je to čovjek u kasnim dvadesetima, s pokojim kilogramom previše. Predstavio se. Rekao je da se zove Gorki Šain. Mate nikad nije čuo da netko nosi ime Gorki.

Dvojica uniformiranih obišla su okućnicu i pregledala Silvinu sobu, ali nezainteresirano, kao da odrađuju nevažnu zadaću koja im dodijava. Za to vrijeme čovjek pod imenom Gorki sjeo je uz kuhinjski stol i otvorio veliku teku s koricama od skaja. Saslušao ih je zapisujući bilješke. Potom je postavio nekoliko općenitih pitanja. Na koncu ga je zamolio da mu pokaže Silvin tajni pretinac.

Gorki je promatrao ladicu, razgledao Silvinu sobu. Sve je proučavao s nekom nehajnom nonšalancijom, kao da sve oko njega nije ništa nego goli tinejđžerski klišej.

Sjeo je potom uz stol i nešto pisao. A onda je zaklopio teku, ustao i krenuo put izlaza. Rekao im da se ne brinu. Kad tinejdžeri nestanu - rekao je - u osamdeset posto slučajeva vrate se sami. Pojave se unutar dvadeset i četiri sata, neočekivano, kao što su i otišli.

Gorki je to rekao, a onda na papirić napisao svoje ime i broj. Predao je papirić Jakovu i rekao mu da ga nazovu sutra ako se Silva ne vrati.

Kad je policajac otišao, Vesna je sjela uza stol i lice zarila u ruke. Jakov je izišao na balkon, kao da je balkon izvidnica s koje će kćer moći prije opaziti. Nije odavao nervozu. Ali Mate ga je dobro poznavao. Znao je da Jakova grize nemir.

Na kuhinjskom stolu i dalje je stajao netaknut ručak. U škrovadi na stolu počivala je sad već hladna pečena kokoš, a oko nje u hladnoj su, sasušenoj masnoći plivali

ohlađeni krumpiri. Kuhinja je još mirisala po kokošjoj kožici i masti. Pogled na netaknuti ručak Mati je najednom bio nepodnošljiv.

Ustao je. Spremio je bocu bijelog vina u frižider. Salatu i krumpir iskipao je u smeće. Uzeo je kokoš, razrezao je nožem na dijelove i prebacio na keramički pladanj. Spremio je meso u frižider, a onda - na koncu - uzeo žičanu spužvu i oribao škrovadu.

Kad je završio, sjeo je za stol preko puta matere. Vesna je i dalje stajala nepomična, kao da ništa izvana ne dopire do nje. Stajao je kratko, kao da od nje iščekuje makar kakvu reakciju. A onda je - kad nje nije bilo - pokupio tanjure i spremio ih, čiste i neupotrijebljene, u kuhinjsku kredencu.

***

Do sutra ujutro Silva se nije pojavila.

Iduće jutro, točno u osam, Jakov je nazvao policiju i rekao im da Silve i dalje nema.

Do podne kuća i selo bili su puni milicije. Istog dana Silva je službeno proglašena nestalom.

Milicajci su se razmiljeli selom. Pretražili su suhozidne terase i maslinike iznad starog sela. Pregledali su lučko dno i mrkente uz obalu. Jedna je patrola otišla iza Križeva rata, izvidjeti krug vojarne i stare mornaričke tunele. Druga se popela na Križev rat da pretraži predio oko gustirne i kamenog križa.

Sve to vrijeme stajali su u kući i čekali. Otac se vrpoljio po dvorištu poput duše na muci. Mater je ležala na kauču zakrvavljenih očiju, otupljena tabletama za smirenje.

Šain je sredinom popodneva navratio do njih i posjeo ih uz stol. Izložio im što su doznali. Da, sinoć je bila na ribarskoj fešti. Tamo su je vidjeli brojni svjedoci. Plesala je cijelu večer i DJ-u naručila triput za redom *Red Red Wine* UB40. Plesala je sentiš s Adrijanom Lekajem. Bar ih je četvero ljudi vidjelo da oko jedanaest odlaze. Lekaj veli da su skupa bili do jedan. U jednom trenutku rekla mu je da ide, da mora kući jer rano putuje. U trenutku kad su se razišli, bili su kod stare gustirne za vodu ispod kamenog križa. Silva ga je pozdravila i krenula nizbrdo do prvih kuća. Lekaj ju je tada posljednji put vidio. On je i posljednji koji ju je vidio.

Provjerili smo ga, rekao je Gorki, kao da im želi odagnati dvojbe. Provjerili smo mu otiske, tragove pod noktima. Prošli smo ga na detektoru laži - dodao je. Čini se da govori istinu.

- Razmislite - upitao je policajac oca - gdje je Silva mogla tako žurno putovati.

- Nigdi - odgovorio je Jakov - nije nigdi išla. U ponediljak se tribala vratiti u dom, u školu. U Split.

- Jeste sigurni? - pita inspektor.

- Sigurni smo - odgovara mater.

- Jeste li? Jer, nama to ne izgleda tako.

Ne izgleda ni meni, pomišlja u tom trenutku Mate. Sjedi bez riječi, ali dovoljno pribran da zna kako inspektoru to mora izgledati. Izgleda mu kao razrađen, unaprijed smišljen bijeg. Silva je uzela novce, uzela je dokumente, pasoš. Silva je sve to morala planirati.

Dok Mate razmišlja o tome, jedan od milicajaca ulazi na vrata i poziva inspektora van. Gorki izlazi u dvorište. Policajac i on potiho razgovaraju. Penju se u gornji vrt, prema cijevi oluka iza kaktusa. Saginju se. Policajac u cijev zavlači dugi štap. Prekapa štapom duboko u oluku. A onda - kao da su nešto napipali. Policajac zavlači ruku duboko i iz oluka vadi plastičnu kesu. Gorki i policajac proučavaju kesu. Gorki potoni uzima smotak i vraća se u kuću. Ulazi u kuhinju sa smotkom pod rukom, no izraz mu je sada drukčiji, smrknut, pun napregnute ozbiljnosti. Baca kesu na stol.

- Volio bih - kaže - da mi rečete što znate o ovome.

Gorki otvara kesu i iz nje vadi nešto. To nešto smeđi je zamotuljak, brižljivo omotan selotejpom. Šain još nije rasporio smotak, ali Mate već zna što će biti u njemu. Zna, a u sljepoočnicama mu bubnjaju valovi užasa.

Gorki proreže selotejp. Iz zamotuljka se na stol prosulo malo smeđeg praha. Otac izgleda zna što je taj prah. A očito je da zna i mater jer joj u pogledu Mate vidi jezu pomiješanu sa stidom. Vesna u smotuljak gleda kao da je pred njom na stolu ružni, otrovni kukac.

- Ovo je heroin - kaže Gorki. - Ali mislim da to već znate. Recite mi je li njezin. I što znate o tome.

Otac šuti. Šuti i Vesna. A dok šuti, Vesna pogleda put Mate.

Gleda ga, a taj je pogled prijek, pun optužujućeg gnjeva.

Taj pogled kaže: ti si o ovom nešto morao znati.

A Mate spušta pogled i gleda preda se. Gleda na stol i na smotuljak iz kojeg se polako osipa suhi prah.

***

Milicajci su otišli nakon sumraka. *Potraga po mraku nema smisla,* rekao je Šain, pa oko devet sati ljudima naložio da se ukrcaju u vozila. Nakon desetak minuta selo je opet utonulo u mir. U vali je žmirkala ulična rasvjeta, iza škura su treperila svjetla televizora. Na ulici nije bilo nikoga. Ali Mate je znao: iza svih tih škura, balatura i grilja priča se samo o njegovoj sestri. Dok u pozadini radi TV, dok večeraju, dok kuhaju čaj ili peru pjate, mještani govore o Silvinu nestanku.

U kući su ostali njih troje, sami. Mater je bila u strašnom stanju. Ležala je na kauču zgrčena u fetusni položaj i ispuštala isprekidane jecaje. U nekom trenutku otac mu je kimnuo glavom. Mate i on Vesnu su uzeli pod ruku i odveli u spavaću sobu. Položili su je na krevet, a ona se nanovo zgrčila.

Kad su to napravili, otac se vratio na balkon gdje je provodio već drugi dan. Stajao je nalakćen na ogradu i piljio u mrak, kao da vjeruje da će pronaći Silvu bude li samo dovoljno dugo netremice motrio. Mate mu je prišao, a otac mu je samo dlan položio na ruku.

- Nemoj bit ljut na nju - rekao mu je.

- Ljut na koga?

- Znaš na koga - odgovara Jakov. - Nije nam nikom lako.

Šutjeli su neko vrijeme, a onda je opet progovorio.

- Ono, u oluku - upitao je. - Jesi zna za to?
- Ne.
- Nisi zna da drži drogu?
- Zna sam da ima trave. Trošila ju je, dosta.
- Ovo nije bila trava?
- Ne, tata. Nije. Ovo je puno gore.
- Zašto nam nisi reka?
- A bi li ti na mom mistu?
- Ne bi.
- Onda znaš zašto.

Opet su zašutjeli, ali ostali su stajati tako, kao da ih obojicu večernji zrak mlaci i smiruje ih. A onda je Mate osjetio večernju hladnoću. *Idem,* rekao je. *Neka, ja ću još malo,* odgovorio je Jakov i nastavio nepomično piljiti u mrak. Mate je ušao u kuću koja je još mirisala na kokošje pečenje. Prije nego što je legao, odškrinuo je vrata materine sobe. Vesna je i dalje ležala jednako zgrčena. Ali više nije jecala. Tablete za smirenje su djelovale.

Ušao je u svoju sobu. Nije se razodjenuo. Samo je legao na krevet i sasvim budan piljio u strop. Tijelo mu je trebalo san - ali, znao je da ni on, kao ni njih dvoje, te noći neće zaspati.

***

Tijekom idućih tjedan dana Silvin se nestanak pretvorio u vijest.

U to doba mediji nisu bili kao što su danas. Pred kućom im nisu visjela reportažna kola niti grozdovi novinara s mikrofonima. Ipak, Silvina je fotografija izišla u svim novinama, a državna je televizija na središnjem Dnevniku objavila sliku i zamolila građane za pomoć. Za Silvin su nestanak za tjedan dana znali svi.

U tih tjedan dana milicija je pročešljala i Misto i okolicu. Sa psima tragačima pretražili su humac na kojem je Sliva s Lekajem provela posljednju noć. Pretražili su Rokove zemje, obronke planine i kanjon Prosike, gorski tjesnac u kojem su nekad hajduci vrebali turske karavane. Istražitelj Šain s milicijom je obišao kuću po kuću. U svakoj bi kući u Mistu sjeo te ispitao stanare, jednog po jednog. Ispitivao bi ih gdje su bili one noći, jesu li što vidjeli ili čuli. Sve što bi saznao, upisivao je u istu onu bilježnicu od skaja koju je Mate vidio prve večeri.

Nakon sedam dana policija se povukla iz Mista. Sedme večeri nakon nestanka Šain im je rekao da u Mistu više nemaju što raditi - pretražili su sve, ispitali su sve svjedoke. Rekao im je da vjeruje da je Silva doista otputovala, kako je Lekaju i navijestila. Ona je ili oteta ili pobjegla, a on će pokušati otkriti kamo.

Idućih dana živjeli su u neizvjesnom iščekivanju. Istražitelj Šain javio bi im se svaki drugi ili treći dan, obično navečer, obično telefonom. Izvijestio bi ih kako pretražuju autobusne i željezničke postaje, motele i granične prijelaze. Ispituju vozače

autobusa, biljeterke, željezničke konduktere i granične policajce. Izuzeli su kasete nadzornih kamera, ali VHS kaseta je puno, pa posao ide sporo.

Od Silvina nestanka prošlo je dvanaest dana. Policija nije našla ništa, a Samovi izvještaji bih su s vremenom sve šturiji i kraći.

Petog dana od nestanka otac se zavukao u Silvinu sobu i stao prekapati po njezinim stvarima. Iz sobe je izišao držeći u rukama najbolju Silvinu sliku koju je našao. Fotografija je, činilo se, bila friška. Silva je na fotografiji gledala ravno u kameru - odvažno i drsko - a preko obrve i oka padao joj je čuperak kose s čela. Nisu pojma imali ni tko je snimio fotografiju ni kada. Silvin im se život najednom činio pun tajni, a to je bila samo jedna od njih.

Tog jutra Jakov je nalijepio Silvinu fotografiju na A4 papir. Urednim je, birokratskim rukopisom ispod napisao njezino ime, opis, visinu, boju odjeće i telefon za kontakt. Ispod je krupnim, vrištećim slovima ispisao *TRAŽI SE NESTALA OSOBA.*

U kopirnici pokraj pošte umnožio je osamsto letaka. Drugo jutro Mate mu je predložio da ih odu polijepiti zajedno.

Svakog bi dana sjeli u automobil i satima lutali okolnim cestama. Letke su lijepili na autobusne postaje, ispred pošta, trgovina, turističkih ureda i javnih zgrada. Prvo su oblijepili Jadransku magistralu i okolna mjesta. Potom su počeli širiti krug. Do kraja drugog tjedna obišli su ceste za Vrgorac i Imotski, pa za Hercegovinu. U narednih desetak dana prošli su sjevernu magistralu put Zadra i Rijeke te cestu dolinom Neretve za Sarajevo. Lecima su oblijepili Imotski, Kardeljevo, Lišticu i Duvno. Jednog jutra Jakov je sjeo sam u auto i krenuo put Bosne. Vratio se kasno navečer i izvijestio ga da je lecima pokrio cestu kroz Bosnu, preko Kupresa i Jajca do Banje Luke.

Mate je kao zaduženje preuzeo Split. Tijekom jednog produženog vikenda oblijepio je Split s tristo fotokopiranih letaka. Lutao je kvartovima socijalističkih nebodera, obilazio tržne centre i skladišta, hotelske recepcije i školska dvorišta. Lutajući je otkrivao dijelove grada koje nije poznavao: beskrajne četvrti novogradnji, trgovine građevinskog materijala, nizove vulkanizerskih i bloketarskih radionica po divljem gradskom obodu. Kad je završio s poslom, Silvina je slika visjela u svim školskim predvorjima, na svim turističkim punktovima, na porti brodogradilišta, luke i tvornice cementa.

Do konca idućeg tjedna Jakov je kopirao još tristo plakata. Jednog se dana zaputio rano i vratio tek sutradan. Kad se vratio, kazao im je da je plakatima oblijepio Ljubljanu i Zagreb.

Policiju nisu ni čuli ni vidjeli nekoliko dana. A onda ih je jednog popodneva Šain nazvao. Nije im rekao ništa opipljivo. Tek im je tajnovito kazao kako *ima novih okolnosti* te da ih zbog *novih saznanja* još jednom mora ispitati - sve troje, jedno po jedno, u Splitu. Mati je to zvučalo zloslutno.

Otac je otišao prvi. Vratio se navečer, tih i još više smrknut nego inače tih dana. Nije Mati rekao što se u Splitu zbivalo. Zavukao se s materom u spavaću sobu gdje su dugo razgovarali ispod glasa. Iz sobe je izišla crvenih očiju.

Uviđao je da nešto nije u redu, ali nije imao hrabrosti upitati što se događa. Sutradan otac se zaputio u Split, a kad mu je Mate predložio da ode s njim, odlučno je to otklonio. Nije ga bilo čitav dan, a kad se vratio, činio se smrknutiji nego ikad.

Večerali su šutke. Nakon večere Mate je ostatke kupusa lešo bacio u smeće, oprao suđe i obrisao čaše. A onda ga je otac pozvao da časak sjedne za stol. Kad je sjeo, postavio mu je pitanje.

Znači li mu išta prezime Cvitković, pitao ga je. Je li kad čuo za osobu koju zovu Cvitko? Je li Silva ikad spominjala nekog tko se tako zvao? Je li je ikad vidio u njezinu društvu?

- Ne - odgovorio je Mate, a to je bila istina. Ali otac ga je gledao, a Mati se načas činilo da mu sasvim ne vjeruje.

- Ako što čuješ - rekao je - molim te, javi.

Jakov je kratko zašutio. A onda dodao.

- Reci prvo meni - rekao je. - Reci meni, nikom drugom, jesi čuo? Meni, a ja ću reći mami i policiji.

***

Dva dana kasnije Šain je i Matu pozvao na razgovor u miliciju. Tog tjedna Mate je školu pohađao ujutro, pa se u policijsku centralu u Sukoišanskoj ulici zaputio nakon nastave. Šain ga je naručio za dva sata, a Mate je pred policijskom portom bio već u jedan i četvrt. Dugo se vrpoljio pred ulazom sve dok ga uniformirani milicajac na porti nije opazio. Prišao mu je i zapitao koga traži. Rekao mu je da ili uđe u zgradu ili se udalji i navrati kasnije.

Ostavio je dokumente na porti i uspeo se na kat. Centrala policije sastojala se od niza ravnih, jednakih hodnika popločenih svijetlim drvom. Duž hodnika nizale su se jednake sobe sa svjetlarnicima iznad vrata te vratima od svijetle šperploče. Mate je bio razočaran. Policijska mu se postaja činila kao banalni, birokratski ured.

Dugo je lutao zgradom čitajući imena na vratima. Na koncu je u jednom od hodnika pronašao vrata na kojima je pisalo ime *Gorki Šain.* Zakucao je. Začuo je Šainov glas kako ga poziva unutra. Ušao je.

U uredu su sjedila dvojica policajaca: Šain te neznani, krupni postariji čovjek koji se predstavio kao Tenžera. Sjedili su u kancelariji punoj papira, s ormarima od šperploče. Pred njima je na stolu bila pisaća mašina *Olympia.* Nad Šainovom glavom na zidu je visio veliki, predimenzionirani Titov portret u poluprofilu. Mate je pamtio takav portret iz vlastite školske učionice. Gdje god si stajao, činilo se da te Tito gleda.

Šain i Tenžera ispitivali su ga dugo i pažljivo. Mate je mislio da će ga ispitivati o večeri nestanka i o ljudima iz Mista. Začudo, dvojicu policajaca to uopće nije zanimalo. Tijekom dva sata Misto nisu spomenuli ni riječju. Zanimao ih je samo Silvin život u Splitu. Pitali su ga je li navraćao katkad do nje, u đački dom. Poznaje li njezine cimerice i prijateljice iz grada. Zanimalo ih je je li se nakon škole brzo vraćao u Misto ili bi ostajao u gradu. Tražili su da pobroji ljude za koje zna da se Silva u Splitu s njima družila. Postavljali su mu seriju preciznih pitanja koja su se ticala Silvina života u gradu. Drogiraju li se možda Silvine cimerice? Je li redovito pohađala nastavu? Zna li gdje je Silva bila tog i tog utorka? Ili - gdje je bila točno određene srijede? I sam se začudio kako malo im je o svemu tome mogao reći. Silvin život u Splitu - shvatio je - i za njega je bio tajna.

Na koncu Šain ga je zapitao znači li mu išta jedno ime. Bilo je to isto ono ime koje mu je spomenuo i otac. Cvitko, Mario Cvitković. Postavio mu je to pitanje, a onda ga pogledao sa sumnjičavom pažnjom, kao da vreba najmanji trag laži.

Mate je samo niječno odvratio glavom. Ne, rekao je. Nikad nije čuo da Silva spominje nikakvog Cvitka. Upitao je Šaina tko je to. Šain mu nije odgovorio. Drugi policajac - Tenžera - samo je mrko kimnuo glavom i kazao da nije bitno.

Izišao je iz stanice u pet popodne, istinski zaplašen. Nije mu se išlo kući. Dugo je lutao gradom. Gledao je uokolo ulice, kuće, prepoznatljiva mjesta. Činilo mu se kao da sad imaju sasvim novo značenje. Prostor koji je dobro poznavao sad je skrivao prijetnju.

Kad se te večeri vratio kući, otac ga je promatrao s uznemirenom znatiželjom. U tosteru mu je podgrijao sendvič i ulio mu čašu mlijeka. Pitao ga je kako je bilo na policiji. Mate mu je potanko ispričao.

Zagrizao je u tost, a onda zastao i zapitao ga. Upitao ga je tko je taj Cvitković o kojem se policajci raspituju.

Otac nije odgovorio. Šutke je ustao i počeo iznad slivnika ispirati posuđe od večere. Okrenuo je Mati leđa, a Mate se nije mogao oteti dojmu da je to učinio zato da mu ne bi morao lagati u lice.

- Znaš li? - upitao je još jednom Mate. - Znaš li tko je taj Cvitković?

- Ne - odgovorio je otac. - Ne znam - ponovio je, i zavrnuo vodu.

Rekao je to, pa izišao iz sobe.

TRI

Jakov

(1989.)

Tog dana kad je izišao s ispitivanja na policiji, Jakov je odlučio otići do Silvina đačkog doma. Učinio je to namah i bez plana.

Dan je bio težak. Na nebo su se navukli olovni listopadski oblaci, a s jugoistoka je zapuhao šilok donoseći nad Split teški, vlažni i pretopli zrak. U prizemlju policije, u šalterskoj sali, mnoštvo je ljudi čekalo na pasoše i vozačke dozvole. Južina ih je naelektrizirala. Bili su slijepljeni od znoja, otresiti, mrzili su sebe same i jedni druge.

Jakov je isprva mislio sjesti u auto i zaputiti se natrag u Misto. A onda se predomislio. Spremio je ključeve auta u džep i pješice krenuo put centra.

Do tog jutra Jakov je mislio kako je njihov život bio normalan život, normalne obitelji, normalnih, petparačkih problema. Svih tih godina vjerovao je da ima svojeglavu, ćudljivu i pustopašnu kćer. Koji bi put poželio da je Silva krotkija, pitomija, manje buntovna. Ali - mislio je - to su bili mali, adolescentski problemi. Tako je mislio - no sada zna da je mislio krivo.

Jer Silvim su problemi bili veći. Ako to nije razumio do tada, shvatio je tog jutra.

U sobi u miliciji proveo je tri sata. Dvojica milicajaca - Šain i Tenžera - tri su ga sata ispitivala o svakom detalju Silvina života: o društvu i prijateljima, telefonskim pozivima, noćnim provodima. Nisu ga ispitivali ni o Mistu ni o onoj večeri. Ispitivali su ga o njezinu splitskom životu, splitskim kontaktima. Ispitivali su ga o onom paketu pronađenom u oluku, paketu koji mu je ležao tko zna koliko ispred nosa, a da o tom čitavo vrijeme nije imao pojma.

- Je li tko iz Splita navraćao do nje? - pitao je Šain. - Je li ona kome išla? Jeste primijetili da ima novaca više nego što je normalno? Jeste primijetili da se netko treći smuca oko oluka?

Pitanja su padala i padala, a Jakov ni na jedno nije imao odgovor.

U jednom trenutku Tenžera se namrštio. - Morate razumjeti, to nije zajebancija - rekao mu je. - Znate li vi koliko je to droge bilo u vašem oluku? U onom je paketu - dodao je - vrijednost vaše godišnje plaće. To je ozbiljna roba. To nije nešto što klinki slučajno padne u ruke.

To je nešto zbog Čega se izgubi glava, pomislio je Jakov. Pomislio, ali nije izustio naglas.

A onda su policajci u nekom trenutku izgovorili to ime. *Cvitković. Cvitko.* Pitali su ga pozna li ga, je li za njega čuo. Je li Silva navraćala u kafić u koji on zalazi. Kafić se zove

Butterfly. Nalazi se u četvrti Manuš. Jakov je tek maglovito znao gdje je Manuš. Nikad nije čuo ni za kakav *Butterfly.*

Na koncu su mu pokazali sliku tog Cvitka. Sa slike ga je gledao kratko ošišan tip s rečinom u uhu. Na slici se doimao kao simpatična baraba. Jakov je samo slegnuo ramenima i policajcima zdvojno vratio sliku. Nikad ga u životu nije vidio, ni u Mistu ni u Splitu.

Izišao je iz policije shrvan. Krenuo je prema parkiralištu, ali je putem shvatio da ne može naprosto kući. Okrenuo se put centra grada i ušao u koloplet uličica između studentskog restorana i kazališta. Prošao je pokraj franjevačkog samostana i robne kuće. Na koncu se našao pred zgradom do koje se zaputio - pred ženskim đačkim domom.

Jakov je samo jednom bio u đačkom domu: prije tri godine, prvog dana kad su Silvu useljavali. Kad bi Silvu posjećivali u Splitu, nikad se ne bi nalazili tamo, uvijek drugdje, u auli škole ili u kavani, a Jakovu se sad i ta činjenica činila sumnjivo neobičnom.

Nakratko se nećkao, a onda ušao. Najednom je imao neodoljivu želju da uđe u njezinu sobu, da vidi i opipa Silvine stvari, da ih osjeti pod rukom.

Popeo se na drugi kat i zastao pred bijelo oličenim vratima. Iznutra se začula tiha pop-muzika s tranzistora. Nije se činilo da unutra vlada tronutost ili korota.

Ušao je. U sobi su bila četiri kreveta. Jedan je bio raspremljen i prazan. Na dvama su se izležavale tinejdžerice. Jedna je bila žutokosa, rošava. Druga tamnokosa, s aparatom za zube. Po Silvinu je pričanju znao da se zovu Mirna i Nina, ali nije znao koja je Mirna, a koja Nina.

Četvrti krevet bio je Silvin krevet. Počivao je u kutu, uz prozor. Bio je neuredno razbacan, a njezine su stvari još bile posvuda.

Kad je ušao, Silvine su ga cimerice pogledale neprijateljski. - Jeste i vi novinar? - upitala je žutokosa, s tonom neprikrivene drskosti. Jakov je načas zastao, a onda odgovorio.

- Jesam - odgovorio je. - Ja sam novinar.

Izustio je to, a onda se sam prestrašio vlastite laži, kao da je zaronio u ledenu vodu.

- Već su bili vaši kolege - rekla je žuta.

- Ali nećete ništa nać ovdi - dodala je crna. - Policija je sve uzela. Sve šta je bilo sumnjivo.

- Sumnjivo?

Cure su se urotnički nasmijale, a onda - kao da su shvatile da čine nešto nepriliČno - zamukle i uozbiljile se. - Uzeli su njene stvari. Koje su im trebale za istragu. To smo mislile reći.

Jakov je prišao kćerinu krevetu. Doista, od Silvinih je stvari preostalo malo što. Pidžama, nešto rublja, narančasti budilnik. Ipak, i te malobrojne stvari u njemu su pobudile oštru, neočekivanu bol. Gledao je Silvine krpice, flomastere, češalj - i nanovo postao svjestan njezine odsutnosti. Primijetio je da nigdje uokolo nije bilo obiteljskih slika.

Ako ih policija nije uzela, to znači da ih nije držala u sobi. To objašnjava zašto ga cure nisu prepoznale.

Ali - gledale su ga sumnjičavo.

Ovo nije bila dobra ideja, pomislio je. Nije bilo mudro što sam došao ovamo.

Ustao je i izišao na hodnik. Načas je zastao, naslonio se o ledeni zid i duboko disao, da mu slabost mine. A onda je za njim iz sobe izišla ona crnokosa. *Mirna,* sjetio se. Silva je pričala da Mirna nosi aparat za zube.

Cura mu je prišla i obratila mu se ispod glasa, kao da su urotnici.

- Nisam vam tila ništa reć pred njom - rekla je. - Ali ovo se moralo dogodit.

- Šta se moralo dogodit?

- To, šta se dogodilo njoj. Moralo se dogodit. Nitko ovdi neće reć istinu. A istina je da je to zaslužila.

Jakov ju je gledao osupnuto.

- Zaslužila je... što?

- To. Sve. Šta god da se dogodilo, zaslužila je. Gadura. Po cura u domu je navukla na hors. Mora da su je i ubili ti njeni dileri.

- Njeni dileri?

- Oni. Taj Cvitko. Dolazija je ovdi, do nje. Koji tip!

Jakov je stajao na hodniku, i slušao je. Slušao je curu sa zubnom protezom kako se blatom baca na njegovu kćer. U tom času poželio ju je baciti o linoleumski pod i tući - tući nogama i rukama sve dok pod udarcima ne osjeti tvrdu, bolnu kost. A onda se - dok je on zaprepašten stajao - cura s aparatom za zube najednom uozbiljila.

- Ali, molim vas - rekla je - nemojte to napisat. Nemojte reć da sam vam ja kazala, jeste čuli?

Kimnuo je potvrdno glavom, a curi kao da je laknulo. Odzdravio je na njezin pozdrav i gledao kako mu maše za zbogom dok se vraća u sobu.

Izišao je iz zgrade. U međuvremenu je jugo ojačalo. Val teške, zagušljive umidece zapahnuo ga je da se gotovo srušio.

***

Sutradan Jakov je odlučio pronaći Cvitka. Odvezao se u Split, a dok je vozio magistralom uz more, primijetio je da mu ruke na volanu drhte. Postao je najednom svjestan tog novog, nepoznatog osjećaja. Bojao se.

U Split je stigao u vrijeme jutarnjih kava. Parkirao je auto u Manđerovoj ulici i lutao Manušom tražeći kafić koji se zove *Butterfly.* Pronašao ga je brzo. Kafić je bio na proširenju nedaleko od parkirališta. Sastojao se od malog, mračnog interijera i terase natkrivene plastikom i staklom. Lokal je izgledao banalno, poput desetina drugih.

Sjeo je na klupu preko puta *Butterflya* i otvorio novine pretvarajući se da čita. Bio je spreman čekati satima ako treba. No nije bilo potrebe. Čovjek kojeg je tražio već je bio u kafiću.

Odmah ga je prepoznao. Cvitković je sjedio na stolu uz vrata, odjeven u zelenu Adidasovu trenirku. Činio se kao još jedan kvartovski klipan, neobrijano spadalo sa začetkom pivskog trbuha. Izgledao je zadovoljno, relaksirano, kao čovjek koji u životu nema ozbiljnijeg problema. Cuclao je pivo iz boce i čitao *Sportske novosti.* Udubio se u članak o utakmici Hajduka i Spartaka koju je Hajduk te nedjelje dobio u Subotici. Otpio je pivo i počeo razgovarati s konobarom. Jakov nije jasno razumio što govore, ali bilo je očito da raspravljaju o nogometu.

Jakov je sjedio u svojoj busiji nepunih pola sata. Naposljetku je Cvitko završio pivo, ostavio na stolu novčanicu za kavu i ustao. Tek tada Jakov je vidio koliko je visok. Unatoč znakovima debljanja, Silvin je diler bio stasit čovjek sportske građe.

Cvitko je natakao očale za sunce, zarolao novine pod rukom i krenuo. Uputio se prema centru grada. Jakov je krenuo za njim.

Hodali su tako neko vrijeme, a onda je Cvitko skrenuo u jednu od pokrajnjih ulica, put Velog varoša. Hodao je kroz labirint starih težačkih potleušica koje su napuštene tonule u propast. Skrenuo u neko pokrajnje dvorište. Jakov je zastao i provirio unutra.

Dvorište je zapravo bilo prazna kaverna davno urušene zgrade. Po tlu su se još vidjeli ostaci šute i nagorenih katnih greda, a na bočnom zidu susjedne kuće nazirali su se ostaci keramičkih pločica. Jakov nije odmah razumio što Cvitko tu radi. A onda je shvatio. Čovjek u zelenoj trenirci položio je novine i naočale za sunce na pod. Potom je stao uza zid, smakao hlače i počeo pišati. Pišao je dugo i s uočljivim užitkom. Kad je završio, okrenuo se put izlaza iz dvorišta.

Cvitko je nastavio hodati Varošem vrludajući labirintom pješačkih ulica prema jugu, pa prema zapadu. Jakov je nastavio za njim. U jednom trenutku čovjek u trenirci zaustavio se pred izlogom optičarske radnje. Jakov nije htio da ga Cvitko uoči, pa je produžio niz ulicu i sakrio se iza ugla. Kad je čovjek nastavio dalje, i Jakov je nastavio za njim.

Nakon dvadesetak koraka Cvitko je skrenuo u Lenjingradsku i krenuo put sjevera. Hodao je nekoliko minuta, a onda skrenuo na istok u kalu koja je vodila prema crkvi Svetog Križa. Jakov je krenuo za njim.

Kad je došao do crkve, čovjek u trenirci presjekao je kroz crkveno dvorište. Skrenuo je opet put zapada, sve dok nije izbio na ulicu kod stare plinare. Potom je opet skrenuo južno. Jakov je išao za njim, sve više uviđajući da to nema smisla. Silvin je diler hodao ukrug, po praznoj i besmislenoj putanji. Vrtio se u osmici unutar stotinjak metara, a Jakov se vrtio za njim.

Na koncu su stigli do istog šupljeg dvorišta na kojem su već bili. Kad je zakrenuo za ugao, Jakov nije spazio Cvitka. Pomislio je načas da ga je izgubio. Ali pomislio je pogrešno. Jer, krupni čovjek stajao je na istom mjestu gdje je ranije pišao. Pogledao je na sat. Bilo je očito da nekoga čeka.

I čekao je. U dvorište je ušla mršava djevojka duge kose, s mlohavim ruksakom, u jakni koja je bila odveć topla za ranojesenski dan. Kimnula je Cvitku glavom, a i on njoj.

Jakov je promatrao djevojku. Kao suprotnost preteškoj jaketi, nosila je meke platnene tenisice, bez čarapa. Izgledala je zapušteno. Bila je približno Silvina vršnjakinja. Lice joj je - međutim - odavalo neku zrelost, zrelost koja nije slutila po dobru.

Kad je djevojka stigla, Cvitko se ozreo i pozvao je u najbliži portun. U portunu su ostali kratko. Kad su izišli, djevojka je žurnim korakom nekamo otišla.

Jakov je sačekao da i Cvitko ode. Kratko je razmišljao, a onda odlučio pratiti djevojku, ne njega. Zaostao je za njom, ali ju je lako našao u ulici ispod crkve Svetog Križa. Djevojka je hodala prema centru grada. Prešla je preko Prokurativa. Bacila je ovlaš pogled na oglasni sandučić kina, a onda produžila put ribarnice koja je u to doba dana već bila prazna. Ušla je u Dioklecijanovu palaču i produžila put istoka obilazeći glavne pješačke ulice. Kod pučkog je učilišta zaokrenula za ugao i stigla na trg između kuća.

Kad je stigla na trg, mršava se djevojka naslonila na zid i zapalila cigaretu. Jakov se sakrio u neku kućnu vežu iščekujući da cura krene dalje. Ali nije krenula. Dugo je stajala tako, ne radeći ništa. Jakov je pomislio da je bila pogreška što ju je pratio.

A onda je djevojci prišao momčić nešto stariji od nje. Imao je navijačku jaketu *spitfire* i rečinu u uhu. Nešto joj je rekao, a ona je potvrdno kimnula glavom. Dao joj je novce, a ona njemu paketić u prozirnoj plastici. Jakov nije mnogo znao o drogi, ali znao je dovoljno da zna kako se to zove. Piz. Prodala mu je piz.

Cura je dilala. Dilala je - očito - za Cvitka.

Stajao je i dalje u veži, i s nijemom prepašću promatrao prizor. Cura koja je mogla biti Silvina vršnjakinja, možda i znanica, stajala je usred bijela dana na trgu u centru grada i sasvim mirno opskrbljivala mušterije. U narednih sat vremena naišlo ih je troje ili četvero. Pružih bi dugokosoj novce, a ona bi im iz naprtnjače dala robu.

Oko četiri Jakov se premišljao da prekine uhođenje i da polako ode. A onda je pristigao još jedan kupac. Bio je to pogureni, mršavi klinac kuštrave kose. Izgledao je kao da se pomalo boji. Prišao je djevojci, ali plaho, kao da je ne poznaje ili u nju nema povjerenja. Nešto joj je tiho rekao, a ona je kimnula glavom.

Izvadio je novce i pružio joj ih. Ona mu je dala zavežljaj robe. A onda je mršavi postavio pitanje. Postavio ga je dostatno glasno da ga čuje i Jakov. *Di je Silva?* - pitao je.

Djevojka je odgovorila, ali tiho, pa Jakov nije čuo odgovor. Ipak, bio mu je jasan smisao onoga čemu je svjedočio. Kupac je znao Silvu. Čudio se što je nema. Očekivao ju je ovdje. Očekivao je da će robu kupiti od nje.

Pričekao je da kupac ode. Izišao je iz portuna i uputio se put auta. Prošao pokraj Muzeja revolucije i glavne pošte, pa izbio na trg kod kazališta. Kod kazališta je osjetio aritmiju i gušenje.

Zastao je uza zid i na suho, bez vode, popio tabletu za smirenje. Hodao je neko vrijeme gradom, bez određenog cilja, dok tableta nije počela djelovati. Potom je sjeo u auto. U autu je mirno sjedio pola sata, dok nije osjetio da mu se tlak smirio. Tek se tada odvezao put Mista.

***

Kad je stigao u Misto, Jakov nije otišao doma. Ostavio je pred kućom auto, spustio se do centra sela i prepješačio na Malu bandu. Nastavio je stazom iza posljednjih kuća, stazom koja je prolazila uza zid gustirne i vodila uzbrdo.

Za desetak minuta bio je na Križevu ratu. Na mjestu gdje su posljednji put vidjeli njegovu kćer.

Križ je stajao na vrhu obla humka iznad naselja. Podigli su ga bratimi Bratovštine svetog Špira u vrijeme filoksere, kao zavjet Bogu koji im je netom poslao pošast i milostivo ubio vinograde. Križ je bio zavjet sirotinje, a tako je i izgledao. Bio je jednostavan, bez ukrasa, načinjen od četiriju hrapavih vapnenačkih greda. Stajao je na

stepenastom podnožju. Na tim su stepenicama za ljetnih mjeseci sjedili pustolovniji turisti i promatrali pejzaž. Sa stepenica su se vidjeli Misto i zaljev, prvi niz otoka te oštre, nazubljene gudure najbližih planina.

Jakov je sjeo na podnožje i pogledao put Mista. Na zapadu, sunce je upravo zalazilo. Svijetli krug zavukao se iza grebena Prosike i počeo purpurno tamnjeti. Nije puhao ni dašak, na moru je bila bonaca ravna kao stol, a kuće i porat jedva su se nazirali u popodnevnoj omaglici. Pod Jakovljevim nogama protezala se stara općinska gustima. Prije nego što je izgrađen vodovod, mještani su cementirali kosu padinu brda da bi za kišnih mjeseci skupljala i pohranjivala kišnicu za ljeto. A onda je Misto šezdesetih dobilo vodu, pa gustirna više nikom nije trebala. Cementni nagib posivio je od mahovine i plijesni, a iz pukotina između ploča iznikli su grmovi mravinca i koromača.

Do križa je Jakov odlazio kao mlađi, i to istim poslom kao Silva te noći. Parovi su gore išli *u škuribandu,* da bi se daleko od očiju i svjetla pipali, drpali i lizali. Jakov je posljednji put kod križa bio s Vesnom, koji mjesec prije vjenčanja. Položili su pod križ njegovu jaketu, poseksali se te dočekali zagrljeni zoru i izlazak sunca. Jakov je pamtio kako mu je pred zoru bez jakete bilo očajno hladno.

A sad je to isto mjesto gledao ponovo, nakon dvadeset godina. Ali nije razmišljao o tom davnom jutru, o tome kako je u zoru drhtao, samo u majici, s Vesninom rukom oko ramena. Mislio je o Silvi. Silvi, koja je točno na tome mjestu bila u noći 23. rujna. Koja je u škuribandu dovela Adrijana ili je on doveo nju. A onda se nešto dogodilo, možda tu, možda ne.

Ustao je i osvrnuo se uokolo. Pretražio je drače pod križem i spazio odbačenu ambalažu kondoma. Kad je vidio paketić, osjetio je oštru, nelagodnu jezu. Ali onda je spazio još jedan odbačeni paketić, i još jedan. Uočio je odbačeni, iskorišteni kondom - jedan, pa drugi. Jakov nije znao odrediti koliko su stari. Ali u grmu ih je bilo sijaset. Grmlje pod križem trpeljivo je arhiviralo tragove desetoljetnih jebačina.

Ozirao se uokolo i pokušavao zamisliti mjesto gdje su Silva i Adrijan legli. Tražio je komad dovoljno utabane, mekane zemlje bez kamenja i drača. Spazio je mjesto koje mu se činilo najpodesnije. Prišao je i opipao tlo, kao da su trava i zemlja mogli pohraniti Silvinu toplinu. Štapom je začeprkao obližnje grmlje. A onda je opazio nešto što mu je skrenulo pažnju.

U grmu žuke spazio je plastični, cilindrični predmet mutno bijele boje. Uzeo ga je u ruke. Bila je to šprica, ostatak injekcije.

Proučavao je baždareni cilindar i pokušavao mu odrediti starost. Bio je umrljan zemljom, prljav, iskrzan. Jakovu se činilo da je šprica tu morala ležati dugo. Želio je da je tako. Ali nije u to mogao biti siguran. Kad je Silva u pitanju, ni u što više nije mogao biti siguran.

U međuvremenu sunce je zašlo za Prosiku. U sumrak iz porta su počele izlaziti brodice. Mještani su u sumrak izlazili u ribolov panulom. Pasare i gajete lako su klizile vodom koja je bila glatka i tamna kao tinta, a uvalom se čulo tiho, isprekidano pucketanje brodskih dizela. U sedam i po sa Svetog Špira zajecalo je zvono večernje mise. Iz kasarne se, kao inatljivi odgovor, čula truba za spuštanje zastave. Vojska i crkva vodili su boj za duše Mišćana, opet i nanovo, kao svaku večer. Misto je zatvaralo još jedan dan, običan, tako običan da je Jakova to najednom zapeklo.

Ustao je. U ruci je i dalje držao ružnu, prljavu iglu. Nije znao što bi s njom, pa ju je ugurao u džep.

Krenuo je strmom kozjom stazom, a onda širim zemljanim putem koji je vodio pokraj gustirne. Uskoro je došao do prvih kuća.

Ako Adrijan ne laže, točno je na tome mjestu Silvu posljednji put netko vidio. Išla je istom tom stazom, gazila iste utore i kogule. A onda je zamakla za neki zavoj i nestala, kao stup pare, maglena pjenica.

Još uvijek je u džepu imao ostatak šprice koji je našao na humcu. Razmišljao je što da s njom napravi. Na koncu je došao do prvog račvanja. Na račvanju je bio kontejner za smeće.

Osvrnuo se. Uokolo nije bilo nikoga.

Umotao je špricu u maramicu i bacio je u kontejner za smeće.

Spustio se do centra mjesta i popeo put Gornjeg sela. U međuvremenu obzor se sasvim zatamnio. Dok je hodao među kućama, vidio je kako kroz prozorska okna svjetlucaju televizori. Kroz prozore se čuo zvuk TV vijesti. Štrajk rudara na Kosovu i dalje je trajao. Spiker je čitao neko ozbiljno, smrknuto priopćenje.

Kad je stigao kući, tiho je u hodniku svukao cipele i jaketu. Odškrinuo je vrata i primijetio Matu udubljenog u domaći rad. Mate ga je upitno pogledao.

Ušao je u spavaću sobu, a za njim je hitro u sobu ušla Vesna. Vidjelo se da ga grozničavo čeka. - Jesi ga našao? - pitala je. - Jesi pričao s njim?

Jakov je šutke zastao, kao da ne zna što bi rekao.

- Našao sam ga - odgovorio je.

- I? Što si saznao?

Jakov se premišljao, kao da važe što bi bilo najumjesnije učiniti. A onda se odlučio. Odlučio se za ono što mu se činilo najmanje bolno.

- Ništa. - odgovorio je. - Ništa nisam saznao. Taj čovjek nije nikad ni čuo za Silvu. Niti je prepoznao sliku.

- Znala sam - odgovorila je Vesna.

- Znala sam - dodala je - jer ja znam moju Silvu. Njoj je to neko podmetnuo.

Vesna je to rekla, pa zatvorila vrata spavaće sobe. A onda je ponovila, još jednom, ali tiše, da je kroz prozore i vrata nitko ne čuje.

- Neko joj je podmetnuo - rekla je. - A taj je neko *ovdi.* Taj neko je u Mistu.

ČETIRI

Mate
(1989.)

Početkom studenog dan je skratio, a nad Misto se spustila zakašnjela dalmatinska jesen.

Već krajem rujna barovi na plaži su se zatvorili, a za njima i jedina picerija, i dva od triju mjesnih kafića. Početkom listopada autobusi su prorijedili, a turistički ured zatvorio vrata. U drugom tjednu oktobra nebo se natmurilo. Počele su duge, iznemirujuće kiše koje su padale danima, natapajući sve. Dosadni, gusti povodanj danima je natapao Križev rat i Zvizdu Mora, Prosiku i Rokove zemje, mandrač i kasarnu, planinu i kanal. Rijetke krpe suhe zemlje kiša je pretvarala u žitko blato, a u šupljem, nazubljenom kamenjaru nicale su ponikve i bare koje su tijekom ljeta bile beživotno suhe. Kiša je padala i padala, a otac je - gledajući povodanj s balkona - jednog dana rekao: *Ako je i bilo tragova, sad će ih kiša zatrt.*

Od Silve i dalje nije bilo ni traga. Tjedni su prolazili, a policija se javljala sve rjeđe. Šain bi nazivao svakih pet-šest dana - ali i ono malo što bi im rekao bilo je sve praznije i neodređenije. Kao da je i policiji ponestalo ideja.

Mate je i dalje svakog jutra busom putovao u školu, i svakog se popodneva vraćao kući, u dom koji mu je bio sve teže podnošljiv. Oca uglavnom nije bilo. Sjeo bi rano izjutra u auto s naramkom letaka i lutao po sav dan tko zna kuda, provodeći neku svoju istragu koju Mate nije razumio. Mate bi ga povremeno viđao daleko od kuće, u Splitu. Spazio bi ga kako ide ulicom, smrknut i užurban, udubljen u posle koje s njima više nije dijelio. Mati se činilo da Jakov luta uokolo samo da ne bi bio kući. Mogao je to razumjeti. Posljednjih tjedana i on se svugdje osjećao bolje nego doma.

Mater je zato bila doma - stalno. Prvih dana otac joj je rekao da bi bilo dobro da netko stalno bude kući, *da bude uz telefon.* Vesna je - čini se - to shvatila zaozbiljno. Više uopće nije izlazila iz kuće, osim u rijetkim prilikama kad bi otišla do crkve. Nakon kratkog pokušaja da se vrati na posao, u školi je opet uzela bolovanje. Nije više odlazila ni do trgovine ni do centra mjesta. Po sav bi dan ležala na kauču, tupo, katatonično piljeći u strop, dok joj je pokraj ruku stalno bio upaljen radio. Na radiju su vijesti bile burne. Osnivale su se političke stranke, spremali prvi izbori. U Mađarskoj su prosvjednici proglasili novi ustav, a u Istočnoj je Njemačkoj partijski sekretar Honecker dao ostavku. Svijet se mijenjao, ali Vesnu - kao ni Matu - u tom času za to nije bila briga.

U međuvremenu i njihova se kuća postupno mijenjala. Vesna više nije kuhala, odjeća se nije prala, prašinu nitko nije čistio. Mate bi svakog dana poput kućedomaćina obavio najnužnije. Iskuhao bi rublje. Uzeo bi iz kutije za kekse novac, otišao do trgovine i tamo kupio neku hranu jednostavnu za pripremu - hrenovke, ili konzerviranu šalšu, ili konzervu graha. Spravio bi ručak i oprao tanjure. Pokušao je barem kuhinju držati urednom. Ali gubio je bitku s kućom. Kuća je tonula pod naslagama prašine, u dvoru su divljale drače, a stog robe za peglanje rastao je u uglu sobe. Sama kuća bila je snena i nepomična. Kao da se ništa nije pomaklo od one rujanske nedjelje. Sve je nepomično počivalo u iščekivanju: Silvin raspremljeni krevet, TV koji se nije palio, kalendar kojem

nitko nije trgao listove. U konobi Jakovljeva radiostanica, komadi elektronike, rastavljeni i zaboravljeni. Sve je hiberniralo, kao u zimskom snu, čekajući da se dogodi neki čarobni poljubac i kući opet udahne život.

Ponekad - ne često - Mate bi krišom ušao u sestrinu sobu. Uvukao bi se u nju kad Vesna ne bi obraćala pažnju, a Vesna ionako više nije pažnju obraćala ni na što. Otvorio bi vrata na kojima je pisalo *Keep out,* ušao bi u sobu, ali ne bi palio svjetlo. Samo bi sjeo na krevet, osluškivao i mirisao. Soba je još uvijek nosila Silvin miris: trpki, tamni miris parfema za koji je Mate pamtio da ga je Silva nazivala pačuli. Taj je miris natapao jastučnice, odjeću, pidžamu, čak i koltrine.

Stajao bi tako u polumraku i promatrao sestrine stvari. Kao i svaka dječja soba, i Silvina je soba na Zidovima taložila uzraste svog stanara. U zabačenim rubovima još su se vidjeli Silvin i djetinji interesi - slikovnice, nacifrane spomenare, naljepnice s likom Garfielda na drvenom zaglavlju kreveta. Postupno središnje su mjesto zauzimali adolescentski sadržaji - posteri i muzičke kasete. A onda, u nekom trenutku, kao da je Silvu i to prestalo zanimati. Mate je s čuđenjem shvatio da je postojao taj moment kad je Silva prestala slušati muziku i prestala voditi obične, tinejdžerske razgovore. Taj se trenutak dogodio, preko noći, a on ga tada - kad se dogodio - nije ni zamijetio.

Sjedio je tako u sobi, i opet, po tko zna koji put gledao Silvine stvari - dječje knjige, školski atlas, stare tempere, globus sa šiljilom. Gledao je kasete - kasete s njezinom muzikom:

Sade, UB40, Knopfler, Grace Jones, Idoli. Gledao je svu muziku koju je Silva ostavila, svu odjeću koju je ostavila, sve nepotrebne stvari koje nije ponijela sa sobom.

Gledao je i prisjećao se. Sjetio se kako bi se ljeti kupali ispod Zvizde Mora, kako bi tumarali između škrapa, kamenom odvaljivali priljepke i pohranjivali ih u posudi s morskom vodom. Pamtio je kako su skupljali odbačene čepove ispred Agatina dućana i za nagradu za šaku čepova dobivali Coca-Colu. Pamtio je Silvu kako igra nogomet. Muški bi igrali nogomet na košarkaškom igralištu pokraj porte kasarne, a Silva bi - kao jedina cura - igrala s njima. Nije igrala sasvim loše, bila je vižljasta i brza, a lopta joj se lijepila za desnu nogu.

Silva je oduvijek bila tu. Od maternice do vrtića. Od placente do putovanja školskim busom svaki ponedjeljak. Nije bilo ni jedne uspomene, ni jednog okrajka njegova života, a da Silva nije bila u njemu. Mislio je da vrijedi i obrnuto.

Ali obrnuto nije vrijedilo. Silva je imala svoj drugi, paralelni život - život u kojem njega nije bilo. Najednom je to osjećao kao izdaju.

Pomislio bi to, a onda bi odagnao nekorisne misli. Ustao bi, poravnao Silvin krevet i izišao iz njezine sobe. Zatvorio bi vrata na kojima je pisalo *Keep out* i otišao izvidjeti je li s Vesnom sve u redu.

***

Adrijana Lekaja uhapsili su dvadeset i trećeg listopada. Uhapsili su ga rano ujutro, nakon svitanja.

Dobro pamti to jutro. Otkad je Silva nestala, spavao je loše i ujutro se budio rano. Tako se i tog jutra probudio moren nesanicom. Stao je na prozor i promatrao Misto utonulo u sivo, vlažno jutro. Sve je pred njim bilo sneno: kuće, crkveni toranj, porat, brodice u

mandraču. Tek za pola sata začut će zvukove koje dobro poznaje: radnički autobus, furgon dostave novina, zvono Svetog Špira, sirenu za buđenje u mornaričkoj kasarni.

Ali tog je jutra začuo drukčije zvukove. Čuo je šum automobila, više njih, kako se spuštaju s magistrale put mjesta. Potom je čuo glasove koji su dopirali s proširenja pred crkvom. Pa kratku sirenu i nešto što je zvučalo kao voki-toki.

Policija, pomislio je. Nije probudio ni mater ni oca koji je sinoć došao kasno. Sjurio se iz kuće i požurio put pjacete.

Pred Lekajevom pekarom spazio je policijski furgon, a oko njega nekoliko policajaca s puškama. Vrata pekare bila su zatvorena, ali iz kuće Lekajevih čula se lomljava i dozivanje.

U međuvremenu počeli su se skupljati mještani. Jakov je spazio župnika don Dražena, ne u svećeničkoj monturi, nego u običnoj košulji. Spazio je nekoliko radnika iz tvornice. Uočio je i Branu. Brane je stajao podalje od ljudi i netremice promatrao što se događa.

A onda su ga izveli. Trojica policajaca držala su pod mišicama bunovnog Adrijana. Na vrata je tada izišao Adrijanov otac, stari pekar. Lekaj je stajao na kućnim vratima, s izrazom kao da bi htio nestati s lica zemlje. Dok ga trpaju u furgon, Adrijan viče. Traži da ga puste jer nije napravio ništa.

U tom času Mate spazi Gorkog Šaina. Gorki je u civilu, stoji bez riječi pokraj furgona kao da režira priredbu. Prilazi, pita što je bilo, ali Šain ga ignorira, ignorira ga kako se ignorira dijete.

Policija se ukrcala u automobile i povezla put grada. A Mate juri kući, budi oca i mater. Priopćuje im novost da su Adrijana odveli.

Otac naziva Šainov broj, ali ga ne uspijeva dobiti. Zove i dalje, i dalje uzaludno. Na koncu odluči da će autom krenuti za Split i čekati ispred ureda u policiji dok ne sazna što se događa. Mate i mater ostali su u kući, uz kuhinjski stol, u grozničavu iščekivanju. U nekom trenutku Mate ju je zapitao bi li da joj skuha čaj. Ali odmah je odustao kad je shvatio da ga Vesna promatra sa zgražanjem.

Čekali su dugo, satima. Jakov se vratio tek rano popodne. Čim ga je vidio, Mate je shvatio da vijesti nisu dobre.

- Dobili su anonimnu prijavu - rekao je Jakov.

Policija je anonimnu prijavu dobila tijekom večeri. Poziv je stigao s govornice. Nazvala je nepoznata osoba koja je govorila kroz krpu, izobličenim glasom. Po akcentu se čini da je nazvao netko od mještana.

Osoba s govornice dojavila im je da je Adrijan Lekaj ubio Silvu udarcem letve. Rekao im je da će letvu naći u Lekajevoj konobi. Precizno je naznačio mjesto gdje se oruđe nalazi.

Kad je to čula, Vesnino se lice iskrivilo od užasa. Mate je stajao zgromljen. Pomisao da je Silva mrtva do tog je časa bila teorijska opcija - ali nijednog časa nije stvarno pomislio da bi moglo zbilja biti tako.

- I - upitala je mater - jesu našli letvu?

- Jesu - odgovorio je Jakov.

Našli su je točno na mjestu koje im je dojavljeno, rekao je. Ispod inoksne bačve, iza starih metli. Letva odgovara opisu. Ima na sebi nekoliko brokvi, pa može biti smrtonosno oružje. Na letvi ima mrlja od vapna, kaplji brodske boje, ali i tragova krvi. Još ne znaju koje je krvne grupe krv.

Dok je slušao oca, Mati se u želucu skupljala gorka, hladna gvalja. Pokušavao je zamisliti Silvino lice, krvavo, izmrcvareno letvom. Zamišljao je Adrijana u ubilačkom bijesu. Ali pred sobom je vidio drugog Adrijana - Adrijana koji u potkošulji, mlitav, gleda talijanski nogomet.

- A šta on kaže? - upitao je oca. - Šta kaže Adrijan?

- Ništa korisno - odgovorio je Jakov. - Sve niječe. Ne zna ništa ni o čemu. Tvrdi da nije nikad vidio tu letvu niti zna otkud ona tamo. Tvrdi i dalje da se sa živom Silvom razišao u jedan.

- I što sada? - pita Vesna.

- Ništa. Tamo je, u policiji. Ispituju ga.

- Što je Šain rekao? - inzistira Vesna.

- Nisam pričao sa Šainom - odgovorio je Jakov - nego s Tenžerom. Rekao je da će ga slomiti. Ako je išta napravio, slomit će ga. Neće ga pustit dok ne prizna. Tako je rekao.

Jakov to kaže, pa sjeda uz stol bespomoćno. Ali Mate zna da ne može samo sjediti, samo čekati. Navlači patike i izlazi iz kuće, spušta se niz kalu svetog Špira.

Razmišlja o slikama koje mu ne izlaze iz glave. Letva, i na letvi - Silvina krv. Silva, koja leži u nekoj ponikvi ili rupi, prekrivena granama, i - dok oni bespomoćno zdvajaju - polako truli, sve dok se ne rastoči u neprepoznatljivu gvalju.

Mate misli o tome, a onda izbije na trg pred crkvom. Lekajeva pekara bila je zatvorena. Pred njom je bio pekarov kombi. Sve četiri gume bile su mu sasječene. Na boku kombija sprejem je bio ispisan natpis.

Sterao se preko cijele bočne strane, ispisan velikim modrim slovima. Pisalo je *UBICA.*

***

Adrijana su pustili nakon tri dana. Stigao je nenadano, bez najave, onako kako su ga i odveli. Oni koji su tomu svjedočili, rekli su da je Adrijan samo sišao s autobusa, bez dočeka i bez pratnje. Uputio se kući vidno hramajući. Ušao je u očevu kuću i samo legao na kauč. Svukao je majicu, a ispod majice su se - kažu - vidjeli tragovi udaraca.

Nesreća je bila što je Vesna vijest saznala prva. Što je bilo još gore, saznala ju je od učenika, u školi. Tog ponedjeljka Vesna je na Jakovljev nagovor opet počela raditi. Tog je jutra, drogirana tabletama, jedva ustala za prvi jutarnji sat. Odradila je dva sata nastave, a onda joj je tijekom trećeg sata, dok je učenicima tumačila reljef Kordiljera, jedan od sedmaša priopćio da je jutros Adrijana vidio na slobodi. Vesna je završila sat i dojurila kući. Izraz joj je lica kazivao: *Što mislite poduzeti?*

Od jutra je padala gusta, sumorna kiša. Pekara Lekajevih cijeli je dan bila zatvorena, a na kući su bile spuštene škure. Adrijan se zavukao u kuću i nije izlazio nikamo. Jedini čovjek koji je znao što se Silvi doista dogodilo bio je tu - odmah do njih, u susjednoj ulici, iza spuštenih roleta. Bio je njima nadohvat, a oni nisu mogli ništa.

Mate pamti to neizdrživo popodne. Jakov je sjedio uz kuhinjski stol i gledao preda se bespomoćno neodlučan. Vesna ga je strijeljala pogledom punim gnušanja. Očekivala je nešto - teško je reći što: krvnu osvetu, odmazdu, otmicu, priznanje iznuđeno mučenjem. Što god je očekivala, otac to nije napravio - jer nije napravio ništa. Sjedio je bespomoćno za stolom, gledao u kuhinjski zid, u koloriranog Isusa sanjivih očiju. Čekao je da je Isus izvede neko biblijsko čudo. Prvi put u životu Mati ga je bilo žao. Nije to više bio odrasli, vazda zreli, pokroviteljski otac. Mate je pred sobom vidio novog oca, koji je i sam bespomoćno dijete.

***

Te večeri Gorki Šain ih je posjetio. Nije nazvao, nego se dovezao osobno, nenajavljen. Sjeo je za stol i odbio ponuđenu kavu. Odmah im je rekao: Adrijana smo morali pustiti.

Protiv njega nisu našli ništa, rekao je. Prošao je poligraf, čisto i glatko. Na letvi nema njegovih otisaka. Njegovih otisaka nema čak ni u šupi.

- Čija je krv na letvi? - upitala je Vesna.

Šain je odgovorio: - Krvna grupa je nula pozitivna, kao Silvina. Ali to je najčešća krvna grupa, ima je dvije petine ljudi.

- A anonimni poziv? Odakle je došao? - upitala je Vesna.

- Znamo da je došao iz Mista - odgovorio je Šain. - Samo to, ništa drugo.

- Netko zna - rekla je Vesna. - Netko je vidio. Netko iz Mista. Ali sad šuti.

- Možda je vidio. A možda nije. Ljudi nekad rade telefonom čudnovate psine.

- A letva? - umiješao se Mate, najednom prezreo, odrastao, tvrdokoran. - Letva se tamo nije našla telefonom.

- Istina. Letva je nešto što ne možemo objasniti.

- I, što sada?

- Ništa. Radimo dalje.

- A *on?* - rekla je Vesna. - *Ubojica?* On će šetati van, slobodan?

- *Ako* je ubojica - odgovorio je Šain. - Da, on je zasad slobodan.

Šain je ustao i krenuo put izlaza. U hodniku se još jednom okrenuo, kao da se ispričava. *Ništa nije gotovo,* rekao je. *Nastavljamo raditi.* A onda je navukao jaknu i rukovao se sa svakim od njih troje, i s Matom. Dok je izlazio, Vesna ga je zapitala ono što je svima bilo na ustima.

- A što vi mislite? - rekla je. - Što vi o tome mislite?

- Mislim, o čemu? - odgovorio je Šain.

- Znate o čemu. Što vi mislite, je *li to on?* Je li živa? Ili ju je on ubio?

- Ne znam.

- Znam da ne znate. Ali, što mislite? Što vam kaže, kako se veli, *intuicija?*

Jakov pamti taj trenutak. Inspektor je stajao na vratima, oklijevajući, kao da pažljivo bira riječi.

- Ne znam - rekao je. - Intuicija mi ne kaže ništa.

- Ja mislim da znate - odvratila je Vesna. - Znate, ali mi ne smijete reći.

- Ne znam, doista.

- Znate. Znam da znate.

Vesna je to rekla, a onda bez pozdrava za Šainom zatvorila vrata.

Te večeri Mate je donio odluku. Ako otac neće poduzeti ništa, poduzet će on.

Čekao je da se uvečer mater i otac povuku u sobu. A onda je oko jedan navukao patike i obukao tamnu trenirku s kapuljačom. Iskrao se iz kuće i sišao strminom iza Lekajeve kuće.

Spustio se niz strminu i došao do zadružnog kamiona koji je bio parkiran na suhoj tratini uz cestu. Kamion je davno kupila maslinarska zadruga, u vrijeme dok se plod nosio na preradu u uljaru u grad. U međuvremenu uljara je propala, a zadruga se raspala. Od tada kamion je zaboravljen i ničiji ležao uz cestu. Po njemu su se verala djeca, a sve vrijedno - felge, brisače, vjetrobransko staklo - razgrabili su lopovi.

Otkad se vratio iz pritvora, Adrijan se nije usuđivao izići iz kuće. Ali Mate je znao da kasno navečer, kad se sve smiri, iziđe pred kuću da se nadiše zraka. Izišao bi na stražnja dostavna vrata koja su njegovu ocu služila za utovar brašna. Činio je to svake večeri, a Mate je znao da će učiniti i večeras.

Dugo je čučao iza kotača kamiona. Večer je bila tiha i spokojna. Predvečerje zabunio, no bura se oko ponoć stišala, a priroda smirila. Iz daljine se čuo samo tihi zvuk televizije, a s magistrale rijetki kamioni u prolasku. Kuća Lekajevih bila je u mraku. A onda se, u jednom trenutku, iznad utovarnih vrata upalilo svjetlo.

Upalilo se svjetlo, a potom je Adrijan izišao. Izišao je na stražnja vrata pekare, ogrnut vjetrovkom. Stajao je na pustoj, noćnoj cesti, točno pod električnom lampom, kao da je leptir privučen svjetlom. Mate je uočio da je Lekaj smršavio. Povlačio je dim cigarete. Činilo se da u njoj uživa.

Mate se samo nakratko dvoumio. A onda je iskočio iz zasjede i nasrnuo na njega. Zgrabio ga je i oborio na pod, pa nastavio cipelariti dok je Adrijan ležao na podu. Adrijan se skutrio, glavom pokrio glavu, a koljenima trbuh, kao da čeka da ono što ga sljeduje prođe. Nije dozivao upomoć. Nije pustio ni glasa.

Dok ga je mlatio, Mate je zamišljao sliku koja mu je svih tih dana bila u glavi. Letvu i krv. Silvino tijelo, prekriveno granama, kako truli u vlazi. Mislio je o toj slici - i tukao, tukao još i još.

- Kaži di je! - prosiktao je. - Kaži di si ne sakrio! *Kaži di je.*

Ali Adrijan nije odgovarao. Samo je nijemo ležao, skvrčen i uvijen, čekajući da udarci prođu. Na svaki Matin udarac ispustio bi tek kratki, bolni jecaj.

Uokolo su se počela paliti svjetla i čuti glasovi. Nakon par minuta Mate je začuo glas nekog tko se spuštao niz cestu. Hitro se udaljio, a kad je dovoljno zamakao, još se jednom okrenuo. Adrijan je ležao na tlu poput beživotne krpe, s arkadom i usnama u krvi.

Mate je dobrih sat vremena lutao uokolo čekajući da mu se lupanje srca smiri. Kući je stigao iza tri u noći. Legao je u krevet i cijelu noć piljio u strop. Nije znao što će se dogoditi sutra. Nije znao hoće li milicija sutra doći po njega.

Ali ništa se nije dogodilo. Adrijan nije prijavio napad. Nije otišao na policiju niti je ikom rekao što se dogodilo.

Ali od idućeg jutra počeo je izlaziti van. Sutradan ujutro izišao je prkosno na trg, kao da je sve u redu, kao da je sasvim obično, mirno nedjeljno jutro. Bio je vidno natučen. Usnica mu je bila krastava i obla, oko modro, arkada izranjana.

Hramao je. Adrijan je pokazivao svoje rane, kao da su trofeji, kao da je on žrtva.

Tog jutra Mate ga je vidio. Spustio se put Donjeg sela i opazio ga kako stoji pred očevom pekarom. Pogledi su im se susreli. Adrijan ga je gledao pun prezrive mržnje, a Mate je produžio korak.

Spustio se do vale. U mandraču je osjetio nagorjeli miris i tragove paleža. Uočio je plastičnu barku koja je očito te noći gorjela. Bila je to nevelika bijela pasara s natkabinom i izvanbrodskim motorom. Ali bijela plastika sad je bila nagorjelo skvrčena i crna.

Mate je znao čija je to barka. Ali postojalo je nešto što nije znao: tko je od pravedničkih mještana brodicu spalio.

No, tko god da je to napravio, jedno je bilo sigurno. Svi će, ali baš svi, misliti da je to bio on.

BalkanDownload

PET

Jakov
(1990.)

Novu godinu 1990. Misto je dočekalo kao i svaku. Pred Badnjak lokalna su se djeca oboružala pirotehničkim divotama. Tondinima su potpaljivala kante za smeće, bacala petarde na prolaznike i mačke, pa je u dane uoči Božića mjesto odjekivalo eksplozijama poput ratne zone.

Za Badnjak mještani su se sjatili na ponoćnu misu kao nikad dotad. Župnik don Dražen govorio je o velikoj nadi koja sviće nad obzorom i o odgovornosti koju treba preuzeti za porobljenu domovinu. Kao i svake godine, i te je općina za Silvestrovo upriličila vatromet. Ali vatromet je bio siromašan i slab, kao da država i vlast ni za to više nemaju snage.

Od Silvina nestanka prošla su četiri mjeseca. Milicija ju je i dalje tražila, ali vijesti su bile sve šturije i beznadnije. Jakov bi se s vremena na vrijeme javio Šainu telefonom, ali Sam mu - vidjelo se - više nije imao što reći. *Tražimo,* rekao bi. *Sve smo pretražili, ali tražimo dalje.* U čemu se sastojalo to traženje, Jakov nije znao.

U međuvremenu je i Jakov tražio. Prekinuo je s lijepljenjem plakata po Hercegovini i Dalmaciji jer mu se činilo da to sad ima malo smisla. Umjesto toga lutao je okolo mjesta pretražujući mjesta gdje bi moglo biti tijelo. Lutao je vrištinom i dračama. Tumarao je obronkom brda sve do Prosike. Danima je pretraživao kanjon kojim je vodio stari karavanski put za Bosnu. Lutao je gudurama u kojima su davno vrebali hajduci. Glavinjao je poput duše na muci, tražeći ono što nije želio naći. Tražio je plitko zakopani humak, tijelo prekriveno granama, bačeno u ponikvu ili presušeno korito potoka. Tražio je mrtvu Silvu, a istodobno bio sretan što je ne nalazi.

Četiri dana nakon što su Adrijana pustili, Lekajev je otac došao na njihova vrata i tražio razgovor. Zakucao je, a Vesna je bila ta koja mu je otvorila. Stariju je Lekaj pokušao uvjeriti da Adrijan nije ništa učinio - ali i on i ona dobro su znali da stari pekar to ne može sa sigurnošću tvrditi. Vesna ga je ružno otjerala. Sve to vrijeme Jakov je sjedio na katu, u kuhinji. Slušao je kroz vrata glasove i kletve, ali nije sišao, nije se umiješao. Dok je osluškivao Vesnu kako kune, primijetio je Matu. Mate ga je gledao, a u tom pogledu - činilo se Jakovu - kao da je vidio osudu. Mate ga je gledao kako se gleda bijednog kukavicu.

Dan nakon posjeta stari Lekaj otvorio je pekaru. Prvih dana bila je prazna, nitko nije kupovao njegov kruh. Ali ljudi trebaju kruh, a najbliža je pekara bila kilometrima daleko. Uskoro su se ljudi vratili Lekaju. Dok bi kupovali kruh, gledali bi u pod, svi - i on i oni. Prebrojili bi sitniš, zgrabili vruću štrucu i pobjegli iz pekare bez pozdrava.

Sve vrijeme Adrijan nije izlazio iz kuće. Stari je Lekaj mještanima tvrdio da nije tu, da su ga poslali rodbini na

Kosovo. Ali svi su znali da to nije istina. Adrijan je bio tamo, u pekarovoj kući. Uvukao se i šutio, skriven u četiri zida, kao da je već u zatvoru. Što god da je vidio i znao, šutio je, držeći ih u nepodnošljivoj neizvjesnosti.

Početkom prosinca Jakov je počeo opet ići u ured. Ići u ured, a ne raditi - jer se ni uz najbolju volju nije uspijevao sabrati za suvisli rad. Sjedio bi od sedam do tri u kancelariji uz južni prozor, gledao bi kolone brojki na papiru pred sobom i užasnut shvaćao da se ne probija kroz njih. Ni uz sav mentalni trud nije razumio ono što je bilo na papiru pred njim.

Početkom nove godine politička se kriza razbuktala. Na svakom se uglu govorilo o vojnom udaru koji se nije dogodio. Prvog dana nove godine vlada je zbog inflacije denominirala valutu i s dinara skinula četiri nule. Koncem mjeseca hrvatski i slovenski komunisti napustili su partijski kongres u Beogradu. Država kao da više nije postojala.

U međuvremenu politički je metež ušao i u tvornicu. Plaća je prvi put počela kasniti. Tvrtka za koju su proizvodili brodske bokobrane otišla je u stečaj. Početkom siječnja radnici su zaprijetili štrajkom, a direktor je, da ih primiri, obećao rezove u administraciji. Jakov je znao da postoji samo jedan razlog zašto nije dobio otkaz. Taj je razlog bila nestala Silva. Nisu ga otpustili jer je bio zaštićen pancirnom košuljom sućuti.

U veljači objavljeni su prvi višestranački izbori. U svega par tjedana u mjestu se pojavila nova vrsta ljudi. Uvijek su bili muški, uvijek visoki i tamnih baritona. Hodali su uokolo u svečanim bijelim košuljama, na misi bi posjeli u prvi red. Nakon mise sjeli bi u kafić *Lanterna* i na košuljama zavrnuli rukave. O politici bi govorili odrješito, puni samouvjerenog autoriteta, sve cio dugo u noć, a pred zatvaranje gazda *Lanterne* počastio bi ih platom pršuta i sira.

U tvornici je kasnila sad već i druga plaća. Direktor je zdvajao. Više nije mogao - kao prije - naprosto nazvati komitet da se problem riješi. Zemlja je tonula u kaos.

A onda je stigla i ta srijeda. Jakov je pamti dobro. Bio je to 13. veljače, na Pepelnicu. Dan prije - na Tusti utorak - selo je pripremilo povorku za maškare, ali povorku je pokvarila gusta, teška kiša. Sutradan - na Čistu srijedu - Jakov je sjedio u uredu, na poslu za koji plaća više nije stizala, na poslu koji više nije zapravo ni radio. Kroz južni prozor gledao je u more. Na moru je bjesnio levanat Iznad prvog reda otoka zgusnuli su se tmasti, teški oblaci, a istočnije vjetar jačao tvoreći na moru bijele križane krijeste. U staklo su počele udarati prve bobe kiše, debele i teške. Nekamo iz tvorničkog kruga čula se potmula lupa: vjetar je mlatio nekim metalnim vratima.

A onda je - oko deset i po - zazvonio telefon. Bio je to Šain.

- Mislim da imamo novosti - rekao je. - I to dobre. Izgleda da je Silva živa.

- Gdje je? - upitao je Jakov.

- Ne znamo, ali je viđena iduće jutro. Viđena je kako kupuje autobusnu kartu. Silva je zaista otputovala.

- To znači...?

- ... da je živa - ponovio je Gorki. - Eto što to znači. Znači da je živa.

***

Iduće jutro Jakov je upoznao Eldu Žuvan.

Kad ju je nazvao, bila je ljubazna i odmah pristala na susret. Elda je radila u splitskoj poslovnici beogradske Jugo-banke. Predložila je da se sastanu tijekom njezine uredske pauze. Dogovorili su se naći u perivoju uz Radničko šetalište, točno ispod ureda banke. Jakov je i Matu poveo sa sobom. Stigli su na dogovoreno mjesto deset minuta ranije,

ali Elda je već bila tamo. Predložila im je da sjednu u kvartovski kafić i razgovaraju na miru.

Elda je bila mlada, mlađa nego što je očekivao. Imala je kratku, moderno ošišanu izblajhanu kosu. Kestenjaste oči odavale su da joj je ispod peroksida kosa vjerojatno tamna. Elda se držala mladenački. Ali, kako radi u banci, odjevni joj je stil bio konzervativan: modri komplet, suknja, bijela košulja.

Sjedili su u kafiću, njih troje, a Jakov je primijetio kako Mate proučava ženu s kojom sjede. Gledao je Eldu Žuvan sa zanimanjem, kao što muško gleda dotjeranu žensku.

Kad su sjeli, Elda je naručila kavu. Iz džepa je izvukla smotani, zgužvani papirić. Razmotala ga je. Bio je to letak sa Silvinom slikom, isti onaj koji je Jakov lijepio posvuda po gradu. Sa zgužvanog papira preko čuperka nemirne kose gleda ih Silva. Silva, koju je netko nepoznat fotografirao. Silva, koja je nekamo otputovala, i ne daje od sebe glasa.

- Izvinjavam se - kaže Elda - što sve ovo ne doznajete ranije. Ali tako se poklopilo.

Elda im tada još jednom priča ono što im je ukratko već prepričao Šain. Prošlog tjedna vratila se u Hrvatsku nakon šestomjesečnog izbivanja. Izišla je iz kuće i spazila Silvinu sliku. Spazila ju je na letku, na stupu rasvjete u svom kvartu.

Sjetila se da je djevojku koja točno tako izgleda vidjela u redu za autobusnu kartu. Tog dana stajala je u redu na međunarodnom šalteru autobusnog kolodvora. Kupovala je kartu, a ta cura bila je iza nje.

- Žao mi je - kaže im Elda - što se nisam javila ranije.

Putovala je, objašnjava. Dobila je šestomjesečnu stipendiju za usavršavanje španjolskog u Salamanci. Kad je već dobila stipendiju, htjela je od putovanja izvući što više. Izvadila je kartu Interrail, putovala Španjolskom i Portugalom. Upravo joj je stigao film s razvijanja.

Vadi iz omotnice fotografije, pokazuje ih Jakovu i Mati. Cura s kojom razgovaraju na svim je slikama, uglavnom sama. Elda u Barceloni, Avili, Lisabonu. Pred akvaduktom u Segoviji, na Plazi Mayor u Salamanci. Ispred Svetog Jakova u Composteli. Na svim slikama Elda se sretno smiješi. Na fotografijama ima nešto dulju kosu, izgleda još mlađe.

Bila sam odsječena, kaže. Nisam čitala naše novine. Kad sam se vratila, vidila sam da je *njeno* lice posvuda. I tada sam se sitila.

Da sam bar prije, kaže. Poštedila bi vam bol.

Dok Elda sprema slike s Interrail putovanja, Mate preuzima riječ. Mate postavlja pitanja, kao da je on stariji, sabraniji, a Jakov s čuđenjem shvaća da mu to više i ne smeta, da se navikao.

- Gdje ste je točno vidjeli? - pita Mate.

- Na šalteru.

- Međunarodnom?

- Da. To je šalter samo za međunarodne karte.

- Kad je točno to bilo?

- To jutro. Te subote.

- Nedilje - ispravlja je Mate.

- Da, nedilje. Pamtim da je bio neradni dan.

- U koje doba je to bilo?

- Oko devet, možda nešto prije devet. Kupovala sam kartu za Trst, u Trstu sam hvatala vlak za Milano. I ona je kupovala kartu.

- Ne znate za di?

- Ne - odgovara Elda. - Bila sam isprid nje na redu.

- Jeste sigurni da je to bila ona? - pita Jakov.

- Sigurna - odgovara Elda. - Pričale smo. Baš sam je upamtila. Predstavila se imenom, Silva. Čovik je upamti, zgodna je, posebna. Čekali smo u redu, ispred nas je bila grupa Danaca s velikim ruksacima koji su se uporno prepirali s činovnicom. Bili su dosadni, naporni. Ogovarale smo ih.

- I, što je onda bilo? - pita Mate.

- Ništa, ja sam kupila kartu. Nju je stigao red. Pozdravile smo se, zaželjela sam joj dobar provod. To je bio jedini put da sam je vidila.

- Nije rekla kamo putuje?

- Ne.

- Ne znate koju je kartu tražila?

- Ne. Otišla sam odmah, bila sam u žurbi.

- Je li vam izgledala zabrinuto? - upitao je Jakov.

- Ne. Nije mi se tako činilo.

- Je li itko bio s njom?

- Ne. To sam sigurna. Bila je sama.

Jakov je promatra. Promatra tu curu kratke kose i misli kako mu nitko u tako kratkom mahu nije toliko promijenio život. Ali Jakov se ipak nadao da će saznati više. Sad zna da je Silva živa. Ali - osim toga ne znaju ništa drugo.

Bankovna činovnica kao da je primijetila sjenu razočarenja na Jakovljevu licu. - Volila bi da sam bila više od pomoći - veli Jakovu dok se pozdravljaju. Rukuju se, a Jakov u tom trenutku misli: *Pomogla si nam, i da ne znaš kako. Pomogla si nam kao nitko u životu.*

Mate i on izlaze iz kafića, sjedaju u auto, voze se prema kolodvoru. A dok u trajektnoj luci traže parking, Jakov osjeća kako mu se prsa nadimaju od novonadošle nade. Tjednima je Silvu zamišljao mrtvu, mislio o tom neodređenom, ali neumitnom danu kad će njezino natrulo tijelo pronaći u nekoj ponikvi, jami ili masliniku. Sada zna da neće biti tako. Zna da je Silva *negdje* - ne zna gdje, ne zna zašto ni zašto se ne javlja. Ali zna da je živa.

Mate i on stižu na autobusni kolodvor. Dolaze do međunarodnog šaltera. Raspituju se za radnicu koja je bila te nedjelje u službi. Razgovaraju s njom, ali uzalud. Kaže im isto što je rekla policiji: da se ne sjeća niti te cure niti odredišta za koje je kupovala kartu. Ne sjeća se ni Danaca s ruksacima. - Znate i sami - kaže - kakva je ovdje u sezoni gužva.

Proučavaju vozni red. Traže koji autobus za inozemstvo putuje oko devet, ali ne nalaze nijedan. Tada se Jakov dosjeti: to je zimski vozni red. Mole službenicu da im nađe ljetni. Službenica prekapa po ladicama, nalazi ga i da je im ga.

BalkanDownload

Jakov ga uzima. Pogledom prelazi preko monotone kolone toponima i brojki. A onda dolazi do broja devet. Čita redom. Stuttgart 9.05, Trst 9.20, Frankfurt 9.35, Graz 9.50. Pušta papir bez riječi.

Ne sjedaju odmah u auto. Izlaze iz kolodvorske zgrade i šeću uz obalu trajektne luke. Luka je poluprazna. Brodovi se valjaju na valovima šiloka, a u kišom saprane trajekte ukrcava se tek pokoji kamion koji na otoke nosi cement, cigle, mlijeko ili brašno. Gledaju stivadura koji smiče konopac s kolone. Trajekt isplovljava za otok, ne znaju koji. Gotovo je prazan jer je zima i malo tko ide prijeko. Gledaju kako trajekt manevrira u okretu i izlazi iz luke. A onda Mate konačno progovara.

- Mogla je otić bilo di - kaže. - Trst, Frankfurt, Austrija. Bilo di.

Mate to kaže, a Jakov mu ne odgovara. Samo gleda trajekt koji se konačno okrenuo i kroz usta luke zaputio u kanal.

***

Iduće nedjelje Vesna ga je molila da s njom ode na misu u crkvu. Učinio je to. Otišao je na misu prvi put nakon desetljeća.

Jakov pamti to jutro. Od Silvina nestanka Vesna gotovo uopće nije spavala, ali bi jutra provodila u krevetu i ustajala kasno. Tog jutra, međutim, ustala je rano i dočekala ga s doručkom, ili nečim što je trebalo predstavljati doručak. Na jučerašnji kruh namazala je margarin koji je mirisao rancavo. Ulila mu je mlijeko u potić, pogledala ga i iznijela svoju želju. Trebaju moliti. Moliti iz zahvalnosti što je Silva živa.

U devet su se oboje spustili do Svetog Špira. Otkad je Silva nestala, Jakov je u Mistu izbjegavao izlaske. Bježao je od mještana i njihovih pogleda ustrašene znatiželje. Sad ih je pred crkvom dočekalo točno ono od čega je bježao: gužva susjeda, rođaka i znanaca koji su pred njima sklanjali pogled, kao da Vesna i on zrače radioaktivnom nesrećom. Ušli su u crkvu, a Jakovu je laknulo kad se Vesna smjestila u posljednje redove.

Župnik don Dražen misu je posvetio Isusovu bičevanju trgovaca. Stajao je za propovjedaonicom i pričao o Mesiji koji je znao podići glas i ruku kad je bio trenutak da se pobijedi bezboštvo. Don Dražen je inače govorio lokalnim naglaskom. Na pulpitu je, međutim, govorio nekim odveć pravilnim, izvještačenim štokavskim, kao da se s bijelom dalmatikom na sebi transformirao u govorni automat. Dok je don Dražen govorio o danima nade za hrvatsku domovinu, Jakov je pokušavao moliti za Silvin povratak. Pokušavao je, ali nije išlo. Molitva nije bila za njega. Činilo mu se kao da crpi vodu iz nečeg što je ožaženo i suho.

Pogledom je lutao po crkvi. Gledao je križni put od bakelita koji je prošli župnik kupio u Italiji. Gledao je oltar svetog Špira i srebrene zavjetne pločice maslinara pod oltarom. Promatrao je srebrene pločice u obliku ruku, nogu i očiju koje su mještani darivali kao zavjet za ozdravljenje. Da je Silva nestala pred pedeset godina, i oni bi napravili isto. Platili bi Silvin lik u srebru, kovač bi ga izlio i uresio puncama, a onda bi ga položili na odar svetom Špiri, ili Ružarici, ili svetom Anti Padovanskom. Onda je svijet bio jednostavniji. Za sve je nevolje postojala jedna, gorka medicina.

Na koncu mu je pogled pao na oltar svete Kimernise. Oltar je - kao obično - imao sliku, a na slici je - kao obično - bilo raspelo. Ali ovaj je oltar bio drukčiji. Na raspelu je bila razapeta žena, a taje žena, što je još čudnije, imala bradu.

Jakov je dobro pamtio dan kad mu je bivši i pokojni župnik protumačio tu čudnu sliku. Bilo je to krajem pedesetih.

Mogao je imati desetak godina, još je bio ministrant i još je išao u crkvu. Stari župnik bio je suhi, kvrgavi starac kojem su ruke bilo čvornate kao maslinove grane. Don Fulgencio, tako se zvao, a Jakov nikad ni prije ni poslije nije čuo da netko nosi takvo ime.

Na slici je - kazao mu je don Fulgencio - sveta Kimernisa. Kimernisu je zbog ljepote htio zaprositi poganski princ. Da je ne bi podali razbludnom poganu, Kimernisa je Boga izmolila da na njezinu lijepom licu izraste muška brada. Kad joj je brada izrasla, netko ju je - muž ili otac, Jakov nije pamtio tko - dao razapeti kao mučenicu. Jakov je zaboravio detalje priče. Ali sada, mnogo godina kasnije, razumio je njezin smisao. Razumio je da neki put nema gore nevolje nego što ti je donese lijepo lice.

Don Dražen je završio Vjerovanje, pa zazvao Gore srca. Župljani su u zboru ponavljali formulu, a Jakov je bez interesa otvarao usta. Na koncu ih je župnik pozvao da odu u miru i zaključio misu.

Kad je misa završila, Vesna je rekla da bi načas još ostala u crkvi. Htjela se pomoliti u miru i zapaliti šteriku. Jakov ju je ostavio u crkvi, izmigoljio od gužve mještana i spustio se ulicom prema uvali i luci.

Večer prije puhala je hladna, čista bura. Zrak je bio suh i kristalno jasan, a prvi red otoka, mornarički tuneli i Križev rat vidjeli su se tako jasno kao da ih se može dohvatiti rukom. Sinoćnji vjetar raspršio je smeće, pa su se ostaci novina i plastičnih kesa vidjeli posvuda: po oleandrima i tamarisima, autobusnoj nadstrešnici i košarkaškom igralištu. Za bistrog burnog dana Misto je bilo gotovo lijepo. Za takvih bi dana Jakov običavao sjesti na klupu i gledati modri onkraj, more, obronke brda i krijeste valova. Sjeo je - pamti - i tog jutra.

Prvi put nakon tolikih mjeseci osjetio je nešto sasvim blizu miru. Gledao je plastične pasare koje su se ljuljale na mareti i iz glave pokušavao istisnuti tešku, tamnu sablast koja nikako nije htjela izići.

A onda ga je spazio. Pred njim se našao Brane Rokov. Stajao je korak od njega i promatrao ga. Pozdravio ga je, neopisivo pristojno, baš kao uvijek. Jakov ga je pozvao da sjedne, a Brane je to i učinio.

Prvih dana Brane ih je stalno obilazio i nazivao. Poput ojađenog ljubavnika sudjelovao je u njihovoj bijeloj koroti, dijelio s njima bol i informacije, baš kao da Silva nije te noći bila u kvaru s drugim, baš kao da nije pred njim krila usporedni život laži. U tom je bilo nečeg starinski lojalnog. Kao da je Brane čeznuo postati uzorni zet, pa se sad ima priliku takvim i pokazati. Ali vrijeme je prolazilo, informacije su se rijedile, a Branu su viđali sve manje. Sad je bio tu, lomniji i tiši nego ikad. Kao da se u tih par mjeseci Brane još istanjio. Plahi mladić pretvorio se u izduljenu, bojažljivu sjenu. Imao je krupne podočnjake i izgledao kao da će se taj čas srušiti.

Sjedili su neko vrijeme jedan do drugog na klupi, bez riječi A onda se Brane odvažio progovoriti.

- Je li istina? - pitao je. - Da ju je netko vidio dan posli?

- Istina je - odgovorio je]akov. - U Splitu. Na autobusnom kolodvoru.

BalkanDownload

- Znači, mislite da je otputovala negdi?

- Znamo da je otputovala. Samo ne znamo di.

Brane je šutke kimnuo glavom, kao da o onom što je čuo mora podrobnije promisliti. Zgrabio je s poda neki suhi list i stao ga vrtjeti u ruci dok ga nije smrvio. A onda je opet progovorio.

- I - pitao je - što sada? Što će sada biti?

- Ništa. Tražit ćemo je.

- Tražit - di?

- Svugdi. Italija, Njemačka, Bosna.

- Do kada?

- Dok je ne nađemo - odgovorio je Jakov. - Ili dok se ne javi sama.

- A ako se ne javi? Ako je ne nađete?

- Onda ćemo je još tražiti - odgovorio je Jakov. - Još i još. Mate i ja ćemo je tražit koliko god trajalo.

Brane nije odgovorio. Sjedio je na klupi s glavom pognutom prema tlu, utonuo u misli, nepomičan i tih. A onda su Branina ramena, trup i leđa najednom počeli drhtati. Drhtali su isprva nezamjetno, pa sve više, sve dok se mladić nije počeo tresti.

Brane je ridao. Ridao je bezglasno, susprežući glasno jecanje, a lice mu se iskrivilo u grimasu nesreće. Jakov mu je položio ruku na rame da ga utješi. Ali Brane nije prestajao. Plakao je suho i bezglasno, u epileptičnim trzajima, sve dok se nije smirio. Otro je oči i ustao.

- Idem - rekao je. - Moram doma.

Zaputio se putem uz obalu, put kuće. Jakov ga je dugo promatrao. Promatrao ga je kako hoda gatom, pa zamiče put Rokovih zemji sve do kapelice, gdje mu se izgubio iz vida.

***

U travnju 1990. Jakovljevoj je tvornici zbog dugova blokiran račun. Osmog travnja, u ponedjeljak, direkcija je trebala isplatiti plaću. Tog jutra šef platnog ureda samo se spustio u halu i rekao radnicima da plaće nema niti se zna kad će je biti. Za radnike i mještane Mista to je bilo kao da sunce ujutro nije izišlo.

Sutradan je u krug tvornice ušao stečajni sudac. Obišao je urede i halu, u magacinu prebrojio stanje sirovina, a potom na porti promijenio bravu i lokot. Sazvao je radnike i rekao im da do daljnjeg ne moraju dolaziti na posao. Sjedit će kući i dobivati zakonski minimalac dok se tvornica ne proda. Jakov je tog jutra naučio novu riječ. Njihov se status zvao čekanje. Život mu se već prije pretvorio u čekanje. Sad mu se u čekanje pretvorio i rad.

Tijekom travnja počela je predizborna kampanja. Cijela je zemlja bila u političkoj ognjici. Pred crkvom su se ređali politički mitinzi, ljudi su defilirali uz šterike i zastave, a Rade - gazda kafića *Lanterna* - postao je načelnički kandidat.

U međuvremenu potraga je za Silvom jenjavala. Silva je postupno nestala s novinskih stupaca. O njezinu nestanku nije se više govorilo na televiziji. Njezin lik još je palucao s rijetkih preostalih letaka na stupovima i deblima, namočen, iskrzan i zaboravljen. Onog časa kad je postalo jasno da je Silva otišla svojevoljno, kao da ni policiju njezin nestanak više nije zanimao. Od nestanka je prošlo sedam mjeseci. Silva je polako postajala ono što se zove hladni slučaj.

Vesna i on nisu se s tim mirili. U ožujku su unajmili privatnog detektiva. Nisu se usrećili. Detektiv je bio bivši policajac, potpuni početnik u novom poslu. Klijentela mu se uglavnom sastojala od obrtnika i liječnika za čiji je novac uhodio nevjerne supruge. Detektiv je radio za dnevnicu i troškove. Putovao je mnogo i trošio mnogo vremena. Nakon mjesec dana bez rezultata, ponestalo im je novaca, pa su mu otkazali.

Jakov i Mate stoga su počeli tragati sami. U veljači su Mati uplatili vozački ispit. Od Vesnine sestre posudili su pet tisuća njemačkih maraka koje su trošili isključivo na sendviče i benzin. Tijekom tjedna - dok je Jakov radio - vozio je Mate, a tijekom vikenda Jakov. Sjeli bi u auto i kretali put mogućih Silvinih odredišta. Još su jednom obišli Bosnu. Vozili bi put Knina, Kupresa, Imotskog i Foče lijepeći putem uz cestu Silvine slike. Putovali bi u Beograd, Sarajevo i u Zagreb.

Kad je u tvornici dospio na čekanje, Jakovu je laknulo. Posudio je još tri tisuće maraka i počeo voziti svaki dan. Vozio je u Klagenfurt i Graz. U Trst je išao dvaput. Spustio bi se iz Basovizze u centar niz Via Fabio Severo. Vozio bi sporo, promatrajući kroz prozor ženske fizionomije na trotoaru, tražeći kosu, profil ili leđa nalik Silvinima. Obilazio je hotelske recepcije i žandarmerijske portirnice. Vozio bi se ukrug oko željezničke stanice i silosa, pa niz Rivu Tre Novembre i Rivu Nazario Sauro. Skrenuo bi u Via Schiaparelli i Via Belpoggio, gdje je znao da ordiniraju afričke prostitutke. Dok je vozio, primjećivao je tragove svojih minulih posjeta: letke po deblima i autobusnim postajama. Pokisli i smežurani, na tršćanskim stablima blijedjeli su leci s telefonskim brojem Jugoslavije. Leci koji zovu upomoć, daleki vrisak nekih neznanih ljudi koji traže neku nestalu *Slavu.*

Za drugog posjeta Trstu načas je pomislio da ju je našao. Bilo je to početkom travnja. Dan je bio ugodno proljetni, sunčan, a s Julijskih je Alpa puhala zakašnjela marčana bura. Tog jutra obišao je još neke hotele te trgovine oko Ponte Rossa za koje je znao da u njima kupuju *Jugoslavi.* Potom je otišao u centralnu bolnicu i ispitao osoblje hitnog prijema. Kad je bio gotov, povezao se kvartom oko bolnice, kroz Via Ginnasticu i Via Slataper. A onda je ispred jedne trgovine spazio obris koji mu se učinio poznatim.

Vozio je kroz Via Ginnasticu i prošao pokraj trgovine pred kojom je dostavni kamion. Trgovina je bila kvartovska ribarnica, a na kamionu je bio natpis *Prodotti ittici* i telefonski kontakt. Neki momci u kombinezonima iz kamiona su iskrcavali bakse sleđenih švoja, cipala i raža. A onda je iza kamiona spazio djevojku. Nosila je žuti šuškavac. Postojalo je na njoj nešto - komad ramena, leđa, pramen kose - što je nalikovalo Silvi. Nije joj vidio lice. Ali i bez lica znao je da bi to mogla biti ona.

Pokušao se zaustaviti odmah, na mjestu, ali nije mogao stati nasred prometnog krkljanca. Potražio je okom parking, ali nije ga bilo. Žurno se ugurao u neku sporednu ulicu, ali je neki auto skrenuo za njim i požurivao ga trubljenjem. Nije mogao naprosto stati i istrčati iz auta.

U taj čas pred njim se otvorilo prazno mjesto, kod stražnjeg ulaza u neki kineski restoran. Teškom je mukom ugurao *Asconu* u usko parkirno mjesto pod izlaznom cijevi ventilacije. Istrčao je iz auta prema Via Ginnastici. Skrenuo je za ugao. Laknulo mu je kad je ugledao curu u žutom šuškavcu kako zamiče ulicom. Hodala je bez žurbe, noseći u ruci kesu s ribom.

Potrčao je za njom. Približio joj se na pet metara, pa dva metra, pa metar. Uhvatio ju je za rame. A onda se djevojka okrenula - i sve je nestalo.

Djevojka nije ni nalikovala Silvi. Imala je istu frizuru, sličan stas i ramena. Ali lice joj je bilo posve drukčije, izdu ljeno i nelijepo. Djevojka u šuškavcu gledala ga je pogledom istinske prepasti. *Scusa*? *Che cosa vuole?* upitala ga je djevojka, a Jakov je povukao ruku i ispričao se na osrednjem engleskom. Gledao je kako odlazi. Sad mu ni s leđa nije nalikovala Silvi. Što ju je dulje gledao, uviđao je da sličnost nije ni postojala.

Sjeo je u auto i povezao se prema izlazu iz grada. Popeo se uz Via Severo, preko sveučilišta i istočne petlje. Prije Basovizze stao je na nekom vidikovcu. Naslonio se na ogradu i pod sobom promatrao grad - lučke dizalice, silose, kranove. Gledao je grad, pun neznanaca o kojima ne zna ništa.

Stajao je na vidikovcu, motrio mravinjak pod sobom, a onda se vratio u auto i odvrnuo ključ.

***

Trideseti travnja bio je Silvin i Matin rođendan. Tridesetog travnja 1990. Silva je punila osamnaest godina. Gdje god bila, što god radila, tog je dana Silva bila punoljetna.

Jakov se tog jutra probudio znajući da će dan biti težak. I bio je.

Živoj djeci roditelji priređe rođendan. Ispeku im torte, umijese kolače, naprave im feštu sa svjećicama i tombolom. Mrtvoj djeci roditelji za rođendan odu na grob. Kupe krizanteme i polože ih na humak.

Silva nije bila ni mrtva ni živa. Silva je nestala. A nestaloj ne možete ni poći na grob ni ispeći tortu. S nestalom ne možete slaviti, ne možete je oplakivati, ne možete s njom razgovarati niti kovati planove. Da Silva nije nestala, na taj bi dan razgovarali o njezinu budućem studiju, vozačkom ispitu, mjestu u studentskom domu. Umjesto žive Silve, sada imaju Silvinu sliku. Vesna ju je metnula na uočljivo mjesto, iznad blagovaoničkog stola. Stavila ju je na uočljivo mjesto kao stalno podsjećanje da nisu kompletni, da posao nije završen i da tu postoji trajni, nepopunjeni manjak. Ipak, nije sliku stavila ni na stolić ni na kredencu. Kad bi slika bila na stoliću, pred njom bi se mogao upaliti lumin. Pred Silvom koja je na zidu - ne. Jer - Silva je živa, a pod slikom živog ne pali se lumin.

Jakov se to jutro zavukao u kupatilo i brijao, brižljivo, dugo, da što dulje odgodi izlazak. Na koncu se spustio dolje u kuhinju i Vesnu zatekao kako čita oglasnik. U njihovu novom svijetu oglasnik je bio najvažnija novinska rubrika. Traženi i nađeni, najam stanova, ponuda poslova, čak i gatare: nešto od toga moglo je razotkriti gdje se Silva skriva.

Vesna se u sedam mjeseci i fizički izmijenila. Osušila se, izgubila viške kila. Kosa joj je na izdancima sijedjela, a put postala siva i suho hrapava. Postala je zatvorena, nepronična, teška. Promatrala ga je turobnim, osuđujućim pogledom, a što se Jakov više trudio, činilo se da ga osuđuje više.

Vesna i on prvi su se put zaista svadili početkom travnja, dan nakon posljednjeg puta u Trst. Tog jutra Mate je sjeo u auto i otišao polijepiti plakate duž Jadranske magistrale sjeverno od Zadra. Jakov je rekao kako bi se Mate trebao okaniti potrage i prepustiti je njemu. Rekao je da bi se trebao više prihvatiti škole jer mu slijede matura i prijemni ispit za brodogradnju. Vesna nije odmah odgovorila. Kratko je šutjela, a onda

rekla kako misli da to sa studiranjem u ovom času možda nije dobra ideja. *Mate nam treba u ovom času,* rekla je. *Ne može otići u Zagreb i ostavit nas same u ovom. Još šest mjeseci, možda godinu, dok je nađemo. Neka toliko bude ovdje, a onda će otići na studij.* Jakov se pobunio, rekao je da ne smiju Martinu budućnost žrtvovati zbog Silve. Vesna je rekla: *Sve se mora žrtvovati, kad je jedan od nas u nevolji.* Rekla je to tako da je Jakov znao da će njezina biti posljednja.

Iste večeri sjeo je na balkon i dugo gledao u noćno Misto. Učinio je to ponajviše zato da ne legne uz Vesnu koju je u tom času mrzio. A onda se - iza ponoći - Mate vratio iz Zadra. Ušao je na balkon i sjeo do njega.

- Ja i mama smo razgovarali - rekao je.

Razgovarali *o onom,* dodao je. I u redu je. Studirat će, *jednom.* Sad je važnije da bude ovdje. Kad maturira, počet će raditi kao vozač kamiona za dostavu smrznute ribe. To je dobar posao, dosta vožnje. Putem će moći provoditi potragu. Mate je to rekao, a Jakov nije odgovorio ništa. Mislio je samo o tome kako se otrov širi i širi, trujući ih sve.

Tako je bilo i tog jutra, na dan Silvina rođendana. Spustio se u kuhinju i zatekao prizor koji je očekivao. Isus vlažnih očiju iznad kuhinjskih vrata. Silvina fotografija na zidu. Nepoznata, ružna žena sa sijedim priraslicama koja u novinama čita oglase najmoprimaca, svodnika i gatara. Žena koja će ga, čim stupi u sobu, pogledati s izrazom prijekora. Izrazom koji poručuje: što danas misliš poduzeti? Ili misliš izgubiti još jedan dan?

- Otići ću do Splita - rekao je, da suzbije napad. - Otići do policije. Tražit ću od Šaina da me primi. Dugo se ne javlja.

Rekao je to, a onda ispio hladnu kavu, progutao tabletu za tlak i sjeo u auto za Split. Putem je na vijestima slušao izborni izvještaj predizborne kampanje. Komunisti su nepovratno gubili izbore.

U policiju je stigao nešto prije deset. Odmah je uočio da u stanici vlada užurbana nervoza. Službenici su se vrzmali hodnikom, kao obično, ali si ih mogao jasno razdvojiti. Neki su na licu imali izraz smrknute uznemirenosti, neki ustreptalog ushita. Kucao je na vrata Šainove sobe. Šain je bio unutra i odmah ga uveo. Kad je ušao u sobu, opazio je odmah jednu novost. Nad Šainovim stolom više nije bilo goleme Titove slike.

Znate, kolege... - rekao je. Nekima smeta. Misle da nije u redu, da su ta vremena prošla.

Šain je to rekao, a onda nastavio, kao da se opravdava. Znate, vezan sam uz to familijarno. Moj je dida bio partizan, prvoborac. Albino Šain, čuli ste za njega. U Omišu se po njemu zvala škola, a u Bisku su po njegovom liku napravili kip brončanog partizana. Pamtite sigurno, ako ste ikad bili tamo. Onaj suhi, dugih jagodica, to vam je bio on.

Jakov je sjeo na stolicu na kojoj je uvijek sjedio. Sjeo je i promatrao čovjeka u kojeg se uzdao, u kojeg je položio sve karte. Ali Gorki Šain sad nije izgledao kao netko u koga čete se uzdati. Izgledao je kao netko kome se samom svijet raspada.

- Recite - rekao je Jakov - ima li što novog? I hoće li biti?

Šain nije odmah odgovorio. Meškoljio se kratko na stolici, gledajući u labirint papira na plohi stola. A onda je progovorio.

- Gledajte - rekao je. - Naša su sredstva iscrpljena. Mi tu više ne možemo ništa.

Rekao je to, a onda uzdahnuo u nelagodi.

- Ono što sada znamo je da je svojevoljno otišla. Nakon svjedočenja Elde Žuvan, to je potpuno jasno. Sve su druge teorije otpale. Protiv Lekaja nemamo ništa, letvu u pekari nismo povezali s nestankom, svjedok koji se anonimno javio nije se više javljao. Sve smo prekopali i pretražili, nemamo ni tijelo, ni motiv, ni način. Ono što nam je Žuvan rekla, uklapa se u ono što smo i sami sumnjali. Vaša je kći utekla, vjerojatno zato što je upala u nevolje s drogom.

- Možda je tako - odgovorio je Jakov. - Ali nju treba naći. Ne možemo je tražiti mi sami. Pucamo po šavovima, vjerujte mi.

- Mislim da još sasvim ne razumijete - odgovorio mu je Šain. - Sve ovo vrijeme mi smo njen slučaj mogli tretirati kao slučaj djeteta koje je uteklo. Ona je imala sedamnaest godina i umakla svojim zakonskim skrbnicima. Od danas nije više tako. Ona je punoljetna. Imala je pravo umaći, pobjeći od vas. Ima pravo živjeti gdje hoće, ima vam se pravo i ne javiti, ako tako želi.

- A što ako je netko drži silom?

- Iskreno, vidite li i jedan argument da je to tako?

Jakov je zašutio. Jer, i on je znao, kao što je i Šain znao da je odgovor niječan.

- Što? - upitao je. - Znači, to je kraj?

- Kraj zasad. Ali, ako vam se ikad javi, ako doznate ikakav trag, indiciju, mi smo tu da vam logistički pomognemo.

Jakov je šutke ustao. Krenuo je put vrata, ali Samu nije pružio ruku. Nije mu se stezalo ruku nekom tko ga ostavlja na cjedilu. Šain je ustao i ispratio ga do vrata. Na izlasku, uhvatio ga je mišicu.

- Javit će se - rekao je. - Vjerujte, hoće. Kad-tad. Razlozi zašto šuti u nekom će trenutku nestati.

Jakov na to nije odgovorio ništa. Nije mu policajac trebao da mu vida rane iskazom apstraktne vjere. Za to su mu dosta bili rodbina, mještani, svećenici. Trebao mu je netko, bar još tko, tko bi Silvu tražio. A sad je u toj potrazi ostao samo on.

Prije povratka doma još se jednom spustio do autobusne stanice. Parkirao je u trajektnoj luci i došetao do mjesta gdje je prije dvjesto dvadeset dana Silvu netko posljednji put vidio.

Travanj je bio topao. Sutra je bio prvi maja, pa je Nijemcima i Austrijancima slijedio produženi vikend. Luka je bila puna turista. Na đigi su se ljuljali drveni minikruzeri, a po njima su visjeli ručnici. Hrpe mladih bekpekera opsjedali su internacionalnu blagajnu. Mladi ljudi - grozdovi njih - oblijetali su Europom, s kraja na kraj, iz Škotske u Grčku, iz

Danske u Italiju, iz Italije u Škotsku. Negdje među njima morala je biti i njegova kći. Negdje, na nekoj točki u tom labirintu saća, ljudskom osinjaku.

Neko je vrijeme sjedio na klupi, promatrao brodove i autobuse u odlasku. Pratio je prepune limene kutije koje razvoze neznance put Njemačke, Srbije, Italije i Bosne. Zeleni, bijeli i ljubičasti pulmani ukrcavali su se na trajekte za otoke ili ukrcavali putnike koji su putovali na Zapad. Cijeli je svijet bio u kovitlanju.

Sjedio je tako i promatrao, a iz glave mu nije izlazila samo jedna, jedina misao, misao koju je svrdlao ustrajno kao da je želi telepatski proširiti posvuda.

Silva, di si? - pitao se Jakov. *Silva, javi se. Silva, di si? Javi nam di si.*

Ali odgovora nije bilo. Umjesto odgovora stizala je samo šutnja.

BalkanDownload

DRUGI DIO

Putevi koji se razilaze

ŠEST

Vesna
(1991.)

Tog dana Vesna je po rasporedu šesti sat imala osmaše. Po programu i planu, trebala im je predavati obilježja reljefa Hrvatske.

Ali stvari od početka nisu pošle kako treba. Na početku sata podijelila im je ispravljeni kontrolni rad iz kojeg je njih trinaest dobilo jedinicu. Čini se da to nisu očekivali. Mala Bakićka iz druge klupe tupo je piljila u rad, a oči su joj se suzno zacrvenjele. Nikša iz zadnje klupe pred svima je demonstrativno rasparao papir. Od prve minute sata osjećala je da je razred mrzi. Ta se mržnja osjećala u zraku kao napeti, električni oblak.

Pokušala je ispredavati lekciju. Stala je pred reljefnu kartu. Drvenim je štapom upirala u ispupčene, plastične gore i izgovarala rečenice koje je nakon tolikih ponavljanja tako dobro znala. Ali tog dana nije išlo. Pred njom je bila ljutita horda do koje nije mogla prodrijeti. S jedne je strane bila ona. S druge - trideset lica koja su zračila buntovnim prijezirom.

Pet minuta nakon jedan sat je zazvonio. Nije bila sigurna tko se zvonu više obradovao, ona ili osmaši. Učenici su se poput stihije sjurili niz stubište, a Vesna je uzela dnevnik pod ruku i zaputila se put zbornice.

A u zbornici su je zatekle Vijesti.

Jer, tih dana, od Vijesti nisi mogao pobjeći. Vijesti su šikljale odasvud.

U zbornici je zatekla pedagoginju i dvije učiteljice. Stajale su pred upaljenim televizorom na kojem je tekao podnevni dnevnik. Na ekranu su se izmjenjivale slike tenkova, zbjegova i vojnika u maskirnoj robi, a voditelj je dramatičnim baritonom iznosio dnevni raport.

Vijesti su bile grozne, i svaki dan gore. U Osijeku i Đakovu od jutra triput oglašavan zračni napad. U Šibeniku borbe su se vodile na mostu na ulazu u grad. Ni jedne vijesti - ni jutarnje ni popodnevne - nisu više spominjale Drniš. Već su bili iskusni i znali što to znači. Drniš je - znale su - pao, ali im televizija to ne želi reći.

Na TV-u su se nizale snimke borbi u Šibeniku. Tenkovi su stajali na početku mosta, uz nekadašnji motel, i iz topovskih cijevi pucali na grad. Snimka je prikazivala ulice u metežu, nagorjele kuće i kupe krovova razvaljene po tlu. TV kamera voajerski se zavukla kroz neki razvaljeni zid. Vidjeli su se ostaci neke skršene koncertne dvorane: razbacane stolice, razvaljeni luster. Klavir na koji je pao komad otpalog stropa. Posvuda staklo, puno stakla.

- Isuse - zastenjala je jedna od učiteljica. - Strašno. Ovo je strašno.

Začuvši to zdvajanje, Vesna osjeti kratku, ali bujnu navalu gnjeva.

Bio je to isti onaj revolt koji ju je s kraćim ili dužim popuštanjima držao već tjednima. Već tjednima Vesna osjeća da je tuđe zapomaganje ljuti. Ljuti je ta opća tronutost,

to kolektivno samosažaljevanje, sva ta zborska kuka ljudi kojima su svi ukućani živi i na broju.

Vesna ne voli taj novi osjećaj. Ne sviđa joj se što se osjeća tako. Ali - osjeća se - i zna da tu pomoći nema.

Ne želi da je kolegice primijete, a pogotovo ne da je upletu u razgovor o ratnim vijestima. Stoga tiho odlaže dnevnik na policu, svlači kutu i odijeva jaketu. Izlazi iz zbornice bez pozdrava, spušta se niz hodnik te izlazi na dvorište gdje se razulareni sedmaši uzajamno tuku torbama. Kreće put kuće. Dok ide kroz Misto, kroz otvorene prozore čuje multipliciranu jeku istog zvuka: zvuka televizijskih Vijesti. Svi slušaju Vijesti, a isti spikerski glas dopire odasvud, iz svih kuća, kafića i trgovina.

Vesna hoda put kuće, a dok hoda, oko sebe promatra Misto koje se u par mjeseci preobrazilo.

Na školi i na općinskoj zgradi prozori su oblijepljeni selotejpom da se u slučaju pucanja stakla na raspu. Ispred javnih zgrada i podrumskih prozora leže bijele, jutene vreće napunjene pijeskom. Iz rijetkih otvorenih trgovina i kafića brecaju agregati, bučne metalne kištre o kojima sada ovisi sav život jer Dalmacija već tjednima nema struje. Vesna prolazi pokraj partizanskog spomenika, koji je netko vandalizirao čekićem te sprejem na kamenu ploču ispisao veliko, ušato U. Dok Vesna hoda mjestom, kraj nje prolaze rijetki automobili. Farovi su im oblijepljeni crnom ljepljivom trakom da ne remete zamračenje. Auto koji prolazi cestom nema registarsku tablicu.

Putem prema kući Vesna se penje uz ogradu mornaričke baze. Baza, do jučer veliki, zagonetni i zabranjeni grad, sada je pusta i prazna. Savezna ju je vojska evakuirala prije desetak dana. Jednog dana pred bazu su stigli kamioni, mornari su u njih ukrcali sve što se moglo - oružje, aparate, kuhinjsku opremu i krevete - a onda se konvoj odvezao nekamo - kažu, put Bosne. Četrdeset godina Misto je živjelo rame o rame s bazom, kao svojim tajnim, drugim plućnim krilom. Sad tajnovitoga grada nema. Mornarička kasarna stoji gola, oskvrnuta i opustošena. Čeka da se netko umilostivi u nju ugaziti nogom. Ali nitko se ne usuđuje unutra, a Mistom kruže glasovi da je baza minirana.

Vesna se penje uz žicu baze, dolazi do košarkaškog igrališta. A onda na igralištu ugleda prizor koji joj skrene pažnju.

Nasred igrališta parkiranje sivozeleni kamion. Oko kamiona su uniformirani vojnici. Iz kamiona iskrcavaju neke zavežljaje. Naredbe im izdaje Rade, gazda *Lanterne.* A dok vojnici prazne kamion, uokolo stoji skupina civila i gleda. Ima ih desetak, mahom starijih. Među njima Vesna spazi i Lekajeva oca.

Vesna prilazi igralištu. Tek tada vidi cjelinu prizora. Iza kamiona su u dva reda postrojeni novi regruti. Ima ih tridesetak. Vesna ih sve poznaje: svi su njezini bivši učenici, svi su približno ista generacija, kasnija šezdeseta i rana sedamdeseta godišta. Svi su jednako odjeveni, svi su uniformirani, svi imaju isti izraz lica. Svi izgledaju jednako ustravljeno.

Prelazi pogledom preko vojničkog stroja, od lica do lica. A onda ga spazi. U redu novih regruta - u sredini stražnjeg reda - nalazi se i Adrijan Lekaj.

I on je među njima. Čovjek koji jedini zna što se one noći dogodilo, ali im to ne želi reći. Lekaj je sad tu, stoji tu u stroju, kao da se ništa nije dogodilo. Stoji, kao bilo tko drugi, kao da očekuje svoje ime na nekoj budućoj spomen-ploči.

Vesna ga gleda. A onda, u nekom trenutku, i Adrijan nju primjećuje. Primjećuje i uzvraća joj pogled - drsko, oči u oči.

U međuvremenu vojnici su istovarili kamion. Gazda *Lanterne* rukuje se s nekim visokim čovjekom u uniformi. Vesna nikad nije vidjela tog čovjeka, ali se po svemu čini da on tu zapovijeda. Visoki poziva nove regrute da uzmu opremu. Momci iz stroja jedan po jedan prilaze i preuzimaju sivozelene zavežljaje. U zavežljajima su transportne vreće, vreće za spavanje, zimski ogrtači i šljem. Vesna ne vidi oružje. Oružje će valjda dobiti negdje drugdje.

A kad je oprema razdijeljena, čovjek koji sve vrijeme zapovijeda naređuje zbor. Naređuje mirno. Na mjestu voljno. Naređuje da uđu u kamion. Novaci se počinju penjati u kamion, a među prisutnim roditeljima u taj se čas začuje neki jecaj. Nekog od očeva ili majki napokon je shrvao strah.

A kad čuje taj jecaj, Vesna osjeti isto ono probadanje koje ne voli. Na tuđe zdvajanje osjeti bijesni otpor, a taj se otpor u hipu pretvara u ljutnju.

Tako se osjeća i sada, dok gleda regrute kako se penju u kamion. Gleda skamenjena lica budućih heroja, gleda usplahirene roditelje, a među njima i starog Lekaja koji sve to gleda s neočekivanom pribranošću. Gleda, ali u tom trenutku nema za njih baš ni malo sažaljenja.

Kad su se vojnici svi uspeli, vozač zatvara stražnju stijenku kamiona. Spušta ceradu. Sjeda u kabinu i pali motor. Idu put fronte - možda put Zadra, možda u Dubrovnik. Možda u Bosnu. Idu nekamo, Vesna ne zna kamo niti ju je briga.

U međuvremenu kamion se već popeo do magistrale. Skreće u pravcu Splita i nestaje za prvi zavoj. Vesna ga gleda kratko, a onda nastavlja put kuće.

Nek se jebu, pomisli dok ulazi u kalu iza crkve. *Nek se jebu svi skupa.*

***

Kad dođe kući, Vesna se presvlači i bez puno riječi prione poslu. Vadi suđe iz perilice, tiho rasprema kuhinju. Pristavlja goveđu juhu, perunom provjerava je li karota kuhana. Usisava sobe. Prvo bračnu sobu, potom Matinu sobu, a onda - na kraju - i Silvinu sobu. Silvinu sobu, koju i dalje rasprema jednom tjedno, u kojoj i dalje mijenja jastučnice i lancune.

Tijekom ovih dviju godina Vesna je shvatila da joj rad pomaže, a rituali je smiruju. Dan joj se sastoji od ciklusa rituala. Ujutro pristavlja kavu. Iz frižidera vadi maslac i med. Prazni mašinu za robu i robu stavlja na sušilo. Kuha. Pere pjate. Pa opet kuha, večeru. Pa opet pere pjate.

Tako to bude za običnih dana. Za običnih dana nade dosta posla da joj zaokupi pažnju, dan joj prođe, a stvari budu gotovo pa podnošljive. Samo što danas nije tako. Jer danas nije običan dan. Danas je *onaj* dan.

U drugim obiteljima postoje rođendani, postoje imendani, godišnjice braka. U njihovoj uza sve to postoji i taj dan. Tako su ga Jakov i ona zvali: *Onaj dan, Taj dan.* Dvadeset i treći rujna, dan kad je Silva nestala.

Uoči Tog dana Vesni se u utrobi gomila otrovna, nevidljiva gvalja. Reagira s plahom panikom na svaki glas, buku, tresak, telefonski poziv. Liječnica joj veli da se to zove stresni sindrom. Vesna misli da se to zove tuga.

Tako to bude - tjedan, dva. A onda taj dan dođe. Onaj Dan, Silvin dan, dan oko kojeg se vrti njihov obiteljski život, kao oko svetka, slave, izopačene inverzije rođendana.

Kad su govedina i karota kuhane, Vesna gasi vatru pod juhom. Briše spužvom štednjak, vadi iz mašine duboke tanjure, izlazi van iznijeti smeće. U dvorištu primjećuje Jakova.

Jakov sjedi na klupi pred konobom i zabavlja se nekim poslom koji Vesni nije sasvim jasan. Pred sobom ima neki sitni aparat po kojem prebire kacavidom, čvrsto odlučan da na nju ne obrati pažnju.

Vesna zna da bi to Jakov htio. Jakov bi htio da ga pusti na miru. Da o tom ne govore. Da se pretvaraju da je neki drugi dan, ne taj, da se pretvaraju da je sve u redu, čak i ako nije. Jakov bi to htio - ali ona mu neće priuštiti taj luksuz.

- Jesi spreman? - kaže mu Vesna. Jakov ne odgovara.

- Jesi spreman? - ponavlja ona, a Jakov nevoljko ustaje, kao da su mu ruke i noge strani i tuđi balast. Ulazi u kuću. Obuva cipele i uzima ključ auta.

Izlaze iz kuće i staje pred nju, kao da joj se nevoljko predaje u ruke.

- Izvedi auto - kaže Vesna. - Trebamo stići tamo za radnog vremena.

Jakov ne odgovori ništa, ali učini što mu je naložila. Ulazi u garažu, pali auto i izvede ga u dvorište. Vesna otire ruke i pogleda na sat.

Bude li sve u redu, pred splitsku će policiju doći do pola tri.

***

Dvije su godine prošle otkad Silve nema. U te dvije godine svi su od nje digli ruke: policija, država, novine, čak i Jakov. Samo Mate ne. Mate je jedini koji je traži.

Već četrnaest mjeseci Mate vozi kamion hladnjaču za veletrgovinu ribe. Stalno je na cesti. Razvozi svježe zamrznutu ribu put Slovenije i Italije. Putuje pokrajnjim cestama na kojima nema rata, sjeverno od Zadra mostom prelazi na otok Pag, a onda s Paga trajektom prelazi na slobodno kopno. Zaobilazi ratna poprišta, uzbune, policijski sat, čekpointe i blokade. Vozi sleđene mole, trlje, orade i lubine. Razvozi ih restoranima u Koruškoj, Furlaniji i Kranjskoj. Ribu ulovljenu u ratnoj zoni isporučuje u mirnodopsku.

A dok vozi - Vesna zna - Mate traži. Traži Silvu - uporno, najupornije. Obilazi motele i kolodvore, zastaje na opskurnim pumpama i lovačkim gostionicama. U ove dvije godine Vesna je shvatila: Mate se, dok ne nađe sestru, neće smiriti. Ta pomisao u Vesni pobuđuje neki duboki, utješni mir.

Vesna bi željela da i Jakov nešto poduzme. Željela bi da - poput Mate - sjedne u auto, sjedne uz telefon, da zove policiju, da putuje uokolo, da postavi makar kome makar kakvo pitanje. Ali Jakov ne poduzima ništa. On se ponaša kao da je Silva otišla na raspust, kao da je izišla do trgovine na uglu i ostavila poruku *Vraćam se odmah.*

Jakov je stalno doma. Otkad je tvornica nepovratno propala, ne ide više na posao. Ne spušta se do sela, ne priča s ljudima, ne priča više ni s njom. Nekad, Jakov je bio čovjek koji se stalno gledao Vijesti, koji je otvarao Dnevnik u sedam i po, razumio bliskoistočnu krizu, znao imena predsjednika Sirije, Rumunjske ili Iraka. Sada - kad vijesti svi slušaju i kad vijesti sve zanimaju - Jakov za vijesti ne haje. Kad čuje znak radijskih vijesti, gasi prijamnik i izlazi iz sobe.

Otkad se tvornica ugasila, pošaližao je vrtne staze, prebojio konobu, posadio red limuna. Po sav dan Jakov popravlja auto, popravlja hidrofor, vodokotlić, električni gril, vrtnu ogradu, bušilicu. Vesna ga po sav dan promatra pogrbljenog, šutljivog, fokusiranog na neki kućni posao, dok mu znoj s čela kaplje po alatu, zupčanicima i električnim žicama.

Jakov se svime bavi, osim onim čime bi trebao. A kad mu Vesna prigovara što ništa ne poduzima, nalazi izlike. Te su izlike uvjerljive. Rat je: putevi su blokirani, dio zemlje okupiran, telefoni zagušeni. U inozemstvo se putuje s dozvolom kriznog štaba.

Voze se i dalje put grada, bez riječi, a kako je cesta prazna, do Splita stižu brzo. Ulaze u grad koji se, baš poput Mista, u par mjeseci preobrazio. Pred kućnim su ulazima i ovdje vreće s pijeskom, automobili voze bez tablica, a uokolo hodaju naoružani ljudi. Posvuda bruje agregati: desetine, stotine njih, tvoreći kakofoničnu buku.

Parkiraju pred zgradom Sekretarijata unutrašnjih poslova, zgradom u koju su toliko puta odlazili da od Šaina doznaju što ima novo. I zgrada policije preobražena je ratom: pred njom su bili grudobrani od vreće pijeska, a ulaz čuvaju stražari naoružani kalašnjikovima. Pred zgradom je mnoštvo uniformiranih ljudi koji nekakve metalne stošce ukrcavaju u kamione.

Vesna i Jakov prolaze pokraj stražara koji ih ne udostoji ni pogleda. Prilaze staklenoj portirnici, a Jakov kucka prstom na staklo. Portir je otvara.

- Mi bismo trebali kod gospodina Šaina - kaže Vesna. - Ako je slobodan.

Portir ih gleda, a onda prezrivo odgovori: - Ne znam je li slobodan. Ali znam da vam Šain više ne radi ovdje.

***

Ulaze u zgradu, a Vesna promatra promjene. Na mjestima gdje su do jučer stajali Titovi portreti sad su visjela raspela ili kalendari s papom. Hodnikom hodaju ljudi u maskirnim uniformama, naoružani puškama. Neka od lica u prolazu Vesna prepoznaje. Ali nitko na njih ne obraća pažnju. U zraku se osjeća uznemirena užurbanost.

Popeli su se na drugi kat i zastali pred običnim lesonitnim vratima. Ta vrata nekad su bila vrata Šainova ureda. Ali na vratima sad piše drugo ime i titula: *Tomislav Čović, viši policijski inspektor.*

To je čovjek koji je naslijedio Šainov posao. Naslijedio je Šainov ured, i spise. Naslijedio je i Silvin spis.

- Zakucaj - rekla je Vesna, a Jakov kolebljivo zakuca na vrata. Iznutra su začuli glas koji ih je pozvao da uđu.

Vesna je očekivala da će viši policijski inspektor biti zreo i stariji. Ali čovjek kojeg su spazili u sobi bio je mladac. Imao je tamnu kosu, bio brižno obrijan i primjetno mirisao na kolonjsku vodu. Izgledao je kao netko tko nije navršio ni tridesetu.

Predstavili su se i rekli zašto dolaze. Na licu mladog policajca urezao se načas bljesak panike. Vesna je taj tren shvatila: on nema pojma tko su. Nema blage ideje o čemu se tu radi.

Vesna progovara prva. Kaže da još traže kćer, da je istraga u toku, da im se Šain prije stalno javljao, ali da već šest mjeseci nisu ni od kog čuli ništa. - Tili bi vidit - rekla je - poduzima li se što oko toga.

Policajac je sluša šutke, a onda ustaje i počinje prekapati po stogu registratora u kutu. Na koncu iz snopa izvuče jedan registrator i otvori ga pred sobom na stolu. Vesna je na vrhu snopa papira spazila Silvinu sliku.

Viši inspektor čita spis preko oka, pretvarajući se da se prisjeća, iako je Vesni jasno da blefira. Dok Čović prevrće po spisu, promatra ga pomno, miriše njegov napadni *after shawe,* a onda - naposljetku - izgubi strpljenje.

- Gdje je Gorki Šain? - pita. - Kako on više ne vodi slučaj?

- On ne radi više kod nas - odgovori Čović, pa ironično dodaje: - *Nije mu odgovaralo okružje.*

- Dvije su godine prošle - odgovori Vesna ljutito. - Nema nikakvog pomaka. Niko se s tim ni ne bavi. Ni vi se ne bavite. Ovo je sramota!

Vesna to kaže, a Čović na to zaklopi registrator i promotri je nepovjerljivo.

- Dobro - kaže. - Je l' vi znate što se događa uokolo?

- Znam - odgovara Vesna.

- Čini mi se da ne znate - odgovara joj Čović. A onda nastavlja, žučljivo i otresito. Tumači im da je rat. Mi nismo više policija, kaže joj. Mi smo vojska. Dolje pred zgradom, ljudi mu u dajc ukrcavaju minobacače. Ginu po fronti. - Sinoć su - kaže - dvojica iz policijske uprave zaglavila kod Otišića. Jedan je dobio metak u tjeme, drugi izgubio ruku. Pa je l' stvarno mislite - kaže - da se mi stižemo bavit nekom curom što je pobigla iz kuće?

Čović je izgovorio taj monolog, gorljivo i žučno, a onda zaklopio registrator i odložio ga na rub stola. U tom trenutku Vesna shvaća: jedna je era završena. Registrator će završiti na nekoj hrpi, uz gomilu drugih, i nitko ga neće otvoriti - ni taj Čović ni itko drugi. U ovu se kuću više nema razloga vraćati.

Izišli su iz ureda i spustili se pred zgradu. Pokraj zgrade opet vidi kamione. Sad je obratila pažnju na teret u njima. Bili su doista puni minobacačkih cijevi koje su tupo prijeteći stršile u zrak. Iz nekog kafića ori se navijeni radio, patriotska budnica.

Sjeli su u auto i odvezli se u Misto. Vozili su dugo i sporo iza nekakve vojne kolone, a svakih nekoliko kilometara zaustavljala bi ih vojna policija i pregledavala isprave. Putem su šutjeli. Tek pred Mistom, kad su se već bližili kući, Jakov je maknuo ruku s volana i položio je na njezin dlan. Nakon mjeseci i mjeseci bio je to prvi put daju je dotakao.

- Nemoj se čudit - rekao je. - Vidiš i sama šta se događa okolo.

- Vidim. Ali, staja imam od toga? Ko će nama pomoć?

- Treba čekat - rekao je Jakov. - Javit će se. Kad-tad, ali hoće. Javit će se, ako to želi.

- A što ako ne može? - upita Vesna.

- Zašto ne bi mogla? - odgovori Jakov.

- A zašto se onda ne javlja?

Jakov je načas zašutio. Nije to bila duga šutnja, ali se Vesni činila kao vječnost. Jakov se krzmao, ali je na koncu izgovorio. Izgovorio ono što misli, i što Vesna zna da misli.

- Zašto se ne javlja? Zato što je takva - odgovori Jakov. - Zato što je to Silva. Jer je nije briga.

Rekao je to, a Vesna je ljutito povukla ruku od njegova dlana.

- Sram te bilo - rekla je. - Sram te bilo, kakav si ti otac.

Rekla je to, a onda zašutjela. Nastavili su se voziti, bez riječi, magistralom uz obalu. Pred Mistom Jakov je upalio radio, da razbije tišinu. Na radiju su objavili da počinje zračna uzbuna.

SEDAM

Adrijan
(1995.)

Prethodne noći artiljerija je udarala bez prestanka. Cijelu noć hrvatski su topovi grmjeli iz pravca Malovana i Rilića. Adrijan je slušao kako topovi grme, i znao što to znači. Znači da će sutra - nakon toliko čekanja - krenuti u napad.

Tako je i bilo. Zapovjednik ih je sutradan probudio u četiri ujutro i prenio im naredbu za pokret. Već se danilo kad su krenuli naprijed prema Kupreškim Košarama. Nakon četiri godine statičnog rata prodirali su duboko u ono što je do jučer bila neprijateljska pozadina.

Četiri godine dvije su strane vodile mrtvi rat bez pomaka. Sada, srpska se vojska raspadala pred njihovim očima. Ono što je do jučer bio protivnik više nije postojalo. Vojska u drukčijim uniformama bježala je u malim, raspršenim skupinama ne pružajući baš nikakav otpor. A oni su išli, išli dalje i dalje. Šesta pukovnija Hrvatske vojske prodirala je u bosansku gorsku visoravan kojoj kao da nije bilo kraja. S njom u srce je Bosne prodirao i Adrijan.

Cijeli su dan samo hodali, stalno naprijed. Izdaleka se čula sporadična pucnjava, ali Adrijan i njegova satnija nisu ispalili ni metka. Samo su pješačili kroz nepregledno, velebno ništa. Uokolo se pružala beskrajna planinska visoravan prekrivena žutom travom. Na toj suhoj žutini vidjele su se crne točke nalik tifusnim pjegama. Bile su to crne mrlje sagorene trave na mjestima gdje su udarile granate ili minobacački projektili.

Šesta pukovnija hoda. Hoda i Adrijan - satima, kroz prazni pejzaž pod velikim nebom, napola spaljen, napola napušten. Adrijan uzima čuturu, otpija vode, odagna žegu, premda na toj nadmorskoj visini ni u kolovozu nije vruće, nego tek ugodno toplo. Sprema čuturu i promatra oko sebe. Gore na planini vidi ruzinave ostatke predratne žičare, vučnice i skihotela. Uz cestu leži neveliko ovčarsko selo, očito namjerno spaljeno. Dok prolaze cestom, vidi majušno pravoslavno groblje ograđeno metalnom ogradom. Nešto dalje opazi muslimansko turbe i nekoliko nišana zabodenih u travu poput uskličnih znakova. Grobova je bilo posvuda, raznih vrsta. I leševa je bilo posvuda. Živih ljudi ne. Živi ljudi bili su ili u bijegu pred njima ili su tek pristizali iza njihovih leđa, spremni da na zgarištu počnu nanovo, ovaj put kao pobjednici.

Oko podne stigli su do nekakvog raskršća. Na raskršću izrešetana katolička kapelica, spaljeni autobus. Pokraj ceste u grabu je prevaljen prometni znak. Uokolo puno leševa. Mahom su u uniformama. Leže posvuda, razbacani anonimno i nedostojno, kao vreće brašna. Da ne bi smrdjeli, preko njih je netko prelio živo vapno. Leševi zato ne smrde, ali zato vapno smrdi i Adrijanu nagriza oči.

Dok hodaju, s leđa čuju zvuk automobilskog motora. Adrijan se okreće i spazi džip koji dolazi cestom. Džip se pojavio na kraju doline, malen kao točka, a sad se približava postajući svakim časom veći. Adrijan zna da to mora biti on, zapovjednik. To dolazi Cvitko.

Vodnik naređuje odmor. Sjedaju uz rub ceste, na humke suhe sparušene crnice. Džip se približava sve više i više, a onda ih napokon sustiže. Vozilo se zaustavlja, a iz njega

BalkanDownload

izlazi bojnik Mario Cvitković. Tako mu je ime, ali ga nitko, ni podređeni ni nadređeni, ne zove tako. Cvitko - samo ga tako zovu. Kao što ovo nije običan rat, tako ni hijerarhija nije obična vojna. Nikad Cvitka ne zovu imenom, nikad činom. Zovu ga uličnim nadimkom, kao da su oni banda, a on šef. Cvitko, uvijek Cvitko.

Cvitka je Adrijan prvi put upoznao prije tri godine. U travnju '92. iz Mištanske se satnije prebacio u Šestu, splitsku pukovniju. Nakon sedam mjeseci rata našao se među novim, nepoznatim ljudima, kojima njegovo ime nije ništa značilo, koji nisu znali njegovu prošlost. Prvi put nakon godina i godina uživao je biti među ljudima koji ga nisu ni za što sumnjičili.

Tu je - godine '92., u Umljanovićima pokraj Drniša - prvi put upoznao Cvitka. Cvitko je tada bio pet kila deblji nego sada, a oko uha je još imao frajerske uvojke. Tada je zapovijedao samo vodom. Sada, Cvitko je izgledao kao ozbiljan vojnik. Skinuo je rečinu iz uha. Kratko je ošišan, preplanuo, mršav i visok. Napredovao je do zapovjednika bojne. Vojnici su ga voljeli. S Cvitkom ljudi su se osjećali sigurno. Brzo je mislio, brzo donosio odluke. Kad bi ih donio, nije ih mijenjao. Kad je bilo gusto, išao je prvi. Znao se suprotstaviti nadređenima kad je mislio da ljude šalju u preveliki rizik. Ljudi iz satnije za Cvitka bi ruku stavili u vatru.

A sada je Cvitko tu. Stiže kampanjolom iz pravca Malovana, poput ratnog pobjednika koji nadgleda trijumf. Silazi iz zaustavljenog džipa, uzima dvogled i ozire se uokolo. Bili su šest kilometara pred Kupresom. Pred njima je bilo veliko, ravno ništa - samo visoravan - trava i još trave. Ali sasvim na obzoru nazire se cilj, a to je planinski gradić. Ne nazire se mnogo od njega, tek toranj crkve i splet skijaških žičara. Žičare trunu na planinskom zraku, ruzinave, godinama nekorištene, kao prisjećanje da je nekoć i u toj zabiti netko gajio ambicije.

Cvitko je odložio kanočal i svrnuo pogled na vojnike koji su sjedili uz rubnik. Počeo je dijeliti zadatke. Jednom vodu dao je zadatak da uđe u devastirani hotel i osigura ga oci pljačke. Drugom da izvidi selo uz cestu i razminira minske naprave po kućama. Trećem da se popne na kotu nad cestom i iskopa mitraljesko gnijezdo. U tom trenutku netko je rekao: pri kraju smo s vodom. Cvitko se sagnuo i napipao brentaču. Bila je mlohavo prazna.

Cvitko ga tada pogleda, proziva ga imenom. Adrijan ustaje i prilazi mu. Cvitko mu stavlja ruku na rame. Adrijan zna da ga Cvitko simpatizira. Za Cvitka on je momčić iz malog mjesta, neiskvaren, zdravo tkivo, ne kao ove gradske pantagane, lijenčine i fureži. Cvitko ne zna ništa o njegovoj prošlosti, kao što ne zna ni itko od prisutnih tu. Što se Adrijana tiče, potrudit će se da tako i ostane.

- Adrijane - kaže Cvitko - i ti, Luka, i Krešo. Ićete po vodu. Naprtite tri brentače na leđa i idite do onih kuća niz cestu. Tamo će negdi bit neka špina.

Adrijan naprti na leđa brentaču, a potom isto naprave i preostala dvojica. Kreću natrag niz cestu, pravcem iz kojeg su došli. Dok hodaju, iza njihovih se leđa još čuje sporadična topovska paljba i rijetko, udaljeno brecanje rafala. Rat još nije sasvim gotov, ali kao da jest: svi znaju - i jedni i drugi - da je ovo završno poglavlje. Treba još samo odraditi finale, obaviti još nešto preostalih, jednostavnih poslova. Hodati. Čuvati stražu. Zauzeti busiju. Još hodati. Donijeti vodu. Ovako prazna, brentača nije teška. Ali Adrijan zna da će natrag biti drukčije. Natrag će je nositi punu.

Približavaju se kućama. Kuće su spaljene, no - čini se - ne ovih dana, nego odavno. To bi moglo značiti da je zaselak katolički. Prilaze kućama oprezno jer nisu sigurni je li pristup miniran. Sve su kuće spaljene, oguljene do golih zidova, osim jedne, najveće, najbliže cesti. To je očito gostionica. Gostionica nije ni crkva, ni groblje, ni džamija,

ni škola. Gostionica svima treba, nju ni jedna vojska ne ruši, pa je i ova nesrušena dočekala novu vojsku.

Gostionica je očito jedino mjesto gdje možda može biti vode. Stoga joj prilaze. Ulaze unutra i spaze plavokosu ženu u ranim tridesetima kako sa šanka pometa krhotine cigle i stakla. Kad su ušli u lokal, pogledala ih je usplahireno. Izraz lica odmah joj se preobrazio u smireno olakšanje. Znači, Hrvatica je.

Adrijan zbacuje brentaču s leđa, pita za vodu. Žena mu pokazuje na špinu i kaže da se posluži. - Nije otrovna - veli.

- Malo je mutna, od zemlje u cijevi, ali se može piti.

To je bio njezin lokal, kaže. Bio je njezin još prije rata. Pet je godina nije bilo, bila je izbjeglica u Trogiru. Sad se vratila i misli lokal privesti funkciji, što prije, da bude spreman kad promet cestom napokon poteče. Od svoje opreme nešto je našla, nešto je ukradeno. Našla je i štošta što nije njezino. Aparat za kavu je *Gaggia,* novi, skup, i nije njezin. Netko tko je držao birtiju mora da ga je ukrao, baš kao i gostionicu.

Neće istraživati kome i kada. Može i ona dobiti bonus za sve one godine što ih je proživjela u hotelskom bungalovu.

Sanja, kaže plavuša, i pruža mu ruku. Zove se Sanja. Adrijan se predstavlja i pruža joj ruku. Na Sanji se vidi da se naradila, da je život nije mazio. Ali ispod svega toga, čini se da je gotovo zgodna.

Adrijan toči vodu u brentaču i ozire se po lokalu. Gostionica kao da je vremeplovom ispala iz osamdesetih: separei od teškog drva, šank obložen panelkama, crveni tapison na zidu. Uokolo, po zidovima lokala, bespoštedno se bore epohe. Džuboks i poster Zdravka Čolića iz sedamdesetih. Poprsje Samanthe Fox iz osamdesetih. Zvezdini šalovi, pehari na ćirilici i posteri cajki odaju afinitete dojučerašnjeg gazde. Sad će taj sloj nestati, Sanja će se dobro potruditi da od njega ne ostane ni najmanji trag.

A onda, dok se ozire po lokalu, Adrijan najednom opazi detalj koji mu je poznat. Opaža ga na pokrajnjem zidu, uz vrata WC-a. Na zidu uz vrata papirni je letak zalijepljen selotejpom. Letak je star, požutio, iskrzan po rubovima. Ipak, Adrijan prepoznaje lice na njemu. Prepoznaje to lice, a negdje iz utrobe vraća mu se dobro poznati, potisnuti osjećaj. Osjećaj oštre, metalne jeze.

To lice koje vidi, lice je koje pamti dobro. Pamti isti prkosni izraz, naškubljeni nos pun trajne ljutnje. Prepoznaje pramen koji pada po sredini čela i zastire lijevo oko. Ovdje, u planinama Bosne, na komadiću papira, Silva Vela izgleda jednako kakvom je se i on sjeća.

I dok se voda natače u plastični mijeh, Adrijan stoji i promatra komad zida pokraj vrata WC-a. Promatra lice koje je svih tih godina ostalo zamrznuto, nepromijenjeno isto. Promatra lice koje mu je ispreturalo život.

***

Adrijan zna da će ga ta večer pratiti dok god bude živ. Volio bi da je može zaboraviti, ali niti može niti će ikada moći. Ta večer živa je u njegovu sjećanju, i vraća se ustrajno opet, kao dosadni refren, kao valovi zubobolje.

Sve pamti, svaki detalj. Ribarska fešta za svršetak sezone. Lažni ribari u prugastim majicama koji za turiste peku lokarde sumnjive svježine. Cesi i Mađari koji uz terasaški bend plešu polku. Pamti sebe sama kako se nalijeva štok-kolom - prva, druga, peta, šesta. Pamti DJ-a Robija kako prisvaja stejdž i počinje puštati sezonske hitove: Bon Jovi,

Madonna, Simply Red. A onda pamti nju, Silvu. Pamti je kako stiže na feštu, sama, bez Brane. Pamti točno i kako je odjevena: prekratka haljina cvjetnog uzorka, mlohava torba i crvene starke.

Silva mu se uvijek sviđala. Bila je lijepa. Ali, osim ljepote, kod nje je postojalo i nešto drugo. Silva je mirisala na avanturu. U tom mrtvom mjestu samo je Silva izgledala kao da je prokrvljena, obojena, živa.

Naravno, poznavao je Silvu. Pozdravljao je kad bi je sreo u mjestu, pio bi s njezinim društvom kavu, pomno pazeći da ona ne uoči kad bi upadljivo buljio u nju, u njezine noge, dekolte, zglavke. Htio joj je prići. A onda je ona počela hodati s Branom, a Adrijan je tog časa odlučio da će je istisnuti iz glave.

Sve do te večeri. Večeri kad Silva stiže, u cvjetnoj haljini i crvenim starkama, i pristaje da joj plati piće. Nudi joj da će naručiti od Robija pjesmu koja joj se sviđa, a ona bira *Red Red Wine* UB40. Adrijan časti DJ-a votkom, a ovaj pušta *Red Red Wine* - prvi put, drugi, četvrti. Dok se *reggae* - ritam lijeno izvija iz zvučnika, Adrijan sa Silvom pleše sentiš. Miriše joj kosu, pod bradom osjeća meku kožu njezina ramena, a pod prstima rebra i rub grudnjaka. Ona mu na zatiljak naslanja ruku, a Adrijan u tom trenutku misli: *To je to. To je ono što sam htio.*

Da barem nije.

Jer nakon te večeri njegov se život pretvorio u dugu, ružnu šalu. Ispitivanja, privođenje, poligraf. Žice aparata koje trepere kad on izgovori DA ili NE. On izrekne odgovor, a aparat zatitra, žica zadrhti i ureže trag na vrpci poligrafskog papira.

Dok u srcu Bosne toči vodu u brentaču, dok se mijeh nadima - Adrijan pamti sve redom. Kako su ga u zoru iščupali iz kreveta i priveli u maricu. Pamti mještane koje je privukla dreka i vriska. Njihove osuđujuće poglede. Pamti dvije noći u policiji. Šaina koji mu postavlja stalno ista i ista pitanja. I onog drugog, u bijeloj košulji zavrnutih rukava. Tenžera, tako se zvao. Taj ga drugi tuče. Udara ga dok je vezan za stolicu. Udara ga po rebrima i leđima, tamo gdje udarci ne ostavljaju uočljive tragove. Policajac ga malo udara, potom ga zalijeva vodom, pa davi dlanom. A onda opet pitanja, stalno ista: Što *si napravio Silvi Veli? Gdje si je ubio? Gdje si sakrio tijelo? Kaži gdje je tijelo. Kaži otkud krvava letva. Kaži gdje si je zakopao. Kaži gdje je. Gdje je Silva Vela?*

Policajci pitaju, pitaju i pitaju. A on im daje nejasne, nesuvisle odgovore, zamućene tolikom štok-kolom. Adrijan odgovara, a policajci pitaju opet, jer su odgovori koje daje - svjestan je i sam - tek nepovezani okrajci natopljeni alkoholom. Adrijan ne zna odgovore, pa policajci pitaju opet, i tuku opet.

U međuvremenu brentača se napunila, a voda počela curiti uz čep. Adrijan zatvara špinu, pogledom traži gazdaricu.

Prilazi joj, zahvaljuje. A onda - nakon kratkog kolebanja - ipak postavlja pitanje. Mora ga postaviti jer bi ga znatiželja izjela.

- Reci - pita - vidim ovaj letak ovdje. Ovaj uz zahod. Ta cura na slici, ona je moja mještanka. Bome je to daleko odavde. Otkud taj letak ovdje?

- Tu je od prije rata - odgovara Sanja. - Zalijepio ga je jedan čovjek, davno, puno prije svega ovoga. Dovezao se jedan dan, malo pred rat. Rekao je da traži kćer. Nadao se da ju je netko opazio, netko od vozača ili prolaznika. Bože, kad je to bilo... Ali sjećam ga se jako dobro. Suh čovjek, malo ćelav. Da, govorio je isto ko ti, isti naglasak. Baš isti.

Adrijan je sluša, a pred očima mu je jasna slika. Pred njim je Jakov Vela - njegova mršava, pogurena figura, visoko čelo i sjetni izraz lica. Jakov koji se daleko od kuće jada neznanoj konobarici, a onda je moli da letak zalijepi makar gdje. Koliko je samo morao, pomisli Adrijan, biti očajan kad je i dovde došao.

Još je jednom pogledao letak. U ono doba, dok je sve još bilo friško, istih je takvih letaka bilo posvuda u Mistu i okolici - po nadstrešnicama, stupovima, izlozima. Jedan takav netko je zalijepio na prozor njihove pekare. Otac ga se nije usudio maknuti, iako je znao da letak u izlogu nije poziv u pomoć, nego prijetnja.

Leci su svi bili isti kao ovaj kojeg sad vidi uza zid WC-a: Silvino ime, opis odjeće, broj telefona, broj sa starim jugoslavenskim predbrojem. I njezino lice - drsko namršten nos, čuperak preko čela. Drugih letaka odavno nema: maknuti su, strgani, razneseni kišom. Samo je taj ostao, daleko od kuće, u drugoj državi, u selu s onu stranu fronte, pokraj vrata zahoda. Šest je godina u međuvremenu prošlo, i dva rata. Dva puta je fronta prolazila preko te doline, dva su se puta vojske izmjenjivale, osvajale, rušile i uništavale. A dok su žuti mravi crnima palili kuće, a onda crni žutima, papir je sa Silvinom slikom počivao tu nedodirnut, pokraj zahodskih vrata. Dok su drugi ginuli i starjeli, samo je Silva ostala mlada, zamrznuta na četverokutnoj bjelini.

- I, što je bilo? - zanima najednom Sanju. - Jesu je poslije našli, tu tvoju mještanku?

Adrijan na leđa prti brentaču koja je sada puna i teška. A onda odgovara novoj znanici.

- Ne - kaže. - Nikad je nisu našli. Ne zna se što je s njom.

- Jadnijoj otac i mater - odgovara Sanja. - Zamisli tu noćnu moru. Ne može čovjek gore zamisliti.

Sanja to kaže, a onda odloži metlu da se rukuje za pozdrav. Stišću jedno drugom ruku. Sanja mu poželi ratnu sreću. Adrijan njoj poželi uspjeh, da joj posao krene, da krčmu digne što brže na noge. - Kad *ovo* završi - kaže - doći ću do tebe, kad budem u prolasku, na pitu ili na sač, da se pogostim. Da popričamo. - Adrijan to kazuje tako da zazvuči kurtoazno. Ali ne misli kurtoazno. Sanja mu se sviđa, zgodna je žena. Rado bi s njom popio kavu, jednom kad sve bude gotovo.

Dok razmišlja o tome, prti vodu na leđa i kreće natrag cestom prema postrojbi koja ih čeka. Ali ne misli više ne rat koji treba dovršiti. Misli na nju.

Na sliku koja počiva tamo, zaboravljena, pored zahodskih vrata.

Negdje pred Kupresom po njih su došli kamioni.

Do tog trenutka tutnjava se topova prorijedila, a linija borbi, ako je još bilo borbi, pomakla nekamo na sjever. Oko podne Cvitko je radioni razgovarao s komandom. Naložio im da se postroje uz cestu i prenio naređenje. Štitimo bok, rekao je. *Doće po nas kamioni.* Za desetak minuta, kamioni su bili tu. Ukrcali su se u četiri sivozelena *Deutza,* a vozač je zastro ceradu i krenuo.

Vozili su se dugo - tri četvrt sata, možda sat. Neko su se vrijeme vozili asfaltom, a Adrijanu se činilo da se voze na sjeverozapad. Nakon nekog vremena kamioni su s asfalta skrenuli na makadam, pa na još gori, podlokani makadam. Potom su stali. Čuo je Cvitka kako motorolom komunicira s nekim utvrđujući pravac. Onda su krenuli dalje, a

cesta je bila sve gora. Adrijan nije znao gdje su. Ali osjećao je da se uspinju sve više i više u brda.

Gledao je oko sebe lica suboraca. Bili su razumljivo nervozni. Sada, u ovoj fazi rata, neprijatelj ih je teško više mogao ubiti metkom. Ali mogla ih je ubiti zaostala mina, davno zakopana, podlokana u blatu, napola iskopana kamionskim kotačem. Mogla ih je iz daljine u zrak dići navođena maljutka. U tom času svuda su bili sigurniji nego u kamionu. Kamion je bio trapula, klopka koja se miče.

U kamionu ih je dvadeset. Uglavnom Splićani, nešto Omišana, Bračana, mladi, ali i stariji. Prije rata imali su neke svoje živote, bili su kovinotokari, trgovci, radnici cementare ili mljekare. Neki su kući imali žene i poveću djecu, neki su tu stigli iz srednje škole kao nevine bene. Što god su bili i radili, sad čekaju da se rat završi da se opet vrate tamo gdje su bili, da se vrate onom što su radili. Jer svi su oni ostavili svoje živote kao zarez u pola rečenice. Svi čekaju da ta gnjavaža konačno završi, da nastave od zareza dalje. Svi osim njega, Adrijana.

Jer dok se *Dentz* ljulja na bosanskim krivinama, i dok njegovi suborci krate nervozu, Adrijan zna: on ne želi da rat završi. Njega je rat spasio. U ratu je bio netko.

U ratu je bio dobar. Odrješit, brz, pouzdan. Podnosio je nesanicu i fizički napor. Bio je strpljiv, znao je čekati, a u ratu se čeka, više no išta drugo. Umio je šutjeti kad se šuti. Nije mnogo pio, nije se drogirao, nije pušio, mogao je noćnu stražu izdržati bez da krijesom opuška oda položaj. Savjesno bi napravio što bi mu Cvitko ili netko drugi naložio. Kad se pucalo, pucao bi, ali nije dopuštao sebi da u nasilju uživa. Kad bi se netko na nasilje navukao, obično bi u nevolje uvalio i sebe i svoje.

Adrijan je bio dobar ratu, ali je i rat bio dobar Adrijanu. Uživao je u anonimnosti, u podrazumijevanom poštivanju. Adrijan je volio tog novog sebe kojeg je stvorio u četiri ratne godine. Volio ga je više nego onog starog.

Kamion se vukao makadamskim prosjekom kroz gustu šumu. I dalje su se uspinjali, a zemljani je put bio sve izlokaniji. Iz kabine se čulo cvrčanje motorole. Cvitko je komunicirao s nekim s druge strane, primao zapovijedi o kojima nisu znali ništa.

I upravo u tom trenutku, dok u sivozelenom *Deutzu* mili put vrha bosanske planine, Adrijan jasnije nego ikada shvaća. Shvaća da se ne želi vratiti tamo gdje je stao. Ne želi nastaviti tamo gdje njegov zarez čeka u pola rečenice.

Dok se kamion i dalje muči po šumskim krivinama, Adrijan misli na ono čemu bi se trebao vratiti. Misli na

Misto. Misli na mještane koji ga ne pozdravljaju na cesti, koji s prijezirom prolaze pokraj njegove kuće, onako prezrivo kao što prolaziš pokraj kuće ubojice. Misli na svog oca koji po sav dan šuti i gleda u pod. Na mušterije koje u pekari bacaju sitniš na pult, pa kesu s vrućim kruvom odnose bez riječi.

Misli na dan kad su mobilizirani u Mištansku satniju. Kad su ih postrojili na košarkaškom igralištu, kad je na igralište stigao civilni kamion nekog građevinskog poduzeća, a s kamionom Rade, gazda kafića *Lanterna.* Otkad je rat, Rade više ne poslužuje mala makjata. Rade sad vodi nešto što se naziva krizni stožer.

Tu - na igralištu - Rade im dijeli uniforme, čizme, čuture i deke. Odore i deke, ali ne puške niti bombe. Oružje nije bilo njihova domena. Pravo oružje nisu dijelila mjesna spadala.

A onda su ih spadala postrojila. Njih trideset bilo je u stroju, cvijet generacije 72./73., sve maturanti, brucoši, prebjezi iz federalne vojske, pomorci zatečeni mobilizacijskim pozivom između dva vijađa. Gazda *Lanterne* nešto im govori na tom koščatom

novohrvatskom koji je jedva svladao za službene prilike. Zahvaljuje im u ime domovine. Salutira. Naređuje pozor, pa naređuje voljno. A mještani su tu, mještani su se okupili, napola u znatiželju, napola prestravljeni.

To Adrijan pamti. Pamti stanovnike Mista koji su se okupili svjedočiti povijesnoj levi, danu koji će jednom biti na spomen-ploči, na ponos mjesta. Među njima Adrijan vidi svog oca. Vidi na očevu licu izraz brige, razumljiva straha. Ali vidi da je taj strah pomiješan i s jednim drugim osjećanjem. Adrijan zna točno što stan misli. Stari vidi trideset momaka u istim odorama, trideset junaka koji idu ratovati za istu domovinsku grudu. I vidi njega, svog sina, u istoj uniformi, u istom stroju, jednakog, prihvaćenog. To stari vidi. Vidi i misli kako time možda počinje novo doba.

Ali nije stari jedini koji je tog dana na trgu. I drugi su mještani tu. I druga lica vidi Adrijan, pa vidi tako i lice Silvine matere, nastavnice zemljopisa. Silvina mater stoji sasvim u pozadini. Gleda u stroj tuđe uniformirane djece, ali bez traga sažaljenja ili sućuti. Ne gleda u druge postrojene mladiće, nego samo pilji u njega, kao da mu kaže: *Aha, tu si se sakrio.*

To Adrijan pamti. Pamti - i zna da taj život neće nastaviti, da se u Misto ne misli vratiti. Taj stari on neće više postojati.

Dok Adrijan misli, kamion najednom staje. Staje, pa se ponovo pokrene, a onda najednom nagne uz metalni tresak. Drveni koš i cerada najednom se zaljuljaju, Adrijan čuje kratki vrisak panike, a onda se sve smiri. Načas je sve utonulo u tišinu, a onda opet čuje Cvitkov glas.

- Ajte svi van iz kamiona - naređuje Cvitko. - Propalo nam prednje kolo u bužu.

Izlaze iz kamiona, oprezno, jedan po jedan. Adrijan se ozire. Usred su guste šume. Uokolo su visoka stabla srebrnkaste kore za koja sluti da bi mogla biti bukve. Stabla su golema: čim se makneš korak od ceste, šuma je tamna kao noć, kao duplja. Cesta se jedva može zvati cestom. To je tenkovski put probijen bagerom za potrebe rata. Rađen je u žurbi. Uokolo se vide truli ostaci stabala pregaženih bagerom i bačenih na stranu. Put je zemljan, mekan, pa je čak i sad usred ljeta žitko vlažan.

Okupili su se proučiti štetu. Prednji kotač kamiona nije samo upao u rupu. Visio je u zraku nad ambisom, nad strmom zemljanom padinom između bukava. Dok su vojnici po strani promatrali, vozač je pokušavao prazni kamion izvesti na čvrsto tlo. Ubacio je u rikverc, dodavao gasa, ali drugi se kotač samo više ukopavao u žitku zemlju. Nakon nekoliko uzaludnih pokušaja vozač je izišao iz kombija, zdvojno mašući glavom.

- Triba skupit granje - kazao je. - Podmetnut ćemo suvih grana pod drugo kolo.

Cvitko naredi da se vod raširi u streljačku formaciju i spusti niže, u šumu, po što više suhih grana. Adrijan ugazi nogom u meku crnicu, jednom, pa još jednom, a nakon nekoliko koraka već je u polutami šume. Gleda uokolo piljesan, mahovinu, gljive, zelenkasta debla. Među tim slojevima vlažnog života traži prikladne grane, dovoljno žilave, dovoljno suhe.

Adrijan hoda i skuplja grane. Sve je dublje u šumi. Druge vojnike više ne vidi, ali čuje im glasove, zna da su blizu. Odozgo kroz debla prodire svjetlo: to svjetlo trag je koji vodi natrag, vodi do puta. Nakon nekog vremena Adrijan je napunio pun naramak grana. Vrijeme je da se vrati.

Kreće put gore. Hoda krivudavo nastojeći izbjeći blatna klizišta i najgušći guštik. Načas misli da se izgubio, a onda opaža tračak svjetla i prepoznaje jedan oboreni panj. Penje se. A onda, nakon par koraka, osjeti da je čizmom zapeo o tvrdo. Pokrene nogu naprijed i osjeti kako mu sara čizme zateže nešto elastično. Nakon tri godine bio je već iskusan. Dovoljno iskusan da zna da je u tom trenutku zapravo već mrtav.

Rukom razmakne travu. Spazi točno ono čega se i bojao: metalnu žicu, elastičnu, ali tvrdu, koja izlazi iz gustiša i produžuje put oborenog debla. Njegova stajna noga navlači tu žicu. Sara njegove čizme tek je lagano napinje.

Adrijan točno zna što je ta žica. Zna da ta žica vodi do odskočne rasprskavajuće mine jugoslavenske proizvodnje. Mine PROM-1 koju je netko, naš ili njihov, jednom tu postavio da bi štitio neki položaj, naš ili njihov. Zna da će se u trenutku kad pomakne nogu, povuče žicu ili otpusti pritisak, mina aktivirati. Žica će titranjem pobuditi upaljač u obliku zvjezdastog perca. Upaljač će aktivirati minu ukopanu u zemlju, negdje u gustišu. Mina će iskočiti iz zemlje do visine grudi, a onda eksplodirati rasprskavajući pedeset metara uokolo ubitačne metalne krhotine. Nakon što je tri godine spavala skrivena, ukopana u debeloj vlažnoj crnici, ispod sloja mahovine, trave i gljiva, mina će sad dočekati svoju svrhu.

Adrijan pušta iz ruke drva, baca ih na stranu. Zna da sebe više ne može spasiti. Jedino što može učiniti jest da strada samo on, a ne i drugi. Zato ne doziva nikog, ne traži pomoć. Ne postoji više čovjek koji njemu može pomoći.

Sluša iz daljine glasove vojnika koji i dalje kupe drva, vojnika koji su bih sretniji od njega. Smiju se, zafrkavaju, loži ih slatkasta euforija pobjede. Ali za par časaka čut će prasak. Kad ga čuju, više se neće smijati.

Dakle, to je bilo to, misli, a dok to misli, osjeća jetku, razočaranu gorčinu, kao da mu je pričinjena nepravda zbog koje žali, kao da ga je netko za nešto nepopravljivo uskratio. A onda gleda opet uokolo. Gleda mahovine i vlažne debla, zelene krošnje i sasvim mali tračak neba. Gleda beskrajno, sjenovito zeleno. Gleda mjesto na kojem će umrijeti i ne može se načuditi zašto će se od svih mjesta na svijetu to dogoditi baš na tom.

Udahne. Pa udahne još jednom. Na koncu, pomiče nogu. I čeka. Čeka kratko. Jer uskoro slijedi prasak, i vruća bjelina. Bjelina u kojoj sve nestaje.

OSAM

Mate

(2001.)

U Barcelonu je automobilom ušao nešto prije sumraka. Dovezao se iz pravca Perpignana i Gerone i ušao u grad kroz koloplet skladišta, nadvožnjaka i hangara. Kad mu je nejasni osjećaj rekao da se bliži centru, Mate je skrenuo s četverotračne ceste, ušao u pokrajnji kvart i skrenuo na istok, put mora. Vozio se nekoliko minuta ulicama koje su mu bile posve nepoznate, ravnajući se tek intuicijom. A onda je na jednom uglu spazio trgovinu povrćem na kojoj je pisalo *Verduras San Marti. Dobro,* pomislio je. *Sad bar znam da sam u dijelu grada koji tražim.*

Vozio se dalje, klupkom prometnica koje su se sve križale u savršenom rasteru. Vozio je polako nastojeći u vožnji pročitati ploče s nazivima ulica. Automobili su mu odostraga trubili, a neki brko u *Peugeotu* pretekao ga je uz masnu psovku na kastiljskom. Mate je vozio dalje i dalje čitajući nazive koji mu nisu značili ništa: Carrer de Pujades, Carre de Llull, Carrer D' Alaba, Carrer Ramon Turro. Ono što je vidio oko sebe nije ga impresioniralo. Nije to bila turistička Barcelona,

Barcelona koju je pamtio s grupnog putovanja koje je prije koju godinu uplatio s Doris. U ulicama uokolo nije bilo ni nacifrane gotike ni šiljatih tornjeva ni ljupkih latinskih trgova s pergolama i bugenvilom. Ulice kroz koje se vozio bile su ulice prizemnica kojima je hitno trebala kanta boje. U prizemnim dućanima izmjenjivale su se jeftine tekstilne trgovine, kafići, električarske radnje i benzinske crpke.

Vozio se i dalje čitajući natpise: Carrer Roc Boronat, Carrer Icaria. Prošao je pokraj parka s grobljem za koje mu se činilo da ga je već vidio. Postalo je očito da se vrti u krugu.

U nekom je trenutku bez pravog plana i zamisli skrenuo ulijevo. Ušao je u neku dugu, ravnu ulicu. Vozio se tom ulicom put juga tražeći ploču s imenom. Spazio ju je na idućem uglu: Carrer del Dr. Trueta, pisalo je na ploči. Izvadio je papirić s adresom. Njegov se hotel nalazio u toj ulici, na broju 136. Nije pojma imao tko je taj liječnik Trueta - ali sada, umoran i neispavan, neizmjerno mu se obradovao. Doktor Trueta, tko god bio, unaprijed mu je bio simpatičan.

Vozio se još kratko u smjeru juga, no uskoro je shvatio da brojevi prema centru padaju. Pronašao je dovoljno široko raskršće, okrenuo se polukružno i krenuo dalje put sjevera, k periferiji grada. Pratio je kako se brojevi penju sve dok nije zaustavio auto pred brojem 136. Bio je na pravom mjestu. Hotel je bio pred njim.

Izgledao je nešto manje bijedno nego što je očekivao. Bila je to uska trokatnica koja je stršala kat iznad susjednih zgrada. Već je pao mrak, pa se kroz osvijetljeni izlog vidjela recepcija. Za recepcijom je sjedio stari čovjek koji je izgledao kao da je tu, upravo u toj stolici, proveo čitav život. Mate je parkirao auto i ušao unutra.

Starac ga je pogledao sumnjičavo. Nepovjerenje kao da se uvećalo kad mu je pružio pasoš. Toj se sumnjičavosti teško bilo čuditi. Muškarac stiže u veljači, daleko od turističke sezone. Stiže sam, autom. Ima putovnicu neke nove države, države koje nije bilo

na karti kad je starac učio europsku geografiju. Pored svega, neznanac nema prtljagu. Umjesto prtljage ima tek jednu, asketsku sportsku torbu.

Starac je kratko proučavao taj novi, egzotični pasoš s grbom nepoznate nove republike, grbom koji je podsjećao na šahovsku ploču. A onda je stoički digao ruke, upisao Matine podatke i vratio mu dokument. - *Toma los llaves*! - promrsi starac i pruži mu ključeve. Ključevi su starinski, pravi, na kovanom privjesku, ne neko od onih suvremenih sranja s magnetskim karticama. Mati se taj hotel prvi put počinjao sviđati.

Lifta nije bilo, pa je torbu sam uprtio na prvi kat. Otvorio je sobu 102 i bacio se na krevet. Nakon 900 kilometara od Milana do Barcelone, trebao mu je počinak. Želio je samo ležati, ležati opruženih ruku i nogu, sve dok mu kroz utrnule udove ne prokola ponovo krv.

Kad se probudio, vani je već bio potpuni mrak. Pogledao je na sat. Bila je koja minuta do deset. Prenuo se. Morao je zvati Doris. Ne nazove li je, dignut će uzbunu od brige.

Ustao je, umio se i uzeo u ruku bakelitni hotelski telefon. Telefon je kratko zvonio. Doris je odmah podigla slušalicu i zacvrkutala: *Ti si, jesi stigao?* Sad je slijedio teški dio. Slijedio je dio u kojem joj mora lagati.

Razgovaraju kratko o proteklom danu. Raspituje se za kćer, za Dorisin bol u vratu i za servisera klime koji je trebao doći to jutro. Opisuje joj put: da, sve rutinski, malo kiše oko Montpelliera, gužva prije Nice. A onda su oboje zašutjeli.

Jer, ako joj već mora bajati laži, neće bar to činiti prije nego što ona prva pita.

Naime, Doris ne zna. Doris ne zna zašto je zaista došao u Barcelonu. Da zna, ne bi joj se to sviđalo.

Srećom, Doris ga ne pita o poslu. Ne zanimaju je detalji o sutrašnjem sastanku kojeg neće biti i o primopredaji robe koja ne postoji. Doris priča o svom danu koji je netom završio. Ne, serviser klime ih je zeznuo, nije došao. Tinu još malo boli uho. U Splitu je vrijeme ružno. Južina je, kiši i toplo je. *Zvala je tvoja mama, javi joj se,* kaže Doris. *Ne, nije ništa rekla, ništa važno. Samo se želi šuti s tobom, samo to.*

A dok Doris s druge strane priča o Vesninu pozivu i Tininu uhu, Mate ustaje. Kopa po torbi, pa iz unutrašnjeg džepa vadi presavijeni A4 papir. Naslanja papir na kantunal. Razmotava ga, pa s papira čita svoj rukopis, uglata i pravilna slova u dva reda. Čita adresu koju je od silnog čitanja naučio već napamet. *Carrer de Comte Borell,* piše na papiriću, broj 38.

Veli Doris da poljubi kćer, pozdravljaju se, šalju žicom poljubac. Izjavljuju ljubav. A onda Mate zaklopi slušalicu hotelskog telefona i s nelagodnom krivnjom primijeti da osjeća olakšanje. Odlaže slušalicu na mjesto i opet gleda papirić s adresom mjesta na kojem nikad nije bio. Mjesta do kojeg će se sutra zaputiti.

Mjesta na kojem možda, ali samo možda, živi njegova sestra.

***

Mate je Doris upoznao devedeset i šeste. Rat je netom završio. Nakon pet godina ratovanja sve se vraćalo u normalu: gradovi, ljudi, poslovi. U to je doba još hladnjačom razvozio ribu. Jednog jutra dovezao je ribu u neki restoran u Tribunju. Točno pamti to jutro. Mjesto je bilo poluprazno, turizam se tek budio. U restoranu je sjedila tek grupa Austrijanaca koji su dojedrili čarterskom jedrilicom. Istovario je na stražnji ulaz sleđene orade i lubine. Ona je bila za šankom. Doris. Preko ljeta je konobarila u tetinom restoranu,

da zaradi za polovni auto. Dvadeset i tri godine, kao i on. Iz Splita. Studira ekonomiju, četvrta godina.

Mati se odmah svidjela. Pozvao ju je na piće, što je bio nonsens jer je ona stajala za šankom. Početkom rujna, kad su počeli ispitni rokovi, sreo ju je u Splitu. Sutradan ju je prvi put pozvao vani. Do kraja tjedna već su hodali. Iduće proljeće bili su vjenčani, a Tina je rasla u njezinoj utrobi.

Voli Doris. Doris je dobra. Ali postoje stvari koje Doris ne razumije. Zato je bolje da neke stvari Doris ne zna.

Razgovor ga je posve razbudio. Ustaje i promatra sobu: namještaj od iverice, prazni ormar koji se nije potrudio ispuniti stvarima. Zidovi prekriveni crvenim zidnim tapetama. Tapete su zagasite, izgledaju zagušljivo, kao da su pune grinja. Mate pomisli da ne bi u toj sobi volio noćiti ljeti, kad je vruće.

Opet uzima telefon. Opet bira hrvatski broj i čuje zvono. Nakon kraće zvonjave s druge se strane čuje glas, a taj je glas glas njegove matere. Mater slušalicu diže u njihovoj kući, u Mistu. Mate je može zamisliti kako podiže slušalicu u hodniku, kako sjeda na kauč ispod Silvine slike. Čuje glas svoje matere i čuje njezino prvo, očekivano pitanje: *Jesi što otkrio*?

Ovaj je čas stigao, kaže joj. Da, sve je u redu, kaže. Sutra ide na tu adresu. Da, kupio je mapu, provjerio gdje je to. Ujutro rano, ne sada. Ne, nema smisla da ide sada, noć je i kasno je, ne može nikom u tu uru zvoniti na vrata. Umiruje Vesnu koja tamo daleko, u Mistu, gori od nestrpljenja. Ali

Mate dobro zna da joj ne smije potpirivati nade. Jer ovo nije prvi put. I dosad su im ljudi dojavljivali da su vidjeli Silvu, da znaju gdje je. Svaki bi se put pokazalo da je trag bio krivi, pa se i ovaj put Mate straši materina entuzijazma.

Na jesen će biti dvanaest godina otkad nema Silve. Za to vrijeme Mate je završio školu, počeo raditi, odslužio u ratu kao mornarički rezervist. Razvozio šest godina ribu i ušao u posao s trgovinom brodskim motorima. Vjenčao se. Dobio je dijete koje sad ima četiri godine. Sve to vrijeme, međutim, Mate nije prestao tražiti.

Potraga za Silvom buknula bi i jenjavala, zamirala i intenzivirala se, ali nikad nije sasvim prestala. Čak i u razdobljima sretnog smirenja Mate je u primozgu osjećao stalno, neugodno zujanje, signal koji ga je upozoravao da u njegovu životu stvari nisu dovedene u red. Silve nema - zujala bi mu podsvijest - *nema je,* a ti s tim u vezi ne radiš ništa.

Ali radio je. Cijelo vrijeme. Kad se domogao novca, opet je angažirao detektiva, ali je taj brzo odustao. Koristio je putovanja da lijepi plakate. Davao je oglas u novinama - hrvatskim, njemačkim i talijanskim. U ožujku 1997. počeo je raditi kod zastupnika dizel-motora *Farryman* i *Perkins.* Putovao je kombijem po brodske dizele u Trst, Milano, Graz, Düsseldorf i Genovu. Lutao bi distriktima crvenih svjetiljki, narkomanskim dupljama, imigrantskim četvrtima. Ostavljao je Silvine slike na recepcijama hotela i oglasnim pultovima sajmova. Čekao je dojavu. I dobivao dojave. Ne jednu - njih puno, no uvijek krivih.

Nekoliko se puta činilo da su im dojavili pravu stvar. Jedan vozač autobusa Silvu je vidio u selu Veliko Trojstvo kod Bjelovara. Tvrdio je da ju je vidio pred seoskom kućom kako u kanal izlijeva vodu. Dvaput su je vidjeli u Zagrebu: jednom su mu rekli da drži trafiku u Travnom. Pokazalo se da joj cura nije ni nalik. Jednom je dobio informaciju da je Silva Vela nastanjena u Ludwigsburgu kod Stuttgarta. I bila je. Osoba pod imenom Silva Vela živjela je u Stuttgartu već 25 godina te u Ludwigsburgu imala uhodanu ordinaciju zubne protetike. Ime joj je bilo izlistano u imeniku, na žutim stranicama. Mate ju je upoznao. Portugalka, bivši joj je muž bio Hrvat podrijetlom iz Mista. Zadržala je

prezime. Mista se sjećala mutno, ljetovala je tamo davno, *Damahls es war dann Jugoslaivien.*

Ovaj put, međutim, činilo se da imaju nešto čvršće. Jedan pomorac iz Mista akoštao je u Barceloni s panamskim brodom za rasute terete. Čovjek je Silvu poznavao iz viđenja, sjećao se nestanka, pamtio cijelu priču. Tvrdio je da je spazio Silvu Velu kako izlazi iz trgovine na Ramblasu. Bio je toliko siguran da je to ona da ju je pratio čitavo poslijepodne, ukrcao se u isti autobus kao i ona te je ispratio do kućne veže u koju je ušla. Kad je ušla u portun, zapisao je adresu. Adresu je dao Mati. Papirić s adresom sad je bio tu, na kantunalu pokraj bakelitnog telefona, u hotelskoj sobi obloženoj zagasitim tapetima.

Kad je upoznao Doris, rekao joj je za povijest svoje obitelji i Silvinu sudbinu. Bojao se kako će reagirati. Upoznao je par cura koje su pobjegle od tog tereta, kao da je obiteljska nesreća neki nakazni madež, goba koju nosiš putem, koja te trajno obilježava. Doris nije bila takva. Na njegovu obiteljsku povijest gledala je trezveno, a sada zna - i odveć trezveno. Za Doris povijest je bila povijest, koja neće i ne smije biti smetnja za njih dvoje.

Trpjela je da veliki dio života troši na potragu. Trpjela, do nekog trenutka. A onda se rodila Tina. Od tog trenutka stvari su se promijenile. Doris je - shvaćao je - očekivala od njega da digne ruke.

Nije to, naravno, rekla izravno. Ali signali kojima je to poručivala bili su jasni. Kad bi s majkom i ocem razgovarao o potrazi, lice bi joj se skamenjeno ufitiljilo u izraz suspregnute nevoljkosti. Kad bi Mate putovao za Silvinim tragovima, dan ili dva prije puta uočavao bi da Doris zapada u razdoblje smrknute šutnje. Pokatkad, ne često, nezadovoljstvo bi iskazala dvosmislenim fragmentima rečenica. *Triba i na žive mislit,* rekla bi. *Ćer ti raste. Prolazi ti život.*

Matu je to na početku ljutilo. A onda je stigla Tina, a Tina nije bila lako dijete. Patila je od svih mogućih kolika, osipa i upala, angine i fibre buknule bi joj lako kao ljetni požar. Tina je noćima plakala, katkad od bolova, katkad zbog košmara, strahova. Kasno je prohodala. Kasno je progovorila. U jaslicama su im rekli da s njom ide teško.

On je poslom putovao sve više, a Doris je u njegovoj odsutnosti bilo sve teže. Razapeta između djeteta i posla, spadala je s nogu. Život im je bio kompliciran i bez potrage za Silvom. Život im je bio takav da za Silvu u njemu najednom nije bilo mjesta.

- Imaš mater, imaš oca - rekla je Doris, ne jednom. - Nek' sad oni malo traže. U ovoj si fazi života, moraš imati prioritete.

Ali nitko osim Mate nije mogao tražiti. Mater nije mogla: nije vozila, nije znala jezike, jedva je dvaput ili triput putovala izvan Jugoslavije. Mater je bila neupotrebljiva. A otac, on više nije htio. Nije rekao da neće, Jakov to nikad ne bi izrijekom rekao. Ali Mate je shvatio da je starom dosta.

Stari je, znao je to, postupno odustao. To odustajanje i za mater i za Matu bilo je bolno. Mater ga je osjećala kao izdaju. Mate ne kao izdaju, nego kao sebičnost. Od rođenog oca očekivao bi pomoć - očekivao bi da ti u teškoćama da ruke i pomogne, ne da se uvuče u ljušturu, u četiri zida, kao tmurni, šutljivi čudak.

Mate je ležao na leđima na hotelskom krevetu i promatrao iste grimizne tapete, istu plafonijeru koju su ispljuvale muhe. Unaprijed je znao da neće cijelu noć zaspati. Još desetak sati, mislio je. Još desetak sati, a onda će znati je li njegova sestra doista tu ili je čitava stvar tek još jedna, gluha, turobna zabuna. Ugasio je svjetlo i nastavio piljiti budno u strop, dok su s Bulevara doktora Truete po stropu lelujali tragovi farova. Pokušavao je

predočiti sutrašnji susret. Doći će pred kućna vrata, još ne zna kakva. Zvonit će, ih kucati. A onda će se nešto dogoditi. Možda ništa. Možda sve.

Da je htjela da je nađete, sama bi se javila, rekla je Doris jednom. Sama je otišla, sama bi se i javila da to želi. Nazvala bi, poslala bi neki znak. *Trebali bi biti ljuti na nju,* dodala je Doris jetko. Ljuti što vam je od života napravila lom.

Tada, kad je to rekla, Mate se uzrujao. Rekao joj je da ne pozna Silvu, da ne zna o čemu govori. Morao je postojati jak razlog, prijetnja, otmica ili strah, da ona tek tako ode i da se nikada ne javi. Ne bi to napravila tek tako.

Bio je to posljednji razgovor koji s Doris vodio o Silvi. Nakon toga nisu više o njoj govorili. Život im je u osnovi bio skladan. Slagali su se ljudski, roditeljski, politički. Još mu se uvijek sviđala kao ženska. Mogao je s njom pričati o svemu - samo ne o tome. Sve oko Silve postalo je njegova supružnička tajna.

Nastavio je potragu, ali odlučio je to kriti od nje. Potrage je usklađivao s preuzimanjem robe. Produžavao bi službena putovanja za dan ili dva. Nakon sajma u Düsseldorfu potražio bi je u Essenu i Wuppertalu, uoči nautičke smotre u Genovi izvidio bi Torino. Izmišljao je nepostojeće isporuke, uzimao kriomice slobodne dane. Dojave o tragovima više nije prijavljivao ni Doris ni ocu. Majci da, njoj jedino. Znao je da majka živi od toga. Živi od vjere da se nešto događa, da nešto poduzimaju, da ne prolazi samo mrtvo vrijeme dok Silve nema.

Tako je bilo i taj put. Kad mu je mornar dojavio da je Slivu vidio u Ulici Comte Borell, zatajio je to od Doris. Uzeo je u firmi slobodan tjedan i izmislio fikcionalni poslovni pothvat: montažu, primopredaju, potpis ugovora.

Ali umjesto potpisa i primopredaje, on sutra ima drugi radni program. Otići u ulicu tog neznanog grofa, na broj 38, te zazvoniti na parlafon, ili na kućno zvonce, zakucati na krakun ili na vrata. A onda će se nešto dogoditi. Možda neće biti ništa. Možda će biti teško, strašno. Ali, što ako bude lako? Što ako Silva - neka druga, drukčija Silva - naprosto otvori vrata, kao što ljudi otvore vrata kad zazvoni inkasator, ili susjed, ili trgovački putnik? Što ako bude sasvim lako?

Da je htjela da je nađete, sama bi se javila. Tako je rekla Doris. Ali nije se javila. Nije se javila, ni iz Ulice Comte Borell ni niotkuda drugdje. Što će joj - ako je nađe - sutra reći? I što će ona reći njemu?

Pogledao je na sat koji je položio na uzglavlje. Bilo je već tri. Trebao je spavati, tijelo mu je tražilo san, ali um mu je bio zečji budan, živ i uznemiren. Zatvorio je oči i pokušavao ne misliti. Nije mu uspijevalo. Negdje oko četiri shvatio je da pomoći nema. Na sestrin će prag sutra otići s neprospavanom noći.

Sutra ujutro, popio je Normabel za smirenje i doručkovao samo jogurt. Pozvao je taksi. Nije se osjećao dovoljno pribranim za vožnju - ne ovdje, ne u velegradu koji ne poznaje.

Pred Comte Borell 38 taksi ga je dovezao u osam i pol. Vrijeme je promišljeno odabrao. Dovoljno rano da su ljudi koji idu na posao još uvijek kući. Dovoljno kasno da ih može zaskočiti pri izlasku ako izlaze.

Taksi ga je ostavio pred četverokatnicom od cigle s početka 20. stoljeća. Kuća je bila crvena, urešena kamenim ornamentima koji su pamtili bolje vremena. Veža je bila zatvorena. Prišao je parlafonu i proučio prezimena. Dijelom su bila španjolska, dijelom su zvučala tuđinski, afrički ili slavenski: Diouf, Djebbour, Stoianov, Popovski. Ni jedno nije zvučalo hrvatski, ali nekako i nije očekivao da će Silva živjeti pod svojim prezimenom.

Tek je pred vratima shvatio da i nema osmišljen plan za dalje. Nakon kraćeg premišljanja pritisnuo je parlafon prizemnog stana i pričekao. Nakon pola minute vrata su se otvorila, a kroz okno je provirila neka starica. Pokazao joj je Silvinu sliku i rekao: *My sister.* Pogledala ga je začuđeno, ispitivački, a onda otvorila portun. Još ga je nakratko sumnjičavo proučavala, a onda progovorila.

- *Tercerpiso* - rekla je. Odškrinula je vrata i dala mu znak da smije ući.

Mate nije znao španjolski, ali toliko je razumio. Treći kat, rekla je stara. Prepoznala ju je, pomisli Mate. Prepoznala je

Silvinu fotografiju. Silva doista živi tu. Osjetio je kako ga guši uzbuđenje.

Nije čekao lift. Popeo se na treći kat brzim koracima, preskačući skale. Na trećem su katu bila dvoja, potpuno ista vrata s kovanim ornamentom. Dva prezimena, Vaquero i Djebbour. Zazvonio je na Vaquero, ali odgovora nije bilo. Zazvonio je opet. Rezultat je bio isti: stan je bio tih kao grob.

Zazvonio je na druga vrata. Začuo je korake, spazio da se u hodniku pali svjetlo. Vrata je otvorio čovjek u kasnim šezdesetim godinama koji je izgledao arapski ili indijski. Mate ga je pozdravio na engleskom i pod nos mu stavio Silvinu sliku - onu istu, davnu, tinejdžersku. *This woman, does she live here?* - upitao je, na propisnom engleskom, izvježbanom godinama u trgovinskom poslu. Starac je pogledao sliku. Isprva ju je gledao indiferentno. A onda je iza mutne membrane tuposti Mate spazio žižak prepoznavanja.

- *She lived* - odgovorio je starac na lošem engleskom. - *She lived. This apartment. Before. Before me. Understand?*

- Je li se odselila? Gdje je sada? Je li ostavila kontakt? - Mate je starog Arapina zasuo pitanjima, a po starčevu neproničnom licu nije razabirao razumije li ga išta. Starac ga je gledao nepovjerljivo, a onda rekao nešto što je zvučalo kao

"zvecja". "Zvecja", ponavljao je, "zvecja, *entiendes*?" Ponavljao je "zvecja, zvecja" i pitao Matu razumije li, ali Mate nije razumio ništa.

Na koncu starac je podigao ruku i rekao: *Wait!* Okrenuo se i ušao natrag u duplju stana. Mate je stajao na kućnom pragu i čekao da se starac vrati. Iz dubine stana čuo se tihi govor, razgovor na jeziku koji je vjerojatno bio arapski. Kroz poluotvorena vrata vidio je dio interijera: stolić za rukavice, cipele složene ispod njega, orijentalni sag. Na zidu je vidio istkani i uokvireni natpis na arapskom, valjda neki kuranski ajet. Na pobočnim zidovima vidio je obiteljske fotografije, djecu i unuke. Pretpostavljao je da je starac otišao po nekog mlađeg, nekog tko je umjesniji u engleskom.

Mate je i dalje čekao. Činilo mu se da čeka cijelu vječnost, iako starca vjerojatno nije bilo tek par minuta. U međuvremenu tihi se razgovor u stanu uzburkao i pretvorio u potihu prepirku. *Možda je kriju,* najednom pomisli Mate, a ta ga pomisao ubode kao bljesak bolnog sječiva. Možda joj ne daju da mu se javi. Možda ne da ona njima. Pomislio je kako bi trebao preuzeti inicijativu, zakoračiti u hodnik, ući u stan i razriješiti neizvjesnost, ali netom što je to pomislio, spazio je opet starčevu sjenu u hodniku. Starac se vratio, ali ovaj put uz njega je bila djevojka u ranim tridesetim. Nije nosila veo ni muslimansku odjeću. Crnokosa i kovrčava, izgledala je poput Španjolke. Nosila je u ruci listić bijelog papira.

- Zvecja - ponovio je starac istu onu riječ koju je ponavljao sve vrijeme. - *This. They left. She and husband. Fer post, you understand? For post.*

Djevojka mu je pružila papirić koji je držala u ruci. Progovorila je na engleskom, mnogo boljem od starčeva. - Stanovali su ovdje, prije nas - rekla je. - Ostavili su adresu ako pristigne što zaostale pošte. Nažalost, tu je samo ime muškarca, muža ili mladića. To je sve što imamo.

Mate je uzeo papirić. Krupnim slovima pisalo je ime, samo jedno, samo muško - Javier Baumann. Ispod imena bila je adresa. Sad je tek razumio što je značila riječ koju je stari ustrajno ponavljao - “zvecja”. Adresa je bila u Švedskoj.

Bila je tako zamršena da je morao prepisati. Uzeo je papir i olovku, i na stubištu, slovo po slovo, prepisao adresu. Bio je pažljiv. Znao je da jedno pogrešno slovo može značiti da je stotine kilometara prevozio uzalud. Adresa je bila kvrgava da si na njoj mogao polomiti jezik: Skogsangsvagen 10, Hisings Backa 422 47, Göteborg, Sverige. Vratio je starcu papirić. A onda je upitao ono što je želio znati više od svega. - *How is she?* - upitao je. - *How does she look?* - Ali starac kao da ga nije razumio. - *Zvecja* - ponavljao je - *Zvecja* - i mahao rukom kao da imitira avion. - *Is she OK?* - sveo je Mate engleski na zametke, ali od starca se ništa više nije moglo dobiti. *Zvecja, Zvecja,* samo je ponavljao, navijen kao automat. Mate je molećiv pogled svrnuo prema djevojci. Ponovio je pitanje: - *How is she? How does she look?* - Djevojka je samo odmahnula rukom. Nismo ih upoznali, rekla je. Mi smo podstanari, kao što su bili i oni. Sreli smo se kad su praznili stan. Dali su nam taj papirić. Samo smo čuli da ga kućepaziteljica zove *Chileno. Chileno,* tako ga je nazivala. Čileanac - samo po narodnosti, nikad po imenu.

- A ona, jeste s njom razgovarali? - pitao je, no djevojka je samo niječno kimnula glavom. *Lo siento,* rekla je, prvi put prozborivši španjolski. Ne znamo ništa više. Samo ovo. Samo što tu piše.

Zastao je za trenutak, kao da nema daljnjih pitanja, iako ih je imao stotinu. Arapska djevojka kao da je iskoristila tu šutnju, hitro promrmljala pozdrav i zatvorila vrata. Mate je tog časa požalio što je nije zamolio da makar načas uđe unutra. Htio je vidjeti, onjušiti i osjetiti dom u kojem je, izgleda, živjela njegova sestra. Osjetiti zidove u kojima se kretalo njezino tijelo, na koje je padala njezina sjena. Htio je, ali sad je bilo prekasno. Sad su pred njim bila samo zatvorena vrata, vrata stana u koji nikad neće ući.

Savio je brižljivo papirić s adresom i krenuo niza stube. *Znači, Švedska*, pomislio je. Pred njim je bio još jedan put. Ali ovaj je put imao nešto čvrsto za što se mogao uhvatiti. Prvi put, nakon deset godina, činilo mu se da se ne vrti samo u praznom krugu.

***

U Splitu je Doris zatekao dobro raspoloženu. Kad je otvorio vrata, utisnula mu je u usne poljubac i rekla da ima plan. Kad se sredi, zajedno će navečer Tinu odvesti na pizzu.

Dugo se tuširao uživajući u mlačnoj vodi nakon sati i sati vožnje. Dok mu se niz tijelo slijevala voda, zatvorio je oči, a u glavi mu je promicao film prevaljenog puta: okuke iza Nice, uspon iz Ligurije u Pijemont, most preko Piave, serpentine niz Velebit. Tijelo mu više nije vozilo, ali um mu još bio za volanom.

Kad je izišao iz kupatila, Doris i Tina bile su spremne. Doris je sjela za volan i odvezla ih do picerije u jednoj od nautičkih lučica. Mate ju je dobro poznavao jer je u niz navrata u toj lučici montirao motore. Promatrao je pasare, fišermene, glisere i jedrilice kako drijemaju u mrtvilu veljače, spakiranih jedara, umotane u tende i cerade. Blizina brodova ga je uznemiravala. Podsjećala ga je na posao, a posao ga je podsjećao na laž.

BalkanDownload

Sjeli su i naručili tri *capricciose.* Doris je i dalje bila govorljiva i dobro raspoložena. Poticala je razgovor, zadirkivala Tinu, komentirala jelovnik, goste i konobare. Doris je bila sretna što je opet tu. Gdje god bio, što god bilo, bilo joj je drago da je stigao natrag.

S Tinom opet nije bilo lako. Tražila je sok od jabuke, a potom se predomislila i tražila onaj od jagode. Kad su pizze stigle, stala se joguniti. Prčkala je po okrajku pizze i brzo odustala odjela. Potom je od majke umolila sladoled. Kad ga je dobila, počela se duriti. Mate ju je sve vrijeme promatrao. Promatrao je koketnu masnicu koju je metnula u kosu, pramen zabačen preko uha. Proučavao je namršteni izraz trajnog nezadovoljstva na koji ih je Tina već navikla. Gledao je svoju kćer, a pritom ga je grizao osjećaj kojeg se strašio. Smije li čovjeku - grizao se - vlastito dijete biti antipatično?

Kad su stigli doma, Doris im je natočila po čašu bijelog vina, pa otišla uspavati Tinu. Vratila se brzo. Uzela ga je za ruku i odvela do spavaće sobe. Svukla ga je i uzela mu kurac u ruke. Polako ga je masirala sve dok Mate nije osjetio erekciju. Sjela je na njega - sasvim vlažna - i počela dugo disati. Mate je osjećao kako ugoda pobjeđuje neopisivi umor. Rukom joj je blago prelazio preko bedra, rebara i boka. Gledao ju je. Doris je još uvijek bila jako privlačna. I dalje je bila tanka, vitka, uskog struka, ženstvenih bokova. S godinama je samo dobila zrelost i samopouzdanje. Izgledala je bolje nego onda, davno, kad ju je u Tribunju prvi put vidio.

Polako ju je gladio po bedru, sve dok nije osjetio kako se stezanje ubrzava. Doris je disala glasnije i dublje, a onda ispustila završni uzdah. Pričekao je trenutak, a onda i sam svršio.

Ležali su sklupčani među zgužvanim plahtama, u kaši izmiješanih izlučevina. Mate je mirno disao gledajući u refleks uličnih svjetala na stropu. Čuo je Dorisine otkucaje srca i tiho puhanje. Posve je mirovala, ali je Mate znao da je budna. Osjećao je neobičan mir, mir kakav davno nije osjetio. Mir koji nije želio pomutiti neželjenim novostima.

Skogsangsvagen 10, Hisings Backa. Dok je u naručju slušao kako sklupčana Doris mirno diše, ponavljao je u glavi taj kvrgavi zbir glasova, opet i opet, kao da ponavlja zaumnu brojanicu. U nekom trenutku - vrlo skoro - morat će joj reći da ponovo putuje, i to da putuje ubrzo. Morat će joj to reći - ali ne sada. Ne sada. Sada ne želi pokvariti ovaj savršeni mir, mir koji ga je oplakivao poput tople, pročišćujuće vode. Samo ju je gladio, pustio da prede, a onda je postupno sve nestalo: i soba, i Doris, i Hisings Bačka, sve je zastrla siva koprena sna.

***

Sutradan Mate se nakon posla uputio obići majku. Sjeo je u auto i odvezao se magistralom do Mista. Iz Splita je izišao u doba gužvi i brzo zapeo u koloni. Vukao se polako, okuku po okuku, uz obalni krajobraz koji je poznavao odveć dobro.

Prolazio je kroz gustiš apartmanskih i vikendaških naselja, pokraj usnulih socijalističkih hotela, zatvorenih kampova, zatvorenih picerija, zatvorenih trgovina. U veljači, cijela je obala mirovala u hibernaciji, čekajući lipanj.

Ušao je u Misto sa splitske strane, pokraj bivše mornaričke baze. Vozio se uz ruzinavu ogradu od bodljikave žice, ogradu punu rupa, dijelom razvaljenu, žicu koja više ništa i ni od koga nije štitila. Prije zavoja uz more prošao je pokraj porte negdašnje baze, paviljona razbijenih prozora i hangara koji su prazni počivali na kiši.

Baza je nekad bila prijeki, zatvoreni i tajnoviti grad. Kad je bio dijete, Mate se bojao približiti žici jer su selom kolale urbane legende o mještanima koje bi ustrijelili odveć orni albanski stražari. U bazi je malo tko od mještana bio. U ta doba djeca su prepričavala preuveličane priče o kolopletu pomorskih tunela koje je mornarica izbušila u stijeni. Pričalo se da u stijeni ispod Križeva rata postoje kilometri vodenog kanala izbušenog u živici. Vojska ih je gradila pedesetih da se patrolni čamci skriju u slučaju talijanske invazije. Otac mu je pričao da je pedesetih Misto mjesecima odjekivalo od podzemnih miniranja. Ali Italija nikad nije napala Jugoslaviju, a od sve te obijesne ambicije ostala je tek nekorisna pustoš.

Nakon što je jugoslavenska mornarica otišla, baza je napuštena i opljačkana. Skladište, podzemni laguni i zgrada za dežurstva ležali su oronuli, porazbijanih stakala i iščupanih vratnica. Mještani su iz baze odnijeli sve što se moglo - WC školjke, umivaonike, električne vodove i kamene stepenice. U tunele nitko više nije zalazio, a kad je 1996. potres u Stonu stresao obalu, portal se urušio i zatvorio podzemne svodove. Sada je cijeli taj prizor propasti opasavala tek iscjepkana, ruzinava bodljikava žica za koju su mještani govorili da ju je neki ludi poručnik prije evakuacije minirao. Već dugo se pričalo da bazu misle kupiti neki Englezi - ili možda Rusi, ili ipak Mađari - te da misle na Križevu ratu graditi hotele. Ali Mate nije vjerovao da bi to mjesto hrđe, rasula i propasti moglo ikad ikoga zanimati. Nije vjerovao da bi tu ikada itko mogao posluživati koktele sa slamčicom.

Kod porte mornaričke baze skrenuo je oštro uz obalu i ušao u mjesto. Prošao je pokraj košarkaškog igrališta gdje su 1991. postrojili ratne regrute te pokraj škole u kojoj mu radi mater. Dovezao se na trg i spazio Lekajevu pekaru, uvijek istu, uvijek jednako oronulu. Otkad je Adrijan poginuo u ratu, otac mu je otpustio sve uzde. I dalje je pekao kruh, i dalje je jutra provodio za pultom, ali to je bilo i jedino što je radio. Nije izlazio, nije se brinuo za kuću i vrt, nije se brinuo za sebe. Mate bi - kad bi bio u Mistu - umjesto matere odlazio po kruh. Vidio bi starog Lekaja kako suh kao avet stoji za pultom od šest do podne, promatrajući svijet oko sebe kao da ga za nešto krivi.

Na koncu je stigao do crkve, gdje je parkirao. Crkva je bila otvorena. Mate je pomislio da bi trebao ući, da bi trebao možda kleknuti pred oltar svetog Šime ili svete Kimernise, svetice s muškom bradom. Možda bi trebao zahvaliti nekom ili nečem na tome što napokon znaju gdje je Silva. Ali nije to učinio. Znao je da se mater za njega i za sebe u toj crkvi izmolila stoput.

Došao je do kućnih vrata i zakucao. Nije čekao odgovor, nego je odmah ušao. Mater je već bila u hodniku. Zagrlila ga je s olakšanjem.

- Znala sam - rekla je. - Znala sam da ćeš je nać.

Ispričao joj je još jednom što je u Barceloni otkrio, ovaj put s više detalja. Prepričao joj je razgovor s Arapinom i njegovom kćeri. Potom joj je ispričao razgovor s kućepaziteljicom. I kućepaziteljica i Arapin prepoznali su sliku. Kućepaziteljica je rekla da su Silva i neznanac u toj zgradi živjeli četiri godine. Živjela je s muškarcem - mužem ili mladićem - koji je Čileanac. Kućepaziteljica je znala da radi u laboratoriju, da je nekakav liječnik ili znanstvenik. Nije znala Silvino ime. Ali prepoznala ju je na slici i rekla da bi po akcentu morala biti Slavenka. - Previše se toga podudara - rekao je Mate - previše toga, da bi bilo slučajno.

Na koncu je iz džepa izvadio papirić s imenom Javier Baumann i švedskom adresom. Pružio joj je papir, a Vesna ga je zgrabila sa strahopoštovanjem kao da drži u ruci monstrancu na svetohraništu. Gledala je papir ispisan uglatim

Matinim rukopisom kao da gleda opipljiv, neupitan dokaz da je Sliva živa. Sjela je, shrvana uzbuđenjem.

Objedovali su zajedno. Vesna je skuhala blitvu i tvrdo kuhana jaja te narezala pancetu koja je bila suha i tvrda. Kad su pojeli, Mate je popio čašu vina i ustao. Prije nego što krene, htio je uhvatiti još malo zraka.

Sišao je u dvor taman pred rani zimski sumrak. Ozreo se oko sebe. Promatrao je dvor i kuću pokušavajući naći kakvu novost ili promjenu. Ali nije ih bilo - čak ni onih kojih je trebalo biti.

Silva je nestala prije dvanaest godina. Mate je napustio kuću kad je pred kraj rata u Splitu našao posao. Koju godinu kasnije Jakov i Vesna su se rastali. Mate je već živio u Splitu kad ga je jednog dana otac nazvao i obznanio mu da je konačno našao posao. Nakon što se tvornica raspala, Jakov je dugo tražio posao knjigovođe, a tog mu je popodneva kazao kako ga je konačno i našao. Radit će u Splitu, u nekom trgovačkom skladištu.

Koji dan potom otac se preselio u Split. Kad se preselio, dojavio mu je adresu, a jednog popodneva pozvao ga je k sebi da mu pokaže gdje živi. Uveo ga je u prazni, gotovo nenamješteni stan na vrhu nebodera u kvartu Kocunar. Pričao je o tome kako se smjestio, gdje obavlja nabavku i kako rješava parkiranje, a da sve vrijeme riječju nije spomenuo ni Vesnu, ni prekid, ni razvod. Ali nakon par mjeseci taj je prekid postao očit. Majku nikad nije vidio u Jakovljevu stanu, a Jakov više nije odlazio u Misto. Nakon mjesec ili dva Mati je postalo jasno da su mu se roditelji rastavili, a da ni jedno od njih dvoje nije držalo uputnim da mu o tom prozbori riječi.

Takvo stanje - privremeno, ali trajno, ostalo je do danas. Mate nije znao komuniciraju li mu otac i mater, ali mu se činilo da ne. Kad bi ga sreli, oboje bi pitali jedno za drugo - ali izokola, šifriranim formulama. *Vidiš li je? Vidiš li ga? Što ima novoga tamo?*

Kad se Jakov odselio, Vesna je ostala sama u Mistu, u obiteljskoj kući. Ostala je kao posljednji čuvar u dvorcu koji je predstraža napustila. Ali aveti su još bile tu. Kuća je bila mauzolej njihovih mumificiranih sjena. Silvina soba i sada je - nakon dvanaest godina - bila netaknuta, baš kao da je Silva pošla na izlet za vikend pa će se vratiti. I dalje je na postelji bila uredna posteljina, i dalje su po zidovima bih tinejdžerski posteri iz osamdesetih. U kuhinji su - kao vječna konstanta - i dalje visjeli Isus s uperenim prstom i fotografija kanadskih šuma. Vesna je u vrtu i dalje održavala privid. I dalje je plijevila i čeprkala po četiri lijehe blitve, raštike, verzota i luka, kao da tu verduru još uvijek ima tko pojesti.

Mate priđe vratima konobe i pritisne kvaku. Otvorio je vrata negdašnje očeve duplje, upalio svjetlo i osvrnuo se po prostoriji. Kako je i očekivao, i konoba je ostala zamrznuta u prošlosti. Uokolo po policama ležale su radiostanice, ostaci njegova davno umrlog hobističkog prijegora. Na sredini sobe - na stolu - počivala je šaka lampica, tranzistora i otpornika, točno onakva kakvu ju je ostavio 23. rujna 1989. Nakon tog dana Jakov nikad više nije sjeo uz radijski prijamnik. Tog trena - kad mu je pomoć tuđinaca prvi put trebala - izgubio je volju da s neznancima po svu noć razgovara. Ugasio je radioaparate, prekinuo prekomorska prijateljstva, presjekao spone koje su ga vezivale s dalekom subraćom. Kad je otišao u Split, radioprijamnike je ostavio, a Mate nije bio siguran je li to bilo zato što je živio u tijesnom stanu na Kocunaru ili zato da jednom nogom ipak ostane u bivšoj kući, bivšem braku, da ostavi majušnu odstupnicu za povratak. Kako god bilo, konoba je još

uvijek bila Jakovljeva. I ona je - kao i sve u toj kući - simulirala da je sve u redu. Simulirala je da je još 22. rujna ‘89. te da dvadeset i treći nije svanuo. Svi živimo zajedno, ukućani su tu, samo su - eto - sad časak odsutni, svaki o svom poslu.

Mate je još neko vrijeme gledao praznu, zaboravljenu sobu koja je mirisala na lijepak i lemljenje. Gledao je otpornike i tranzistore koji su u mračnom podrumu skupljali prašinu koju nitko nije brisao. A onda je ugasio svjetlo i zatvorio vrata.

Kad se dovezao kući u Split, već je bio mrak. Doris i on proveli su večer pred televizijom, gledajući neki korejski krimić u kojem sadist ubija djevojke u crvenim haljinama. U jedanaest je Doris rekla da je mrtva umorna i da ide leći. Dok su lijegali u krevet, Mate je zaključio da je sad trenutak. Trenutak da joj kaže.

- Moram opet na put - rekao je. - Švedska, u ponedjeljak. U centralu Volva. Problem u isporuci.

Doris nije rekla ništa. Samo joj je u pogledu zatitrao znak sjete, sjena koju netko drugi ne bi primijetio, ali Mate jest.

***

Sletio je u Göteborg prvog dana ožujka. Na jugu, u Splitu, proljeće je već pupalo, na trešnjama su izbili prvi bijeli izdanci, a nakon prve marčane bure priroda se svijetlo sjajila. U Švedskoj ga je dočekala zima. S neba su padale krpe vlažne susnježice, a cestu do aerodroma čistila je ralica.

Stigao je rano. Stoga nije htio gubiti vrijeme na useljavanje u hotel. Uzeo je taksi i tražio da ga odmah odvede u

Skogsangvagen 10. Nije više mogao izdržati neizvjesnost. Nije više imao snage za odugovlačenje.

Vozili su se po susnježici, preko jedne - šire - rijeke, a potom i preko užeg kanala. Kroz prozor je gledao stambene četvrti, škole, jaslice i knjižnice. Izgledali su kao da su svi nastali u jednom mahu, šezdesetih i sedamdesetih, kao dio istog pothvata, kao od jedne ruke. Kroz prozor auta gledao je nepoznatu zemlju. Činila mu se kao lijepo mjesto, ali mjesto koje je pamtilo bolje dane.

Taksist ga je doveo do parkirališta u središtu stambenog naselja. Svuda uokolo vidio je jednoobrazne dvokatnice prekrivene fasadnim limom. Između svakog grozda kuća nalazilo se dječje igralište i zajednički objekt. Vrijeme je bilo ružno, pa vani nije bilo nikog. Ali svjetla su posvuda bila upaljena, a zastori odstrti, ako je bilo zastora. Hodajući, vidio je fragmente filma, okrajke intime ljudi koje nikad neće upoznati. U kasno popodne, vikendom, čitali su knjige, pili čaj ili listali časopise, potpuno nesvjesni da u njihov svijetli akvarij viri prolaznik stranac. U tom svijetu ljudi nemaju tajni. Osim jedne. Jedna osoba u toj četvrti ima tajnu, a Mate je nju tražio.

Pratio je brojeve sve dok nije stigao do broja 10. Popeo se na drvenu verandu i zastao pred vratima na polukatu. Na vratima je stajao improvizirani papirić, a na njemu prezime koje je tražio. Baumann. *Chileno,* tako ga je Španjolka zvala. Chileno stanuje tu, iza tih vrata. Mate zazvoni i pričeka odgovor.

Zazvonio je drugi put, pa još jednom. A onda su se vrata otvorila i pred njim se našao muškarac tamne kose, s okruglim naočalama. Pogledao ga je začuđeno, a onda pozdravio na jeziku koji je morao biti švedski.

- Javier Baumann? - upita Mate.

- Ja sam - odgovori stranac.

- Tražim ovu ženu - kaže Mate na engleskom, pa mu pruži Silvinu sliku. Čovjek s naočalama začuđeno je pogledao u sliku, a onda ga pozvao da uđe.

Stan nije imao hodnik. Zakoračili su unutra i izbili ravno u neveliku glavnu sobu. Izgledala je upravo kao soba profesora: na stoliću su ležale prazne čaše, tegla maslina i otvoreni omot DVD- a, a po podu su počivale knjige i skripta. Čula se tiha muzika, a Mate nije bio siguran čuje li J. J. Calea ili Loua Reeda. Čileanac je utišao muziku i sa stola uklonio prljave čaše. Potom je zazvao nekog na engleskom.

A onda je žena ušla u sobu. Čim je ušla, Mate je znao da je doputovao uzalud.

Sličnost je postojala. Imala je glavu nalik na Silvinu, jednake jagodice, formu čela i obrve. Iako je žena pred njim bila u kasnim tridesetima, nosila je mladenačku opuštenu kosu, a ta je frizura bila frapantno nalik onoj koju je onda, davno, nosila Silva. Ali to nije bila Silva. Mornar se u Barceloni mogao zabuniti, ali Mate ni u tisuću bunila ne bi nikad pomislio da je pred njim njegova sestra. Žena pred njim bila je niža, jača u prsima, imala je drukčiju bradu te bitno svjetlije oči. Pored svega, drukčije je gledala, imala drugi bljesak u pogledu. Imala je - govorile su dalmatinske babe - drukčiju *ariju del vižo.* Ta žena nije bila njegova sestra. Nije osjetio žalost. Osjetio je nešto drugo, nešto što je i njega začudilo: stid. Stidio se što je tu, stidio se svog prijašnjeg entuzijazma.

- Trebali ste me? - upitala je neznanka, na engleskom, ali akcentom koji je stvarno zvučao slavenski. Pogled joj je pao na crno-bijelu sliku u Matinoj ruci. Mate je shvatio da ga gleda čudno. S njezina stajališta, između nje i tinejdžerice na slici nije bilo baš nikakve sličnosti, nikakve poveznice, ni najmanje kopče.

Objasnio im je tko je i zašto je došao. Ispričao im je kako sestru traži dvanaest godina, kako je proputovao Europu. Slušali su ga, a u pogledu im je iščitavao da ga gledaju kao opasnog luđaka.

A onda im je opisao zbivanja u Barceloni. Objasnio im je kako im je ušao u trag. Opisao im je razgovor s Djebbourima i španjolskom kućepaziteljicom. Čini se da su tek tada shvatili razmjere situacije. Neznankino se lice iskrivilo u grimasu sućuti. - *Oh, my God, that's so sad* - rekla je, i rukom pokrila usta.

Predstavili su mu se. On je postdoktorand iz molekularne biologije. Ona se zove Rumena. Bugarka je, radila je kao liječnica u klinici u Beču kad je Javier tamo pohađao magisterij. U Španjolskoj su bih dok je Javier doktorirao. U Švedskoj su od siječnja. Oboje su našli posao - ona kao dermatolog, on na fakultetu. Djebbourove su samo upoznali.

- Ali, kućepaziteljica - rekao je Javier - nije im jasno da je mogla tako pogriješiti. - *Oh, my god* - ponavljala je Rumena - W*hat a story, what a terrible story.*

Ponudili su ga čašom crnog vina. Mate se načas nećkao, pa zaključio da je ionako odveć umoran. Sjeo je i iz Čileančeve ruke primio čašu. Otpio je gutljaj čileanskog caberneta i osjetio da mu godi. Osjetio je kako mu se vino s nepca spušta u tijelo te vraća

život udovima. Kad je s vrata sobe prvi put opazio Bugarku, snaga ga je napustila, a tijelo mu se načas činilo kao prazni mijeh ispuhane kože. Sad mu je vino vraćalo snagu. Shvatio je koliko je umoran. Sjetio se da od jučer nije ništa jeo.

Dok mu je Javier dotakao vino, Rumena je otišla u kuhinju. Nakon par minuta vratila se s pladnjem bugarske i španjolske meze: tapenadom, ajvarom, sirom, *chorizom,* šopskom salatom i krastavcima u jogurtu. Mate je bio životinjski gladan. Grabio je salamu obama rukama, mrvio sir i namakao kruh u jogurt i metvicu. Bugarka je potom donijela bocu rakije. Rakija je intenzivno mirisala na koromač. Nalila im je svakom po bićerin. - *For your sister* - rekla je i podigla čašicu. - *For your search. For you. You are brave man, very brave.*

Tu su se večer napili. Sjedili su u tom dalekom švedskom stanu, u stanu dvoje ljudi koje nikad više neće u životu vidjeti. Javier, Rumena i on otvarali su bocu za bocom, vino pa *raki, raki* pa vino. Javier mu je ispričao povijest svoje obitelji, zamršeni triler prepleten s politikom, vojnim udarima i smaknutim disidentima. Kako su bili pijaniji, doktor Baumann više ga je grlio, a Rumena ponavljala kako je najbolji brat i kako je hrabar. *Ovo su dobri ljudi,* pomislio je, kroz mutno pijanstvo, *ljudi kakve bih volio imati tamo. Imati ih doma, poznavati ih, družiti se.*

Napustio je Skogsangvagen iza tri u noći. Uzeo je taksi i odvezao se do hotela u kojem će prespavati tek pola sata, u odjeći i neraspakiran. U šest i petnaest preko Frankfurta i Zagreba poletio je za Split. Glava ga je strašno boljela. Mamurluk mu se razbistrio tek iznad Austrije, dok su pod njim promicale Alpe. Od stjuardese je naručio gorki sok od pomidore, da napuni želudac i suzbije povraćanje. Gledao je pod sobom šiljate vrhove bez kraja i konca, i molio da glavobolja prođe. Nikad nije tako silno želio napokon doći kući.

Domaje stigao kasno navečer. Tina je već odavno spavala. Odložio joj je na uzglavlje neko plišano čudovište koje je kupio u aerodromskom dućanu. Legao je na kauč i pogledao Doris. *Mora da joj izgledam kao ruševina,* pomislio je.

Tuširao se i legao u krevet. Kad je legao, osjetio je da mu u sljepoočnicama i dalje bubnja glavobolja od sinoćnjeg alkohola. Doris mu je prišla i položila mu ruku na čelo.

- Izgledaš grozno - rekla je.

- Umoran sam - odgovorio je.

- Vidi se - rekla je.

- Bit će sve dobro - rekao je on. - Samo mi treba malo sna.

Ona ništa nije odgovorila. Promatrala ga je, pronicljivo i mirno, istim tamnim inteligentnim očima koje su mu se onog dana u Tribunju tako svidjele. Povukla je ruku, ali ga je nastavila proučavati pogledom. A onda je prekinula šutnju.

- Žao mi je - rekla je. - Žao mi je što je tako ispalo.

- Ispalo što? - upitao je Mate.

- Znaš dobro što - odgovorila je Doris. - Što je nisi našao. Što si putovao uzalud.

Rekla je to, a onda se povukla na svoju stranu kreveta, sklupčala se u lancun i ugasila svjetlo.

DEVET

Gorki

(2004.)

Prije nego što će automobilom ući u mjesto, Gorki se zaustavio na vidikovcu.

Parkirao je automobil uz Jadransku magistralu i uspeo se do uzvisine uz cestu s koje se - pamtio je - Misto najbolje vidjelo. Kad se uspeo na vidikovac, pogledao je nadolje. Pogledao je pejzaž koji je jednom, davno, poznavao kao svoj džep.

U petnaest godina Misto se promijenilo. Osnovne su konture dakako bile iste. Nad selom se još uvijek nadizao Križev rat s kamenim križem koji je sada bio raskošno osvijetljen. Još uvijek je razaznavao Staro selo, grozd najstarijih kuća na uzvisini oko crkve. Prepoznao je stari porat s mandračem i ribarskim brodicama. Niz najstarijih vikendica, sagrađenih u socijalizmu, također je izgledao isto.

Ali desetljeće promjena jasno se vidjelo. Među starim kućama mnoge su imale novi krov i plastične prozore. U grozdu kamenih kuća bliještale su nove fasade jarkih boja. Niz vikendica uz plažu sad se nije sterao samo do lukobrana.

Produžavao se još puno dalje niz obalu, gotovo do crkve Zvizde Mora. Što su se kuće udaljavale od sela, što su bile novije, bile su očekivano veće i ružnije. Sa sjeverne strane Misto je u petnaest godina naraslo barem dvostruko. S južne strane, međutim, rub Mista bio je i dalje isti. Iza serpentina i košarkaškog igrališta još je uvijek stajala ruzinava žica mornaričke baze, a iza žice ništa: tek ničija zemlja korova, praznih hangara i opustošenih paviljona.

Gorki je stajao na vidikovcu i začuđen shvatio da ga ispunja nelagoda. Pogled na Misto probudio je u njemu zlovolju - baš kao da nisu protekle tolike godine, kao da je sve to bilo jučer.

Pljunuo je u ambis i dugo promatrao hračak koji je padao niz hridi. A onda se okrenuo, sjeo u auto i okrenuo ključ. Jesenski je dan kratak, a htio je odraditi što više.

***

Do tog dana Misto je za njega bilo tek geografski pojam, točka na karti, žuta tabla uz cestu kojom se vozio stotine puta. A onda je ta žuta tabla preko noći ušla u njegov život. Točno pamti dan kad se to dogodilo. Bio je rujan, zadnje jeseni komunizma. Rujan ‘89. Nedjelja. Nedjelja, dvadeset i četvrti.

Automobilom je prošao pokraj nekadašnje mornaričke porte, sada oguljene, hrđave i zarasle u travu. Prošao je pokraj košarkaškog igrališta i ušao u centar mjesta. Gledao je crkvu koju poznaje, kafiće koje poznaje, kuće koje poznaje. Kad bi se dovoljno potrudio, mogao bi rekonstruirati stanovnike svake od njih, ime po ime, obitelj po obitelj. Imao je slonovsko pamćenje, što mu pomaže u ovom poslu, kao što je pomagalo i u onom bivšem. Pamti sve, pa i ono što ne treba. Pamti tako i Misto - pamti imena, lica, lokacije, udaljenosti. Znao je o tom mjestu sve, čak i više no što bi htio.

Tog dana - 24. rujna ‘89. - istom je tom cestom prvi put u životu ušao u Misto. Dovezao se upravo tim putem, uz ogradu kasarne u kojoj je tada još bila vojska. Baš kao i danas, stigao je u Misto u rano popodne. Došao je na izvid telefonskog poziva koji je zvučao bezazleno: tinejdžerica, sedamnaest godina, iščezla je nakon pijanog tuluma i nije se vratila doma. Pamti obitelj koja ga je pozvala. Suhi šutljivi otac, s izrazom neke krivnje na licu. Majka, žena s prvim znacima debljanja, sva usplahirena. Rekli su mu da im je nestala kćer i prvi mu put pokazali sliku. Tada je prvi put vidio Silvu Velu, njezine tamne oči i prkosni izraz.

Tada - te nedjelje - vjerovao je da je nestanak cure rutinska djetinjarija koja će se sama razriješiti do jutra. Kasnije je vjerovao je da će djevojku naći - mrtvu ili živu - unutar par dana. Ali vrijeme je prolazilo - prvo tjedni, pa mjeseci - a Silvu Velu nije našao. Ni on niti itko drugi.

Uspeo se do centra mjesta i parkirao ispred crkve. Osvrnuo se uokolo proučavajući dobro poznat prostor. Crkva je izgledala jednako. Župni dvor bio je novouređen i otmjeno popločen. Partizanski spomenik još je stajao na istom mjestu, ali su s kamenog monolita počupana sva slova, pa se natpis nije dao pročitati. Rupice bivših slova crnile su se na vapnenačkom zidu kao ranice ili ubodi sitnih kljunova. Gorki je stajao nasred trga i gledao kuće, jednu po jednu. Pekara Lekajevih. Kuća Šuštića, kuća Bakića, kuća Končuratovih, kuća Skaramucinih. Pitao se žive li i dalje u njima isti ljudi koji su živjeli onda.

Ostavio je auto na trgu i zašao u jednu od pobočnih kala. Prošao je pokraj frizerskog salona koji se u međuvremenu zatvorio. Hodao je desetak metara, a onda spazio vrata koja je tražio. Provjerio je ime na zvoncu kod vrata. Kapetan Filip Padovan, pisalo je. Bio je na pravom mjestu.

Zazvonio je. Otvorila mu je žena u kasnim šezdesetima. Margita, kapetanova udovica. Gorki ju je pamtio iz onih vremena. Ufao se da ona ne pamti njega.

- Dobar dan - rekao joj je. - Ja sam Šain. Čovjek s kojim ste razgovarali telefonom.

- Vi ste iz agencije? - pitala je.

- Ja sam taj - odgovorio je opet.

- Uđite - rekla je gospođa Margita i uvela ga kuću.

Posjela ga je uz kuhinjski stol. Pitala ga je hoće li kavu, ali je odbio. Rekla mu je da ima sok od bazge, a Gorki je pristao. Dok je starica miješala sok, promatrao je prostor u kojem se našao: teški regal, merle po stolićima, suveniri s kapetanovih vijađa. Iznad kuhinjskih vrata raspelo. Pokraj prozora uokvirena grafika, sveti Ante s ljiljanom u ruci i prstom uperenim u nebo. Pamtio je da je gospođa Padovan bila pobožna. Takve se stvari ne mijenjaju s vremenom, pa su i u toj kući ostale iste.

U kuću Padovanovih u petnaest se godina malo što promijenilo. Ipak, spazio je nešto čega prije nije bilo. Na stolu je stajala kartonska korica puna papira A4: ugovora, punomoći, prerisa. Iz korice je virio novi, svježe ovjereni zemljišno-knjižni izvadak. *Gospođa je spremna,* pomislio je Gorki, *spremna da prijeđu na posao.*

Udovica je prišla stolu i donijela mu promiješani sok. Stavila je sok pred njega, a pod čašu podmetnula podložak. Prema Gorkom se držala ljubazno, ali suzdržano i s oprezom. Ponašala se prema njemu onako kako se ponašaš prema nekom tko ti nije mio, ali za koga misliš da će ti donijeti novce.

Gospođa je sjela za stol, njemu nasuprot. Uzela je u ruke koricu s papirima, kao znak da je spremna za razgovor. Pogledala je prema Gorkom, a onda se - u hipu, kao tamni bljesak - izraz na njezinu licu promijenio.

Prepoznala me, pomisli Gorki. *Sjetila me se.*

Sjetila ga se, a Gorki bi više volio da nije.

***

Da nije bilo Mista, stvari bi bile pošle drukčijim putem. Misto i Silva Vela ispreturali su mu život. Znao je to i tada, a i danas zna da je tako.

Tog rujna 1989. u Misto je ušao kao čovjek pred kojim je bilo sve. Imao je dvadeset i šest godina, policijsku značku, partijsku knjižicu i diplomu pravnog fakulteta na kojem je diplomirao uz pohvalu, s prosjekom četiri zarez osam. U siječnju te godine zaposlio se u splitskom Sekretarijatu unutrašnjih poslova Socijalističke Republike Hrvatske kao inspektor za krvne delikte. U siječnju je dobio značku, u ožujku se vjenčao, a u travnju je u stambenoj zadruzi kapario stan u visokogradnji. Te 1989. Gorki je bio čovjek bez briga. Pred njim je trebao biti dug, ravan život pun uspjeha, karijera koja će završiti poslom u tužiteljstvu, ili višem sudu, ili možda politici.

Gorki je znao da je u svom poslu dobar. Znao je policijski zanat, dobro je pamtio i brzo mislio. Ali Gorki nije bio naivan. Kao što je znao da je u svom poslu dobar, isto je tako znao da mu u poslu i životu vrata otvara prezime. Jer - on je bio Šain. Bio je unuk Albina Šaina, nosioca partizanske spomenice, narodnog heroja Jugoslavije, čovjeka koji je s Titom prošao bitke na Neretvi i Sutjesci, onog Albina Šaina koji je u rujnu 1943., kad je kapitulirala Italija, ušao kroz Solinsku cestu u oslobođeni Split predvodeći partizansku kolonu. O herojstvu njegova djeda u ta su vremena ispisane knjige, čak snimljen i patetični film koji se Gorkom nije sviđao. Na rivi u Bisku dugo je stajao spomenik neznanom borcu na kojem je kipar borca načinio po didinu liku i stasu. Kao dijete, Gorki bi katkad s didom otišao u Bisak na kakvu revolucionarnu obljetnicu. S čuđenjem bi gledao svog stvarnog didu i njegovu brončanu, mrtvu kopiju. Dva bi Šaina stajala jedan do drugog, iste suhe građe, koščatih jagodica i visoka čela. Njegov bi djed - tada već star - obično održao dug i nepovezan govor, a dok bi dida govorio, Gorki bi - pamti - promatrao njegova brončanog blizanca. Dugo nije bio u Bisku, ali rekli su mu da je spomenik 1990. miniran. Prvih tjedana rata netko je pod njega postavio čiket, a komunalci su metalne okrajke samo pomeli i odnijeli na smetlište.

Baš kao i didin spomenik, tako su i njega 1990. minirali. Postavili su pod njega čiket i njegov život raznijeli u smrvljene okrajke.

Svijet koji se Gorkom činio pouzdan i vječan srušio se ‘90. u nekoliko mjeseci, kao odnesen rukom. Došli su novi ljudi koji su govorili drugim jezikom i pričali drukčije priče, istinite ili izmišljene. Ime Albino Šain najednom nije otvaralo ni jedna vrata. Nije dosta bilo to što je prezime nosio po djedu heroju, nego mu je na didin nagovor otac dao ime po Maksimu Gorkom. Sad se to ime - Gorki - vuklo za njim kao poruga. Gorki se probudio u novom svijetu u kojem je najednom bio okužen.

Trudio se. Trudio se pokazati da je profesionalac, da zna raditi svoj posao. Vjerovao je da će lopovi uvijek biti lopovi, a da će zemlja uvijek trebati policajce koji će ih uhvatiti.

Kao što će društvo uvijek trebati kirurge, ili pilote, ili špijune, tako će trebati i njega. Vjerovao je u to.

A onda se dogodilo Misto. Dogodio se nestanak Silve Vele.

Da je pronašao nestalu curu, stvari bi možda bile nešto drukčije. Imao bi trofej koji bi mogao pokazati, mogao bi mahati vlastitom stručnošću ili bi se bar izjadao novinama glumeći martira. Ali Sliva Vela ga je ukopala. U dosjeu mu je bila prazna bjelina, neriješen slučaj koji je izgledao banalan, koji je trebao biti rutinski rješiv. Oni koji nisu voljeli njegova djeda, njegovu partizansku spomenicu i ime po Maksimu Gorkom sad su imali neporecivi argument. Mogli su prstom pokazati na njegov očiti neuspjeh.

Zato se trudio. Trudio više nego ikad, više nego i oko čega. Obilazio je splitske dilere i doušnike, pregledavao sate VHS-a nadzornih kamera s kolodvora i carina. Misto je prešao uzduž i poprijeko. S policijskim je patrolama prokrstario mrkente, doce, škrape i ponikve, s roniocima je pretražio dno zaljeva. Sve je to tako išlo ciok jednog dana nije našao bankovnu činovnicu koja je posvjedočila da je Silva Vela otišla u inozemstvo. Slučaj se od tog trena pretvorio u nerješivu moru. Istraga se izrodila u birokratsku prepisku s Talijanima, Austrijancima, Beogradom, Interpolom. Na jedan dopis pristizao bi drugi, na drugi bi odgovarao trećim, a u nekom trenutku Gorki je shvatio da curu više nitko ne traži, čak ni on, nego da birokratski stroj klopara u prazno bez učinka. Na koncu se, sredinom ‘90., i sam predao. Par mjeseci nakon toga stiglo je poniženje: premješten je na činovničko mjesto u pasoški odjel. U policiji su čekali da izgubi strpljenje i sam da otkaz. Koji mjesec kasnije, to je i učinio.

Nakon tog dana više nikad nije bio u Mistu. Sve do danas.

Dok se još nadao da će pronaći Silvu Velu, ispitao je u Mistu gotovo svakog. Sve ih pamti, do jednog: Bakiće, Rokove, Šuštiće, Končurate. Pamti i gospođu Padovan koja sada sjedi pred njim. Suprugu kapetana Padovana ispitivao je u istoj toj sobi. Sjedili su točno gdje sada sjede. I sveti Ante s ljiljanom bio je na istom mjestu, i raspelo iznad vrata, samo što je stari kapetan tada bio živ. Sjedio je u uglu i hripao od duhana koji će ga - kako je dočuo - trinaest godina kasnije i ubiti. Gorki ih oboje dobro pamti. Pamti i udovica njega. Pamti, ali neće progovoriti ni riječi o tome jer ne želi pokvariti posao koji upravo trebaju ugovoriti.

- Dobro - veli joj Gorki dok otpija sok bazge. - Sve znate. Znate uvjete, znate cijenu. Jesmo li sve uglavili ili još ima nešto?

- Možda da sve prođemo još jednom - kaže gospođa Padovan i otvara kartonsku koricu. Gorki je dugo bio policajac, pa zna čitati ljudske reakcije. Stara se nećka. Kupuje vrijeme. Odugovlači, kao da još nije prelomila odluku.

Gorki uzima aktovku. Vadi iz nje snop papira među kojima je i ugovor. Na papirima se u uzglavlju koči logo irskog nekretninskog fonda koji zastupa. Još joj jednom čita uvjete koji su gospodski izdašni. Devet tisuća kvadrata na Rokovim zemjama iza Zvizde Mora prodat će fondu *Smart*

Solutions Estate. Odmah će na ruke dobiti kaparu, trideset eura po kvadratu. Ugovor će imati aneks: zemljište će platiti pedeset eura po kvadratu sada te još pedeset kada i ako Županijska skupština Rokove zemje pretvori iz poljoprivrednog u građevinsko zemljište. Ugovor vrijedi ako svi suvlasnici - Padovani, Bakići i Rokovi - prodaju irskom fondu. Ako prenamjena propadne, gospođi Margiti ostat će kapara. Dvadeset i sedam tisuća eura dobit će odmah po potpisu, bez uvjeta, bez *ako,* bez *možda.*

BalkanDownload

Udovica ga sabrano sluša i kima glavom. Do pred koji tjedan bila je vlasnica golog ničeg koje nije vrijedilo ništa. Posjedovala je kamenitu, strmu padinu prepunu drača na kojoj već sto godina ne raste ništa i ništa neće nikad ni rasti. A sad se ta nakupina kamenja, žuke, brnistre i smrče čarobnom transsupstancijom pretvorila u zlato: dobit će milijun eura za ono što je jučer bila suha, žedna drača. A Margiti - Gorki to zna - treba tih milijun eura. Treba joj jer joj je muž nedavno umro. Jer ima penziju 280 eura. Jer joj se sin upleo u poslovne nevolje, a kuću u kojoj mu majka živi banci je priložio kao hipoteku. Gorki zna da je Margiti u tom trenutku on jedni izlaz.

- Morate razumit... - promrsi starica. - Nisam nikad mislila...

- Obično čovjek ne misli - odgovori Gorki. - Ali se dogodi.

- Da mi nije sinu potrebna pomoć...

- ... znam. Ne bi nikad prodali. Ali to je život, život nosi svoje.

- Moj bi se pokojni u grobu okrića - kaže starica. - Mislija je to za unuke čuvat.

- Vrime nosi svoje - odgovara joj Gorki te nastavlja govoriti sipajući jednu za drugom uhu ugodne fraze. - I on bi to napravija da je živ. Na žive treba mislit. Na dicu.

Gorki nije prvi put bio u toj situaciji. Znao je što treba činiti. Pred njima su bila vrata, a ta vrata treba otvoriti. Treba Margiti Padovan reći ono što i sama želi čuti. Da je to za svačije dobro - njezino i njezina sina. Da nema što dvojiti jer izbor ne postoji. Da je zemlja samo zemlja, ne kraljevstvo, ne kruna, ne plemićka titula niti zalog časti. Samo zemlja. Mrkenta koju će prodati da njoj bude bolje, da svima bude bolje.

Sve to Gorki govori, a onda u ruke uzima ugovore i olovku. Stavi ih na stolić pred udovicu. Čeka. Ne žuri mu se. Za to treba vremena. Kod tih stvari nikad nema žurbe, to je naučio.

Starica je stajala načas utonula u misli. A onda, kao da je prelomila sve dvojbe, stavi naočale i uzme kemijsku u ruke. Potpis joj je naivan, pravilno zavijen, kao da je školarka.

Kad je potpisala, Margita odloži kemijsku i uzdahne. A onda se najednom njezina leđa poviju, a brada joj počne nekontrolirano drhtati. Počela je plakati.

Plakala je prvo tiho, a onda jače, isprekidanim jecajima. Na koncu je otrla oči i rekla *Oprostite.*

- Oprostite - ponovila je dok ju je obuzimalo novo i novo jecanje. - Oprostite, nije to zbog vas. Teško je - kaže starica. - Teško mi je bez njega. Teško je nakon tolikih godina bit sam.

A dok kapetanova udovica plače, Gorki iz sve sile suspreže osjećaj koji ga prožima, koji nadire poput mora: stid. Ugovore sprema u torbu. Zatvara torbu. Gleda u čašu bazge pred sobom, gleda u svetog Antu s ljiljanom, gleda u pod. U tom trenutku ima samo jednu, neodoljivu želju, a ta je da iz te kuće izjuri što prije.

- Novci će vam - kaže - sjesti sutra. Bit će na računu do tri, do kraja radnog vremena banke.

Ustaje, starici pruža ruku. Starica je prihvaća i mlako steže. Ispraća ga do vrata. U trenutku kad se Gorki sprema zakoračiti niza skale, Margita Padovan još jednom progovori. - Ja vas pamtim - kaže. - Pamtim, *od onda.* Kad ste bili *ono.*

Gorki zastaje, a onda kaže: - I ja vas pamtim. *Od onda.* Kad sam bio *ono.*

- Tko je mogao misliti? - kaže starica.

- Misliti - što?

- Sve ovo - odgovori starica. - To da ćete vi bit šta ste sad, a ja šta sam sad.

Starica to kaže, ali ne čeka odgovor. Kinine mu dobrostivo glavom i zatvori vrata, a balatura i ulica istog časa potonu opet u mrak. Gorki zakratko gleda u vrata koja su se zatvorila, a onda krene niza skale kapetanove kuće.

***

Gorki je za nekretninske agencije počeo raditi nedugo nakon rata. Posao je dobio tako što se javio na oglas na kojem se tražio čovjek s pravnim fakultetom. Isprva je tajio da je bivši policajac. Uskoro se ispostavilo da mu je bivša profesija neprocjenjiva prednost.

Jer Gorki istražuje. Samo, ne istražuje zločin. Istražuje nesreću.

Smart Solutions Estate firma je koja radi jednostavan posao. Ona kupuje i prodaje zemljište: kupuje ga jeftino, a prodaje skupo. Kupuje zabačene uvale, propale vinograde, padine zarasle u gustiš ružmarina i smrče. Na kraju priče *Smart Solutions* prodaju kupcu građevinske zone: okrupnjene, uknjižene u zemljišnik, dovoljno velike, uplanjene u urbanistički plan kao zona za turizam ili stanovanje.

Gorki zna da njegova tvrtka podmićuje političare. Odvjetnici firme pohode otočke načelnike i vijećnike, pa im prikazuju iz PowerPointa simulacije divota u AutoCadu i Corelu. Odvode ih na večere i na izlete jahtom, a kad zabava završi, ljudi iz firme daju im džeparac, a taj džeparac često ima puno nula. Gorki s tim nema moralni problem, bar ne više. Ali Ircima je odmah rekao da to ne bi radio. Zamišljao je samog sebe kako ulazi u ured nekog općinskog načelnika, tamnokosog mladca u bijeloj košulji koji izgleda kao idealni konzervativni zet. Zamišljao je kako sjeda u ured čovjeka koji na stolu ima raspelo, a na zidu sobe tapiseriju sa stihovima himne, te da takvom tipu krišom u ruke daje kuvertu s tisuću eura. Gorki je na štošta u životu bio prinuđen pristati, ali - na takvo što ne. Za takvo što nije imao želuca.

Njegov posao bio je drukčiji. Ono što Gorki radi Irci su zvali *priprema.* Pronašli bi neku obećavajuću lokaciju, najčešće uvalu blizu naselja. Stupili bi u kontakt s lokalnim vlastima i ispipali hoće li im izići na ruku. U tom bi trenutku slijedio njegov dio posla. Gorki bi sjeo u zemljišni odjel i iz šikare zastarjelih podataka pokušao razmrsiti stvarne vlasnike.

Detektirao bi iščezle nećake po Australiji i Argentini, raspetljavao rodoslovna stabla, tražio udaljene potomke, vlasnike rogača i smokava koji bi pokatkad prvi put od njega čuli da su vlasnici. Uskoro bi pred njim bila leopardova koža: nacrt parcele s vlasničkom strukturom, stotinama imena iz Splita, Zagreba, Aucklanda i Pertha. Nećaci, unuci i praunuci davnih bratima, kolona, paruna ili nositelja težačkih prava stajali bi pred njim izlistani u labirintu milimetarskog papira.

A tada, kad bi taj posao bio gotov, počinjao bi onaj najvažniji. Počinjala bi istraga. Ali Gorki ne bi istraživao zločin, istraživao bi nesreću.

Posao Gorkog bio je da pronađe meki trbuh, slabu točku. Razni su mogli biti razlozi zašto ljudi prodaju djedovinu uz more: operacija, dug banci, nesreća na radu, prebijanje računa s rodbinom u Srbiji. Zatim, potomci: sin koji pije, sin koji se razvodi ili se kocka. Gorki je s vremenom naučio da razloga može biti mnogo, ali da ni jedan od tih razloga obično nije lijep.

Izišao je iz kuće Padovanovih i krenuo put vrha mjesta. Penjao se uz koloplet ulica iza crkve u Starom selu. Prošao je iza Lekajeve pekare, pekare koju je dobro pamtio i koja je - začudio se - i dalje jednako radila i izgledala jednako. Prošao je pokraj starog, ruzinavog kamiona bez guma koji je, ako je dobro pamtio, i prije petnaest godina počivao na istom mjestu. Uspeo se na vrh sela gdje su kuće bile rjeđe i imale okućnice. Hodao je sve dok nije došao do jednih vrtnih vrata. Zazvečao je zvekirom, a onda ušao.

Vrt ni po čemu nije bio poseban - lijehe s cementnim gredicama, red raštike, red artičoka, pomidore i tikvica. U kuću se ulazilo s polukata. Nad ulazom je visio metalni mobil koji je zveckao na povjetarcu. Popeo se na kat i zazvonio. Riješio je Padovane. Sad je trebao riješiti i Bakice.

Otvorila mu je žena u ranim četrdesetima - tamnooka, relativno zgodna. Gorki nije na nju naišao u vlasničkim papirima, pa je pretpostavljao da može biti nevjesta. Pozdravila ga je i uvela u kuću. Na hodniku ga je dočekao čovjek s kojim je dotad pregovarao. Tonino Bakić bio je vlasničin sin,proćelav, odeblji čovjek u pedesetim godinama, blago zagrebačkog akcenta. Rukovali su se. Uveo ga je u dnevnu sobu. Predstavio mu je svoju sestru i suprugu. Rekao mu je da sjedne, da će sad dozvati majku. *Bilo je malo muke, znate,* rekao je Gorkom. *Nije ju bilo lako nagovoriti.*

Ništa nova, pomislio je Gorki. Slutio je da će svjedočiti obiteljskom razdoru.

- Teta Jole, stiga je čovik za zemljište! - doviknula je nevjesta put neke pokrajnje sobe. Neko se vrijeme nije čulo ništa. A onda se začuo metalni štropot, a u sobu je ušla žena u invalidskim kolicima. Gorki je znao tko je ona, i sve o njoj. U rukama je dotad imao njezinu presliku osobne karte, dokaze o imovini i krsni list. Ali Jolandu Bakić do tog trenutka još nije vidio.

Starica u kolicima dovezla se do sredine sobe i zastala točno nasuprot Gorkom. Bila je to žena u osamdesetim godinama života, sijeda, mršava, ali još uvijek autoritativno uznosita. Gorki je znao da ima rak želuca u poodmakloj fazi. Bolest ju je već dobrano izjela. Sve je na starici izgledalo blijedo, nagrešpano, voštano i mrtvo. Sve osim pogleda. Pogled joj je bio živ da ne može življi. Stara ga je gledala prkosnim pogledom koji je odavao neprikrivenu mržnju.

- Mama - rekao je sin. - Ovo je taj čovik. Znaš, o kojem smo govorili. O svemu smo već razgovarali. Samo ga saslušaj, mama, hoćeš li? Samo ga saslušaj.

Izložio im je ponudu. Ponuda je manje-više bila ista kao i ona za udovicu Padovan. Izdašna kapara, cijena za poljoprivredno zemljište, bonus nakon prenamjene. Trideset i pet tisuća dobit će odmah, ostalo kad se urbanistički plan promijeni.

Dok izlaže ponudu, Gorki ih proučava. Kći lista papire i promatra ga prepredeno, kao da pokušava shvatiti gdje se krije prijevara. Sin se laskavo smije. Gorki zna da je sin razgovarao s konkurentskom agencijom. Zna i to da su mu oni nudili više. Ali Irci novce nude odmah - a njemu i sestri, to Gorki zna, novci trebaju hitno. Jer Jolandinu je sinu propao biznis s keramičkim pločicama, a banka mu plijeni skladište u Sesvetama. Kći Jolandine kćeri sprema se na specijalizaciju u Kraljevsku bolnicu Ontarija. Novaca treba svima, ali ljudima koji su pred njim novac treba odmah. I oni znaju, kao što i on zna, da će

BalkanDownload

starica živjeti još tri mjeseca, ili šest, ili devet. Umre li prije nego završe posao, slijedi čekanje. Slijedi ostavinska rasprava koja se može razvući mjesecima. Troje ljudi na kauču htjeli bi ovo dovršiti prije nego što stara krepa.

Gorki im izlaže uvjete i pruža ugovore na uvid. A dok kći i nevjesta proučavaju sitna i krupnija slova, Gorki kruži pogledom po sobi i proučava detalje. Po zidovima visi niz zahvalnica socijalističkih fiskulturnih društava i propalih tvornica. Nad vratima stara, ruzinava engleska strojnica *Sten,* očito trofej iz Drugog svjetskog rata. Na regalu Titova sabrana djela. Uz niz knjiga, crno-bijela fotografija. Čovjek na fotografiji svjetlokos je, naočit, i smiješi se u kameru. Slika je snimljena negdje u planinama, a čovjek na slici ima kapu s crvenom zvijezdom.

- Dajte da se dogovorimo malo - kaže mu naposljetku kći, a Gorki mirno kinine glavom. Ustaje, napušta sobu i izlazi na verandu.

Dok s verande Bakićevih promatra Misto, osluškuje što se događa u kući. Iznutra se čuje obiteljska rasprava i pokoji povišen glas. Gorki ne razabire točno što govore, ali ionako zna bit. Starica se opire prodaji. Kune ih. Kaže kako im je to djedovina koju treba čuvati za potomstvo. Veli im da se prodati može samo jednom, a onda je to zauvijek. Kći i sin kažu joj da je sebična i da mora misliti na mlade. Nevjesta se ne miješa, ali staru strijelja prijekim pogledom punim mržnje. Kći i sin od stare traže da misli na unuke. Da misli na budućnost. Ne kažu joj: ti ćeš ionako brzo umrijeti. Ne kažu, iako i oni i ona znaju da je tako.

Raspra se postupno utišala. A onda sin izlazi na vrata i zove ga da uđe. Gorki ulazi. Nalazi ih na istom mjestu gdje ih je ostavio, poredane na kauču. Ali ne izgledaju isto kao prije. Nevjesta je ljuta i srdito gleda u stranu. Kćeri su oči suzne kao da će briznuti u plač. Pukotina se otvorila. Gorki zna: neće se zatvoriti. Od sada nadalje stvari u familji nikad više neće biti kakve su bile prije.

- Odlučili smo - veli sin. - Pristajemo na uvjete. Potpisali bismo odmah.

Gorki vadi iste, tipske ugovore. Pruža ih djeci, ali sin ugovor pruža staroj. Starica u kolicima gleda na papir kao da je pred njom mrtvi, odurni kukac. A onda natakne naočale na nos i uzima ga u ruke. Čita potpis, pa se obraća Gorkom.

- Gorki Šain?

- Tako je - odgovara Gorki.

- Je li vam što u rodu Albino Šain?

- Dida - odgovara Gorki.

- S vašim didom je moj muž ratovao. Druga dalmatinska: Dinara, Livno, most na Neretvi, Male Bare. Ušli su skupa u Split '43.

- Kako se zvao?

- Mirko Barić. Bombaš, Druga dalmatinska. Zvali su ga Bjondo.

- Čuo sam. Čuo sam za Bjonda. Spominjao ga je dida.

- I tvog dida je spominja moj muž. Spominja ga je uvik.

- Drago mi je to čuti.

Gorkom se učini da se staroj načas, ali samo načas, lice gotovo raznježilo. A onda se opet skamenilo u onaj prijašnji izraz, izraz nesmiljenog prijezira.

- Gorki Šain? - kaže stara.

- Recite?

- Znaš šta?

- Šta?

- Tvoj bi dida - kaže stara - ovakve ka šta si ti strijelja.

Stara to izgovori, pa ga pogleda posljednji put, pogledom kao da ga hoće sasjeći. A onda prigne pogled, uzme papir i potpiše ugovor dugim, nervoznim potezom. Pruži mu ga, a da ga nije udostojala ni pogleda.

***

Spustio se k moru i krenuo stazom uz obalu. Hodao je pokraj niza mrtvih apartmanskih zgrada, kroz ružni krajobraz kovanih ograda i plastičnih škura koje su zatvorene čekale prve turiste u lipnju. Nakon nekoliko minuta asfaltni je put prestao. Nedugo potom prestale su i posljednje kuće. Ušao je u Rokove zemje.

Gorki je nastavio hodati dalje, utrtim šljunčanim putem koji je dijelio obalne hridi od zapuštenih maslinika. Uskoro je stigao do kapelica na rtu. Zašao je za rt, a pred njim se otvorio pogled na susjednu valu.

Kuća Rokovih stajala je na osami, navlas jednaka kao onda kad ju je posljednji put vidio. Kuća, pred kućom dvor okružen zidom, na zidu dveri s lukom iznad ulaza. Ispred kuće i dalje je bilo istezalište za brodove, kosi cementni navoz koji se spuštao s obale u šljunčani plićak.

Kad je prije petnaest godina istraživao nestanak Silve Vele, ušao je u svaku mjesnu kuću, pretražio svaki kamarin, žgabucin i drvarnicu. U to je vrijeme bio i u kući Rokovih. Sjećao se te čudnovate kuće, izvan nalik palači, a iznutra štali. Pamtio je istezalište puno starudije i krame, dvorište u posvemašnjem neredu, ali i uznositi kameni portal i bunar s kruništem u dvoru. Pamtio je i stanare - oca obitelji, bradatog čudaka koji je po sav dan blanjao i brusio barke. Pamtio je i Branu, plahog, mršavog tinejdžera koji se našao usred tog meteža jer je bio - ih bar vjerovao da jest - Silvin momak. Najviše je ipak pamtio mater. Uršula Rokov tada je mogla imati četrdeset i koju. Stasita, svijetlih očiju, s naočitošću dive, bila je to žena koju nije lako zaboraviti. Izgledala je kao da tu ne pripada: ni u tu kuću, ni u taj gradić, ni u taj svemir.

Za nekoliko će ih minuta opet vidjeti. Saznat će kako sada izgledaju i kako danas žive.

Gorki ih je, naravno, istražio - uostalom, kao i sve druge vlasnike na Rokovim zemjama. Koliko je doznao, Tonko

Rokov i dalje drži škverić i uređuje barke, ali mu je posao navodno išao slabo. Uršula i dalje ne radi, kao što nije radila ni onda. Brane - momčić kojeg on pamti kao krhko dijete - završio je nautičku školu i kadeturu. Postao je pomorac i, koliko je Gorki doznao, plovi na nekom brodu norveške tvrtke pod panamskom zastavom. Pod Braninim je imenom Gorki pronašao jednu nekretninu, stan na trećem katu neke splitske visokogradnje. Brane se očito osamostalio i kupio stan u gradu.

Kad je dolazio u Misto, Gorki je znao da će s Padovanima biti lako, a s Bakićima nešto teže. O tome kako će ići s Rokovima nije imao predodžbu. U toj kući nema staraca

s karcinomom, nema sinova s kockarskim dugovima ili skladištima pod hipotekom. Rokovima ne može ponuditi spas: može im ponuditi samo puno, jako puno novaca. Nije znao kakvi su Rokovi ljudi. Nije znao koliko im novci znače u životu.

Približio se kući i začudio kako je tiho. S navoza nije dopirala uobičajena buka i lupa, a u kući se nije čulo ni glasa. Stigao je pred dveri kuće. Na luku nad vratima spazio je natpis: *ROCCO ROCCOV I GNEGOVA DIECA,* te godinu - 1812. Tu je kuću - vidjelo se - sazidao netko tko je imao pretenzije.

Gorki se ozreo gleda li ga tko. A onda se - kad je vidio da nema nikoga - uspeo na suhozidnu terasu uz kuću. Prošao je kroz vrt i zašao na padinu iza kuće. Penjao se stotinjak metara kroz zapuštene maslinike i terase na kojima su divlje rasli rogači, koromač i magareća trava. Nakon nekog vremena popeo se do nekakve poljoprivredne pojate koju ranije nije primijetio. Imala je klimava drvena vrata bez brave i ključa. Otvorio ih je.

Ako je nekad pojata i služila poljoprivredi, više nije bilo tako. Unutra su ležale tek načete, stare vreće cementa skrućene od vlage, te zaostala hrpica građevinskog pijeska. Uz jedan je zid bilo naslonjeno staro brodsko veslo. Uz drugi namot nekog bijelog, mrežastog materijala. Gorki ga je opipao i odmah povukao ruku. Oštri staklasti bridovi zaboli su mu se u jagodice prstiju. Sjetio se što bi taj namot mogao biti: roving, stakleni mat, armatura koja se koristila za gradnju i krpanje plastičnih brodova. Činilo se da mat dugo leži u vlažnoj pojati. Stari Tonko Rokov, očito je, digao ruke: ili od tog namota ili - vjerojatnije - od posla kojim se bavio.

Izišao je iz pojate i nastavio uspon. Nakon desetak metara masline su se prorijedile. Izišao je na humac koji je tvorio prirodni vidikovac.

Pod njim su se sterale Rokove zemje: padina od četrdeset tisuća kvadrata koja se pod pitomim, blagim kutom obrušavala prema uvali. Na jednoj strani uvale ležala je kuća Rokovih. Na drugoj crkvica Zvizde Mora. Između je počivalo djevičansko ništa, pustopoljina davno zaboravljenih maslinika koju je sad trebalo okrupnjeti, otkupiti, oploditi. Pred Gorkim su ležale sivozelene terase pune gustog, podivljalog bilja. Ali nije to bilo ono što je Gorki u glavi vidio. On je vidio nešto drugo: raster zemljišnih čestica u žutoj i crvenoj boji. Vidio je vlasnike - Bakiće, Padovana, Končurate. Sve je dijelove otkupio za *Smart Solutions Estate.* Sve osim jednog, najvećeg, koji je vlasništvo Rokovih. Bez njihovih osamnaest tisuća kvadrata od *Sunset Residence* projekta neće biti ništa.

Stajao je tako na uzvisini nad uvalom sve dok se na zapadu nije počeo crvenjeti rani jesenski sumrak. A onda je opazio da se u kući Rokovih upalilo svjetlo. Tamo je nekog bilo. Došao je trenutak da im zakuca na vrata.

***

Kad je te '89. ulazio u druge kuće u Mistu, Gorki Šain ulazio je zato da bi saslušao svjedoke, da bi doznao kakav korisni detalj i upotpunio sliku. Kuću Rokovih nije pohodio tako. Ušao je u dom Rokovih kao u dom mogućeg sumnjivca.

Jer tada, prvih dana istrage, bio je uvjeren da je Brane Rokov naudio nestaloj curi. Čvrsto je u to vjerovao, a to uvjerenje gradio je na onom za što je tada arogantno vjerovao da se zove *intuicija.*

Brane Rokov hodao je s djevojkom koja je bila kudikamo ljepša od njega. U toj vezi, očito, nije bio baš sretan. Djevojka ga je vrtjela oko prsta. Slamala mu je srce. Te večeri kad je nestala, prevarila ga je s vršnjakom iz Mista. Brane je bio osjetljiv, lontan tinejdžer.

Gorki je vjerovao da je Brane bio kadar za takav izljev bijesa. Ušao je u kuću Rokovih vođen tom *intuicijom,* za koju danas zna da je tričava umotvorina iz romana.

Intuicija ga nije daleko odvela. Brane je imao alibi čvrst kao kamen: tog jutra dovezao se u Misto međugradskim autobusom, a u autobusu je proveo čitavu noć, što su posvjedočili putnici i vozači. Kako je istraga tekla, postalo je jasno da je cura duboko upletena u poslove oko droge. Na koncu se pojavila i ta bankovna činovnica koja je svojim iskazom istragu vratila na početak. Ispostavilo se da je Silva utekla, a ne ubijena. Njegova je intuicija bila drek na šibici, i ništa više.

Prišao je kući i spustio se do navoza. Nekad bi u Tonkovu škveriću bilo i po desetak brodova - sad su bila samo dva, a činilo se da i oni tu leže dugo. Nije se čuo zvuk rada.

Prošao je ispod kamenog svoda koji je davno sazidao *Rocco Roccov* s *gnegovom diecom.* Ušao je u dvor. Dvor je izgledao zapušteno, ali urednije nego kad je posljednji put tu bio. Na terasa i balaturi nije više bilo kiseliša i džemova. Prišao je vratima i zakucao. - Ima li koga? - viknuo je da skrene pažnju. A onda je na vrata izišla Uršula Rokov.

Skamenio se. Jer Uršula je izgledala navlas jednako kao kad ju je posljednji put vidio.

Pred njega je izišla žena koja je morala biti blizu šezdeset. Bila je - međutim - mršava i vitka, i dalje joj je niz struk padao dugi, liši slap tamne kose, a oči su joj i dalje bile prodorno, ledeno plave. Pogledala je uljeza koji joj je kročio u kuću, a lice joj se istog časa preobrazilo. Ovaj put nije bilo ni najmanje sumnje: Uršula Rokov odmah ga je prepoznala.

Pozdravila ga je, uljudno, ali oprezno ispitivački. A onda ga upitala: - Izvolite, što želite?

- Ja sam zbog zemljišta - odgovorio je Gorki. - Zvali smo prošli tjedan.

- To ste vi? - upitala je Rokova.

- Ja.

- Svit je mali - nasmijala se. - Vidim da ste prominili profesiju.

Uvela ga je u kuću i posjela u dnevnu sobu. - Pričekajte, idem po muža - rekla je pa nestala nekamo u labirintu velike kuće.

Soba u kojoj ga je ostavila odavala je čudnu smjesu velebnosti i bijede. Uz jedan zid sobe stajala je barokna kredenca koja bi se mogla skupo utopiti u svakoj splitskoj antikvarnici. Stol je bio hrastov, masivan i velik. Prozore su zastirale zagasite, masivne zavjese s mjedenim bonegracijama, a sa zavjesa su se k podu spuštali masivni konopci s resicom na vrhu. Na zidu su bili obješeni portreti predaka u pučkoj monturi s crvenim kapama. Ipak, iza te nategnute grandece vidjeli su se tragovi očite sirotinje. Kući je odavno trebao novi sloj boje. Iz kuhinje se čula špina kako kapa u bijedni limeni slivnik. Na jednoj od zavjesa nedostajao je konopac, pa se nije mogla razvući. Stolu se jedna noga očito klimala, a arhipelag mrlja po zidovima odavao je da krov pušta vodu. Kuća Rokovih izgledala je kao iz nekog od onih romana o obiteljima iz 19. stoljeća. Na početku niza su sjecikese i preuzetni skorojevići. Potom na red stignu moćna i dostojanstvena gospoda. Na kraju sve završi u sirotinji i memli, s ludim i dekadentnim potomcima. Gorkom se činilo kao da je banuo točno na kraj romana, u posljednje poglavlje.

Nakon par minuta Uršula Rokov se vratila. Iza nje se, spor i krupan poput medvjeda, u sobu dovukao Tonko Rokov. Ako je ona i dalje izgledala kao nekada, za starog se meštra to nije moglo reći. Osijedio je, pogurio se, izgledao zapušteno i prljavo. Otkad je ušao u

sobu, nije rekao ni riječi, ni supruzi ni Gorkom. Gledao je nekamo u pod kao da mu sve to beznadno dodijava.

Sad je na Gorkom bilo da odradi svoju rutinu. Odradio ju je. Pokazao im je risariju *Sunset Residencea* u Corelu. Izložio im je financijske uvjete. Izračunao je kaparu i cijenu nakon prenamjene. Rokovi su bili posljednji, a i oni su znali da su posljednji, pa im je bez cjenkanja ponudio deset posto više nego ostalima. Iznio im je ponudu i izgovorio sve one rečenice koje služe tome da otvore odškrinuta vrata. Neće zemljište ponijeti u grob. Ionako stoji zapušteno. Mogu srediti sebi život, napraviti zalihu za starost. Ne znaju koliko će još biti u snazi. Mogu uložiti novce u vlastitu kuću, srediti je, privesti turizmu. Gorki je pričao, ali ni jednog časa nije imenovao zemljište koje kupuje. Nije nijednom spomenuo Rokove zemje. Nije ih bilo uputno prisjećati da prodaju djedovinu koja se po obitelji i zove.

Ako nisu ludi, pristat će, pomislio je Gorki. Za divlju, jalovu vrištinu koja ne služi ničemu dobit će toliko novca da njihov sin za te novce osam godina tuče ocean. Gorki je to pomislio, ali im nije to rekao. Bio je iskusan. Znao je da će prodaji samo odmoći bude li kupcima vrijeđao njihovu dragocjenu djedovinu.

Kad je dovršio izlaganje, pogledao je supružnike da vidi kako reagiraju. Uršula ga je slušala pažljivo i s interesom. Od Tonka Rokova nije bilo reakcije. Pred njim je stajao zgasnut, taman i nijem kao crni, nepronični zid. Gorki nije bio načistu je li ga uopće slušao. Ali jest. Jer Tonko je ustao i rekao kratku, jednostavnu rečenicu: *Neće se prodavat Rokove zemje. A* onda izišao iz sobe.

Uršula je ostala za stolom, osupnuta i prestravljena. Gorki je očekivao da pođe za mužem - ali nije. Umjesto toga, molećivo je pogledavala Gorkog, pogledom koji je govorio: *Molim vas, učinite to vi.*

Gorki je ustao i pošao za starcem. Našao ga je na navozu kako čeprka po starim cokovima, bijama i letvama. Prišao mu je. Stari se okrenuo prema Gorkom i obratio mu se posve mirno.

- Znači - rekao je - niste je nikad našli?

- Koga?

- Znate koga. Nju.

- Silvu Velu?

- Nju.

- Nisam. Ni ja ni itko drugi.

Starac je kimnuo glavom, kao da je čuo informaciju koju tek treba provariti. A onda je postavio novo pitanje.

- Vidim, više ne radite u policiji?

- Već dugo ne radim. Već petnaest godina.

- Traži li je itko u policiji?

- Ne znam. Mislim da ne.

- A familja? Traže li je oni?

- Ne znam. Odonda ih nisam vidio.

- Znači, ne zanima vas to? Ne zanima vas što je bilo?

- Shvatite me - odgovori Gorki. - To je davna prošlost. Davna i bolna. Drugo je vrijeme, druga država. Drugi smo mi.

- Mi smo isti - odgovori stari. - Samo se pravimo da smo drugi jer nam to paše.

- Gospodine Tonko - odvrati mu Gorki nestrpljivo - nisam zato ovdje...

- Znam da niste - presiječe ga starac. - Ovdi ste da bi zaradili na mojoj didovini.

Bio je to trenutak kad je Gorki shvatio da je pogriješio. Pokazao je nestrpljivost, a nestrpljivost znači da ti je stalo, što znači da ćeš na poslu dobro zaraditi. Na prvi znak nestrpljivosti, vlasnik bi se zemlje obično zavukao u nepovjerljivu ljušturu. Ali Tonko u tom času nije izgledao nepovjerljivo. Izgledao je ljutito. Starac se namrštio, pogled mu se zacrnio kao nebo pred neveru, i u tom trenutku Gorki je znao da od *Sunset Residencea* na Rokovim zemjama neće biti ništa.

- Gubite ovdi vrime - rekao je stari. - Nećete od nas kupit Rokove zemje.

Gorki je gledao starca koji je stajao pred njim, obnevidio od neke vlastite lude boli. Znao je da gubi vrijeme. Znao je da neće promijeniti ishod, ali je svejedno imao potrebu pokušati po posljednji, očajnički put.

- Pa dobro, ali zašto? - upitao je Rokova. - Zašto, pobogu? Svima radite štetu. Sebi... svojoj gospođi... svom sinu. Susjedima, drugim vlasnicima. Radite štetu meni i ljudima za koje radim. Mistu, koje se neće razvijat. Štetu radite Končuratima, Bakićima, Padovanima. Zašto? Jer je to didovina? Jer je to ponos?

- *Zato* - odgovorio je starac, a lice mu se najednom iskesi u grimasu punu gnjeva.

- Zato - ponovio je. - Baš zato. Da ne bi imali. Da svi ne bi imali, da ne bi trošili što nismo zaradili. Zato, jer smo najsmrdljivija generacija. Jer mislimo živit bez rada, jer mislimo trošit šta nismo stekli, jer mislimo da nas spada živit dobro. A ne spada! Ni po čemu! Zato neću prodat, baš zato da svima bude gore. Jer svi i miritaju da im bude gore.

Starac je to rekao, zajapureno i gnjevno, a onda se uspuhao tako da se Gorkom činilo da će mu pozliti. Na koncu stari se domogao do daha i opet progovorio.

- Ajte ča! - rekao je. - Ajte ča jer ću inače zvat policiju, ako vi niste još uvik policija. Jer, ni to me ne bi u ovoj zemlji iznenadilo, da policija šverca terenima. Dokle smo došli, ni tome se ne bi čudija.

Starac je to rekao, a onda mu okrenuo leđa. Ali nije se zaputio u kuću. Zaputio se u prizemnu radionicu pored istezališta. Ušao je u radionicu i zatvorio vrata. Gorki je pogledao prema kući. Uršula Rokov stajala je na vratima dvora, skamenjena, pogleda uprtog u prizor pod sobom. Izgledala je razočarano. Ali nije izgledala iznenađeno.

Prišla mu je i pružila u ruku papir. Bio je to crtež simulacije *Sunset Residencea.*

- Nemojte ovo zaboravit. Ostalo vam je u kući - rekla je Uršula Rokov i tutnula mu crtež u ruke. A onda se, kao da su daljnji razgovori suvišni, okrenula i ušla u kuću.

***

Stazom uz obalu Gorki se uputio natrag prema mjestu. Bio je sumrak. Sunce koje je zalazilo za rt bacalo je toplo, crveno svjetlo na mrkente, draču i grmlje Rokovih zemaja. Obasjana sutonom, makija nesuđenog *Sunset Residencea* izgledala je gotovo lijepom. Pod crvenim svjetlom ta vriština i drača načas je izgledala kao nešto oko čega se ima smisla uzbuđivati.

Rokove zemje, Gorki je sad znao, ostat će onakve kakve sada vidi. Na Rokovim zemjama neće se izgraditi ništa - bar ne zasad, bar ne dok ova generacija ne pomre.

Znao je što sada slijedi. Sin udovice Padovan prodat će svoj stan da mu banka majci ne bi uzela kuću. Zbog materine kuće svoju će obitelj otjerati u podstanare, a zbog toga će ga vjerojatno ostaviti žena. Djecu će viđati svake druge subote i četvrtka. Do kraja će života odlaziti kod majke u Misto s jetkom, gorkom mišlju u primozgu: *To je zbog vas, i one vaše zemlje.*

Stara će Jolanda umrijeti za tri mjeseca, ili šest, ili devet. Umrijet će usred obiteljske zavade, uz kćer i nevjestu koje jedna drugu gledaju s kivnjom. Bakići će čekati da stara umre, a onda zajedno prodati njezinu kuću da se izvuku iz dugova. Ali za neke će dugove biti kasno: sin će izgubiti skladište u Sesvetama. Unuka neće završiti na klinici u Ontariju.

Ali, Gorki je znao, nije to bilo jedino što slijedi. Jer već sutra ujutro telefonom će nazvati Padovane i Bakiće. Izvijestit će ih da dogovor propada jer svi vlasnici nisu pristali na prodaju. Do sutra popodne svi će suvlasnici znati da je stari Rokov bio taj koji im je pomrsio posao. Počet će nagovaranje. Stari Tonko neće popustiti. Potom će početi prijetnje i kletve. Stari će Tonko ostati tvrdoglav. Na početku će biti teških riječi, vike, možda i naguravanja. A onda će svi zajedno potonuti u muklu, malomišćansku zavadu. Desetljećima će se susretati na cesti, u trgovini i u crkvi, ali se neće pozdravljati, nego će jedni od drugih okretati glavu. Jedni će protiv drugih podizati besmislene tužbe i parnice, huškat će susjede, rođake i bližnje na one druge, sve dok se zavada ne pretvori u kroničnu bolest kojoj nitko ne pamti ni podrijetlo ni lijeka. Tako će desetljećima živjeti u muklom neprijateljstvu, prenijet će to neprijateljstvo na djecu i unuke, sve dok se u jednom času u bliskoj budućnosti ne zaboravi zašto je ta zavada nekoć počela. Zaboravit će se zašto je počela - no to ne znači da će omraza biti manja. Samo će, prazna od sadržaja, postati trajno stanje, nalik hripavcu ili reumi. Slegnut će se i tiho životariti, kao močvarna zaraza suha i mukla kletva koja odjekuje u praznoj sobi.

Gorki je znao: sve će od sutra biti drukčije. Sve, osim Rokovih zemaja. One će ostati iste - prazna, nekorisna makija koju ujesen oplakuju pljuskovi, a ljeti suha kao barut čeka neumitni požar. A onda će, za pet ili petnaest godina, doći netko drugi, sasvim nalik njemu. Doći će i ubrat će Rokove zemje kao zrelu krušku, možda i za manju cijenu, jer će možda i bijeda biti veća. Na Tonkovoj će didovini narasti neki apartmani, ili urbane vile, ili kondominij, ili *timeshare,* samo što kupac neće biti *Stuart Solutions,* i što se neće zvati *Sunset Residence,* već nekako slično, jednako glupo.

Gorki je znao. U tom ratu nema pobjede, u njemu postaje samo odloženi porazi.

Došao je do crkve i sjeo u auto. Krenuo je zaobilaznicom put izlaza iz mjesta, ali nije još kanio izići. Prije nego što ode, htio je izvidjeti još nešto.

Vozio se uz ogradu kasarne sve dok na jednom mjestu nije vidio razvaljenu ogradu. Zaustavio je auto uz cestu i ugasio farove. Izišao je iz auta i kroz razvalinu na ogradi ušao u nekadašnju vojnu bazu.

Hodao je kroz bazu i s čuđenjem uviđao da je veća nego što izvana izgleda. Iza prvog niza paviljona nalazio se drugi, a iza njih barutana - skladište valjkastog krova smješteno između klisure i kamenog grudobrana. U središtu baze nalazila se zapovjedna zgrada, najveća i najambicioznija. Ispred nje je bio betonski plato: na njemu su se mornari nekad vjerojatno postrojavali pod zastavom.

Prošetao je kasarnom. Dok je hodao, pod cipelama mu je škripalo staklo. Pod su prekrivali komadi ruzinavog metala, razmrvljeno staklo i narkomanske šprice. Svi su prozori bili porazbijani, sva stolarija iščupana, pragovi stepeništa odneseni- Gorki je ušao u jednu od zgrada. Unutra je stanje bilo još gore. Taraco-kocke s poda bile su počupane, kao i parket, kao i slivnici. U nekadašnjim kupaonicama iz zidova su samo stršile prazne, ruzinave cijevi. Sve što je vidio zračilo je posvemašnjom propašću.

Ipak, onaj tko zna što gleda, mogao je iza tog jada vidjeti skrivenu bit. Mogao je vidjeti prostor od najmanje trideset tisuća kvadrata, na perfektnoj lokaciji uz more. Prostor do kojeg vodi asfaltna cesta, a mreža asfaltnih puteva razvedena je i unutar baze. Prostor je morao imati priključke za struju, kanalizaciju i vodu. Imao je lukobran i operativnu obalu. Imao je te tunele koji su sad zatrpani i nedostupni, ali su se mogli koristiti za nautički turizam. Pred njim je bio prostor koji je iza pustoši krio zgoditak na lutriji, koji ne treba pretvarati iz zelenog u građevinski, kod kojeg nećeš imati okapanjima s ekolozima niti ćeš morati pregovarati s desecima mušičavih baba. Jer, umjesto desetaka vlasnika, baza na Križevom ratu ima samo jednog: državu.

Krenuo je natrag, put ceste. U mraku nije znao naći rupu na ogradi, pa je nakratko tumarao s pogrešne strane bodljikave žice. Na koncu je spazio obris svog Volkswagen Touarega s druge strane žice. Pritisnuo je centralno otključavanje. Auto ga je pozdravio kratkim rumenim treptajem koji je zasjao u mraku.

Znao je da Irci imaju kontakte u Ministarstvu obrane. Znao je da plaćaju jednog od državnih tajnika i da im je taj sredio neke vojne nekretnine u Istri. Savjetovat će im da povuku tu vezu. Jer ovdje imaju sve što im treba, najednom mjestu, bez ludog Tonka, bez natezanja s potomcima, bez sudovanja s rođacima.

Sjeo je u auto. Krenuo je put izlaza iz Mista. Dok se vozio, gledao je pod sobom usnuli gradić, blijeda svjetla na šetnici, treperenje svjetionika na mulu. Iznad mjesta samo je jedno jarko svjetlo sijalo u zimskoj tami. Iznad Križeva rata blistao je novoosvijetljeni kameni križ. Isti onaj križ pod kojim je Silva Vela provela posljednju noć u svom gradu.

Zaustavio je auto. Stajao je dugo s nogom na kočnici, na uzbrdici koja je vodila prema vidikovcu. A onda je shvatio da ne može, da je to jače od njega.

Okrenuo je auto na uskoj cesti i spustio se prema mjestu. Provezao se opet pokraj košarkaškog igrališta, i crkve, i pošte, i pekare. Na koncu se u Gornjem selu zaustavio pred jednom neosvijetljenom kućom. Bila je to kuća Jakova i Vesne Vele.

Ugasio je farove i gledao je. Kuća je utonula u tamu, iz nje se nije čulo ništa, ni vidjelo ništa. Gorki je sjedio u ugašenom, hladnom autu, a u sjećanje mu se vraćao prostor u kojem je toliko puta bio. Pamtio je uski hodnik s pikatabarom od metala. Lijevo od vrata, sinovu sobu. Desno, spavaću sobu roditelja. Pamti dnevnu sobu. Pamti taraco - pločice, drveni stol uz dugi zid, stog neopeglane robe, stolić s televizorom i sliku Isusa uz kuhinjska vrata. Pamti vrata Silvine sobe. Bijela vrata s papirnatim srcem i natpisom *Keep out.* Pamti bijeli dječji krevetac, tinejdžerske postere na zidu, radni stol s kemijskim olovkama u kantici od pive. Pamti ormar s odjećom, i u ormaru tajni pretinac s djevojačkim tajnama.

Sjedio je u tamnom automobilu, nepomičan kao uzet, i u mislima putovao prostorom koji je zamrznuo u svom sjećanju. A onda se prenuo. Tamo - u kući - upalilo se svjetlo, a kroz zavjese na prozoru spazio je nejasnu sjenku.

Osjetio je da mu je hladno. Upalio je auto i odvezao se iz Mista.

DESET

Brane

(2005.)

Kao i svake noći, Brane je budilnik navio za treću smjenu gvardije, u dvadeset do četiri. Kao i svake noći, probudio se ranije. Probudio se u tamnoj kabini, usred noći, otvorio oči i odmah znao da više neće zaspati. Pogledao je na sat: bilo je dva i pedeset. Opet će - pomislio je - dan morati izgurati neispavan.

Upalio je svjetlo u kabini i ustao. Ušao je u kupatilo i umio se. Kad je obrisao lice, pogledao se u ogledalu.

Ono što je vidio nije mu se sviđalo.

Odavno se prestao brinuti o svom tijelu. Tragovi te nebrige sad su se jasno vidjeli. Lice mu je bilo odebljalo i nezdrave boje. Uz uho su mu stršale neuredne sjedine. Pod ramenima i bokovima visjeli su mu obješeni slojevi mesa, a trbuh i bokovi raskvasali su mu se, narasli i pretvorili se u oblu, odbojnu gvalju bijelog, opuštenog mesa. Brane se godinama nije vagao. Ali svakog se dana osjećao sve tromije i lošije. Osjećao je da ga tijelo izdaje, da se od napora zadiše, a kad bi se penjao uza skale, iz koljena bi mu sporadično sijevnuo bol. Znao je: trebao bi prestati jesti kruh, krumpir i rižu. Bila je to jednostavna zamisao, ali se svejedno nije mogao prisiliti da je provede u djelo.

Rukom se oprao po vratu i ispod pazuha, pa obrisao ručnikom. Razmišljao je bi li odjenuo uniformu, ali je shvatio da do gvardije ima ionako previše vremena. Odjeven u potkošulju legao je na krevet, premda je unaprijed znao da mu san neće doći na oči. Na koncu je ustao i sjeo za stol s računalom da provjeri poštu.

Kao i obično, nitko mu nije pisao. U inboksu je našao samo spem: ponude za nekretnine, sveučilišne studije i kirurška povećanja penisa. Krenuo je kursorom od poruke do poruke i stao ih brisati. A onda je sasvim na dnu spazio mejl. Stigao je prethodnog dana, u rano popodne po lokalnom vremenu Kineskog mora. Bio je od Uršule. Mater ga je morala poslati izjutra, netom što je ustala.

Naslov mejla počinjao je prijetećim upitnikom. Imao je samo dvije riječi: *? JAVI SE?*

Brane je naslov dotaknuo kursorom miša, a onda pritisnuo tipku *delete.* Uršulin mejl nestao je u nepovratu izbrisane pošte.

Ustao je. Najednom je bio bistar i budan. Budan, i loše volje.

Odjenuo je uniformu. Zakopčao je bijelu košulju prvog oficira i poravnao epolete s trima uzdužnim žutim prugama. Pogledao je na sat. Do početka gvardije bilo je još pola sata. Ali odlučio se popeti na most: tko god da je na mostu, bit će mu drago što će dobiti društvo.

Prošao je kroz hodnik pokraj kapetanove sobe i popeo se metalnim skalama nagore. Zakrenuo je pored salona i popeo skalama još jedan kat više. Dok je hodao, primijetio je da se brod ljulja, a metalna oplata škripi. Kad je otvorio vrata zapovjednog mosta, vidio je i zašto. Oko njih Kinesko je more ključalo.

Još prekjučer, netom što su prošli Malagaški tjesnac, s istoka je počeo puhati topli vjetar s kišom. Prognoza je najavljivala da bi trebao ojačati do popodne, ali je očito

ojačao ranije. Tijekom noći valovi su narasli, udarajući u brod u mezobandu, po boku, onako kako je najneugodnije. *Mary Laetitia* bila je robustan, golem brod. Ali po ovakvu moru čak se i ona propinjala, škripala, a metalni su joj bokovi cviljeli od pritiska vodene sile. Do luke Shenzhen trebala su im još tri dana i dvije noći. Ta će tri dana, pomislio je Brane, biti duga i neugodna.

Ušao je na most i pozdravio. Za timunom je stajao Serhij, stari Ukrajinac - *able seaman,* timunjer. Finac Juoni - sekondo - stajao je na oficirskom mjestu, kod kontrolnog panela stroja. Bio je zagledan nekamo kroz vjetrobransko staklo, u more koje je divljalo. Pogledao je pridošlicu. - *Rough night* - rekao je Finac. - *I'll bring you a cojfee before I go.*

Točno u četiri Juoni im je u plastičnim čašama donio kavu, a onda su obavili primopredaju smjene. Brane je očitao radar i GPS te na kompasu provjerio kurs. Iz printera Navtex iščupao je karticu s novom, pomalo zloslutnom vremenskom prognozom. Provjerio je ECDIS kartu da vidi ima li uokolo drugih brodova. Bilo ih je malo, i uglavnom su miljeli istom tom rutom kao i oni. Na displeju AIS sustava vidjele su se sitne, crvene točkice sa šiframa brodova. Sve su točkice usporeno miljele uzduž iste, zamišljene linije - od Malagaškog tjesnaca i Singapura pa do luka na ušću Biserne rijeke. Duž te zamišljene crte, Brane je znao, kolao je krvotok svjetske ekonomije. U jednom pravcu, put Zapada, putovale su cipele, torbe, igračke, mobiteli i lopte. U drugom, put kineskih luka, putovali su njemački automobili, tiskarski strojevi, strojne crpke i kolor doppleri. U tom drugom pravcu putovali su i oni, i *Mary Laetitia.*

Juoni je na pult kontrolnog panela odložio vruće kave. Serhij je otpio svoju, i dalje zagledan preda se u bijesno, vodeno ništa. Jouni ih je potom pozdravio i otišao na spavanje. Brane i Ukrajinac ostali su sami. Pred njima je bila još jedna noć, treća gvardija, od četiri do osam ujutro. Samo njih dvojica na mostu, primo i timunjer. I *Mary Laetitia,* velika i tusta. I oko njih voda: beskrajno mnogo vode.

Vjetar je mijenjao smjer i puhao sad nešto više s istoka. Brane je timunjeru naložio da zakrene za šest stupnjeva istočno, da im valovi tuku u provu, a ne u mezobandu. Povukao je potenciometar kontrolnog panela i promijenio zakretni kut propelera. Brod je usporio. Kazaljka je pokazivala brzinu jedanaest čvorova. - *I'll check the engine, and lower deck* - rekao je Brane, a Ukrajinac je samo potvrdno kimnuo glavom.

Sišao je niz metalne skale jedan kat, pa još jedan, pa još jedan. Obišao je vatrogasnu stanicu, ušao u hodnik, spustio se još kat i povukao krakun metalne pregrade. Otvorio je vrata i ušao u tovarni prostor. Upalio je svjetlo. Svjetlost je zatreperila i upalila se, obasjavajući dek minus četiri.

Stajao je u kontrolnoj kabini tereta, a pred njim se - na deku minus četiri - nalazio teret. Dokle je pogled sezao, pred njim su ležali automobili. Tisuće i tisuće Audija, SEAT- a i Volkswagena, *hatchbacka,* monovolumena i SUV- ova, modrih i sivih zaobljenih hauba, drijemale su u brodskoj štivi dok se škrto brodsko svjetlo ljeskalo na njihovim metalik limovima. Dek minus četiri bio je samo jedan dek: *Mary Laetitia* imala ih je šest, a na njima točno 6137 automobila. Šest tisuća sto trideset i sedam automobila čiji je ukrcaj Brane, kao *chief mate,* osobno nadgledao u Rotterdamu, ispratio svaki u štivu i potpisao tovarni list. Šest tisuća i sto automobila putovalo je sada put Shenzhena, u susret svojim novim vlasnicima - kineskim arhitektima i računovođama, advokatima i načelnicima, inženjerima i partijskim sekretarima. Šest tisuća ljudi uskoro će sjesti u njihove mirisne interijere, na nove presvlake, ponosni, zadovoljni što svakog dana i u svakom pogledu napreduju. Brane im je zavidio. Mora da je to lijepo, pomislio je, u životu željeti ono što se može kupiti novcem.

Teret je bio na mjestu, osiguran i suh. Zadovoljan onim što je vidio, ugasio je svjetlo i zatvorio pregradu. Krenuo je opet niza skale, još dva deka niže, sve dok nije stigao pred velika metalna vrata. Zakrenuo je bravu i otvorio ih.

Kad je otvorio vrata, val buke zalijepio ga je o zid. Bučalo je strašno, kao što u strojarnici uvijek buči.

Stavio je štitnike za uši i ušao unutra. Pokraj vrata spazio je taster i pritisnuo ga. Bio je to *Death Man Alarm:* ako mu se što dogodi i ako ga ne resetira za petnaest minuta, alarm će zazvoniti na zapovjednom mostu i u sobi dežurnog oficira stroja. Kad je aktivirao alarm, Brane se skalama spustio dek niže, u razizemlje stroja. Zastao je u podnožju makinje, promatrajući prizor koji je vidio toliko puta, ali mu se nije nikad prestao diviti.

Pred njim je postojano i bučno radio dizelski motor Wartsila- Sulzer RTA96-C. Velik poput trokatnice, dizao se visoko do metalnog svoda, grmeći u metalnoj utrobi broda sa svojih šesnaest cilindara i sto sedam tisuća konjskih snaga, gutajući sto deset litara nafte u minuti. Dok su oni na mostu trpeljivo promatrali more koje divlja, dok je ostatak posade spavao, tu - *u unmaned machinery spaceu* - to finsko čudovište radi i radi, nenadzirano, neumorno i neuništivo, te tjera tromu, metalnu prasicu *Mary Laetitiju* dalje i dalje kroz vodeno bjesnilo. Brane je promatrao čeličnog monstruma s nijemim divljenjem, kao da promatra velebnu katedralu.

Prišao je kontrolnom panelu. Kad je provjerio da je sve u redu, popeo se do izlaznih vrata, deaktivirao *Death Man Alarm* i zatvorio strojarnicu. Popeo se natrag k mostu, ali se na pola puta zadihao. Zastao je na kraku metalnih stepenica uzdišući kratko i halapljivo. U prsima je osjetio peckanje koje mu se nije sviđalo.

Vratio se na zapovjedni most. Serhij je stajao uz timun i gledao ga, kao da je zabrinut. Timunjerje izgledao umorno. Brane je shvatio da mu treba pauza.

- *It's ali fine down there* - rekao je. - *Go take a break. I'll watch from now on.*

Serhij ga je zahvalno pogledao, kimnuo glavom i spustio se niza skale. Brane je ostao sam na mostu, sto pedeset stopa iznad mora koje je divljalo. Pogledao je na pult pred sobom. Na pultu je još uvijek stajala netaknuta, sad već hladna kava.

Pogledao je u šalicu kave i osjetio naglo gađenje. Uzeo ju je i prolio u koš za smeće.

Prstima je dodirnuo potenciometar motora i izravnao zakretna krila. *Mary Laetitia* ubrzala je na osamnaest čvorova orući provom kroz valove koji su jačali.

***

Mora da je zaspao. Nije znao ni kada ni koliko je dugo spavao - ali očito jest zaspao, a iz krhkog sna prenuo ga je zvuk.

Nije to bio jak prasak. Tek tihi, jednokratni *klank,* sasvim nalik zvuku metalnog loma. Zvuk - nezamjetljiv, gotovo tih - probio se do zapovjednog mosta kroz okolnu buku, šum motora i podivljalog mora. Brane ga je začuo i prenuo se iz drijemeža.

Pogledao je uokolo. Činilo se da je na zapovjednom mostu sve u redu. Makinja je i dalje monotono prela, *Mary Laetitia* probijala je valove jednolično i uporno, istom brzinom i na istom kursu kako ju je upravio. Serhij nije bilo na mostu - očito je još bio dolje, u salonu, na kavi. Brane je pogledao na sat. Četiri i pedeset. Ako je zadrijemao, nije mogao spavati duže od minute ili dvije. Sve je izgledalo i zvučalo nevino, kao da se

BalkanDownload

ništa nije dogodilo. Sve, osim tog šuma koji je začuo - *ako* ga je začuo. Suma, kojeg više nije bilo, koji je iščezao kao da ga je sanjao.

Ogrnuo se i izišao na palubu. Vjetar je gadno šibao zasipajući mu kapke i obraze krupnim kapljama kiše. Osvrnuo se. Uokolo nije vidio ništa. Ništa, nego tamno more i bjelasanje zapjenjenih krijesta.

Vratio se na most. Spazio je Serhija. Ušao je na zapovjedni most u žurbi, činilo se - uznemiren. - *What happened*? - upitao je Ukrajinac. - Ništa se nije dogodilo - odgovorio je. - *Are you sure?* - upitao je stari timunjer. - Ništa, ništa se nije dogodilo - ponovio je Brane, a timunjer ga je upitao je li čuo taj zvuk.

Nije odgovorio. Ali njegova šutnja nije zadovoljila Ukrajinca. *Able seaman* izišao je na palubu. Pritisnuo je sklopku i upalio reflektore. Snopovi svjetla rasvijetlili su more za krmom broda. *Mary Laetitia* i dalje se propinjala na valovima. Uz tuljenje i škripu svladavala je bregove od vode, napredujući dalje. Za krmom se nije vidjelo ništa osim valova, i još valova.

Timunjer se vratio na most. Pogledao ga je.

- *Should we slovu dow, and see?* - upitao je.

Brane je zastao, kolebljivo. A onda rekao: - *No need.*

- *Sure?*

- *Sure. No need.*

Ukrajinac nije izgledao uvjereno. Sjedio je na svom mjestu, pred ekranom ECDIS- a i gledao ga sumnjičavo, ispitivački. *You've heard it,* rekao je. Čuli ste i vi to, kao i ja.

- Nisam ništa čuo - uzvratio je Brane.

- *Sure?*

- *Sure. I've heard nothing. Just a normal noise. Just a hum. Just a sea.*

Timunjer ga je promatrao i dalje, a Brane je shvatio da diskusiju treba presjeći. Pritisnuo je potenciometar i dodao brzinu. Motor je zašuštao gušćim, intenzivnijim zvukom, a *Mary Laetitia* se trgnula, ubrzala i udarila pramcem u val. Zapjenjeno more se propelo i zalilo provu. Staklo pred njima zalio je mlaz slane vode. Serhij ga je i dalje podozrivo promatrao, ali Brane se nije smeo. Isključio je reduktor zaštite i potenciometrom pojačao đire *na Juli ahead.* Buka je ojačala, začulo se krčanje, a kroz metalni bok *Mary Laetitije* kao da je prošao treptaj metalne trešnje. A onda je brod ubrzao i pod oštrim kutom na valove nastavio gutati more. Brzina je sad bila dvadeset i jedan čvor.

- *It was just a noise* - promrmljao je Brane. - *Just a hum of the sea. Nothing more.*

- Rekao je to, ali nije gledao timunjeru u oči. Gledao je naprijed, u pučinu mora nad kojim se u pet i petnaest crvenio rani ljetni osvit.

* * *

Ujutro su na boku broda našli friž. Bio je nisko, gotovo uz vodenu liniju. Protezao se po desnom boku broda, od prove pa do trećine tovarnog dijela. Ogrebotina je izgledala kao da ju je netko zaparao gigantskim noktom. Uz provu friži su bili dublji i bjelji, kao namazani kredom. Prema sredini broda pretvarali su se u jedva vidljive, paralelne crte.

Kad je ustao nakon gvardije, zatekao je kapetana, sekonda i mornare kako proučavaju ogrebotinu. Izišao je na palubu, a kapetan ga je spazio i pogledao ispitivački. Pozvao ga je na stranu i poveo u svoju kabinu. Uveo ga je i zatvorio za njim vrata. Brane je s Broosona plovio već treći vijađ, ukupno jedanaest mjeseci. Ipak, nikad u tih jedanaest mjeseci nije kročio u kapetanovu kabinu.

Broos je bio Nizozemac - suh, šutljiv šezdesetogodišnjak šiljate brade. Govorio je malo i držao se na distanci. Podvečer bi se zatvorio u svoja četiri zida i polako, kap po kap, cuclao odležali džin. Pio je stalno, ali nikad nije bio pijan, a na gvardiju bi dolazio izbrijan i bistar kao britva. Broos je i sada bio bistar i trezven, iako je polupopijena boca džina počivala na uzglavlju kreveta, kao prisjećanje na pomorčev noćni hobi.

Broos ga je upitao što je bilo.

- Ništa nije bilo - odgovorio je Brane ljutito, ali je shvatio da ga ljutnja samo odaje.

- Nešto jest bilo - odgovorio je Nizozemac. - Onaj friž nije nastao sam.

Brane je razmišljao što da odgovori. Mislio je reći kako su vjerojatno ogrebli plutajući kontejner ili otrgnutu maonu. Ali, znao je, što god bi rekao, vrijeđalo bi kapetanovu inteligenciju.

- Ako je i bilo, ne znam. Ništa nisam čuo. Ništa.

- Sigurno?

- Sigurno. Bila je teška noć, kiša i more sedam. Znate i sami.

Samo načas Nizozemac se doimao kao da ga je uvjerio. Bila je teška noć, to je bila istina. Uz kišu i more sedam, nije morao čuti. Nije *mogao* čuti. *Ali je Čuo:* čuo je, samo što to sada zna samo on, i nitko drugi.

- Dobro - rekao je Broos nakon kraće šutnje. - Nadajmo se da stvarno nije ništa. Nadajmo se da nitko neće prijaviti brodolom ili nestanak.

Ali prijavio je. Ne istog dana. Dva dana kasnije Navtexom im je stiglo upozorenje. Nestao je kineski ribarski brod, 390 milja južno od Macaa, na njihovoj ruti. Ribarica od devetnaest metara dužine, devet članova posade, crvene boje. Friž ispod prove u međuvremenu je isplahnulo more. Ogrebotine koje su prvotno bile bijele, sad su odavale crvene tragove piture za metal.

Isto popodne Broos ga je zvao ponovo k sebi. Rekao mu je da o tom ne može odlučivati sam. Morat će zvati DPA-a - *designated person ashore.* DBA je bio njihova kopča sa svijetom, ministar vanjskih poslova, osoba za spas u ovim situacijama. DPA je bio Norvežanin, predstavnik kompanije.

Njegovo ime i kontakt na brodu su bili posvuda: na mostu, u blagovaonici, strojarnici i u kontrolnoj kabini tereta. - *DPA has to decide* - rekao je Broos. - *Sorry, it's not my call any more.*

Izišao je iz kapetanove kabine smrknut. Hodao je mostom razmišljajući o onom što slijedi - a o tom što slijedi imao je samo nejasnu predodžbu. Izišao je na vanjski dek i opazio grupu filipinskih mornara u narančastim trlišima kompanije. Stajali su u grupi i žustro razgovarali na svom jeziku, jeziku koji Brane nije razumio, iako bi ga mogao raspoznati među stotinu. Praskav, pun pucketavih konsonanata, zvučao je kao šaka klikera koju ste bacili niz metalne skale.

Kad se približio, Filipinci su zašutjeli. Pozdravili su ga i razmaknuli se da prođe. On je bio *chief mate,* oni ništa doli mornari, mornari koji kuću ne vide po petnaest mjeseci. Između njih je i sad - čak i sad - postojao nevidljivi zid od struje. Brane je nastavio hodati i prošao između njih. A onda je, u jednom trenutku, podigao pogled i ukrstio ga s jednim od Filipinaca.

Nije s njim plovio dugo. Ali poznavao ga je. Nazario je plovio desetljećima, u raznim tvrtkama, na kojekakvim brodovima - tankerima, roroima, kruzerima. Na brodu se govorilo da doma ima sedmero djece. Ispod trliša pod vratom i sada mu je visio veliki posrebreni križ.

Nazario ga je gledao. Gledao ga pogledom u kojem više nije bilo straha, poniznosti, respekta prema bijelcu, respekta prema trima žutim rigama na Braninoj epoleti. Nazario ga je pogledao pun prkosa. Gledao ga je pogledom koji je govorio: *Ubojico.*

Brane je prošao između njih, bez riječi, i zavukao se u kabinu. Želio je zaspati, bar malo, bar sat ili dva, prije noćašnje gvardije. Ali već je sad znao da od te želje neće biti ništa.

***

U Shenzhen su uplovili dva dana kasnije, u zoru. Brane je te noći, kao i svake noći, bio na svojoj gvardiji prvog oficira, od četiri do osam.

Prije zore na obzoru su opazili trak svjetla. Kako su se približavali luci, taj se trak pretvarao u jasnu, svijetlu vrpcu na rubu horizonta. Kad su ušli u zaljev, tanka se traka svjetla pretvorila u nepregledni, drhtavi, pulsirajući osinjak. S lijeve strane Macao. S desne Hong Kong i Kowloon. Poludesno se nalazio Shenzhen, a u pozadini, u estuariju rijeke, titrala su svjetla Guangzhoua. Oko njega je u perimetru od stotinjak kilometara živjelo sedamdeset milijuna ljudi. Iako je Brane to racionalno znao, te mu je razmjere teško bilo pojmiti.

Slijedila im je manovra. U pet i pol probudio je kapetana, upravitelja i prvog oficira stroja. Oko šest na zapovjedni im se most popeo kineski lučki pilot. Brane ga je promatrao. Pilot je bio niski, šutljivi čovjek vojničkog držanja. Promatrao ih je mrzovoljno. Brani je načas palo napamet da Kinez zna za njihov sudar s ribaricom. Pomislio je to, ali je tu pomisao otklonio kao nerazumnu.

Pred luku Shenzhen stigli su po izlasku sunca. Okupana crvenkastim svjetlom osvita, pred njima se sterala luka koja je izgledala kao nestvarni mordor. Iz crvenkaste izmaglice izronili su deseci, stotine dizalica koje su izgledale poput metalnih bogomoljki. Nizovi i nizovi dizalica pružali su se dokle je god sezalo oko, a na mirnoj površini vode zrcalio se njihov izokrenuti odraz. Voda je bila zagađena naftom i mašću, a to zagađenje činilo ju je gotovo lijepom. Na jutarnjoj bonaci površina masne vode presijavala se u duginim bojama.

Manovra je trajala četiri sata. Oko podne bili su privezani uz *ferry dock,* a operativci koncesionarske kompanije počeli su istovarivati automobile. Nedugo potom Broos ga je zazvao. - DPA je stigao - rekao je. - *You need to talk with him.*

Sjeli su u kapetanovu kabinu. DPA je bio Norvežanin, mladi birokrat s metalnim naočalama. Izgledao je kao netko tko nikad nije plovio, i ne zna što to znači. Ujedno, izgledao je kao netko tko probleme rješava učinkovito i brzo.

Stvari ne stoje dobro, rekao mu je. Niti za firmu niti za Branu. - Ribarima nema traga, a indicije da ste ih vi udarili - rekao je obazrivo - relativno su čvrste. Samo je pitanje vremena hoće *port authority* opaziti friž na boku. Zasad nam je najbolje - rekao je - da se pravimo mrtvi. Jer, pokrene li se bilo kakva istraga, loše će biti i po firmu i po Branu.

Brane je znao što slijedi, pa ga DPA-ov plan nije iznenadio. - Novi *chief mate* već je na putu - rekao je Norvežanin. Trebao bi sletjeti u šest pet popodne letom iz Sydneya. Stići će taman da završi prekrcaj i da s *Mary Laetitijom* otplovi dalje. A što se Brane tiče, za njih i za njega je bolje da se udalji. Da ode, što brže i što tiše.

DPA je iz džepa izvadio snop papira: raskid ugovora, kinesku tranzitnu vizu te kartu u jednom smjeru od aerodroma Guangzhou Baiyun preko Frankfurta i Zagreba za Split. Avion je polijetao u 20.25. - *You have to hurry, I'm afraid* - rekao je Norvežanin. - Morate požuriti. Aerodrom je daleko, a nemate previše vremena.

Brane je otišao u kabinu i brzo se spremio. Utrpao je u torbu nešto odjeće, spakirao neseser i laptop. Pozdravio se s posadom. Kad je Serhiju pružio ruku, uočio je da je Ukrajinac nevoljko prihvatio stisak. Posljednjem je ruku stegnuo Broosu. Kapetan je na lice istisnuo smiješak, ali u tom smiješku nije bilo prijaznosti. - *It's better this way, for all* - rekao je, a Brane je pomislio da bi ga rado udario šakom u lice.

U osam i po bio je u avionu Lufthanse koji se polako izdizao iznad delte Biserne rijeke. Svuda uokolo gledao je grozdove megalopolisa koji su tonuli u suton nakon još jednog radnog dana. Na rubu horizonta vidio je i šenžensku luku. Gledao je grozdove dizalica koji su odatle nalikovali majušnim žirafama. Do tog trenutka *Mary Laetitia* već je bila iskrcana i prazna. Za pola sata, ili sat, ispraznit će dok da ustupi mjesto idućem brodu. Za sat ili dva već će biti na putu prema jugu, a u njegovoj kabini, na još toplom ležaju, ležat će novi *chief mate.* U četiri ujutro novi će se primo probuditi u njegovoj kabini, popet će se metalnim skalama na most i zauzeti njegovo mjesto, uz radar i upravljački panel. Brane je znao: čak i sad, čak i kad se vrati kući, budit će se u tri ujutro, u uru kad je njegov red za gvardiju.

Avion je napravio polukrug, a šenženska je luka nestala s obzora. Dok se avion uspinjao na visinu krstarenja, Brane je kroz prozor vidio samo more - vodu, i još vode koja se pružala unedogled. A negdje u tom plavom bezdanu bili su oni. Negdje u tom plavetnilu, na moru ili ispod mora, nalazila se podrtina metalnog broda crvene boje, metalnog broda od devetnaest metara. A na njoj ili u njoj, devetero ljudi. Ljudi koji su - sada je očito - morali biti mrtvi.

Brane pomisli kako je čudno da im ne zna ni imena. Nije ih doznao, a i da jest, ne bi bio kadar upamtiti.

Razmišljao je o tome, a onda je zrakoplov ušao u oblak i pogled kroz prozor zastrla je bjelina.

***

Nakon dvadeset i šest sati leta do Frankfurta, dva do Zagreba i sat do Splita, Brane je na splitski aerodrom sletio kasno navečer.

Bio je to posljednji avion tog dana, pa je bio pun kao oko. Iz čitavog svijeta u zrakoplov su se slili ljudi koji su se prije noći željeli domoći Dalmacije. Pomorci na povratku s vijađa, poslovni ljudi, zagrebački studenti i rijetki predsezonski turisti kunjali su iznureno po avionskim stolicama. U dnu aviona bila je čitava sportska momčad. Svi su imali iste modro-bijele trenirke. Bili su mišićavi i sitni kao nogometaši te - Brani se činilo - nevjerojatno mladi. Ni jedno lice nije prepoznavao - ali Brane ih ne bi prepoznao čak ni da su zvijezde. U cijelom avionu jedino nogometaši nisu bili umorni. Larmali su i glupirali se dok je ostatak aviona tonuo u otupjeli drijemež.

Kad je avion poletio, ljudi oko njega su pozaspali. Brane ne. Nakon trideset sati puta bio je beskrajno, neizrecivo umoran, ali mučili su ga *jet lag* i uobičajena nesanica. U Južnom kineskom moru u tom je trenutku bilo pet sati ujutro. Mislio je na *Mary Laetitiju* koja je upravo u tom času plovila put jugozapada, prema singapurskint vratima. Da je na brodu, sada bi bio na svojoj gvardiji, od četiri do osam. Da je na brodu, bio bi budan i čio, i promatrao ocean. Sada je promatrao zatiljke ljudi u stolicama ispred svoje.

Gledao je ispred sebe u nizove ženskih frizura i muških šija. Promatrao je nepoznate, anonimne fizionomije najednom shvaćajući koliko se u desetljeće i po navigavanja otuđio od ove zemlje i ljudi. A onda se - u jednom trenutku - jedan od muškaraca pred njim napola okrenuo. Okrenuo se i pogledao unatrag, valjda tražeći pogledom stjuardesu. Njegovo je lice Brane pamtio. Nije znao otkuda ni otkad - ali ga je pamtio.

Čovjek je sjedio tri reda pred njim, na suprotnoj strani aviona. Sjedio je u naslonjaču zatvorenih očiju kao da meditira. A onda je iz aktovke izvadio nekakve papire i počeo ih proučavati. Brane je još uvijek imao oštar vid. Napregao se i pročitao zaglavlje. Prvu riječ nije razabirao, ali druge je dvije čitao jasno: *Real Estates.* Promatrao je čovjeka čvrstog vrata, debljih obraza i visokog čela, i znao da ga je već vidio.

Avion je u Split sletio u deset. Kiša je u Splitu taman prestala. Izišli su na aerodromsku pistu koja je još bila mokra od blagog proljetnog pljuska. Brane se zagrnuo jaketom i izišao iz aviona. Nozdrve mu je napao opojni, divlji miris juga. Kiša je razbuktala bilje i prirodu, pa je zrak bio pun ozona. Osjećao je kako blagi povjetarac s okolnih livada donosi miris smilja, mimoze, mravinca i koromača. Brane je udisao proljetni zrak i shvaćao da mu je od svega samo to nedostajalo. Ništa drugo, samo taj miris, samo to.

Stao je u red uz kaiševe za prtljagu. Čovjek sa spisima agencije za nekretnine stao je odmah do njega. Brane ga je promatrao. Pokušavao je na tom licu izdvojiti detalje koje je pamtio, detalje koji su najmanje podložni promjeni: oblik nosa, obrve, oči.

Prtljaga je počela pristizati. Čovjeku do njega torba je stigla među prvima. Bila je to mala torba kakvu ljudi nose kad idu na službeni put dan ili dva. Brane je bacio pogled na ceduljicu s imenom. Na ceduljici je pisalo ime i splitska adresa. Ime je bilo napisano krupnim, tiskanim slovima. Ime koje je pisalo bilo je Gorki Šain.

Pročitao je ime, a ime je iz sjećanja izvelo lice. Isto to lice, istih obrva, iste konture nosa, ali šesnaest godina mlađe, s više kose, manje kila, nižim čelom. Uz to lice išla je i slika, a ta je slika bila slika sobe. Zgrada Sekretarijata unutrašnjih poslova Socijalističke Republike Hrvatske, u Sukoišanskoj ulici u Splitu. U zgradi soba. Obična soba, ni po čemu posebna, sa spuštenim stropom, uzidanom klimom i stogovima registratora koji su se penjali uz jedan zid. U sobi Titov portret, veliki, ispod uokvirenog stakla. A ispod Titove

slike - on. Gorki Šain, sa sedamnaest godina i petnaest kila manje, ispituje ga gdje je bio i što je radio u subotu, dvadeset i trećeg rujna. Ispituje ga, a Brane zna, a i Gorki Šain zna da Brane zna: inspektor misli daju je ubio. Ne zna kako, ne zna gdje, ali svejedno misli da ju je ubio.

Sad je i Branina prtljaga stigla. S kaiša s prtljagom podigao je krupnu vrećastu torbu, onakvu torbu kakvu mornari obično koriste jer im čvrsti uglati kovčeg zauzima prostor u mornarskoj sobi. Krenuo je hodnikom promatrajući u leđa čovjeka koji hoda pred njim. Čovjeka koji mu je jednom, davno, radio o glavi.

Čvrst alibi ga je spasio. I tada je to znao, zna to i sada. Spasilo ga je to što je tog petka - petka dvadeset i drugog - otišao u referadu nautičke škole u Rijeci, ali je referadu našao zatvorenu zbog podnevne pauze. Spasilo ga je što je dobar dio tog popodneva ispunjavao administraciju, što je sve do pet sati čekao da otvori javni bilježnik da može ovjeriti fotokopije dokumenata te što je tek u šest popodne uspio kupiti taksene marke i ovjeriti papire za prelazak na viši pomorski smjer. Suprotno od planiranog, uhvatio je autobus u smjeru Mista tek u subotu, u devet navečer. Suprotno od planiranog, u Misto je stigao tek u šest ujutro, pred zoru, kad ga je autobus riječkog *Autotransa* iskrcao na postaji iznad mjesta, na magistrali. Suprotno od planiranog, nije prenoćio u roditeljskoj kući na Rokovim zemjama. Prenoćio je zavaljen preko dvaju sjedišta noćnog busa koji je satima milio starom, vijugavom cestom od Rijeke prema Zadru, kroz Karlobag, Jurjevo i Ažić Lokvu. Sjeća se dobro te noći, noći koju je proveo stisnut na neudobnom sjedištu, zgužvan i neispavan, dok je autobus glavinjao od okuke do okuke zavojite ceste. Tada mu je bilo grozno. Danas je nebesima zahvalan na toj noći.

Jer alibi mu je bio čvrst da ne može čvršći. U autobusu su bili vozač, suvozač i svega četvero-petero putnika koji su na okukama ceste cijelu noć puštali dušu na nos. Svi su ga zapamtili, zapamtili i točno opisali. Nije moglo biti nikakve dvojbe oko toga gdje je proveo noć kad je Silva nestala.

Da nije - Brane je znao - loše bi mu se pisalo.

Krenuo je put izlaza iz aerodromske zgrade. Šain je i dalje hodao pred njim. Izgledao je otmjeno. Bio je odjeven kao poslovni čovjek, ne kao policajac. Obojica su se istodobno našla pred okretnim vratima. Šain je torbom zapeo između dvaju odjeljaka i iskoračio unatrag. Gurnuo ga je, okrenuo se, i pristojno ispričao. Pogledao ga je u oči, ali nije ga prepoznao ili bar ničim nije dao to do znanja.

Izišli su na parkiralište. Brane je zastao da vidi kamo inspektor ide, koji auto vozi. Šain je pritisnuo centralnu bravu, a na parkiralištu su zasvijetlila četiri žmigavca. Mora da je bivši policajac upao u pare: vozio je veliki, tamni *Tuareg* s petero vrata i četiri pogonska kola. Prišao je autu i ubacio torbu na stražnje sjedište. Otvorio je vozačka vrata, a onda pogledao prema aerodromskoj zgradi. Pogledao je, tražeći pogledom nekog, ili nešto.

Gorki Šain lutao je pogledom po aerodromskom terminalu sve dok na izlaznim skalama nije spazio njega, Branu. Spazio ga je, a onda hitro skrenuo pogled kao da je vidio nebitno, anonimno lice. Skrenuo je pogled, ali Brane je znao da ga je prepoznao.

Brane je mahnuo rukom i dozvao taksi. - *Do Splita* - rekao je vozaču i sjeo na stražnji sic. Vozač je upalio radio. Na radiju su tekle vijesti. Premijer Sanader posjetio je Slavoniju, a Hajduk je kod kuće u Ligi za prvaka izgubio od Rijeke. Europska je unija - izvijestio je spiker - otvorila i zatvorila Poglavlje dvadeset i pet pristupnih pregovora za ulazak Hrvatske u Uniju. Brane nije pojma imao što je to Poglavlje dvadeset i pet.

Potom je slijedio blok predizbornih priloga. Radijski je spiker predstavio jednog od kandidata za vijećnika na lokalnim izborima. Kandidat je imao muževni, tamni bariton i govorio čistom štokavicom kojom obično govore svećenici i vojnici. Novinar ga je predstavio kao heroja rata i bivšeg bojnika Hrvatske vojske. Kandidatovo ime Brani ništa nije značilo: zvao se Mario Cvitković.

Cvitković je nakratko pričao o društvenoj obnovi i nacionalnim vrijednostima. Ali taksista to očito nije preveć zanimalo, pa je nakon par časaka promijenio stanicu. Umjesto kandidatova programa sad se začula hrvatska pop-glazba.

Krenuli su put Splita, a kiša je ponovo počela padati. Auto je bio ugodno pregrijan. Brane je slušao kako kiša rominja po staklima auta, a onda ga je negdje oko Kaštel Lukšića počeo svladavati san. Nakon Kaštel Gomilice konačno je - nakon neprospavanih dana i noći - bar nakratko zaspao.

***

Kad je ušao u stan, Brane je osjetio miris kakvim mirišu stanovi u kojima se dugo nije boravilo. Stan je mirisao na neprozračeni zrak, ustajalu prašinu i plijesan.

Upalio je prvo svjetlo u hodniku, a potom sva ostala svjetla. Otvorio je prozore da prozrači kuću. Upalio je bojler i frižider, a onda otvorio torbu i raspremio stvari. Sve skupa trajalo je ni dvadeset minuta. Dvadeset minuta bilo je dosta da nanovo naseli dom u kojem ga nije bilo pet mjeseci.

Kad je završio raspakiranje, izišao je na hodnik i zazvonio na susjedna vrata na kojima je pisalo *Luketin.* Gospođa Majda Luketin bila je udovica u ranim sedamdesetima i jedina od susjeda s kojom je komunicirao. Dok je bio odsutan, imala je ključ. Kupila je njegovu poštu, plaćala račune i otvarala stan kad se očitavalo brojilo. Pogledao je na sat. Bilo je kasno, blizu ponoći. Ali iz stana Luketin glasno se čula televizija. Znao je da Majda liježe kasno i ustaje kasno.

Majda je, očekivano, bila iznenađena: očekivala ga je tek u lipnju. - Stigli ste ranije - rekla je, a Brane je uočio kako mu se razveselila. U jednom trenu činilo se kao da ga želi zagrliti. Ali brzo je ustuknula, a Brani je laknulo što je tako.

Pozvala ga je u kuću, odbio je. Otišla je u sobu, pa se za minutu vratila sa snopom papira. Plaćeni računi, rekla je. Izračun pričuve, kabelska TV, paušal za smeće, TV pretplata. - Podijelili smo na stanare trošak popravka lifta - dodala je. Račun interneta, račun struje. - Ovo je sve zajedno - zaključila je na koncu i pružila mu izračun na papiru. Pred odlazak joj je ostavio paušalni iznos. Ispostavilo se da je preplatio 122 eura. Ponudila mu je da mu vrati novac. Odbio je. - *Neka* - rekao je - *brzo ću opet na more, nek' novac stoji kod vas.*

- Drago mi je - rekla je gospođa Luketin. - Drago mi je da ste napokon stigli. - Rekla je to, a izgledalo je da to doista misli. Natjerao se da se prijazno nasmiješi, ali na licu mu se iskrivio tek ukočeni smiješak.

Vratio se u stan. Kako su prozori bili otvoreni, u stanuje bilo hladno. Zatvorio ih je i ušao pod tuš. Dugo se tuširao pazeći da ne pogleda u kupaoničko zrcalo. Nije želio vidjeti vlastito bijelo, mlohavo meso.

Kad je izišao iz kupatila, ogrnuo se u frotirski ogrtač. Prvi se put osjećao dobro, osjećao kao kod kuće. Prvi se put osjećao spreman. Tek je sad bio trenutak da napravi ono što je odgađao.

BalkanDownload

Ušao je u pokrajnju sobu, jedinu koju dotad nije otvarao i nije prozračio. Upalio je svjetlo. Potražio je stolicu i sjeo na nju. Pogledao je prema zidu. A na zidu je stajala njezina slika.

Silva Vela izgledala je onako kako u njegovu umu izgleda već sedamnaest godina. Ma gdje god sada bila, kako se god u međuvremenu preobrazila, u kakvoj god dimenziji postojala, ona je za Branu sedamnaest godina bila ista. Silva je sa zida Branine sobe drsko gledala u kameru, a preko lijevog oka padao joj je tamni čuperak. Brane je točno pamtio kad je snimio tu sliku: na Križevu ratu, na zaravni pod križem, ono popodne kad je prvi put s njom vodio ljubav.

Večer je bila topla, ljetna. Fotografirao ju je izbliza, u zalazak sunca, starim očevim *Olympusom.* Potom su se ljubili. Potom mu je ruke zavukla pod majicu. A onda je, kad je sunce zašlo, svukao njezine hlače od džinsa i ušao u nju polako i nježno. Čuo je Silvu kako diše, dublje i dublje, sve dok se disanje nije pretvorilo u jecaj ugode. Nikada nije bio sretniji nego te večeri. Nikad neće biti sretniji.

Dok je razmišljao o tome, Brane je u preponama osjetio erekciju. Uzeo je vlastiti ud u ruke. Počeo je povlačiti kožu, isprva lagano, a onda jače, sve dok nije dosegao orgazam. Ispustio je dugi, glasni uzdah koji je neugodno odjeknuo u praznoj sobi. Sve što se dogodilo, dogodilo se brzo. Obrisao se. Zatvorio je sobicu i ugasio svjetlo.

I dalje mu se nije spavalo. Bio je čio kao da je jutro: uostalom, po vremenskoj zoni Kineskog mora i bilo je jutro. Sjeo je uz računalo. Izbrisao je sve spemove, reklamne ponude i peticije, a onda je spazio novi materin mejl. Stigao je jučer izjutra, dok je on još bio u avionu iznad Azije. Mejl je stajao u stupcu inboksa, i zračio očajem. *Molim te, javi se. Da znam da si dobro.*

Dugo je gledao poruku i razmišljao da je obriše - ali znao je da će Uršula pisati opet, i opet. Na koncu je odgovorio.

Danas prošli Južno kinesko more, napisao je. *Još smo dvadeset dana u Indijskom oceanu. Sve je u redu. Ja sam dobro. Zdravlje dobro. Slab je satelitski signal. Javit ću se kad mogu, ako bude što novo.*

Pregledao je još jednom tekst, pa posljednji put razmislio. A onda je kursorom pritisnuo *send.*

JEDANAEST

Jakov
(2007.)

Tog popodneva nakon posla nije otišao kući. Otišao je u trgovinu da kupi rođendanski poklon za Tinu.

Bio je kraj prosinca i sumrak je rano padao. U sedam sati skladište građevinskog materijala ispraznilo se od kupaca. Prodavači su jedan za drugim odlazili, pozdravljajući ga s vrata. U sedam i četvrt Jakov je zaključio blagajnu i u računalo upisao lozinku za odjavu. Ugasio je ambijentalnu muziku i ukrasnu rasvjetu fasade. Na koncu je otišao do središnjeg tastera te jedno za drugim isključio svjetla u hali. Svjetla su se - red po red - pogasila, a hala je utonula u mrak.

Jakov je skinuo trgovačku kutu i odjenuo kaput. Navukao je rukavice i krenuo put izlaza. Na izlaznim se vratima još jednom okrenuo. Pred sobom je gledao četiri tisuće kvadrata skladišnog prostora - uredno naslaganih dasaka, panelki, metalnih konstrukcija i stiropornih ploča. Gledao je police i police pune parketa, keramike, vodoinstalacijskih cijevi, tikovine i brodskog poda, kupaoničke opreme, stakla i električnih sklopki. Do maloprije blještave, nove i žive, inoksne špine i baterije tuša sad su muklo svjetlucale u polutami. Utipkao je šifru noćnog alarma, još se jednom osvrnuo, pa brižljivo - četiri puta - zaključao vrata.

Bila je kišna večer, k tomu petak, k tomu advent. Promet je bio jeziv. Jakov je sjeo u svoju *Asconu* i povezao se put novog šoping-centra na istoku grada. Oko sedam i pol na istočnoj je gradskoj petlji upao u neopisivi čep. Radnici su Solinsku aveniju suzili zbog dogradnje, pa se promet slijevao u jednu traku, uz gužvanje, nervozu i trubljenje. U međuvremenu kiša je ojačala. Jakov je upalio brisače i kroz vlažni sfumato prednjeg stakla promatrao krkljanac pred sobom. Teške, krupne kapi udarale su o staklo, a okolno je sivilo bilo pošpricano toplim, rumenim točkama stop-svjetala automobila, koji su - kao i njegov - čekali u beznadnoj koloni.

Naposljetku se gužva odčepila, a kolona krenula naprijed. Skrenuo je na sporednu cestu i odvezao se na obilaznu petlju prema sjevernoj, trgovačkoj luci. Bila je to mudra zamisao. Nakon desetak minuta bio je u šoping-centru.

Jakov nije mnogo obilazio trgovine. Kupovao je rijetko, gotovo nikad u to doba godine, a ako je i kupovao, kupovao je u centru grada. Stoga je, kad je ušao u šoping-centar, ostao zaprepašten. Čim je zakoračio unutra, zagušila ga je zvučna i vizualna agresija. U trgovini je brujalo od monotonog ljudskog žamora. Sa svih je strana dopiralo resko piskutanje *Jingle Bclls, We Wish You The Merriest* i drugih božićnih pjesama, a to piskutanje proizvodile su desetine aparata na baterije, lutaka, saonica, sobova, robota i vatrogasnih kamiona. Čitav prostor bio je zagušen jednoličnim treperenjem bljeskalica i svjetiljki koje su poput slapova padale s terasa, stropova i izloga. Jakov je osjetio da mu pred očima svjetluca. Na sljepoočnici je osjetio tup migrenski bol.

Šoping-centar bio je prepun ljudi. Glavinjali su okolo poput lakomih životinja, baš kao da je taj dan posljednji dan nakon kojeg se trgovine više nikad neće otvoriti. Obitelji su se vukle zajedno, poput čopora, tegleći za sobom vreće i kese pune cipela, odjeće, igračaka i

BalkanDownload

hrane. U vrećama i kesama primjećivao je tu i tamo natruhe sadržaja: kutije cipela, vitke svijećnjake, staklenke majoneze, repove sušenog bakalara. Promatrao je lica ljudi u žurbi, nemilosrdna, mrzovoljna, fokusirana na taj odsudni, posljednji grabež. Gledao je uokolo, istinski osupnut, i pomislio da nikad - čak ni u ratu - nije vidio ljudsku vrstu da je pala niže.

Znao je da na takvu mjestu ne može dugo izdržati. Zato se fokusirao na to da nađe trgovinu igračaka, kupi poklon i pobjegne što prije. Na dnu trakta spazio je veliku trgovinu *Lega.* Ušao je unutra i pohrlio put police s lego-kockama. Spazio je policu s kockama na temu Harryja Pottera. Znao je da Tina voli Harryja Pottera. Odlučio je da neće tražiti dalje.

Nakratko je stajao pred policom punom velikih, šarenih kutija. Promatrao je ilustracije na kutijama, a na ilustracijama čarobna vozila, parne lokomotive i figurice koje mu nisu značile ništa. Na koncu je odabrao najveću i najskuplju kutiju, onu koja je na slici imala dvorac Hogwarts. Zgrabio je kutiju, platio na blagajni i, što je žurnije mogao, izjurio do auta. Tek kad je sjeo u auto, sjetio se da je zaboravio zamoliti da mu zapakiraju poklon. Pamtio je da u kući ima smotak starog ukrasnog papira. Prestrojio se u lijevu traku, dao žmigavac i zaputio se prije rođendana do svog stana.

Jakov je u stanu u Hercegovačkoj ulici živio otkad su se Vesna i on razveli. Otada je prošlo gotovo desetljeće, ali Jakovu se i dalje činilo da je u tom stanu privremeno.

Iz Mista je odselio u vrijeme kad je život s Vesnom i njoj i njemu postao nepodnošljiv. Bila je to odluka koja je sazrijevala sporo, ali kad je sazrela, bila je kristalno čvrsta i jasna. Jednog se jutra probudio i shvatio da je to naprosto to. Vesni je za doručkom najavio da će se odseliti od kuće, a u jednom sasvim kratkom času učinilo mu se da je i njoj na tu vijest laknulo. Njemu sigurno jest. Osjećao je da mu je od večeri do jutra netko s pleća skinuo zagušujući teret.

Kuća u kojoj su živjeli bila je kuća Vesnine matere, pa se podrazumijevalo da se on odseli. U Mistu ga ništa više nije držalo. Nekretnina nije imao, tvornica je propala, a u vrijeme razvoda Jakov je s nelagodom shvatio da su mu i ljudski kontakti u rodnom mjestu zapravo površni i tanki. Predugo je živio u sretnom braku, a sretni brak sasiječe čovjeku potrebu za drugim ljudima. Za Misto ga nitko više nije vezivao. Nitko i ništa.

Nakon rata ekonomija se polako, ali sigurno dizala. Poslovi su se opet otvarali, pa se ponovo tražilo i knjigovođa. Jakov je uplatio obuku za nove softverske programe, predao molbu na par oglasa i u rujnu ‘98. dobio posao u Splitu, u veletrgovini građevinskog materijala. Gazda je bio bivši poslovođa koji se obogatio u ratu. Jakov je vjerovao da podmićuje uokolo, bio je bučan i volio se hvalisati, ali kao poslodavac nije bio najgori. Jakovu je prvi dan rekao da ga uzima jer voli zapošljavati starije, iskusnije ljude.

Jakov je tako ujesen ‘98. počeo raditi u hangaru *Drvograđe.* Ostao je tamo do danas. Nije to bio najbolji posao ni najbolje plaćen. Ali bio je neuzbudljiv, stabilan, i plaćao je račune.

Te ‘98. Jakov se hitro morao preseliti u Split. Otvorio je oglasnik i u koloni stanova za najam pronašao oglas za stan u Hercegovačkoj ulici. Bio je to stan na devetom katu socijalističkog nebodera, s pogledom na trgovačku luku, brodogradilište i ranžirni kolodvor. Unajmio ga je vjerujući da će ostati zakratko, dok se prilike ne srede ili dok ne kupi nešto svoje. Na koncu je u njemu ostao trajno.

Noseći kutiju s Hogwartsom pod rukom, Jakov je pozvao lift i pritisnuo tipku broj devet. Dok se lift penjao na deveti kat, i dok je otključavao kućna vrata, osjetio je da ga je obuzela blaga ugoda. Kad dolazi u stan, Jakov osjeća kako dolazi doma. Bio je to osjećaj

koji se u jednom trenutku pojavio, ne odmah i ne očekivano. Ali, kad se pojavio, ostao je trajno, bivajući iz godine u godinu jači. Taj je stan za Jakova postao dom.

Otključao je bravu i ušao unutra. Nije ga bilo od jutra, pa je stan bio hladan. Upalio je uljni radijator i ugasio bojler. Znao je da u pećnici ima pečene piletine, ali je odlučio da neće jesti. Ide na rođendan, a na rođendanu uvijek ima hrane. Iz kuhinjskog je ormara izvukao pak-papir, ljepilo i škare i počeo zamatati poklon.

Kako nije mislio da će u Hercegovačkoj ostati dugo, u stan nije ponio mnogo stvari. Kad se useljavao, sa sobom je donio tek nešto odjeće, brijaći aparat i dokumente. U Mistu je ostavio sav dotadašnji život: radioprijamnike, knjige, alat, obiteljsku starinu. Nakon nekoliko mjeseci s iznenađenjem je shvatio da mu ništa od toga ne treba i da mu ništa od toga ne fali. Nije za sobom ostavio ni jednu stvar koja mu je trebala, ni jednu stvar za koju se vezao ili mu je bila važna. Bilo je to iznenađujuće otkriće - ali otkriće koje ga je oslobodilo.

Jakov je nastavio tako živjeti i dalje. Odjeću bi kupovao kad bi staru bacio, a od cvijeća je, vaza, fotografija i ukrasa zazirao. Shvatio je da se osjeća dobro kad svu vlastitu imovinu može spakirati u dva ručna kovčega. Tako je i stan u Hercegovačkoj izgledao poput apartmana ili iznajmljenog stana koji su preko ljeta napustili studenti. Bio je prazan i čist, pun ravnih ploha, bez tavalja, prostirača, sagova, bez pepeljare, bez vaze ili frutjere na stolu.

Završio je pakiranje. Smotao je Hogwarts u narančasti krep, te škare i ljepilo spremio u pretinac. Uzeo je paket pod ruku, pogasio sva svjetla i još se jednom osvrnuo po tamnoj sobi. Shvatio bi da bi najradije večeras ostao kući, otvorio TV i proveo večer uz bocu piva. Ali nije moglo biti tako. Morao je pregrmjeti ono što slijedi.

Morao je pregrmjeti bučni, naporni dječji rođendan, rođendan koji bi najradije izbjegao. Samo što nije mogao jer je to bio rođendan njegove unuke.

* * *

Na vratima ga je dočekao Mate. Nisu se vidjeli nekoliko tjedana, a u međuvremenu je Mate pustio čekinjastu, trodnevnu bradu koja mu je dobro pristajala. Zagrlio ga je na vratima i rekao: *Evo i dide, napokon.* Jakov je znao da mu se Mate iskreno raduje.

Ušao je u sobu. Na tepihu u dnevnoj sobi sjedili su ili ležali Tinini prijatelji. Bilo ih je desetak, više djevojčica, pokoji dječak. Valjali su se u gomili lego-kocaka, lutaka i kućica te igrali - Jakovu se činilo - više svatko za sebe nego zajedno. U toj gomili bila je i Tina. Spazila ga je i potrčala mu u zagrljaj. - *Dida!* - vrisnula je, zgrabila paket i počela oblaporno trgati papir. Kad ga je oljuštila, lice joj se ukiselilo. - *Ovaj već imam* - rekla je. Naglo je izgubila interes za poklon i vratila se natrag, na tepih.

Odrasli su sjedili za velikim, ovalnim stolom. Jakov je spazio Doris, Dorisine roditelje te neku nepoznatu, vremešnu rodbinu, zacijelo s Dorisine strane. Pokraj njih, sasvim na kraju stola, Jakov je spazio i Vesnu.

Posljednji ju je put vidio prije godinu dana, na isti taj dan, na Tinin rođendan. U godinu dana Vesna se promijenila. Godine su je i ranije načele, ali Vesna se sad s tim pomirila na otmjen način. Skratila je kosu, pustila sijede pramenove i promijenila naočale. Već je dugo bila mršava, mnogo mršavija od njega. Sada, s kratkom sijedom kosom, izgledala je kao stara, otmjena profesorica iz neke fine sjevernjačke škole.

Pružila mu je ruku, kao uljudna strankinja. Prihvatio je ruku i pitao kako je. Dobro, rekla je. I on je dobro. Svi su dobro. Sve je u redu.

Doris mu je ponudila rakiju koju je popio nadušak. Bio je gladan, pa je u usta strpao dva sendviča od francuskog kruha sa salamom, majonezom i jajem. Popio je potom čašu vina i prvi put osjetio ugodnu toplinu. Za njim je bio dugi radni dan, i bio je umoran.

Odrasli su za stolom vodili dugi razgovor koji je Jakov napola slušao, pretvarajući se da je zainteresiran. Vesna je također šutjela. Njih dvoje sjedili su svaki na svojoj strani stola, kao neki porotnici, nedotaknuti konverzacijom koja je u međuvremenu prešla u političke teme i postala žučljiva. A onda su se u nekom trenutku djeca na tapetu zavadila. Izbila je prepirka čiji sadržaj Jakov nije ni pokušao razumjeti.

Samo je promatrao Tinu. Tina je bila najglasnija, uredovala je poput stroge razrednice i svakoj od prijateljica očitavala lekciju. A kad bi to radila, glas joj se pretvorio u namješteni falset pun teatralnog autoriteta.

Jakov ju je gledao i slušao, a pritom ga je zapljusnuo nelagodan, jedak osjećaj. Osjećaj da je taj prizor već viđao.

Slušao je glas svoje unuke, promatrao njezinu pompoznu gestu. Proučavao je njezine crte lice, fini, ali oštri nos, tanke obrve i izduljenu bradu. I shvatio je po prvi put da pred sobom gleda kopiju Silve. Silve, koja je jednom također imala jedanaest godina, i jednako tako zapovijedala, presuđivala, drliješila pravdu. Uvijek je njezina bila zadnja.

Nije ju to daleko dovelo, pomisli Jakov. Ili možda jest - daleko, dalje nego što je itko htio.

Jakov je slušao i gledao unuku kako presuđuje zavadu, a onda mu se pogled ukrstio s Dorisinim. Pogledali su se, kratko, upitno. Doris nije mogla znati o čemu misli. Doris nikad nije upoznala Silvu. Nije mogla znati koliko njezina kći podsjeća na tetu, tetu koju nikad nije susrela, koju možda neće ni susresti.

Jeste u redu, dida? - upitala je Doris, a on potvrdno kimne. Ne brini se, zlato. Sve je u redu.

Svađa se postupno smirila. Odrasli su dozvali djecu k stolu, a kad su se svi okupili oko trpeze, Doris je na stol iznijela tortu s voštanom svijećom u obliku broja jedanaest. Tina je puhnula u svijeću, jednom, pa drugi put, Mate je ovjekovječio prizor fotoaparatom, a Doris izdijelila uzvanicima fete torte. Torta je bila teška i neukusna, puna margarina i vrhnja.

Jakov je zagrizao perun torte, a onda presjekao čašom pjenušca koji mu se nakon slatkog šlaga činio odbojno kiselim. Počeo je osjećati da ga od vina boli glava. Uzeo je tanjur s ostatkom svoje torte te izišao na balkon da udahne zraka. Stajao je vani, u ugodnom, hladnom mraku, te kroz osvijetljeni balkonski prozor promatrao nijemi film koji se odvijao u sobi. Prskalice. Djeca koja žvaču tortu. Tina koja nešto glasno, autoritativno tumači. I Vesna, koja sjedi šutke u kutu, s nekom sjenom blage dosade koja joj prekriva lice kao svileni veo. *Vesnu ovo ništa ne dodiruje. Ništa. Baš kao ni mene,* pomislio je, a utrobu mu je zasjekao oštar osjećaj krivnje.

Gledao je i dalje nijemi film iz sobe. Promatrao je Doris - okretnu, užurbanu - kako upravlja feštom koju je režirala. Palila je svijeće, dijelila kolače, točila djeci smućeni sok - a sve to vrijeme na licu joj se nazirao trak neke temeljne, duboko zakopane brige.

Ovdje nešto nije u redu, pomisli Jakov. *Ne znam što, ali nešto nije.*

Shvatio je da ga Mate traži pogledom. Otvorio je balkonska vrata i vratio se natrag, u vrevu.

***

Kad se rodbina stala razilaziti, Mate ga je pozvao na stranu i rekao da ima molbu. Mora pomoći Doris oko kuće, hrane, nereda. Bio bi od velike pomoći ako bi nešto učinio umjesto njega. - *Ako bi* - rekao je - *mamu odvezao u Misto.*

Nije bio načistu treba li Mati zaista pomoć ili je to još jedan, očajnički pokušaj da njih dvoje pomiri, polijepi i spoji. Ali nije mu bilo bitno, a znao je da nije bitno ni Vesni.

Mate ih je ispratio do parkirališta i oboje poljubio. A onda su sjeli u njegov auto. Ako je pamtio dobro, sjeli su u njega prvi put od '98. i od rastave.

Krenuo je put izlaza iz grada, a onda kod benzinske pumpe izišao na zaobilaznicu. S vremena na vrijeme bacio bi pogled na tu novu, preobraženu, otmjeno ostarjelu ženu koja je sjedila na njegovu suvozačkom sjedištu. Proučavao ju je kao neznanku, a na neki način ona je to i bila.

Vozili su se dugo i šutke. Nije bilo kurtoaznih pitanja, ni *kako si,* ni *je l' sve u redu,* ni *kako na poslu* - ništa. Jakovu je to godilo. Godilo mu je da su tu fazu prerasli.

A onda je - negdje pred Mistom - Vesna progovorila. Progovorila je kao da se dugo nećka, ali na koncu ne može izdržati.

- Tamo - rekla je - stvari nisu u redu.

Rekla je to: ne kao pitanje, nego kao tvrdnju.

- Vidim - odgovorio je.

- Gore je nego što izgleda - dodala je Vesna.

- Požalio ti se? - upita Jakov, ali odgovor je znao prije nego što je pitao. Naravno da joj se požalio. Mate se majci uvijek ispovijedao.

- Nekidan - odgovorila je Vesna. - Zahladili su. Otuđili su se. Svađaju se, stalno. Danas su se svadili, i to baš grdno.

- Danas? Popodne?

- Da. Nije dobro. Baš nije.

Ti znaš i zašto, pomislio je Jakov. Poželio je reći: ima tu i tvog doprinosa. Ali nije ništa od toga rekao - jer, da jest, opet bi sve završilo u kavgi, a koristi ne bi bilo, ni za Matu ni za njih.

Stigli su do Mista. Skrenuo je s magistrale prema selu. Povezao se uz ogradu stare vojne baze, ogradu na kojoj je sad stajao natpis s imenom novih, irskih vlasnika. Prošao je pokraj plakata sa slikom budućeg turističkog naselja. Prošao je autom uz nekadašnje košarkaško igralište, koje je sada postalo plažni adrenalinski park. Spustio se kroz trg pred crkvom i prošao pokraj partizanskog spomenika. Spomenik je i dalje izgledao isto, oskvrnjen i bez slova.

Dovezli su se pred kuću. Vesna mu je ponudila da uđe, a on je pristao.

Sjeli su u kuhinju. S kuhinjskog je stola makla snop školskih testova da napravi mjesta. Ponudila mu je čaj od vrijeska. Pristao je. Čaj mu je godio: ugrijao ga je i izbio mu alkoholni mutež iz glave.

Osvrnuo se po kuhinji. Vesna je kuću i dalje držala besprijekorno uredno. Sve uokolo bilo je perfektno čisto, uglancano i uredno posloženo. Ali Jakov se nije mogao oteti dojmu da pred sobom ne gleda živi dom, nego mumificirano tijelo. Jer sve je bilo i previše isto. Isti stol, iste stolice, isti metalni pikatabar. Isti uokvireni kanadski pejzaž, isti Isus s oleografije koja u kutu ima sasušenu maslinovu grančicu. Sve uškrobljeno, beživotno mrtvo, kao cvijeće u herbariju.

Jakov je gledao preda se, pazeći da pogled ne svrne iza leđa. Ali znao je da u toj sobi nisu samo slike i pokućstvo isti. Za njegovim leđima postoji još nešto što je isto. A to što je isto su kreni bijela vrata. Vrata na kojima je papirić na kojem piše *Keep out.* Vrata iza kojih se nalazi soba. A u sobi isti krevet. Isti dječji posteri, isti ormar s istom odjećom te isti šestar i kutomjer koji su na tom mjestu bili i onda kad je ta vrata on zadnji put otvorio.

Pomislio je na to i najednom osjetio ledene srse. Poželio je otići što prije.

Otpio je čaj i najavio Vesni da bi krenuo. Ispratila ga je do automobila. Stajala je na vrhu balature i nasmiješila se prijazno. Tada - u tom trenutku - Jakov se prisjetio kako ju je volio.

Gledao je Vesnu na vrhu balature. Promatrao je mršavu, otmjenu ženu s pedeset i šest godina života. Promatrao je njezin džemper boje ugljena, njezine uske kukove i naočale od kosti. I u tom se času sjetio. Sjetio se vremena kad su bili zajedno, kad bi često projektirao njihov život u starosti, njihovu mirovinu, vremena buduće, zajedničke, smirene dokolice. Kad bi se zabavljao takvim mislima, Vesnu bi zamišljao točno takvom. Točno, upravo takvom kakva je sad.

Mahnuo joj je i sjeo u auto. Izvezao se iz naselja i skrenuo na magistralu. Nakon druge okuke - pred tunelom kroz Križevo brdo - osjetio je hladni, neočekivani žal.

Što si nam napravila? pomislio je. *Što si nam to, Silva, napravila od života? Što si nam napravila, ti sebično čudovište.*

Prošla mu je ta misao kroz glavu, poput kratkog, opakog bljeska. A onda se smirila. Jakov je nastavio voziti kroz noć, cestom prema Splitu, prema stanu na devetom katu, u kojem mu je bio dom.

DVANAEST

Elda
(2008.)

I u četiri ujutro Toronto je brujao uvijek istim zvukovima noćnog velegrada. Iz daljine su se čule automobilske sirene i bubnjanje muzike, a sa stanice Nassau s vremena bi na vrijeme zatutnjala trešnja podzemne željeznice. S Avenije Spadina čuo se postojani zvuk prometa koji ni časa nije zamirao. U Grossmanovu *jazz-klubu* koncert je davno završio. Posljednji posjetitelji izlazili su iz kluba i razgovarali uz glasno dozivanje, bat koraka i smijeh.

Elda je stajala pred ogledalom u kupatilu, zauzeta poslom. Kratkim je i odriješitim pokretima na lice nanosila šminku i maškaru, dovršavajući svoj izvježbani, svakojutarnji obred. Kad je zaključila da je gotova, pogledala se u ogledalo. Bila je zadovoljna onim što pred sobom vidi.

Nije nikad bila ljepotica niti će to ikada biti. Negdje u tinejdžerskoj dobi Elda je uvidjela da ima preširoko lice i sitne oči koje ne ulijevaju simpatiju. Ali Elda je rano naučila kako zatomiti svoje mane, ljupke strane učiniti vidljivima, a iz svog izgleda izvući najviše. Nakon dvadeset i kusur godina tu je vještinu svladala kao iskusni, rutinirani majstor.

Tako je bilo i jutros. Finim je potezima olovke proširila izreze očiju i dala im zanimljiv, istočnoslavenski izgled. Kratku, peroksidom izbijeljenu kosu očešljala je oštro niz obraze da joj izdulji lice. Usnice je obojila tamnim ružem boje vina koji je tanke usne činio intenzivnijima. I tog je jutra odjenula tamnu vestu s diskretnim V-izrezom koji joj je naglašavao dugi, elegantni vrat. U svojim četrdesetima Elda je i dalje bila vitka, a obraze i ruke načele su joj tek rijetke, dobro prikrivene bore. Činjenica koja ju je nekad mučila - male grudi - u toj se dobi života pretvorila u prednost jer joj je torzo još bio tanak i čvrst. Elda je imala četrdeset i četiri godine. Ali - znala je - sada izgleda bolje nego što je izgledala kad je imala trideset.

Zadovoljna obavljenim, izišla je iz kupatila. Spakirala je neseser, spremila ga u prtljagu i zatvorila, konačno i posljednji put, krupni *Samsoniteov* putni kufer. Provjerila je još jednom jesu li putovnica, karta i hotelski vaučer na mjestu. Još je jednom, po posljednji put, izvidjela stanje stana koji ostavlja. Bojler je bio ugašen, špina slivnika zatvorena. Sve je bilo na mjestu, sve je ostavljala u redu, kao što uvijek i ostavlja.

U četiri i četvrt provirila je kroz prozor. Noćni Toronto blještao je umjetnim svjetlom. Niže niz aveniju vidjela je nebodere u lučkom distriktu, konture Molsonova koncertnog centra i hokejaške dvorane. Usred tog vrutka svjetla nazirale su se dvije tamne vertikale - neogotički zvonici katedrale. Iza i iznad svega u crno se nebo dizao orijaški TV toranj čiji je vrh u tami treperio isprekidanim crvenim svjetlom. Preko ceste, u Kensington Marketu, i dalje je bilo živo. Čula je kako se miješa muzika uličnih svirača, reggae-klubova i dokasno otvorenih *pubova.* S raskršća ulica Cecil i Huron začula je zapomaganje i viku. Osvrnula se i spazila uličnu kavgu. Bradati taksist s turbanom - vjerojatno sikh - bijesno je raspravljao s vozačem koji mu je prepriječio put i očešao mu

blatobran. Žmigavci automobila pulsirali su u polumraku, a vozači su se nadvikivali sve ljutitije i naprasnije. Elda se ponadala da taj taksi nije taksi koji je upravo pozvala.

Nije bio. Iz pravca Ulice Dundas uskoro je naišao drugi taksi i zaustavio se točno pred njezinim ulazom. Ogrnula se kaputom, zgrabila kovčeg i laptop te još jednom okom prešla preko stana. Ugasila je svjetlo i brižljivo zaključala obje brave.

- *To the airport* - rekla je vozaču, a ovaj je samo kimnuo i zaputio se na zapad, put Mississauge. Vozač nije izgovorio ni riječi, ali je na iskaznici na komandnoj tabli Elda primijetila ime: *Dalibor Jukic.* Vozač je po imenu morao biti Hrvat - ali u četiri ujutro Eldi nije bilo do zemljačkih razgovora. Pretvarala se da to nije opazila i prešutjela cijelu vožnju do aerodroma. Kad su stigli pred Pearson Airport, vozaču je dala obilnu manču i zahvalila mu na engleskom. Dalibor Jukić joj je na engleskom - ne baš dobrom - uzvratio zahvalu. Taksist je po naglasku zvučao kao Dalmatinac. Elda načas pomisli kako je to čudno: dvoje zemljaka razići će se, utopiti u beskraju velikog grada, i neće se više nikada sresti. Na drugom kraju globusa vidjet će se samo jednom, sada, po prvi i posljednji put.

Iako je bilo rano, Pearson je već bio prepun. Čekirala je let za Frankfurt, predala prtljagu i potražila Gate 28. Tek je tada, sjedajući na metalnu aerodromsku klupu, osjetila koliko je umorna. Za njom je bio dug radni tjedan i noć u kojoj je spavala tek dva ili tri sata. A pred njom je bilo osam sati leta, pa transfer, pa *jet lag,* pa dvodnevna konferencija od koje je već sada vidjela malo smisla.

Shvatila je da joj treba kava. Otišla je do prvog otvorenog šanka i naručila kavu u papirnoj šalici. Bila je to filtar-kava, gorkasta i bljutava, pa je požalila što nije uzela espreso. Odložila je papirnu šalicu na stranu, otvorila laptop i provjerila vijesti.

Prvo je pročešljala kanadske novine, novine na koje je navikla: *Toronto Star* i *Toronto Sun.* Bile su pune zabrinutih članaka o burzovnoj krizi, ozbiljnih tekstova punih smrknute skrušenosti uz koje su bili otisnuti grafikoni s financijskim krivuljama. Preletjela je glavne kanadske naslove, a onda otvorila hrvatske portale. Kao i svaki put, iz hrvatskih ju je novina zapljusnuo isti, bljutavi osjećaj.

Elda Žuvan u Torontu je živjela već deset godina. Već sedam godina vodila je predstavništvo agencije specijalizirane za jadranski turizam. Svojim je klijentima - mahom Kanađanima - sedam godina prodavala Hrvatsku. A opet, kako je vrijeme prolazilo, činilo da tu zemlju razumije sve manje.

Taj ju je osjećaj zgrabio i sada, dok je čitala naslovnice hrvatskih portala. Gledala je kričave, bombastične naslove pune tabloidnog bijesa i žuči. Čitala je tekstove koji su se bavili stvarima koje ne razumije i koji nisu imali veze sa stvarnim svijetom uokolo. Ratni zločini, jame pune grobova, bijesni veterani, greške nogometnih sudaca, poslovni skandali, korupcijski procesi, torbe pune novca koja su se predavale na benzinskim crpkama. Nije samo sadržaj članaka bio čudan, nego još i više njihov ton. Bio je pun neke ozlojeđene ljutnje, ogorčenja djeteta kojem su staratelji nešto nepravedno uskratili. Eldu je zapljusnuo uvijek isti osjećaj, osjećaj koji je dobro poznavala i zbog kojeg je osjećala krivnju. S tom zemljom, zemljom koja je šikljala iz tih naslovnica, imala je svaki dan sve manje veze. Živi od toga da je nekom prodaje - ali sve manje ju je shvaćala. Sve ju je manje voljela.

Zaklopila je laptop i odložila ga na stranu. U ruku je uzela agencijsku brošuru. Na brošuri se kočio natpis *CROATIA SUMMER* 2009., a ilustracija na naslovnici prikazivala je plavičastu uvalu s kamenom crkvicom i plažom od oblutaka. To je bila ona slika koju je prodavala klijentima: slika Polinezije, zabačene arkadije u kojoj je vrijeme stalo, a ljudi su još uvijek spori, mirni i dobrostivi. Neki put, u žaru posla, Elda bi u tu sliku načas

povjerovala. A onda bi otvorila hrvatske novine, i ta bi pričina u hipu nestala, kao što je nestala i sada.

Najednom je bila posve budna. Zaklopila je računalo, platila kavu i ustala da protegne noge. U taj čas zemaljska je stjuardesa uzela mikrofon i pozvala putnike LH 471 za Frankfurt da otpočnu ukrcaj. Elda je skupila kompjutor, torbu i kaput. Pružila je stjuardesi putovnicu i kartu, i ušla u tunel.

***

Negdje sredinom popodneva Elda je počela osjećati kako joj se tijelo buni. Od dugog sjedenja boljeli su je listovi i vrat, a pred očima joj je svjetlucalo od bijelog umjetnog svjetla. Kroz sivu koprenu umora do njezina su uma prodirale rečenice, slike i informacije - ali ništa od toga nije se hvatalo, ništa više nije moglo stvarno prodrijeti do svijesti. Morena *jet lagom,* iscijeđena nakon osam sati konferencije, Elda je željela samo jedno - da sve to skupa što prije završi.

Od devet ujutro Elda je sjedila u neudobnoj uredskoj stolici Kongresnog centra Messe Frankfurt. Sjedila je s laminiranim bedžom na prsima i slušalicom za simultani prijevod u uhu te pratila prezentacije investicijskog panela *Business Opportunities - Investment Roadshow Croatia Fall 2008.* Od devet ujutro pred njima su se redali hotelijeri, trgovci nekretninama, predstavnici čarter-agencija i turoperatora, predstavljajući u PowerPointu divotne zamisli za koje im je trebao nečiji tuđi novac. Od jutra do kasnog popodneva pred Eldom su se na ekranu izmjenjivale Corel-slike apartmanskih naselja, sportskih lučica i pristaništa, grafikoni financijskih izračuna i simulacija. Svi ljudi koji su se redali na pozornici nešto su nudili, a za to što nude trebao im je kapital. Ali, i oni su znali, a i ljudi u publici su znali, da od toga nema ništa. Jer, prije svega par mjeseci u Americi su skrahirali Fannie Mae i Freddie Mac, Wall Street se sunovratio u ambis, a cijeli svijet nekretnina rasplinuo se u par tjedana poput mjehura od sapuna. Kotač je - doduše - još kružio u mjestu: svi ti ljudi došli su tu gdje su došli da uvjere i sebe i druge da je sve normalno, da se Zemljina lopta okreće kao uvijek, po astronomskom redu. Ali ništa više nije bilo u redu, a svi u sobi to su znali.

Od devet ujutro Elda je tako slušala prezentacije projekata koji se neće dogoditi i simulacije zgrada koje se neće sazidati. Pred njom su se nizale Corel-fantazije s nacrtanim palmama i promenadama, konturama jahti i pergola. A onda bi se - tu i tamo, u međubljeskovima - na ekranu pojavila fotografija zemlje koje se sve to skupa ticalo. Između slika u Corelu i stupaca brojki sijevnula bi fotografija kakvog ubogog mjesta u divljoj vali, dremljivog i zaboravljenog sela koje kao da s tim ljudima, tim hotelom i *Congress Center Messeom* nema nikakve dodirne točke.

Nakon sati pod umjetnim neonom Elda je osjetila da je peku oči. Zatvorila je kapke i uživala u trenutku tamnog smirenja. A onda je prezenter predstavio idućeg govornika. Čovjek na govornici bio je Irac i predstavljao nekakav investicijski fond, *Smart Solutions Estate.* Otpočeo je govoriti i prikazao im slike. Dvije nove investicije, marina i turističko naselje na bivšim vojnim nekretninama. Jedna negdje u Istri, druga u Mistu. Elda je otvorila oči. Ono što je vidjela na platnu nije se razlikovalo od desetina slika koje su im prikazali od jutra. Niz apartmanskih kućica, nautički hotel, koljenasti mul, a unutar njega nacrtana simulacija velebnih jahti. *Selling point* projekta, tako je Irac rekao, bili su stari mornarički tuneli koji mogu služiti kao atrakcija pustolovnog turizma. Irac je

pritisnuo upravljač, a umjesto crteža marine na ekranu se pojavio stupac brojki. Počeo je predstavljati opcije *timesharea,* a Elda je shvatila da je sve to skupa ne zanima.

Pogledom je stajala švrljati po dvorani. Promatrala je zatiljke poslovnih ljudi, muškaraca i žena, i igrala se pogađanja tko je od njih Hrvat, a tko nije. Prelazila je pogledom preko lica izmorenih ljudi koji se hrvaju s drijemežom, sve dok na kraju sale nije zapazila lice koje je bilo sasvim budno. Bio je to muškarac u srednjim tridesetim godinama, razmjerno naočit. Uočljivo je gledao u nju.

Mladi ju je muškarac gledao ustrajno i s intenzivnom pažnjom. Kad je shvatio da je to uočila, skrenuo je pogled i pogledao prema govornici. Elda je okrenula glavu, ali ga je krajičkom oka nastavila motriti. Čim je vidio da Elda gleda na drugu stranu, neznanac se okrenuo i nastavio je promatrati.

Nije to bilo nešto na što je navikla. Elda je znala da nije ljepotica. Nije navikla da kraj desetina žena u sobu netko mlađi pogledom proždire upravo nju. Osjetila je čudnu, nelagodnu požudu.

Kad je Irac završio izlaganje, prezenter je objavio kraj prvog dana i pozvao ih zajedno u lobi, na koktel. Svjetina se počela povlačiti prema izlazu. Pokušavala je u gužvi pronaći lice muškarca koji ju je gledao. Našla ga je. Cinije spazio da ga promatra, neznanac je opet skrenuo pogled.

U auli im je direkcija poslužila pjenušac. Elda je uzela čašu i halapljivo je popila. Nakon sati u interijeru, grlo joj je bilo suho, a alkohol joj je pomogao da joj prokola krv. Odmah je zgrabila drugu čašu. Otpila je samo gutljaj, a onda se natjerala da zastane. Nakon dviju čaša nadušak, znala je, samo će se stropoštati u krevet.

Stala je uza zid i okom prešla preko svjetine. Opet je pogledom potražila neznanog udvarača. I dalje ju je gledao. Ali ovaj put nije skrenuo pogled. Gledali su se neko vrijeme ispitivački, oči u oči, a onda se neznanac napokon odvažio i prišao joj.

- Ja vas poznam - rekao je, a Elda pomisli kako nije mogao smisliti otrcaniji ulet.

- Split osamdeset i devete - dodao je. - Radili ste kao ekonomistica ujugobanci. Imali ste sličnu kosu, samo svjetliju. Tog ljeta putovali ste Interrailom po Španjolskoj, obišli Toledo, Barcelonu i Segoviju. Slikali ste se u Madridu, na Plazi Mayor.

Elda ga je gledala, zabezeknuta. Čovjek kojeg prvi put vidi prišao joj je na drugom kraju svijeta i izrekao nekoliko rečenica o njezinoj prošlosti koje su znali samo njezini bližnji- Osjetila je nelagodu.

- Kako, za Boga miloga, sve to znate?

- Znam. Zato što smo se tada upoznali. Vi ste bili posljednji koji ste vidjeli moju nestalu sestru.

U tom trenutku Elda shvaća da griješi i da je to lice već jednom vidjela. Sjetila se istih očiju, obrva, iste izduljene brade i ozbiljnih očiju. Ali tada kad ga je vidjela, to lice nije bilo lice zrelog čovjeka, nego je još uvijek bilo lice dječaka.

Eldi se pred očima u tom času stvori slika. Kafić sa separeom tapeciranim ljubičastom čojom. Kafić u ulici koja se - tada, *u ono vrijeme* - zvala Radničko šetalište. Na jednoj strani stola ona, u tamnom kostimu bankovne činovnice. Na drugoj strani dvojica muškaraca. Jedan od njih čovjek je srednjih godina čije lice nakon tolikih godina nije mogla sebi predočiti. Drugi je mladić - ili prije, prezrelo dijete. Dječak sjedi u separeu, sluša što mu

Elda ima reći, a na licu mu se nazire uznemirena pažnja. To lice sad je izronilo iz prošlosti i opet je pred njom.

Zove se Mate Vela, kaže joj. Brat Silve Vele, koja je '89. nestala, koju je tražila cijela država. I on je ovdje poslom, kaže. Predstavlja tvrtku za *ship management* - trguju brodovima, motorima i dijelovima. Traži poslove u marinama koje se otvaraju. Žele u što većem broju novih marina otvoriti servisne radionice i trgovine dijelovima. I Elda mu kaže zašto je tu. Traže nove kapacitete, žele upotpuniti katalog. Ali stvari baš ne idu. Kriza je. - *Kriza je* - potvrđuje joj Mate. Svijet se preko noći promijenio. Sve računice koje su radili više ne vrijede. Svi su izvori okopnili. Svi su se povukli, svi ližu rane i čekaju.

Pričaju neko vrijeme o poslu, a onda on napokon izusti ono što je očekivala: pozove je na piće u hotelski bar.

Spuštaju se u bar i sjedaju u separe podstavljen kožom. Elda naručuje čašu suhog vina, a on joj se pridruži. Konobar im otvori butelju rajnskog rizlinga i natoči im. Elda uzima u ruke čašu, a onda postavlja pitanje koje još nije postavila jer ga se pribojavala.

- I - pita - gdje je na koncu bila sestra? Gdje ste je našli?

- Nismo je našli - odgovara neznanac. - Nikad nismo od nje našli ni traga.

- Ne znate ni je li živa?

- Ne. Ali vjerujem da jest živa. Da nije, pretpostavljam da bismo to nekako doznali.

Do tog trenutka neznanac je zagonetno šutljiv. A onda, kao da se u tom času nešto u njemu odčepilo. Počinje joj pričati. Sestru traži od 1989. U međuvremenu su svi odustali, on nije. Tijekom godina dobio je puno indicija, sve su bile lažne. Svuda je putovao: Trst, Graz, Barcelona, Genova, Ljubljana, Göteborg. Pred par godina kreirao je i web-stranicu za informacije i potragu. Ljudi mu se i dalje javljaju na stranicu, šalju poruke, ostavljaju tragove, čak i do dandanas. Odnedavna je istragu premjestio i na društvenu mrežu. Upozorili su ga na taj Facebook, rekli su mu da se brzo širi. Zadovoljan je što je to učinio. Mnogo mu se ljudi javlja, nikad ne zna kad iz tog može izići korisna informacija.

Naručuju još jednu butelju. A dok je konobar otvara, Mate Vela nastavlja govoriti. - To što se dogodilo, to nas je uništilo - kaže. Otac i mater su mu se razveli i sada jedva razgovaraju. Potrošio je i novaca i vremena. Ali, kaže, ne može drukčije. Budi se ujutro, a u sljepoočnici mu svrdla ta pomisao, pomisao da je Silva tamo negdje, da joj možda treba pomoć, da se nada da je on traži, a da je on odustao. - Dan u kojem je nisam tražio je dan kad sam sebe mrzim - veli. - To je nešto što moja žena na razumije. Ona misli da je u nekom trenutku trebalo povući crtu. Da je trebalo stati i reći dosta.

Vela to izgovara u hipu, kao da su se riječi dugo skupljale i čekale da budu izrečene. A onda joj muškarac kaže: - Jako mi je drago što s nekim o ovome mogu uopće pričati.

- Drago mi je da o ovom govorim s nekim - veli - jer ne mogu s nikim, a to mi jako fali.

Mate Vela to kaže, a Elda ga gleda. I u tom trenutku zna da će ga pozvati u sobu.

Kasnije u sobi vode ljubav. Muškarac je nježan, gotovo loman. Liježe pod nju i pušta Eldu da vodi. Nježno joj rukama prebire po leđima i guzici dok Elda leži na njemu i ritmički se povija. Elda pod sobom osjeća kvrgavo, mršavo tijelo. Nikad nije spavala s nekim tko je gotovo desetljeće mlađi od nje. Navikla se već u krevetu na ljude srednjih godina, ljude s opuštenim mesom i začecima trbuha. Sada pod sobom osjeća suhu kost, mesnu žilu, tanke

račvaste udove. Diše sve dublje i dublje, pa duboko uzdahne i svrši uz glasni jecaj. Prevrne se na bok i pogleda ga. Mate ju je gledao s krotkom zahvalnošću. Pogladio ju je dlanom po boku, a ona mu je dlanom poklopila dlan.

Dugo nije mogla zaspati. Osjećala je pokraj sebe toplo muško tijelo i osluškivala tiho, monotono disanje. Osluškivala je tiho brujanje ventilacije i gledala kroz prozor svijetlo noćno nebo kojim su promicale točkice zrakoplova. Nakon dugo vremena bilo joj je stvarno lijepo. Pokušavala je zadržati taj osjećaj, ostati umom tu u toj sobi, sada i tu. Ali nije mogla. Um joj je bježao na drugo mjesto, u drugo vrijeme.

Na autobusnom je kolodvoru u Splitu. Stoji pred međunarodnim šalterom. U tom trenutku je mlada, ima dvadeset i pet godina i troši plaću zarađenu u banci. Preplanula je od ljetnog sunca i popodnevnog uživanja na plaži. Upravo je izvadila željezničku kartu Interrail kojom namjerava proputovati Provansu, Kastilju i Andaluziju. Čeka na red za autobusnu kartu do Trsta. Čeka dugo jer je pred njom grupa bekpekera svijetlih kosa koji na ruksaku imaju dansku zastavu. Bekpekeri se nešto prepiru s činovnicom koja iza šalterskog stakla gestikulira i tumači im nešto na kvrgavom engleskom.

Elda čeka. Čeka, ali joj to ne smeta jer je mlada, jer po prvi put ima svoju plaću i jer je pred njom šest najboljih mjeseci života. Čeka i počinje razgovarati s mladom curom, još mlađom od sebe, koja stoji iza nje u redu. Razgovaraju, smiju se. Ogovaraju smušene Dance i grozan engleski šalterske službenice. Pričaju kao da su dobre prijateljice, iako se nikad nisu susrele. A onda Elda kupuje kartu za Trst, pruža joj ruku i poželi dobre ferije.

Dugo je pamtila to lice i taj susret. A onda ih je zaboravila, potpuno i sasvim, sve do danas, sve dok te noći nisu izronili iz nekog podrumskog zakutka korteksa gdje ih je davno zametnula. Čovjek koji diše uz nju - Mate Vela - sliči na sestru. Ne sasvim, ne onako kako nalikuju blizanci. Ali ipak sliči, ima neku finoću kostiju, duljinu brade, luk obrva i očiju. Čudno kako ih je ta djevojka povezala, pomisli Elda. Nakon desetljeća nehotice ih je spojila i svog brata dovela u njezin hotelski krevet.

Tog jutra Elda je poželjela neznanki dobar provod. Točno je tako rekla, to dobro pamti.

Što god da je bilo, želja joj se - čini se - nije ispunila.

Elda načas razmišljala o tome, a onda rukom obgrli snenog neznanca. Muškarac joj je, i dalje usnuo, odgovorio stiskom i prigrlio je sebi.

***

Probudila se rano, puno prije Mate. Izvukla se iz kreveta tiho, da ga ne probudi, i zavukla u kupatilo. Dugo se tuširala, ispirući sa sebe nestvarni, novi muški miris. A onda se latila - kao svakog jutra - svog alata. Uzela je ruž, sjenilo i maskaru pripremajući svoju svakojutarnju fasadu. Znala je da ženama njezinih godina - ženama *poput nje* - jutro ne laska. Htjela je da je Mate, kad se probudi, vidi u dostojnom izdanju.

Kad se Mate probudio, već je bila uređena i odjevena za van. Zaželjela mu je dobro jutro. Promatrala ga je dok se odijevao i umivao. Tražila je na Mati i najmanji trag nelagode, krivnje ili želje da to što se među njima događa što prije završi. Začudo, nije ih nalazila. Očekivala ih je - ali nije ih zamjećivala ni u natruhama.

Spustili su se u hotelski restoran i sjeli na doručak zajedno, kao da su par. Elda je s čuđenjem shvatila da joj taj mali obred pričinja ugodu.

Sjeli su u kut, dalje od ostalih uzvanika. Pružila mu je šećer i žličicu, a on njoj ugrijani maslac. Mate je mazao *le-berkase* na topli kruh, pognute glave. A onda ju je pogledao. Gledali su se dugo, šutke.

- Sve je okej - rekla je Elda. - Sve znam. I sve je okej.

Nasmiješio se. - Nije to - rekao je. - Nije to što misliš.

Zašutio je, kao da traži riječi, a onda rekao: - Drago mi je... za ovo sve. Lijepo mi je bilo. Ne znam kad sam s nekim zadnji put mogao ovako pričati. Jako mi je to falilo.

- Htio bih da ostanemo u kontaktu - dodao je skrušeno. - Bilo bi mi to drago.

Opet su zašutjeli. Ali sada nitko nije skrivao pogled. Gledali su se ravno u oči. Mate ju je gledao, prodorno i ravno, i u tim očima više nije bilo ni truna sjene - ni nelagode ni krivnje. Gledao ju je kao netko kome je lijepo.

Nakon doručka oboje su se odjavili i ispraznili sobe. Kad je Elda sišla u predvorje, Mate ju je čekao pred recepcijom.

- Nisam htio otići - rekao je - a da se ne pozdravimo.

Izišli su van, pred hotel. Bio je siječanj. S one strane Majne, iz šuma je kroz ravnicu puhao neugodni, prohladni vjetar. Elda je šalom zagrnula lice i okrenula se prema novopečenom ljubavniku. Prišla mu je i priljubila usne uz njegove. Uzvratio joj je poljubac. Stajali su usnama priljubljeni jedno uz drugo pola minute, možda minutu, kao da ni jedno ni drugo ne žele raskinuti zagrljaj. A onda je Elda izmakla usne i šapnula mu: - *Zakasnit ćeš.*

Promatrala ga je dok je ulazio u taksi. Taksije zamakao za ugao, a Elda je osjetila kako joj je hladno. Let joj je bio tek predvečer, no ništa je više nije držalo u tom tuđem, sumornom gradu. Požalila je što nije sjela u Matin taksi, što se nije s njim povezla do aerodroma i provela s njim još pola sata ili sat do njegova leta. Ali sada je bilo prekasno za to. Sada su ostali sami tek ona i Frankfurt.

Ostatak jutra lutala je gradom šećući između poslovnih zgrada i starih pivnica s fasadama od *fachwerka.* Na koncu joj je glavinjanje dodijalo. Uzela je taksi i otišla na aerodrom četiri sata prerano. Čekirala je kartu, predala prtljagu i otišla do terminala.

Bilo je rano, pa je terminal bio turobno prazan. Sjela je na najudaljeniju stolicu u kutu i spojila se na internet. Utipkala je u pretraživač samo ime i prezime: Silva Vela.

Stranica joj se odmah otvorila. Naslov sajta bio je *Traži se Silva Vela.* U tekstu je bilo opisano mjesto i vrijeme nestanka, boja kose, visina i dob. Onom tko pomogne da Silvu nađu, stranica je nudila nagradu. Čitav sajt bio je dvojezičan, na hrvatskom i engleskom. Samo jedna poruka nije bila prevedena. Bila je ispisana krupnim slovima, u drugoj boji, drugim fontom. Bila je to poruka samoj nestaloj. *Silva, javi se,* pisalo je. *Tražimo te. Tvoji najdraži.*

Središnje mjesto na web-stranici zauzimala je slika Silve Vele. Bila je to ista ona slika koju je Elda pamtila, slika koja je u ono doba stajala obješena po portunima, brijačnicama i autobusnim stanicama. Silva Vela na slici je imala sedamnaest godina i gledala u objektiv s prkosnim optimizmom.

Elda se vratila na uzglavlje stranice i potražila kontakte. Svi kontakti na stranici bili su Matini: telefonski broj, kućna adresa i mobitel. I mejl-adresa kontakta bila je njegova. Bila je to ista adresa koju joj je Mate maloprije dao.

Otvorila je praznu poruku, a onda tu istu adresu utipkala u uzglavlje. Načas je zastala, kao da dvoji je li to što radi mudro, a onda je u poruku utipkala sedam riječi: Drago mi je bilo. Budimo u kontaktu. Premišljala se bi li na kraj poruke dodala smajlić ili srce. Ali predomislila se: nije od Mate htjela iznuđivati obećanja koja ne želi dati.

Premišljala se načas, a onda poslala poruku. Zastala je nad otvorenim laptopom, kao krivac koji se lecnuo nad onim što je napravio. A onda je začula zvuk dolazne pošte. Mate joj je istog časa odgovorio.

I meni je drago, pisalo je. Piši kad stigneš u T.

Elda je sjedila na stolici, u polupraznom krilu međunarodnog terminala. Njoj preko puta na stolicama je počivala obitelj snenih Indijaca shrvanih *jet lagom.* Putnici za Toronto polako su se skupljali, umorni, indiferentni, otupjeli od sati čekanja i vremenskih zona. Sjedili su tu, glavom nad novinama ili knjigom, zatvorenih ili otvorenih očiju, čekajući da prazno, tupo međuvrijeme mine. Među njima je sjedila i Elda. Ali Elda nije bila prazna i tupa. Elda se osjećala kao da je slama oluja.

Sjedila je i gledala u laptop, u devet riječi ispisanih na bjelini ekrana. Pritisnula je tipku za odgovor. A onda je u poruku utipkala srce i pritisnula *send.* Više se ne može natrag, pomislila je. Što god da se dogodi, to je nešto počelo upravo tog časa.

Odgovor je stigao brzo. Tek prazni mejl, a u njemu isti, srceparajući simbol: dvije klijetke i među njima šiljato udubljenje.

Drži se, javim se iz T., napisala je, i odaslala put Splita. A onda je - još shrvana uzbuđenjem - zatvorila laptop. Terminal se postupno punio. Oko Elde bilo je sve više ljudi svih boja, dobi i rasa, muškaraca i žena.

Elda je promatrala njihove glave, kose, čela i zatiljke. I najednom shvatila. Shvatila je da među mnoštvom tuđinaca traži poznato lice, pramen kose ili vrat. Da traži nekog tko bi možda mogao biti nestala žena, tko ma i malo sliči na Silvu Velu.

TRINAEST

Mate
(2012.)

Mate je u ured stigao prvi, nešto prije osam.

Kad je stigao, ured je bio hladan. Nakon produženog vikenda zrak je u prostoriji mirisao ustajalo, na ljepilo, razrjeđivač i boju. Mate je na vješalicu odložio kaput, podigao roletu, upalio električni radijator, a potom otvorio prozor da u prostoriju uđe svježi, vanjski zrak.

Bio je siječanj, dan poslije Tri kralja. Nad Kozjakom i Mosorom visjeli su teški, tmasti oblaci koji su naviještali skoru i neumitnu kišu. U to doba godine nautička je lučica ionako bila mrtva. Tog jutra južina i kišno nebo rastjerali su i preostale rijetke radnike ili vlasnike brodica. Kroz prozor trgovine vidio je nizove jednakih betonskih gatova pod ključem, a uzduž gatova desetine brodica koje su u pospanom, mrtvom miru čekale da počne proljeće i da lučica živne. Dokle je pogled sezao, pred Matom su ležale jedrilice, kuteri, fišermeni, lobsteri, pasare, gucevi i gumenjaci, zaključani, konzervirani, umotani u cerade, oblijepljeni zaštitnom folijom. Za mnoge od njih Mate je nabavljao rezervne dijelove, prodao vlasnicima njihova sidra, motore, bokobrane ili vinč. Svi ti brodovi sad su se tromo ljuljali na bibavici od juga, natežući konopce uz škripu. S vremena na vrijeme reful vjetra zapuhao bi kroz lantine, patarace i štraje pretvarajući zimsku lučicu u kakofonične orgulje.

Kad su počele padati prve kapi kiše, zatvorio je prozor. Ured je i dalje mirisao ustajalo. Matin ured bio je smjesa kancelarije, trgovine i skladišta, a u sto kvadrata prostora koje je držao u najmu bila je natrpana kojekakva kemija - limenke prajmera i intonka, tegle kita, boce razrjeđivača i bačvice epoksidne smole. Da u toj prostoriji netko podmetne požar - znao je - i ured i njegov biznis nestali bi u trenu, u stupu smrdljivog, kemijskog dima.

Pogledao je na sat: osam i dvadeset. Za desetak minuta u ured će stići tajnica, a nešto prije devet Srećko koji radi na pultu. Imao je deset minuta vremena za ritual kojim počinje jutro.

Upalio je računalo i pričekao da se sistem digne. Provjerio je poštu koja je stigla preko vikenda na račun firme. Puno spema, nekoliko molbi za predračun, obavijesti od dobavljača. Jedna požurnica od carine koju će Srećko tijekom dana morati riješiti. Jedna obavijest o dostavi koju je predugo čekao. Unutrašnji motor *Yanmar* od 57 konjskih snaga - naručen još prije Božića - špediter je napokon isporučio na carinu.

Prebrisao je spemove, carini potvrdio prijem, još jednom čekirao poštu, pa zatvorio inboks. Otklizao je mišem do ruba ekrana i pritisnuo drugu ikonu, zguranu u kutu desktopa. Ta je ikona otvarala *onu* stranicu. Stranicu koju otvara svako jutro.

Već devet godina Mate je svaki dan počinjao istim ritualom. Otvorio bi stranicu koju je sam kreirao i postavio, pogledao sliku svoje nestale sestre te provjerio je li se tko - ona ili netko tko ju je vidio - javio na ostavljeni kontakt.

Prvih godina ljudi su se javljali. Ne uvijek, ne često, ali jednom u mjesec ili dva pojavio bi se neki dobronamjernik ili očajnik ili sadist koji bi mu dojavio da je vidio curu na slici,

ili da zna, ili je čuo da netko zna gdje je ona. Tijekom devet godina Mate je provjerio svaki od tih tragova, čak i one za koje je odmah znao da su pogreška ili ružna psina.

Prvih godina - dok su Doris i on bih vjenčani - običavao je Silvinu stranicu provjeravati u firmi, dalje od Dorisinih očiju. Doris i on su sad već dvije godine bih razvedeni. Ipak, zadržao je običaj da stranicu potrage otvara u uredu, uvijek ujutro, uvijek rano, prije nego što se u firmi skupe ljudi. S vremenom ljudi su se javljali sve manje. Kratki, ali sasvim kratki žižak interesa probudio je kad je otvorio i stranicu na Facebooku. Ljudi su se javljali preko fejsa, slali su mu poruke podrške, sućuti, sugestije i prijedloge. No uskoro se i to smirilo, val se povukao kako je i nadošao.

- Dobro jutro - začuo je s vrata, pa svrnuo pogled. Na vratima je bio Srećko. Otresao je kišobran i odložio ga u cjedilo, a onda svukao kabanicu. Imao je širom nasmijano lice, puno dobrodušne blagosti, kao uvijek. - Ima što novo?

- upitao je Srećko, a Mate kratko odgovorio: - Ima.

- Stigao je napokon onaj *Yanmar* - rekao je. - Ajd' fala Bogu - odgovorio je Srećko dok je pod stolom presvlačio mokre čarape. Mate je ustao i prišao pultu s blagajnom. Pokazao milje pristiglu poštu i dao upute, a onda se vratio za svoje računalo da završi jutarnju rabotu.

Sjeo je za stol i kliknuo ikonu. Pred njim se raskrililа web-stranica koja je bila njegovo djelo. Promatrao je naslov ispisan krupnim slovima, boks za kontakte i Silvinu sliku. Silva ga je promatrala s fotografije kao da ga izaziva.

Otvorio je folder za pristigle poruke. Očekivao je da će - kao i svaki dan - u njemu zateći samo prazno, bijelo ništa. Ali nije bilo tako. U inboksu se nalazila poruka. Palucala je u elektroničkom treperenju piksela, sama u goloj bjelini datoteke.

Otvorio ju je. Poruka je bila čudna. U njoj nije bilo ni teksta, ni potpisa, ni poruke pošiljatelja. Bila je poslana s mejl-adrese koja nije odavala ni prezime ni ime. Tu je poruku poslao fantom, neznanac, netko tko nije htio da se dozna tko je. A u poruci je bio samo jedan link.

Bio je to link na profil na Facebooku.

Kliknuo ga je.

Stajao je kratko, tih i obamro, i promatrao ekran. Proučavao je ono što vidi pred sobom pokušavajući suspregnuti val uzbuđenja.

Pričekao je da Srećko završi telefonski razgovor s carinom. A onda mu je rekao.

Rekao mu je da hitno mora otići i da se danas više neće vraćati. Da stvar s carinom riješi sam jer će on - izgleda - morati na kraći put.

A onda je zatvorio računalo, ogrnuo se kaputom i izjurio iz trgovine.

***

Tog dana bio je njegov red da poslijepodne provede s Tinom. Otišao je kod Doris nakon ručka, oko tri, a Tina je već bila odjevena. Stajala je spremna za polazak, ali joj se na licu vidjelo da joj popodne s ocem nije prvo na listi tinejdžerskih želja.

Dok je Tina bila manja, Mate se s njom umio igrati i umio je zabaviti. Ali Tina je sad imala četrnaest. Farbala je pramen u ružičasto, po rubovima teka crtala superheroine, slušala Beyonce i Shakiru. Za Tinu više nisu bili opcija ni slastičarnica, ni igraonica, ni ZOO.

BalkanDownload

Klatarili su se cijeli dan po kišnom gradu, a Mate bi s vremena na vrijeme krišorn promatrao kćer. Kako je rasla, sve je više nalikovala svojoj neznanoj teti. Imala je Silvine oči, konturu nosa, a čak je i crna liša kosa koja joj je padala na oči podsjećala na Silvinu. Mate se sjećao sestre iz vremena kad je bila Tininih godina. Po čitav bi dan vršljali po Mistu, nerazdruživi i nerazdvojni. Odlazili bi na kupanje, lutali do kapele na Rokovim zemjama, penjali se do Križeva rata ne bi li uvrebali i krišom promatrali kakav par u seksu. Klatarili bi se ispred samoposluge u lučici, skupljali odbačene čepove, a onda ih nosili trgovkinji Agati u razmjenu za Colu. Rijetko su bili kući, rijetko i pod krovom. To se vrijeme Mati sad činilo kao jedno dugo, neprekinuto ljeto koja je trajalo godinama.

Tina je sličila na tetu. Ali nešto ih je razlikovalo. Silva je bila puna elana i života. Silvi je čaša uvijek bila polupuna. Njegovoj kćeri - Mate je to nevoljko shvaćao - uvijek je poluprazna. Primila je to od matere, pomislio je jetko. Doris je takva. Uvijek će radije vidjeti problem, radije izreći pokudu. Uvijek polu-zadovoljna, uvijek polu-sretna.

Popodne se vuklo dugo i sporo. Pogledali su neki film s DVD-a, otišli na jedan, pa na drugi sladoled. Oko sedam Mate je shvatio da i Tina i on krišom pogledavaju na sat. - *Ja bih ranije kući* - rekla je Tina. - *Imam u osam chat s curama.*

Doveo ju je kući prije ugovorenog vremena, u dvadeset do osam. Doris nije ništa rekla, ali joj je u očima bljesnuo podcjenjujući prijekor. Ponudila mu je kavu, ali tako kao da bi joj bilo milije da odbije. To je i učinio. Pozdravio ih je s vrata i spustio se do auta. U autu je otvorio laptop i još jednom kliknuo sačuvani link. Dugo je promatrao nepomičnu stranicu i lice koje ga je promatralo s nje.

Majci o tom nije smio reći ništa, bar još ne. Za oca nije bio siguran.

Postojala je samo jedna osoba s kojom je htio i mogao razgovarati, a to je bila Elda.

***

Doris i on razvedeni su dvije godine. Njihova veza gasila se godinama, polako, nit po nit, kao krti papir koji puca i rum se u prah. Počelo je s malim tajnama, malim lažima, malim zlovoljama i zlobama. S vremenom zlovolje i kivnje postale su veće, kao i nepovjerenje. Stvari koje su se nekad činile kao simpatični ljudski feleri narasle su s vremenom do iritantnih karakternih mana, a Doris i on udaljavali su se, polako, postojano i hladno, kao dva tijela koja su se mimoišla u svemiru i sad idu dalje, svako u svom smjeru prema hladnom ništa. Tijekom deset godina braka Doris i on razvili su sposobnost da jedno drugo uljudno, distancirano podnose. Ta bi ih vještina možda na duge staze spasila, da Doris jednog dana nije otkrila Eldino postojanje.

S Eldom se Mate isprva samo dopisivao. Održavali su vezu koja je sa svakom porukom bila ozbiljnija, ali je postojala samo u inboksu, u folderima i fajlovima teksta. Tijekom prve godine sastali su se samo dvaput, kad je ljeti Elda došla u poslovni obilazak. Drugi su se put sastali u hotelu koji je Elda bukirala, u predgrađu Splita. To nije bio ni Frankfurt ni-

Genova. Hotel je bio samo par kilometara od Doris i njihove kuće, a konobari su govorili hrvatski i Matu gledali kao da mu hoće urotnički namignuti. Mate je osjećao neizrecivi stid.

Da su ostali daleko, veza bi im vjerojatno zgasnula ili se svela na prijateljsko, sestrinsko dopisivanje. Ali u rujnu 2009. Elda je preuzela posao u predstavništvu turističke komore u Beču. Preselila se blizu. Preblizu: tog časa, Matin je brak bio osuđen na slom.

Sastajali su se u Beču, Splitu ili - najčešće - Zagrebu - vikendom ih za radnog dana. Sastajali su se po poslovnim hotelima, u anonimnim sobama od trešnjeva drva i mesinga, sobama gdje su iza kupaoničkih vrata visjeli šlafroci, a u minifrižideru uvijek je bilo džina i votke. Kad bi se susreli, pograbili bi se kao da se jedno drugog ne mogu utažiti. A onda bi, kad bi se sve smirilo, razgovarali. Ni s kim mu nije bilo tako ugodno razgovarati kao s Eldom.

Trebalo je svega par mjeseci da Doris otkrije. Nije čudo da je otkrila jer su indicije bile posvuda. Mate je počeo stalno putovati, prečesto vikendom, na poslu nikad ne bi znali gdje je, a nije se čak ni potrudio brisati Eldine poruke iz inboksa. Jednom, kasnije, Mate je u nekim novinama čitao o frojdovskim omaškama, o pogreškama koje zapravo nisu pogreške, nego vaše nesvjesno zapravo želi da laktom razbijete vazu, ili da izgovorite nešto posve neumjesno. Mate je shvatio da je njegov neoprez bio baš takva, frojdovska omaška. Negdje ispod skrame razuma neki je čovječuljak u njemu htio da vaza padne i skrši se, da ih Doris otkrije, da njihov brak pogurne kraju. To se na koncu i dogodilo. Početkom 2010. Doris je sjela uz njegov laptop dok se on u kupatilu brijao. Naišla je na Eldinu poruku - prvu, drugu, sedmu, pedesetu. Nakon scene koja je bila neugodna i kratka, Mate je posljednji put napustio bračni dom. Te je večeri prespavao u hotelu - onom istom u kojem je prvi put s Eldom otišao u kvar. Sutradan ujutro upalio je Skype i Eldu izvijestio da se razišao od žene. Idućeg vikenda dojurila je u Split. Nakon popodneva u hotelskoj sobi izišli su u grad. Sjeli su u kafić uz obalu i naručili po čašu vina. Mate je s ugodom shvaćao da se stid istopio, kao da ga nije bilo. Osjećaj krivnje razišao se, a ono što je osjećao bila je samo smirena blagost.

Početkom proljeća Elda je našla posao u Splitu i vratila se definitivno kući. Unajmila je stan na Mejama, ali Mate se nije uselio k njoj. Bili su stalno zajedno, ali je svaki držao svoj stan i živio zasebno. Elda je rekla da je tako bolje, bar na početku, a taj je početak trajao već devetnaest mjeseci.

Prošao je autom kroz marjanski tunel i kod Arheološkog muzeja skrenuo desno. Nastavio je voziti ravnom uzobalnom cestom kojoj su s jedne strane bile plaže, a s druge crna, gusta borovina marjanske šume. Između mora i šume nalazio se uski trak obiteljskih kuća u kojima su mahom živjeli ili predratna gospoštija, ili komunistička aristokracija, ili profiteri obogaćeni u tranziciji. Kuće su naoko bile raskošne, bogate, opremljene statusnim simbolima poput nadzornih kamera i automatskih vrata. Ali bogatstvo je na Mejama prestajalo s kućnim pragom. Uokolo, između kuća, kvart je bio priprost i neuređen. Pristupni putovi bili su podlokani, nogostupa nije bilo, a do viših se zgrada penjalo pošaližanim, primitivnim cementnim stepeništima. Uvijek se čudio zašto je Elda stan unajmila u takvu kvartu. Nakon godina Toronta kao da je htjela biti blizu borovine i mora. Nakon godina u turizmu kao da je povjerovala u pripovijest koju je sama klijentima prodavala.

Uvezao se u jednu od uskih uličica između kuća. Vozio je kratko uzbrdo, a onda parkirao ispod jedne od improviziranih cementnih skalinada. Popeo se uza skale i zazvonio na vrtna vrata. Elda je - srećom - bila kući. Spustila se u dvorište i pustila ga unutra. Kad je ušao u stan, obgrlila ga je oko vrata i ugrizla za uho. Taman sam te tila zvat - rekla je. Falio si mi. Poljubio ju je. Odvela ga je do spavaće sobe, a onda je Mate rekao: Čekaj. Moram ti nešto pokazat. Nešto važno.

Otvorio je laptop i pokazao joj sliku.

***

Bio je to profil na Facebooku. Osoba čiji je to profil bio zvala se Silvija, a prezime joj je - prema statusu na profilu - bilo Aleksić. Ali nije bilo dvojbe. Silvija Aleksić bez sumnje je bila njegova Silva, njegova sestra. Podudarnost je bila neporeciva. Iste crte lica, isti nos, ista vertikalna bora od usta do nosa. Frizura je bila drukčija. Fotografija je bila mutna, činilo se - ne baš nova, i zakrivala dob. Ali to je bila Silva.

Silva - po svemu sudeći - nije bila aktivna na fejsu. Na stranici nije bilo komentara, ni priloga, ni fotografija. Nije bilo ni godine ni mjesta rođenja. Pisalo je ime supruga - Miomir Aleksić - te adresa: Jurja Gagarina 138, Novi Beograd. Na fejsu je pisalo i ime djeteta: Jovan. Tog jutra Mate je saznao da u Srbiji ima nećaka.

Elda je postavila svu silu pitanja na koja nije imao odgovor. Ne, ne zna tko je poslao link ni zašto. Nije čeprkao po IP adresi. Poslao je na tu adresu mejl, ali odgovor nije dobio. Nije znao otkud Silva u Beogradu ni zašto se nije javila. Ali iz mrvica informacija koje je znao mogao je posložiti donekle smisleno objašnjenje. Očito je morala imati vezu s nekim iz Beograda. Očito ju je tajila. Mora da je pobjegla s njim. Bila je maloljetna, pa i nije s njim mogla otići, a da ne pobjegne. Možda su se skrili. Možda se kanila javiti. Ali onda je počeo rat, željezna se roleta najednom zaklopila, između Srbije i Hrvatske šest godina nije bilo kontakta. A što je bilo onda, kad je rat minuo? Nije znao, nije mogao ni naslutiti. Ali profil na fejsu bio je tajnovit - bez mjesta rođenja, narodnosti, obitelji. Ta je tajnovitost bila rječita. *Ta žena,* pomislio je Mate, *ni sad ne želi na sva zvona razglasiti tko je i odakle je.*

Sve je to mogao nagađati. Ali ne znati. Znao nije ništa, ništa osim da tamo - na adresi Jurja Gagarina 138 - živi njegova sestra. Njezino lice, koje je tako dobro pamtio, gledalo ga je sa stranice fejsa. Lice je bilo isto, ali pogled ne. Pogled je bio krotak, pomiren, nimalo buntovan. Prošle su godine, a Silva se tijekom godina - čini se - promijenila.

Zaklopio je laptop. Elda ga je pogledala. - Kad ćeš tamo? - upitala je.

- Sutra ujutro - odgovorio je i skvrčio se na krevetu.

***

U Beograd je ušao oko četiri popodne. Dok je prilazio gradu autocestom iz pravca Sida, kiša je prestala padati. Ali grad je još uvijek bio mokar i oplahnut kišom. Gledao je pokisle aute, pokisle tramvaje te nepregledno mnoštvo ljudi koje se na nogostupu gužvalo s kišobranima. Rijeka Sava bila je nabujala i olovno mutna. Na ušću gdje se ulijevala u Dunav dvije su se vode spajale u blatni, smeđi vir koji je kuljao u zamršenim vrtlozima.

Preko interneta je rezervirao sobu u nekom dijelu grada koji se nazivao Savamala. Dugo je automobilom kružio kroz koloplet strmih ulica koje su se od hrpta brda spuštale prema rijeci. Vozio je između čađavih međuratnih katnica, bivših alatnica, limarija i kafana sve dok u jednom trenutku nije spazio strmi sokak i u njemu mjesto za parking. Smjestio je auto i čekirao sobu. Bacio je torbu na krevet i odmah na recepciji naručio taksi. Nije kanio lutati: htio je da ga netko brzo i točno odvede na adresu koju je imao.

Taksi ga je neko vrijeme vozio uz obalu rijeke - nije znao koje rijeke, ali činilo mu se da je to Sava. Provezli su se kraj nekog oronulog međuratnog hotela. Vozili su se uz autobusni kolodvor pokraj kojeg je spazio beskućnike kako spavaju na cesti. Vrtjeli su se neko vrijeme kroz koloplet šina, parkirališta i gradilišta, a onda su prešli most. Sad je

prvi put vidio vedutu grada - niz zgrada uz obalu, tvrđavu na stjecištu rijeka te šiljati barokni toranj Saborne crkve.

Kad su prešli rijeku, kao da su ušli u sasvim drugi grad. Bulevari su bili široki, a slijeva i zdesna pružali su se orijaški nizovi socijalističkih solitera, isprekidani tu i tamo vertikalom kakvog nebodera. U jednom trenutku spazio je među tim stambenim blokovima gradilište nedovršene crkve. Radnici su je zidali kao u srednjem vijeku, ciglu po ciglu, a već su toliko napredovali da se nazirao svod bizantske kupole. Zidali su kupolu strpljivo i sporo, kao da svi betonski tornjevi i sav svijet uokolo ne postoji. Mati se taj prizor najednom činio dirljivo tužan.

U nekom trenutku taksist je skrenuo prema nizu stambenih zgrada uz šetnicu i rijeku. Na koncu se zaustavio pred jednim od ulaza. - *To je ovdje* - rekao je. Na šoferšajbi imao je pravoslavni križić i ikonu s bradatim svecem. Mate ju je pogledao, a taksist je uočio što Mate gleda. - Dalmatinac, ha? - rekao je. - Mi smo zemljaci. Ja sam iz Obrovca. *Bio sam* iz Obrovca.

Dugo je čekao lift. Kad je lift stigao, pritisnuo je najviši kat i popeo se do vrha. Krenuo je stubištem nadolje, od vrata do vrata, tražeći prezime Aleksić. Nadao se da u zgradi neće biti dvije obitelji Aleksić - što je bilo moguće jer je zgrada bila velika.

Vrata s natpisom Aleksić našao je na osmom katu. Zastao je načas i promatrao obična, anonimna vrata od žućkaste šperploče. Skupljao je snagu da pozvoni i zamišljao scenarij koji će sada uslijediti.

A onda je pozvonio.

Pozvonio je, ali se dugo nije čulo ništa. Začuo je potom tapkanje malih koraka, a vrata su se otvorila. Otvorio ih je dječak od pet ili šest godina. To je morao biti Jovan, njegov nećak.

- Je li mama kući? - zapitao je Mate, a dječak se zagubio nekamo u pokrajnju sobu. Stan je mirisao na nešto pirjano i zaprženo, paprikaš ili gulaš.

Neko se vrijeme nije čulo ništa. A onda je iz kuhinje u hodnik ušla žena u kuhinjskoj pregači i prišla vratima. Pogledala je Matu zbunjeno i pitala što želi.

Sličnost je bila frapantna. Imala je iste obrve kao Silva, iste crte lica, nagib čela i usne. Čak je i frizura bila slična onoj koju je Silva nosila onda, davno, prije svega. Pred Matom je stajala žena koju bi i on zamijenio za Silvu. Samo žena pred njim nije bila njegova sestra.

Nije jer bi njegova sestra danas imala četrdeset. A žena koja ga je s čuđenjem promatrala s vrata jedva je prešla dvadesetu. Žena koja je stajala pred njim bila je mlada majka malog djeteta.

Gledala ga je tupo, bez prepoznavanja, a onda progovorila naglaskom koji je zvučao krajiški ili bosanski. - Izvolite - rekla je. - Što želite?

- Ništa - odgovorio je Mate. - Pogriješio sam. Pogriješio sam vrata.

Rekao je to, pa požurio prema liftu, zato da izmakne ženinu pogledu. Nije htio da itko - pa ni neznanka - svjedoči trenutku slabosti. Pritisnuo je tipku i dozvao lift, a dok je lift pristizao, u sebi se hrvao s osjećajem koji ga je preplavio poput vode. Taj je osjećaj bio sram.

***

Nije prenoćio u gradu. Kući je krenuo odmah, isto popodne. Platio je u hotelu samo dnevni boravak, sjeo u auto i povezao se put zapadnog izlaza dok je nad Beogradom već padao mrak.

Prošao je još jednom kroz Novi Beograd, pokraj nizova golemih stambenih zgrada, šoping-centara i poslovnih nebodera. Dok je gledao visokogradnje i tisuće osvijetljenih soba, pao mu je na pamet pošiljatelj tajanstvenog mejla. Morao je to biti neki Aleksićkin susjed, ili znanac, netko tko je viđa svaki dan u dizalu ili na parkiralištu, tko joj prodaje novine ili kruh, ili je susreće na tramvajskoj stanici. Morao je to biti netko tko joj zna ime. Nabasao je - tko zna kako - na njegovu stranicu, i povjerovao da o susjedi sad zna tajnu.

Krišom je, iz potaje, intervenirao u njezin život, ali i Matin. Taj čovjek sad je u nekom od tih osvijetljenih saća, i zamišlja što se dogodilo dalje. Šutke će, anonimno nastaviti svoj pritajeni život, misleći kako je doznao skrivanu istinu o vlastitoj susjedi. O Silviji Aleksić, Hrvatici.

Vozio je dalje, od centra prema periferiji. Nakon nekog vremena visokogradnje su se prorijedile, a uz cestu su se vidjela naselja niskih, nedovršenih kuća ispresijecana šikarom. Sva su naselja izgledala slično: u sredini nova blještava crkva, a uokolo nizovi ušorenih kuća od crvene cigle, listom neožbukanih, uglavnom nedovršenih. Uza svako naselje vidio je zjog za balote. Gdje god je bio zjog, znao je, mora da žive izbjegli dalmatinski Srbi. Za toplih dana skupe se zacijelo oko tih zjogova, opuste se uz igru, počnu mahati rukama i glasno govoriti, puste na slobodu svoje ikavske naglaske i južnjačku gestikulaciju. Ali sada, u kišnu večer, na zjogovima nije bilo nikoga. Trake oivičene, žitke zemlje ležale su napuštene u panonskoj ravnici, iščupane iz svog, i bačene u tuđi svijet kojem ne pripadaju.

Prošao je naplatne kućice za Šid, pa naplatne kuće uz granicu, pa srbijansku, a potom i hrvatsku granicu. Vozio je dalje kroz hrvatsku Panoniju, cestom koja je nakon granice postala bolja. Vozio je kroz hrastove šume oko Spačve, pa dalje na zapad kroz vinograde, kukuruz i šljivike.

A dok je vozio, sve ga je više obuzimao osjećaj, tako jako, tako čvrsto da je znao da će s njim ostati trajno: osjećaj da je bilo dosta. Pamtio je sva putovanja po Europi, lutanja po Trstu, Barceloni i Velikom Trojstvu, po Švedskoj, Austriji i hercegovačkim pumpama. Sjetio se svih vrata na koja je zvonio, svih pumpnih stanica koje je obišao, aerodroma, policijskih prefektura i ureda Crvenog križa. Sad mu se sve to činilo besmisleno.

Pokušavao se - opet, kao svaki put - prisjetiti prizora iz davnine. Vraćao je u pamćenje Silvu kad je bila dijete, vrzmanja po Mistu, zajedničke igre, zajedničko smijanje. Prisjećao se skupljanja čepova ispred Agatina dućana, kupanja kod Zvizde Mora, igranja *trulih kobila, zjogarele* i *papagalo ke ora že.* Sjećao se prilipaka u siću s morem, pohoda na pedoče u uvali Travna. Sjećao se vremena dok je teta Zlata još bila živa, dok su još dijelili zajedničku sobu. Vremena kad bi zajedno pošli na počinak, a Silva bi s lampadinom ispod popluna čitala djevojački časopis.

Nekad mu je taj trik uspijevao. Ali sad nije bilo tako. Bih je suh i prazan. Umjesto Silve, pamtio je avet bez obrisa i svojstava, avet koju hvata već dvadeset godina, a da je u međuvremenu zaboravio zašto.

Dugo je vozio do Splita, sve dok u Lici nije osjetio neopisiv umor. Skrenuo je na pokrajnje odmorište i zaspao na stražnjem sjedištu. Kad se probudio, bio je već dan. Bio je dan i bilo je hladno, a nad ravnicom oko Gacke počela je padati pršava susnježica.

Sjeo je u auto i produžio dalje. Oko devet bio je u Splitu. Kad je ušao u grad, nije krenuo kući. Nije krenuo ni do Elde jer je znao da će Elda biti na poslu. Krenuo je put istočne petlje, okrenuo pokraj autobusne remize i ušao u Hercegovačku ulicu. Dozvao je lift i pritisnuo broj devet. Znao je da je Jakov doma. Starije, znao je to, taj tjedan radio popodne.

Zazvonio je. Jakov je odmah otvorio i bez riječi ga pustio u kuću. Mora da je izgledao grozno jer stari ništa nije pitao. Samo mu je ulio tursku kavu i namršteno ga promotrio.

- Imao si pravo - rekao je Mate. - Sve vrijeme si imao pravo.

- Oko čega?

- Oko nje. Oko Silve. Ovo nema smisla. Sve ovo nema smisla.

Jakov se šutke namrštio.

- Imao si pravo - nastavio je Mate. - Da je tila, ona bi se nama javila. A ako nije, onda kojoj jebe mater. Nek ide u krasni kurac.

Jakov je i dalje šutio. Samo je ustao, namazao mu maslac na fetu kruha i pružio mu doručak. A onda, kad je Mate počeo halapljivo jesti, Jakov mu je prišao. Pružio je ruku i položio je na Matino tjeme, na kosu. Nikad, baš nikad, čak ni kad je bio dijete, Mate nije pamtio da ga otac tetoši i gladi. Sada mu je položio ruku na tjeme, kao da ga blagoslivlja.

Pojedi to. I ajde doma. Naspavaj se - rekao je.

Nju pusti - dodao je. Kao što je ona pustila nas.

Rekao je to, pa mu u šalicu ulio još kave, kave koja je u sivo jutro mirisala krepko i vraćala život.

TREĆI DIO

Silvin povratak

ČETRNAEST

Jakov
(2015.)

Silvine kosti radnici su otkrili šesnaestog svibnja godine 2015., u napuštenom mornaričkom tunelu ispod Križevog rata. Radnici su ih pronašli nešto iza deset ujutro, dok su postavljali dinamit da miniraju odvaljenu stijenu. Zašli su iza stijene i tamo, u tamnoj duplji, pronašli majušni, skutreni ljudski kostur.

Silvu su pronašli radnici građevinskog poduzeća *Lukaprojekt* iz Splita. Početkom prosinca radnici *Lukaprojekta* počeli su raščišćavati prostor bivše mornaričke baze za buduće hotelsko naselje i marinu irskog investitora. Do početka siječnja srušili su sve paviljone, barutanu i središnju blagovaonicu. U veljači su po projektu *Smart Solutions Estatea* počeli dizati novi turistički sklop. Do travnja na mjestu bivše kasarne već su se nazirali temelji budućih *timeshare* apartmana, hotelske zgrade i lučke recepcije. Tijekom svibnja radnici su ušli u napuštene mornaričke tunele koji su služili kao skrovište za patrolne čamce. Tunele su zatekli u lošem stanju. Potres u Stonu 1996. pretresao je portale tunela, podlokao statiku svodova, uzrokovao mjestimična urušavanja. Nekadašnji tuneli bili su zatrpani gromadama otpalim s cementnog svoda.

Tijekom svibnja pirotehničari *Lukaprojekta* minirali su unutrašnjost tunela da prokrče put do dna. A onda su - tog svibanjskog jutra - na samom dnu tunela došli do gromade odvaljene od cementnog svoda. U deset i četvrt zašli su iza stijene da izbuše rupe za čikete eksploziva. Tamo, iza stijene, pronašli su kosti. Kosti su bile bijele, isprane vremenom, solju i vlagom. Ležale su spokojno, u zgrčenom položaju, kao da je neko dijete zaspalo i umrlo u snu. Uz gole kosti dali su se razaznati davni ostaci odjeće te iskrzane trake crvene pelerine.

Jakov je za vijest saznao istog dana oko dva poslijepodne. Tog je dana radio ujutro i završavao smjenu za fiskalnom kasom u skladištu. U nekom je trenutku s razglasa čuo da ga zovu na portu. Na porti su ga čekala dvojica temeljnih policajaca. Čak ni tada, kad ih je vidio, Jakov nije pomislio da bi razlog njihova dolaska mogla biti Silva. Kad su mu policajci rekli što se dogodilo, Jakov je gotovo odmahnuo rukom. *To ne može biti ona,* rekao je. *To je netko drugi.*

Ipak, presvukao je trgovačku kutu, sjeo u policijski auto i s policijom krenuo put Mista.

Kad su se dovezli do Mista, policajci nisu skrenuli put naselja. Zaustavili su se na rotoru, na mjestu gdje je nekad bio ulaz u mornaričku bazu. Rekli su mu da krene za njima. Jakov ih je pratio. Bio je to prvi put u životu da je kročio nogom u nekadašnju kasarnu.

Hodali su između bivših paviljona, od kojih su sad ostali tek urušeni batrljci. Između njih nazirale su se konture novih urbanih vila, dvokatnica s velikim otvorima koji su gledali na more. Prošli su pokraj velikog kartonskog panoa s natpisom *Smart Solutions Estate.* Spustili su se put mora, do nekadašnjeg vojnog gata. Dalje su nastavili obalom, prema hridima ispod Križevog rata. Došli su do portala jednog od mornaričkih tunela. Jakov je znao da tuneli postoje, viđao ih je s mora kad bi s Vesnom kaićem lovio ribu. Sad je prvi put bio blizu ulaza u jedan od njih.

Tamo - pred ulazom - Jakov je zatekao gužvu. Vidio je uznemirene, zaplašene radnike. Primijetio je kola hitne pomoći, mrtvozornika, fotografa, nekoliko temeljnih policajaca. A između svih njih nalazi se čovjek koji je - činilo se - izdavao zapovijedi. Jakov ga nije na prvi mah prepoznao. Tek kad mu se neznanac obratio, prepoznao je Tomislava Čovića.

Inspektora Čovića Jakov je sreo samo jednom, u rujnu '91. Čović je tada bio mlad i arogantan. Ali otada su prošle dvadeset i četiri godine, a za tih se godina Čović promijenio. Pred Jakovom je sad stajao sredovječni čovjek nezdrave boje, s kojim kilom previše i prvim sjedinama uz uho. Spazio ga je i pružio mu ruku uz izraz uočljive nelagode. *Pođite za mnom,* rekao je Čović i krenuo put ulaza u tunel. Doveo ga je do lijevanog, metalnog lijesa koji je ležao uz more, na šljunčanom tlu.

Sve do tog trena Jakov je vjerovao da je sve to zabuna. Bio je siguran da kosti nisu i ne mogu biti Silvine. Kad je prišao lijesu, shvatio je da griješi.

Stajao je nad metalnim spremnikom i gledao. Vidio je sačuvane ostatke lubanje i rebara te duguljaste kosti koje su mogle biti nadlaktica ih potkoljenica. Uz kostur, u lijesu su ležali i truli, iskrzani ostaci torbe i odjeće. Ta torba bila je Silvina vrećasta torba. Ta odjeća bila je odjeća koju je Silva nosila onog dana.

Džins i majicu su, doduše, trulež i vlaga izjeli do neprepoznatljivosti. Ali ostaci Silvinih patika još su se razaznavali.

Vidio se bijeli, gumeni vršak potplata te okrugli znak s natpisom *Ali Stars.* Prepoznao je Silvinu torbu i plastičnu traku za kosu. Razaznavali su se i ostaci crvenog, plastičnog šuškavca. Nakon dugih desetljeća prvi su se put izložili svjetlu, još uvijek crveni i sjajni.

Traci crvenog šuškavca lelujali su na jutarnjem jugu, kao neki sitni stjegovi koji trepere na vjetru. Treperili su slaveći što se podzemno ropstvo okončalo.

***

Kad su šesnaestog svibnja radnici *Smart Solution Estatea* pronašli u tunelu kosti, obustavili su rad, ispraznili tunel i javili se policiji. Policija je iz Splita stigla oko podne, ogradila mjesto i otpočela uviđaj. A onda im je netko od mještana rekao da je jednom - davno - u mjestu nestala djevojka. Centrala iz Splita prekopala je arhivu i otkrila da je čovjek posljednji zadužen za slučaj bio viši inspektor Tomislav Čović. Čović je bio taj koji je o pronalasku izvijestio Jakova. Jakov je, pak, vijest o otkriću prenio Vesni i sinu.

Mate je reagirao navlas isto kao i Jakov koji sat ranije: nevjericom. *To ne može biti* - rekao je. Nizao je iste argumente koje su godinama ponavljali. Znamo da je dan poslije bila živa. Znamo da je otišla. Znamo da se u nedjelju nije vratila u Misto. Izgovarao je iste rečenice koje je i Jakov izgovarao tog jutra, prije nego što je vidio kosti, vrpcu za kosu i tragove šuškavca.

Vesna je vijest primila drukčije. Jakov joj nije javio telefonski, nego je otišao do njezine kuće, do svoje bivše kuće u kali iza crkve. Ušao je u kuću, sjeo uz kuhinjski stol i rekao joj što se dogodilo. Vesna se - začudo - nije činila iznenađenom. Samo je kimnula glavom, kao da je saznala za smrt starog znanca koji je ionako dugo bio bolestan.

- Moramo - rekla je - sve pripremiti za pokop. - Rekla je to, a onda ustala i pod sliku na zidu upalila lumin. Sjedili su, kratko, šutke, kao da smišljaju što bi jedno drugom rekli. Onda je Jakov ustao, a na izlaznim su se vratima jedno drugom žalovali i poljubili u obraz.

***

Naredno jutro otišli su zajedno u mrtvačnicu identificirati tijelo.

Mate ih je oboje pokupio autom i odvezao put bolnice. Na istočnom ulazu u bolnicu upali su u prometnu gužvu. Oko bolničkog ulaza iznikao je tijekom godina labirint prizemnih skladišta, baraka i paviljona, mali divlji grad pun pogrebnih ureda i zalogajnica za bolničke radnike. Mate se automobilom probijao kroz taj kaotični koloplet sve dok nije našao parkirno mjesto na zapuštenoj šljunčanoj sipini pokraj odjela onkologije. Uz šljunčanu ravan nalazio se vrt sa smokvama. Iz vrta je ogorčeno lajao pas.

Ušli su u zgradu patologije, a tamo ih je na porti čekao Čović. Pružio im je ruku. Jakov je prihvatio, ali Vesna nije. Vesna je pamtila.

Čović je znao kamo trebaju ići. Poveo ih je kroz labirint hodnika zatrpanih registratorima. Išli su kat dolje, pa lijevo, pa desno, pa još kat dolje - sve dok Jakov nije izgubio predodžbu gdje su. Na koncu su ušli u podrumsku prostoriju koja je za razliku od hodnika bila jarka i svijetla. Prostorija je čak i za toplog svibanjskog dana bila prohladna. U njoj se nalazio čovjek u kuti, s kirurškom kapom na glavi. Skinuo je rukavice, pružio im ruku i otvorio metalnu ladicu. U ladici je bilo ono što je od Silve ostalo.

Jakov je taj prizor već vidio. Mate i Vesna nisu. Kad je vidio kosti, Mate se nije slomio, nije plakao. Ali vidjelo se da je užasnut. Mate se tome nije nadao. Mate je, kao i on, mislio da je Silva negdje daleko, živa.

Vesna je prizor podnijela mirnije. Gledala je dugo u šaku bjeličastih kostiju, a onda prišla ledenom pretincu i sagnula glavu. Uzela je u ruku Silvinu traku za kosu i približila je usnama. Poljubila je šarenu, plastičnu vrpcu i vratila je na mjesto, uz praznu i beživotnu lubanju.

To je ona, rekla je, a Jakov pogleda prvo nju, pa Matu. Mate je samo potvrdno kimnuo glavom, a patolog je zatvorio ladicu i izveo ih put vrata.

Izišli su na hodnik, njih troje i inspektor. Jakov je znao da sad slijedi scena koju nije moguće izbjeći.

I Vesna ju je priredila. Prišla je policajcu, unijela mu se u lice i prezrivo ga pogledala. Dok ju je Mate pokušavao obuzdati, prosiktala je s neprikrivenim prijezirom: - Ovako ste je, znači, tražili? - rekla je. - *Prstom niste makli. Prstom.*

Policajac je stajao na hodniku, šutke i skrušeno, A onda, kad se Vesna smirila, Mate ju je uhvatio za rame, izveo je na hodnik i doveo do lifta.

Izišli su iz zgrade i otišli do auta. Pas iz vrta sa smokvama i dalje je lajao, kao da je neopisivo ljut na svakog i sve uokolo. Stajali su tako na šljunku kao da traže što bi nakon svega jedno drugom rekli.

- Treba pripremit sprovod - rekao je na koncu Mate. - Ti se uhvati toga. A ja ću mater odvest do Mista.

- Pazi je - odgovorio je Jakov. - Daj joj dva Xanaxa i ušuškaj da legne.

- Ne brini se - rekao je Mate. - Bit će sve u redu.

Rekao je to istim pokroviteljskim tonom koji je imao i sa sedamnaest.

Posjeo je Vesnu u auto i izišao s parkirališta. Jakov je pratio sinov automobil kako vozi kroz koloplet magazina, izlazi na glavnu cestu i skreće put Mista.

***

Kući je krenuo pješice. Hodao je dugo kroz novi dio Splita, uz široke prometnice, nizove socijalističkih nebodera, divljih tržnica i parkirališta. A onda je u nekom trenutku shvatio da mu se ne ide kući, da mu godi hodanje.

Nastavio je pješice prema sjevernoj obali grada. Hodao je put industrijske zone, kod ranžirnog kolodvora skrenuo na zapad i nastavio hodati uz ogradu brodogradilišta. Nakon pola sata hoda došao je do olimpijskog plivališta i nogometnog stadiona. Spustio se prema moru.

Prošao je pokraj veletržnice za prodaju ribe i izbio na obalu. Pred njim je bila improvizirana lučica koju je 60- ih za razbibrigu svojih radnika sagradio škver. Gledao je dotrajale cementne gatove na kojima su brodice držali bivši činovnici, bivši cjevari, bivši električari i varioci. Brodovi koji su pamtili bolje dane počivali su na suhom vezu, položeni na drvene cokove, panjeve i bije. Bio je svibanj, pa su radovi na barkama bih u punom jeku. Odasvuda se čulo piljenje i blanjanje. Zrak je oštro mirisao na boju.

Prišao je moru. More je, kao uvijek u lučici, bilo mutno, crveno od izlivenog intonka i strugotina brusnog papira.

U toj kaši boje krvi spazio je jato cipala. Plovili su kroz tu kataklizmu i tražili u moru otrova nešto čim bi se nahranili.

Jakov je sjeo na klupu. Promatrao je zaljev: tamnu i spokojnu marjansku šumu, dimnjake cementare, gat vojne luke te - tamo, sasvim u daljini - obris grada Trogira. Dan je bio vedar, predivan. Bio je topao i prhak, pun sunca, ali i svjež od ugodnog maestrala. *Točno takav bio je i onaj dan,* pomislio je. Savršen. Dan kad je Silva nestala.

Pokušavao je sebi predočiti prizor koji je upravo vidio: duplju lubanje, gole zglobove, duge goljenice i butne kosti. Tragove iskrzanog šuškavca i plastičnu, šarenu traku za kosu. Najednom je bio bolno svjestan: *To je stvarno.* To je stvarno ona.

Tamo - u tom pretincu - njegova je kći. Kći koju je ljeti vodio na kupanje, kojoj je kod Zvizde Mora vadio bodlje ježinca iz tabana, s kojom je vježbao sviranje na školskoj melodici. Koju je tijekom svih tih godina tako zamrzio. Krivio što ih je kukavički, sebično ostavila bez traga, poruke ili sućuti.

Ali Silva im se nije javila zato što je bila mrtva. A njezine su kosti počivale u tamnoj podzemnoj vlazi samo koji kilometar od njihove kuće.

Sve bi bilo drukčije da su to znali. Sve - njegov bi život bio drukčiji, i Vesnin, i Matin.

Čovjek na brodici pokraj njega počeo je brusiti cirkularom. Jakov je prvo začuo bučno zujanje, potom oštri miris ugrijane plastike, a za koji čas zrak se napunio sitnom crvenom prašinom. Mikronski majušna, padala je po svemu: klupi, odjeći, lišću i površini mora.

Ustao je i pogledao na sat. Jedanaest. Mate i Vesna do tog su časa već morali stići do Mista. Već su morali otvoriti kuću, već su na prozor objesili crnu ponjavu, zapalili lumin i zastrli zrcalo. Već su morali otići do crkve, do don Dražena, s kojim će dogovoriti crkveni pokop.

Jakov je u sebi pokušavao predočiti prizor, prizor koji je poznavao tako dobro. Staro selo, grozd kuća oko crkve, kuća koje sad već sve imaju ružne plastične prozore i greze nadodane terace. Ispod Starog sela pošta. Kraj pošte pekara i općina. Pred općinom partizanski spomenik koji je - zadnji put kad ga je vidio - još bio oskvrnut i bez slova. Ispod mandrač, u mandraču brodice. Zjog za balote, košarkaško igralište. A onda, uz more, grozdovi onih ružnih, šarenih kuća u kojima su apartmane kupili Slovenci, Austrijanci

i Mađari, niz kuća koje se - kako ide dalje, sve veće i ružnije - protežu sve do punte, do crkvice Zvizde Mora. Gore, s vidikovca na cesti, sve bi to mogao vidjeti jednim pogledom.

U tom trenutku, pomisli Jakov, Misto već zna. Vijest se morala proširiti kao požar. Prošla je plažom i kaletama, prohujala od Rokovih zemaja do Križeva rata i od klupe u lučici do apartmana ispod magistrale. O vijesti se sad već priča u crkvi i na klupi pred poštom, u Vesninoj zbornici i Agatinoj trgovini. Sad već svatko u Mistu zna da su mrtvu Silvu našli u tunelu.

To znači, pomisli, da je jedna laž gotova. I da u Mistu, od sutra, više neće biti mira.

PETNAEST

Gorki

(2015.)

Gorki je vijest doznao u Zagrebu. Doznao je u kongresnom centru hotela Westin, predvečer istog dana.

Tog šesnaestog svibnja sjedio je u kongresnoj sali hotela na poslovnoj konferenciji *Adriatic Business Days* u organizaciji neke novinske kuće. U podrumskoj dvorani osvijetljenoj bjeličastim neonom slušao je izlaganja o hotelskom oglašavanju i investiranju u turističke portfelje. Dvorana je bila puna. Oko njega su sjedili bankari, hotelijeri, medijski ljudi, PR-i, spin doktori, poslovni anđeli i *dealmakeri.* Od jutra do popodneva Gorki je gledao njihove PowerPointe i slušao izlaganja koja su, premda na hrvatskom, bila puna engleskih fraza, *best-case* scenarija, *target* grupa i SWOT analiza. Negdje oko četiri, malo iza zakuske, Gorki je osjetio da ga prožima zlovolja.

Sjedio je u dvorani i promatrao prizor oko sebe kao da ga vidi prvi put. Gledao je ljude koji lažu drugim ljudima, a ovi znaju da im lažu, kao što oni znaju da ovi znaju da im lažu. I dok jedni drugima tako lažu, svi se ti ljudi tapšaju po ramenu, pristojno smiju i misle o tom kako je još jedan dan uspješno prošao. Gorki ih je promatrao, svjestan činjenice koja mu se najednom rasvijetlila: da na tu dvoranu i na taj hotel padne asteroid, te da ljude koji su sada u toj dvorani pretvori u hrpu pepela, sutra ujutro to nitko ne bi ni primijetio. Turisti bi i dalje dolazili, kuće bi se gradile, banke radile, a novine izlazile. Svijet bi se i dalje nastavio kotrljati kao da ih nije ni bilo.

Razmišljao je da iziđe iz dvorane, ode do šanka i naruči dupli viski. Ali nije htio u poslovnom društvu steći reputaciju pijanca, pa je otklonio tu zamisao i ostao na stolici. Na pozornici neki čovjek iz medijske kuće predstavljao je prednosti oglašivačkih paketa, a Gorki je izvadio iz džepa mobitel i odlučio potrošiti vrijeme surfajući po vijestima. Otvorio je prvi portal, pa drugi, a onda na naslovnici trećeg pronašao naslov koji mu je zaokupio pažnju. *Jezivo otkriće* - glasila je egida.

Ispod je stajao naslov. *Misto kod Splita: U vojnom tunelu pronađen leš.*

Portal nije imao ni fotografiju tunela ni fotografiju uviđaja. Do ranog popodneva uspjeli su doznati samo vijest i pustiti je što hitnije na *web.* Uz članak su objavili fotografiju Mista, vjerojatno preuzetu s kakve turističke stranice. Gorki je promatrao dobro poznat prizor, ali zamrznut, mutan na neoštrom zaslonu mobitela. Staro selo, crkva. Mandrač. Kuće put Zvizde Mora. I na suprotnoj strani vale oštre hridi i oblo brdo s kamenim križem na vrhu. Križev rat.

Čitao je tekst pokušavajući povezati okrajke informacije. *Tijelo nepoznate osobe,* pisalo je. *U napuštenom tunelu bivše vojne baze. U visokom stupnju raspadanja. Policija zasad nije identificirala pronađenu osobu. Zasad nema,* pisalo je, *naznaka da je riječ o počinjenju kaznenog djela. Istraga je* - kako je svatko mogao i pretpostaviti - bila *u toku.*

Gorki je čitao tekst na portalu, tekst sročen istim kvrgavim jezikom policijskih priopćenja koji se nije promijenio još od njegova doba. Čitao je vijest, a tijelom mu je

prolazio vrući val užasa. Zadubljen u mobitel, naslov i sliku, stajao je u dvorani punoj nepoznatih ljudi dok mu je glavom prolazila samo jedna misao.

Samo da nije ona, mislio je, *samo da nije ona.*

Ali već je tada znao da će tijelo u tunelu biti tijelo Silve Vele.

***

Da je pronađeno tijelo identificirano kao Silva Vela, Gorki je saznao sutradan. Rano ujutro dobio je poziv s fiksnog broja sa splitskog područja. Na telefonu je bio čovjek koji se izrazito trudio govoriti književno, ali mu je iz glasa probijala jaka ikavica te dalmatinski naglasak.

Rekao je Gorkom da zove iz splitske policijske uprave zbog slučaja Silve Vele. Predstavio se kao Tomislav Čović. Gorki je čuo ime i istog se časa prisjetio lica. Prije četvrt stoljeća Čović je bio mlada zvijezda u nadolasku. Bio je tamnokos, zgodan i politički pravovjeran. Gorki je pamtio jutro kad mu je predao zadužene spise. Čović je listao preuzete papire, razgovarao s njim suzdržano i pristojno, ali ga ni jednog časa nije pogledao. Gledao je stalno nekamo iznad, u prozor ili strop. Nastojao je suspregnuti svoj prijezir, ali se taj prijezir nije dao sakriti. Čović ga je prezirao: prezirao je njegovo herojsko prezime, didu s brončanog kipa i ime po ruskom klasiku.

A sad ga je Čović trebao.

Sutradan Gorki je sjeo u auto i povezao se put Dalmacije. Vozio se autocestom, skrenuo na petlji, prošao naplatne kućice i oko jedanaest ujutro izbio na magistralu iznad Mista. Spustio se s magistrale na pristupnu cestu i povezao uz bivši krug vojne baze.

Dok se vozio, promatrao je projekt za koji je sam lobirao. Od negdašnje vojne baze sad se vidjelo malo: tek pokoji cementni četverokut, asfaltni trak, batrljci žičane ograde. Tamo gdje su nekad bile vojne spavaonice, sad su stajali blokovi apartmana. Nedovršene i cementno sive, apartmanske su se zgrade gusto gužvale oko lučice i komadića plaže. Primijetio je da imaju više katova nego što je u ona doba dopuštao plan.

Dovezao se do bivše kapije kasarne i automobilom ušao unutra. Na bivšoj pisti za postrojavanje čekao ga je Čović. Stajao je pokraj policijskog automobila i nervozno prebirao po mobitelu. U četvrt stoljeća Čović se promijenio: bio je deblji, tromiji, umorniji. Šain je u njemu prepoznao isti onaj pepeljasti umor, isto ozračje sizifovske iznurenosti kojeg se i sam sjećao iz davnih policijskih dana. Čović je stajao uz auto, usplahiren i umoran, a onda ga je pogledao.

Gorki je točno znao što Čović vidi. Unuka prvoborca, dijete crvene elite, kako izlazi iz *Volkswagen Tuarega* metalik boje i gleda na *Rolex* da vidi kasni li. Vidi čovjeka koji mu je uvalio u ruku to govno.

Rukovali su se, uljudno i hladno, a onda ga je Čović poveo do mjesta gdje su našli tijelo. Hodali su uz plažu, a onda prešli na betonsku stazu uz more. Hodali su još neko vrijeme dok nisu došli do portala tunela. Čović je upalio baterijsku lampu i krenuo unutra prvi.

Tunel je bio duži nego što je Gorki zamišljao. Protezao se duboko u živu stijenu i ugibao blago udesno, vjerojatno da se unutrašnjost ne bi mogla napasti torpedom. Tunel je bio upravo toliko širok da se unutra skrije laki patrolni brod. Jedna strana tunela bila je izdubljena u goloj stijeni, na drugoj je postojao ophod s bitvama za vezivanje. Hodali su

po tom ophodu, preskačući otpalo kamenje, okrajke betona i rasprsnule stijene. Kako su zalazili dublje, krhotina je bilo sve više i bile su veće, a tunel je bio tamniji. Ipak, vlažni svod svejedno se ljeskao i treperio, reflektirajući nemir crne, namreškane vode. Gorkom se činilo da ulazi u neku jezovitu, mističnu crkvu u kojoj svjetlucaju voštanice.

A onda su - sasvim na dnu tunela - došli do naherenog cementnog bloka. Bio je veličine većeg automobila. Ležao je koso urušen na cementnu šetnicu, s oštrim vrškom uperenim put svoda. Točno na tom mjestu svod je tunela imao kavernu, golemu brazgotinu u živoj stijeni. Gorki je promatrao odakle je stijena pala, a Čović je uočio kamo mu ide pogled.

- U vaše doba ovo nije izgledalo ovako - rekao je. - Izgleda da je svod urušio potres. Onaj u Stonu, devedeset i šeste.

Zašli su iza stijene. Tijela više nije bilo, ali je na tlu bio obris označen bijelom kredom. Gorki je promatrao iscrtani obris, skutren u položaju koji je podsjećao na molitvu. Kad ga je spazio, osjetio je u grudima jetko peckanje. Mjesecima je Silvu tražio. Sada - mnogo godina kasnije - umjesto nje našao je šaru na podu.

Čović ga je pogledao. U tom je pogledu bilo osude, a Gorkog je taj gard nervirao.

- Tunele smo pregledali - rekao je Gorki, kao da se nastoji braniti. - Pregledali smo ih odmah, prvi dan. Poslali smo patrole koje su ih pročešljale s reflektorima i psima. Tada je to još bio aktivni vojni objekt. Nismo mogli vršljati bez kraja i konca. Pregledali smo ih odmah, prvi dan, i poslije se nismo više vraćali.

- Jeste vi tada bili ovdje? - upitao je Čović.

- Ne, nisam - odgovorio je Gorki. - Tražili smo na sto strana. U dolcu, u maslinicima, gore u kanjonu, na Presiki. Imali smo ronioce pet dana u moru. Ronioci su pregledali i tunel, također prvi dan. Prvih tjedan dana za potragu smo digli osamdeset ljudi. Nisam mogao biti svugdje.

Čović se sagnuo nad bijeli obris, kao da je tijelo još tu pa ga proučava.

- Identifikacija nije bila problem - rekao je. - Tko god je ovo napravio, nije se ni trudio prikriti žrtvin identitet. Uz tijelo smo našli boršu, i u borši dokumente. *Sve* dokumente - osobnu, čak i putovnicu. Tko to na pučku feštu ide s putovnicom?

Onaj tko planira otputovati, pomisli Gorki.

- Jeste našli uz nju neku putnu kartu? - upita.

- Našli smo nešto što bi moglo biti putna karta. Ali papir je propao od vlage, čak i u plastičnoj futroli.

- Ne može se razaznati kamo je planirala ići?

- Ne. Nažalost, ne.

Gorki je stajao, i dalje promatrajući neobični obris u položaju molitve.

- Je li ubijena ovdje? - upita.

- Teško - odgovori Čović. - Tijelo smo našli smo u fetusnom položaju, skoro perfektnom, s rukama prekriženim na prsima. Uokolo nije bilo ni traga krvi, ni borbe.

Gorki je kimnuo glavom. Shvaćao je što je Čović rekao. Tijelo je netko donio, vjerojatno kad je *rigor mortis* popustio. Ubijena je negdje drugdje, tijelo je negdje privremeno skriveno. A onda je doneseno s tog mjesta ovdje, drugi dan, ili treći. A ubojica je odšetao.

Gorki je promatrao bijeli obris na podu i razmišljao. Razmišljao je o tome kako se zlosretni slučaj poigrao sa Silvom Velom. Da su tunel pretraživali treći ili peti dan, a ne prvi - pronašli bi tijelo. Da tijelo nije bilo u zabranjenoj vojnoj zoni, netko bi na Silvu naišao. Da Jugoslavija nije propala, da kasarna nije uskoro napuštena, tijelo bi pronašla sama vojska. Da se nije proširio glas da je vojska u odlasku bazu minirala, pronašli bi je mještani ili kradljivci otpada, ili šetači, ili djeca. Da '96. potres nije odvalio stijenu, tijelo bi kasnije spazili pustolovi koji su u tunel ulazili. Da on za *Smart Solutions Estate* nije kupio bazu, tunel bi netko priveo svrsi i našao tijelo. Da Irci nisu zapeli s urbanističkim planom, s radovima bi počeli ranije, pa bi ranije i pronašli tijelo.

Ali ništa se od toga nije dogodilo. Tunel su pretražili prvi dan, a ne treći. Tunel je bio u vojnoj zoni. Jugoslavija se raspala. Vojska koja je tunel gradila napustila je bazu prezrena i pokunjena. U bazu godinama nitko nije kročio nogom, dok ljude nisu uvjerili da mina nema. A kad su počeli ulaziti, odlomljeni komad svoda već je sakrio Velino tijelo. Silvino tijelo dobilo je pokrov, plašt od žive stijene. Ležalo je spokojno, iza cementne gromade, i čekalo.

Čekalo da on otkupi udjele bivših vlasnika. Da ispregovara s Ministarstvom obrane, da potplati državnog tajnika.

Da projekt uđe u strategiju turizma. Da županija izglasa prostorni plan. Da općina izglasa detaljni plan uređenja. Prošli su deseci i deseci sastanaka - u ministarstvima, glavnini stožerima, uredima državne uprave, prostornog planiranja i turističkih zajednica. Desetine su papira morale biti potpisane, zapečaćene žigom, potvrđene upravnim postupkom, s rokom žalbe i uputom o pravnom lijeku. A sve to vrijeme Silva je Vela čekala da ta epopeja završi, da vanjski svijet uđe u njezin mračni, vlažni hram i da je konačno otkrije.

- Postoji nešto što ne razumijem - reče Gorki, i još se jednom osvrne po nutrini tunela.

- Što?

- Kako je itko mogao tijelo unijeti ovamo? - nastavo Gorki. - Taj je netko morao ući u kasarnu, proći kapiju na kojoj je stražar, pistu za postrojavanje. Morao je proći kraj barake dežurnog oficira, kraj stražara na gatu.

- Ne znam - odgovorio je Čović.

Stajali su tako još neko vrijeme, a onda je Čovićeva baterija počela žmirkati.

- Nemamo više što ovdje raditi - rekao je policajac i krenuo put izlaza.

Krenuli su prema van, prema svjetlu. Prije nego što su zašli za zavoj, Gorki se još jednom okrenuo. Naherena stijena ležala je nakoso uz stijenku tunela, šiljata i prijeteća kao meteor.

Izišli su na obalu. Dok su bili u utrobi brda, s mora je počelo puhati jugo. Valovi su udarali u škrape pod Križevim ratom, a stazu uz more zasipale su sitne, slane kaplje.

Došli su do parkirališta. Čović je još jednom pogledao put auta Gorkog s izrazom pravedničkog neodobravanja. Gorki je primijetio taj izraz. Pomislio je kako tog čovjeka mrzi isto kao onda, kao prvi dan kad su se sreli.

Niste se baš proslavili, rekao je Čović. Valjda vam je samom to jasno.

Rekao je to, a onda nastavio nabrajati grijehe Gorkog. Niste našli tijelo, a bilo vam je pred nosom. Pustili ste glavnog sumnjivca. Zanemarili ste anonimnu dojavu i jedini fizički dokaz. A sve to zbog izjave svjedokinje, koja je nešto pobrkala. Sve ste na tome bazirali, na toj ženi, kako se zvala, Žuvan? Na ženi koja je tvrdila da ju je vidjela sutradan, a to se pokazalo krivo.

Puno je tu bilo propusta - ponovio je Čović, tonom ozlojeđenog pravednika. Puno propusta s vaše strane.

Jedi govna, pomislio je Gorki. Pomislio je - ali nije rekao ništa. Samo je kimnuo glavom i krenuo put auta. *Jedi govna, govno malo,* promrsio je u sebi dok je sjedao u auto i šaltao u brzinu.

Provezao se pokraj nekadašnje dežurane, pokraj stražarskog mjesta i ulazne kapije.

Dežurane, u kojoj je te noći bio dežurni stariji vodnik. Kapije, na kojoj je tada bio stražar. Kao što je stražar bio i 11a gatu.

Ako je tijelo netko donio s kopnene strane, moralo ga je vidjeti desetak ljudi.

Ako ga je donio s kopnene strane.

Jer u tunel se moglo doći s mora. S mora se moglo doci neopazice i uploviti u tunel barkom.

Pomislio je to dok je autom skretao na magistralu i kretao put Splita.

***

Sprovod je izgledao kao svaki sprovod u malom mjestu.

Netko - vjerojatno bratimi - tog je jutra otvorio grobnu ploču i odložio je pokraj groba, na drvene letve. Netko - vjerojatno časna - tog je jutra pomeo i provjetrio mrtvačnicu, skupio ostatke suhog cvijeća i pobacao ih u kontejner za smeće. Netko je - vjerojatno don Dražen - oko podne otključao grobljansku kapelu i pokraj oltara zapalio voštanice.

Mještani su se počeli skupljati oko podne na rivi. Oko dva kod mandrača se skupilo čitavo mjesto: materina i očeva rodbina, Matini i Silvini znanci, susjedi, bratimi i župljani, Končurati, Rokovi, Vele, Skaramuce, Padovani i Šuštići. Točno u dva do mandrača se spustio don Dražen s dvojicom ministranata, a u dva i deset iz grada je stigla naručena limena glazba. Iskrcali su se iz autobusa i istovarili na rivu trombone, rogove i tube.

U četvrt do tri je počelo. Glazba je zabrecala, bratimi su podigli lijes, a glavešina bratovštine stao pred povorku s posrebrenim križem na motki. Križ je krenuo prvi, za njim glazba, pa don Dražen i ministranti. Za njima lijes, pa familija, a za familijom se rastegla kolona mještana i znanaca te zaputila put groblja. Povorka se penjala od

mandrača prema Starom selu, pokraj općine, crkve i Lekajeve pekare. Malo iza tri povorka je stigla do groblja. Lijes su odložili na katafalk pred mrtvačnicom i uz njega položili vijence. Bratimi su otrli prašnjave ruke, muzika je zamukla, a don Dražen započeo molitvu nad odrom.

Sprovod je izgledao kao obični sprovod u malom mjestu, pomislio je Gorki. Izgledao je tako, samo što to nije bio.

Pokraj otvorena groba na kamenoj je ploči stajao lijes, ispred lijesa križ, a pred križem fotografija preminule. Na fotografiji je Silva Vela kakvu svi pamte, pa pamti i on: tinejdžerica duge, tamne kose koja drsko gleda u objektiv, a ravne joj šiške padaju put očiju. Preminula djevojka ima sedamnaest godina, a oko njezina su odra njezini prijatelji, šulkolege i vršnjaci. Ali Silvini vršnjaci nemaju sedamnaest godina, nego četrdeset i tri. Silvine školske kolegice sad su žene srednjih godina sa širokim bokovima, trbusima i strijama, njezini adolescentski prijatelji sad imaju sjedine i ispupčene stomake od piva. Pokojničini vršnjaci već su se poženili i dobili djecu, vodili su rat i pobijedili u njemu, oplovili svijet ili ugrabili državnu službu. Vode svoje obrte i turističke biznise, neki već boluju i piju tablete, mjere tlak i teško vuku noge zbog sijevanja u koljenu. Svi su skupa zašli debelo u srednje godine i sad pokapaju prvu od svojih mrtvih, svoju vršnjakinju. Ali ta vršnjakinja nema četrdeset i tri - ona ima sedamnaest: ostala je zamrznuta u toj dobi kao neki fosil odlomljen iz polarnog leda.

Gorki je stajao diskretno po strani i promatrao pogreb koji je upravo počinjao. Promatrao je don Dražena koji se i sam od 1989. promijenio, udebljao i poprimio onaj izraz nezainteresirane okrutnosti koji često imaju svećenici zaglavljeni u mala mjesta. Gledao je pokojničina oca, jednako suhog, plahog i nezamjetnog kakvog ga je i onda pamtio. Promatrao je Silvina brata blizanca, koji je i dalje izgledao mladenački i mršavo sportski. Promatrao je Vesnu, majku, koja se od njih troje najviše promijenila. Suha, ošišana kratko, izgledala je poput Ivane Orkanske iz onog davnog nijemog filma koji su im prikazivali u školi. Izgledala je kao isposnica svetica koju će pogani sad mučiti na žeravi, a onda baciti u tu istu duplju u koju joj ukapaju kćer.

Don Dražen je zabrecao zvonom, a onda započeo molitvu. *U ruke Tvoje, blagi Oče, povjeravamo dušu svoje sestre Silve* - rekao je, a potom nastavio: *Čvrsto se nadamo da će ona i svi koji u Kristu preminu s Kristom uskrsnuti u posljednji dan. Zato, Gospodine, milostivo poslušaj naše molitve: otvori službenici svojoj rajska vrata.* Molitvu je nastavio formulom koju je Gorki jedini znao i pamtio. *Po Kristu Gospodinu našem, amen* - izgovorio je, a prisutna je svjetina na to uzvratila tihim, zborskim: *Amen.*

Dok je don Dražen govorio, Gorki je i dalje promatrao mnoštvo, proučavajući lica kojih se prisjećao, nastojeći razabrati što se s njima u međuvremenu događalo. Primijetio je u mnoštvu Padovanku, kapetanovu udovicu, koja je začudo još bila živa. Spazio je starog pekara Lekaja, diskretno izmaknutog od mnoštva. Primijetio je i onog vlasnika kafića koji je kasnije napravio političku karijeru. Uočio je i Uršulu Rokovu. Do nje, međutim, nije bilo ni starog Tonka ni Brane. Dok pokapaju curu koju je volio, Brane valjda tuče neko egzotično more.

Dok ne pođemo svi u susret Kristu i tako zauvijek budemo s Tobom, izgovorio je župnik, a Gorki je promatrao dalje. Proučavao je nepoznata lica pokušavajući shvatiti u kakvoj su vezi s poznatima, kako su i kada ušla u njihove živote. Pokraj Mate uočio je ženu u ranim četrdesetima, krhkog stasa i kratke kose. Točno uz nju stajala je djevojka u dvadesetim godinama koja je tako frapantno nalikovala Silvi Veli da je očito morala biti Matina kći. Iza Mate i djevojke Gorki je primijetio još jedno lice koje mu se činilo poznato. Dotjerana žena, ne baš lijepa, stajala je iza Mate i povremeno ga pogledavala. Gorki je znao da to lice

BalkanDownload

odnekud pamti, ali nije znao otkud. A onda se sjetio. Bila je to Elda Žuvan, žena koja je vjerovala da je vidjela Silvu sutradan nakon nestanka. Sad - kad se pokapa dokaz njezine zablude - došla je na sprovod, a Gorki se začudio tomu što je vidi. Žuvan se u međuvremenu jako promijenila, poprimila nešto otmjeno što kao mlada nije imala. Stajala je u gužvi, s izrazom skrušene krivnje, promatrajući Matu sa zaštitničkom nježnošću koja je Gorkog začudila.

Po Kristu Gospodinu našem, amen. Pokoj vječni daruj joj, Gospodine, i svjetlost vječna svjetlila joj - izgovorio je don Dražen, a onda završio s *Počivala u miru,* na što je mnoštvo još jednom zborski promrmljalo: *Amen.* Bratimi su oko kovčega omotali debeli, čvornati konop i podigli lijes u zrak. Nisu ga podigli istodobno, pa se lijes naherio na stranu uz zvuk neugodnog grebanja. Na koncu su kovčegom uspjeli pogoditi rupu u ploči i položiti ga u duplju grobnice. Mještani i bližnji u rupu su počeli bacati cvijeće, a Jakov je zajecao. I bratu Mati lice se nakrivilo od plača, samo Vesni nije. Silvina mater kao da je bila suha, kao da je za svih tih godina isteklo iz nje sve što se moglo isplakati.

Bratimi su špagom podigli ploču i poklopili otvor grobnice, a potom na ploču nabacali vijence. Limena je glazba posljednji put zajecala molski krešendo, a iz svjetine su se začuli poneki okrajci plača. Misto se opraštalo od svoje najveće, nezaliječene rane.

Gorki ih je pogledao, sve zajedno: trgovkinje i ribare, činovnice i iznajmljivače, konobare i maslinare, nastavnice, umirovljenike, pomorce. Svi su zajedno 26 godina živjeli mirno, vjerujući da je Silva nekamo utekla. Živjeli su uljuljkani u neistinu koju im je ponudio i servirao sam on. A sada znaju da to nije bila istina. Sada i oni znaju da je Silvu netko ubio. Netko furešti, ili - još gore - netko njihov, netko koga susreću svaki dan.

A večeras, kad se sve smiri, kad kale utihnu i svjetla se pogase, mještani će govoriti samo o tome. Sjedit će svaki u svom domu uz TV koji žmirka i ispod glasa nizati slutnje, sumnjičenja i nagađanja.

Nikom to ne bih poželio, pomislio je Gorki.

Pomislio je to, pa se polako zaputio grobljanskom stazom put auta.

ŠESNAEST

Elda

(2015.)

Oduvijek je znala da je to bila subota.

Znala je to oduvijek.

Ali kad je prvi put to izgovorila, prvi su je put ispravili. *Subota? Mislite nedjelja?* - rekao joj je inspektor onoga dana kad su prvi put razgovarali. *Ne subota, nedjelja* - rekao joj je Matin otac kad su se prvi put sastali, onog davnog dana u kafiću pokraj banke. Prvi su je put ispravili, potom drugi, treći. A onda je negdje, na nekoj točki, i ona sama naprosto povjerovala da su oni u pravu.

Subota ili nedjelja - jedan dan neradni, drugi također neradni. Kako je - uostalom - šest mjeseci kasnije, nakon lutanja Francuskom i Španjolskom, uopće mogla biti sigurna? A ako nije sigurna, onda znači da je sjećanje vara. Jer sjećanje nije moglo usuprot činjenicama. A činjenice su kazivale da je te subote Silva već oko jedanaest bila u Mistu, ne u Splitu. Kazivale su da je iz Mista nestala tek sutradan ujutro, nakon što je putovanje najavila nekom lokalnom momku. U nedjelju, ne u subotu, morala se iskrasti iz Mista i rano ujutro doći do Splita. U nedjelju, ne u subotu, došla je na kolodvorski šalter da bi kupila kartu i pobjegla nekamo. Tako su izgledale posložene činjenice. Priča se uklapala, imala logiku, nije imala rupa. Elda je u nju stoga povjerovala.

Kad je povjerovala, počela ju je izgovarati kao pouzdanu i provjerenu istinu.

Ali sada zna. Sad kristalno jasno zna da to jutro na stanici nije bila nedjelja, nego subota. U petak ujutro završila je s tjednim poslom i u platnom uredu predigla izrezak plaće. Tog petka plaću je u banci zamijenila za čekove s odgodom i cijelo popodne kupovala potrepštine za put. Obišla je centar grada, kupila vreću za spavanje, karimat, transportni ruksak i mali putni jastuk. Potkraj radnog vremena u mjenjačnici je za jugoslavenske dinare kupila devize - njemačke marke. A onda je u subotu ujutro - subotu, ne nedjelju - otišla do kolodvora. Na željezničkom je šalteru otvorila i pečatila knjižicu Interrail, a onda preko puta, na autobusnoj postaji, kupila kartu do Trsta. Nije to učinila drugog dana, nego prvog. Taj dan između - ta gluha, prazna subota, subota u čije je postojanje samu sebe uvjerila - nikad nije postojala. Silvu je u Splitu vidjela u subotu ujutro. Silva do Mista nije došla sporom autobusnom linijom, već ju je netko - možda kao autostopericu - prevezao autom. Silva je kartu za bus kupovala dan prije smrti. Za kamo god da je kupovala kartu, tu kartu nije iskoristila. Nije otputovala nikamo.

Dvadeset i ponešto godina živjela je ponavljajući verziju u koju su je uvjerili policija, Jakov i Mate. A sada pred njom stoji goli, prhki i suhi dokaz da je ta verzija laž. Taj dokaz sad pokapaju pred njom, na mjesnom Groblju svih svetih, dok limena glazba žalobno breca, a župnik tamjanom zaključuje obred.

Kovčeg s kostima Silve Vele bratimi podižu konopcima i oprezno, da ne zagrebu jasenovu dasku, spuštaju u rupu. Dok se lijes spušta, Elda gleda skamenjena lica i sluša kako tišinu tu i tamo propara unezvijereni jecaj. Elda ne plače, ne žali, niti može žaliti za

osobom koju nikad nije upoznala. Elda gleda lica ljudi uokolo i pokušava shvatiti po tim licima kako će izgledati svijet u kojem će od sutra ujutro živjeti.

Dok obred traje, promatra ožalošćenu obitelj. Od svih njih najbolje poznaje Tinu, koja pokatkad vikendom dolazi do njih, koja aljkavo studira ekonomiju i ocu ne govori istinu ni o svom studentskom indeksu ni o svom erotskom životu. Tina stoji nad odrom, ruku pod ruku s ocem, i promatra obred s nekom indiferentnom začuđenošću. A dok je promatra, Eldi nije sasvim jasno je li Tina uopće svjesna koliko je nalik ženi koju upravo pokapaju, koliko je likom i stasom kopija vlastite tete.

Korak iza Tine i Mate je Doris. Elda je ne vidi prvi put. Rano je doznala kako Doris izgleda. Tijekom tih godina katkad bi se susretali u gradu, a Doris bi je pritom oprljila onakvim pogledom kakvim ostavljena supruga bičuje ženu koja joj je otela muža. No Elda sad prvi put Doris može gledati dulje, i gledati neopazice. Promatra njezin elegantni tanki vrat, fino izduljenu ušnu resicu, pravilni profil s blago grčkim nosom i gotovo savršeno čelo. Doris ne nosi crninu. Odjenula je nešto stroži komplet s kratkom tamnom suknjom koji jasno odaje njezin elegantni struk i nevjerojatno lijepe noge. Elda prvi put shvaća da je bivša žena njezina dragog bila, i još jest, ljepotica.

Na koncu Elda gleda Matu. Njega proučava s najvećom pažnjom, jer na njegovu licu nastoji očitati makar kakvu, ma i najmanju emociju. Ali ne nalazi je. Mate je skamenjen, s licem neproničnim kao lice samuraja. Netremice gleda u jasenov kovčeg dok se kovčeg konopcima spušta u raku, dok udara u cementni pod, dok bratimi iz držaka izvlače konopac, dok mještani i bližnji preko lijesa bacaju cvijeće. A kad bratimi podignu ploču i kad s njom konačno i po posljednji put zaklope rupu nad Silvinim grobištem, Matino se lice samo načas namreška, kao da je noćnu bonacu poremetio lahor. Kad su grob poklopili, kad je kamena ploča sjela u utor uz šuplji zvuk, Matino se lice opet smirilo, opet je bilo samurajski staloženo.

Pogreb je gotov. Bratimi na grobnicu polažu vijence, svećenik se posljednji put rukuje s familijom, a mještani se počinju razilaziti. Mate joj prilazi. Ne gleda je u oči, ali joj dlanom pokroviteljski dodiruje zapešće. *Idemo,* kaže.

Da je to običan pogreb, mještani bi se nakon pokopa i mise okupili u kući ožalošćenih, sjeli bi uz kuhinjski stol, pili vino i jeli narezani sir i pancetu. Sjedili bi, isprva ucviljeni, sve dok vino ne bi raskrabilo stres i dok ne bi svi skupa potonuli u pijani, žalobni smijeh. Ali ovaj pogreb nije takav pogreb. Ne pokapaju tijelo, nego stari, suhi kostur. Svi koji bi im se trebali žalovati davno su ih pohodili i izrazili sućut. Zato kod Velinih te večeri nema kondoljanci, nema karmina, vina, ni sjedeljke uz kuhinjski stol. Umjesto toga samo misa, zagrljaj i polazak kući. Mate se pozdravlja s materom i ocem, sjedaju u auto, kreću put Splita.

Pala je večer. Lijep je proljetni dan, ali sezona je kupanja još daleko, većina kuća za odmor drijema u polumraku, a uz cestu se vidi tek pokoje svjetlo javne rasvjete ili neon gostionica uz cestu. Mate vozi, a Elda ga proučava ispitivački. Pokušava započeti razgovor, ali Mati se ne razgovara.

Oko deset i po stižu u Split. Ulaze u grad, voze se kroz marjanski tunel do Eldina unajmljenog stana. Mate parkira auto na šljunku ispod skala, a Elda mu kaže: - Prenoći ovdje. Nemoj večeras bit sam.

Mate potvrdno kinine glavom, zaključava auto i penje se za njom. Ulaze u kuću. Mate sjeda na kauč, driješi crnu kravatu, rješava se stroge tamne jakete i svlači cipele. Elda ide u kuhinju i kuha za oboje kamilicu. Kamilica i Normabel, to je ono što im večeras treba.

BalkanDownload

Mate bježe na krevet i skutri se uz rub u fetusnom položaju. Posve je miran, oči su mu sklopljene, ali Elda zna da Mate ne spava. Zna da mu glavom, dok mirno leži, prolaze slike pogreba, slike prošlosti, mrtve sestre, godina potrage. Slike iz Beograda, Trsta, Göteborga, slike suhih kostiju, jasenovog lijesa i benzinskih pumpi u zabiti na koje je vješao letke.

Leži uz njega i promatra ga. Zavlači ruku ispod njegove nadlaktice, zagrli ga i priljubi se uz njega. Mate joj ne uzvraća tjelesnim dodirom. Samo leži, kao djetešce koje ište zaštitu.

Elda gleda noćnu sobu kojom promiču gradska svjetla. Gleda Matin zatiljak, kratku čekinjastu kosu i još uvijek čvrsta, mišićava leđa. Sluša grad kako tone u proljetnu noć i misli o tome kako je sretna. Kako ima ono što želi. Kako voli ono što ima. I kako sve što u životu ima duguje jednoj laži.

Nije namjerno lagala. Nije svjesno izrekla neistinu. Izrekla ju je nehotice i u dobroj volji. Ali taje neistina imala posljedicu koja je imala druge posljedice, sve dok nisu urodile konačnom posljedicom. A to je njezina sreća.

Sreća u kojoj sad uživa.

Dok Elda misli o tome, pod rukom i dalje osjeća nadimanje rebara, disanje i tiho kucanje srca. Mate se umirio, počeo disati ravnomjerno. Konačno je zaspao.

On je zaspao. Njoj - znala je - te noći san neće doći.

BalkanDownload

SEDAMNAEST

Gorki
(2015.)

S Čovićem se ponovo susreo tri dana nakon pokopa. Našli su se ispred porte Državnog odvjetništva u Gundulićevoj ulici.

Nakon onog hladnog, neugodnog razgovora pred tunelom u Mistu, Gorki je vjerovao da ga Čović više neće ni trebati ni nazvati. Iznenadio se kad ga je policajac nazvao dan nakon pogreba i zamolio da još jednom zajedno pretresu neke detalje. Predložio je da se nađu ispred zgrade Državnog odvjetništva. Gorki je znao i zašto. Dolje, u podrumu zgrade, nalazio se KOP - Knjiga oduzetih predmeta. U podrumu odvjetništva čuvaju se dokazni predmeti svih nedovršenih istraga u kojima nije podignuta optužnica. Tamo negdje u toj duplji moraju biti i dokazi u slučaju Silve Vele. Dokazi koje je on ‘89. prikupio, kao i oni koje je Čović našao uz tijelo u tunelu.

Susreli su se u dogovoreno vrijeme, u deset. Taj put nisu se ni trudili hiniti pristojnost. Pozdravili su se suzdržano i kratko, bez rukovanja, te ušli u zgradu.

Nekad davno u zgradi odvjetništva bio je općinski sud, pa je Gorki u tu zgradu navraćao često. Sad je prvi put ušao u nju nakon više od dva desetljeća. Začudo, malo se promijenila. Vidio je uokolo uokvirene hrvatske grbove, pokoje raspelo na zidu ili katolički kalendar. Ali ispod te slabe krinke bila je to ista ona zgrada koju je pamtio, zgrada s robusnim modernističkim skalinama, štokovima od tamnog drva i velikim prozorima od smeđe matiranog stakla. Koliko se god tko to trudio kamuflirati, iz zgrade kojom je hodao vrištao je socijalizam.

Krenuli su nadolje, spustili se kat, a potom zakrenuli nadesno. Gorki je znao kamo idu. KOP se i u njegovo doba nalazio na istom mjestu, u istoj podrumskoj prostoriji.

Hodali su podrumskim hodnikom sve dok nisu stigli do vrata od tamnog drva. Čović je zakucao i ušao. S osjećajem neke čudne ugode Gorki je konstatirao da KOP izgleda točno kao i u njegovo doba. Uz ulazna vrata pult, za pultom činovnik, a iza njega pretrpana soba puna polica. Gorki je promatrao more polica punih kutija i registratora te zamišljao što sve mogu sadržavati. Pištolje, omče i rukavice, noževe poprskane krvlju, vrpce s tajnim snimanjima, dokumente, ugovore, tajne anekse, papire s tko zna kakvim poslovnim akrobacijama. Cijela privatizacija devedesetih nalazila se u toj sobi, sve političke afere i korupcijski skandali, mafijaške sačekuše, svi ratni zločini, mučenja zarobljenika i paleži staraca po selima. U tu se sobu slilo sve ono što policija i sudovi nisu očistili, saprali i pospremili, a toga je bilo puno. Sav nered i nepravda ove zemlje bili su briketirani i utisnuti u jednu tijesnu, zagušljivu sobu.

Čović je prišao pultu i legitimirao se. Činovnik je samo kimnuo glavom i nestao nekamo među policama. Vratio se za nekoliko minuta s kartonskom kutijom. Predao ju je Čoviću, a ovaj je brižljivo uzeo, kao da uzima posvećenu monstrancu. Odložio je kutiju na priručni stol i otvorio je.

- Evo - rekao je i pokazao Gorkom na predmete pred njima.

Gorki je preletio pogledom po stvarima na stolu. Uočio je letvu koju je ‘89. našao u Lekajevoj ostavi. Silvinu torbu. Silvinu odjeću ili ono što je od nje preostalo. Futrolu od prozirne plastike. U futroli stvari koje je Silva Vela pripremila za put. Osobna karta, novci, putovnica. Autobusna karta.

- Smijem? - upita Gorki, a Čović potvrdno kimne.

Prvo je pregledao svežanj novca. Bila su to dva snopa, dviju valuta koje više ne postoje - jugoslavenskih dinara i njemačkih maraka. Listao je svežanj i promatrao zaboravljene jugoslavenske novčanice, s puno nula, nagrizene inflacijom. Na najvećoj od novčanica stajala je brojka 5000, te riječ "dinar” na slovenskom, makedonskom, hrvatskom i srpskom. Uz broj s trima nulama kočio se nacrtani portret Josipa Broza Tita. Tito je na novčanici izgledao umjetno i lažno, kao da je kiborg. U trenutku kad je novčanica tiskana, bio je već mrtav. A nule na brojci 5000 kazivale su da se njegovo djelo raspadalo.

Gorki je uzeo i svežanj maraka. Za razliku od dinara, njemačke su novčanice sve bile iste - sve od 100 DM, razmjerno očuvane. Listao je snop novčanica s raskriljenim orlom, začuđen koliko novca tu ima. U snopu je bilo par tisuća maraka - puno novca, sigurno više nego što bi srednjoškolka smjela imati.

Potom je u ruke uzeo putovnicu. Bio je to stari, crveni jugoslavenski pasoš. Na korici je imao šest baklji koje su tvorile vatru, a ispod naziv države na latinici i ćirilici. Otvorio je pasoš i ostao zatečen.

Mnogo je puta vidio Silvinu sliku, ali uvijek istu, uvijek *onu.* U putovnici je bila druga slika, slika koju nikad nije vidio, snimljena očito kad je pasoš izdan. Silva je kad je slika snimljena mogla imati četrnaest ili petnaest godina. Bila je djevojčica, a na slici je i izgledala kao djevojčica - nevino, začuđeno i znatiželjno. Toliko je u životu razmišljao o toj djevojci, ali nikad, nijednog časa, nije pomislio da je jednom morala biti nevino dijete. Slika u pasošu snimljena je dvije ili tri godine prije Silvine smrti. Ipak, činilo se kao da tu sliku i onu drugu dijele desetljeća.

Odložio je pasoš pa uzeo posljednji predmet pohranjen u plastičnoj futroli. Bio je to ostatak autobusne karte, izbijeljen i izjeden vlagom. Od papira su ostali tek okrajci, a na jednom od njih nazirao se blijedi natpis *Autobusni kolodvor Split.* Odredište karte nije se dalo pročitati. Iz karte se nije moglo saznati kamo je Vela kanila. Koje god to mjesto bilo, nije dotamo došla.

Pregledao je i ostatke Silvine odjeće. Malo je od nje ostalo: trake crvenog šuškavca, ostatak tenisica i donekle očuvana krpica suknje.

Posljednji predmet pred njima bila je letva pronađena u Lekajevoj ostavi. Gorki ju je sad vidio prvi put nakon 1989. Kad ju je ugledao, osjetio je nestvarni *deja vu.* Iznikao iz zaborava, pred njim je ležao komad obrađene, nazubljene letve, koji je izgledao kao iščupan iz neke ograde ili poda.

Na letvi su se čak i sada - nakon desetljeća - vidjeli tragovi sasušene krvi.

- Jeste ispitali otiske? - upitao je Gorki.

Čović je potvrdio. Otisaka nema, rekao je. Ni na odjeći, ni na dasci. Ako ih je na odjeći i bilo, prebrisalo ih je vrijeme i vlaga u tunelu. Kao što znate, na letvi ih nije bilo ni tada.

- A drugo?

- Na odjeći ima tragova morske soli - odgovori Čović. - I tragova benzina. Taj benzin ne možemo objasniti. Na pelerini i torbi ima puno tragova stakla.

- Stakla?

- Da. Jako finog, mrvljenog stakla. Ni njih ne možemo objasniti.

- A krv na letvi? Danas imate DNK?

- Krv na letvi je žrtvina - odgovorio je Čović.

- Sigurno?

- Sigurno. Danas su nam to potvrdili iz laboratorija u Zagrebu.

Aha, pomisli Gorki, *zato si me pozvao.*

Čović je zaklopio kutiju i vratio je činovniku. Zahvalio mu je i krenuo hodnikom put skala i izlaza. Sve je vrijeme šutio. Izgledao je zabrinuto. Gorki je znao i zašto.

Krv na letvi je žrtvina, pomisli Gorki. A budući da je tako, Čović vjeruje da je Adrijan Lekaj krivac. Vjeruje u to, i nada se da je tako jer bi tako bilo komforno. Krivično bi djelo pripisao mrtvom, prekrižio bi slučaj i u evidenciji ga zaveo kao riješen.

Tako bi Čović i napravio da je Adrijan Lekaj tek bilo kakav mrtvac. Ali nije. Jer Adrijan Lekaj je pali borac, heroj Domovinskog rata. Lekajevo je ime urezano u spomen-ploču palim Mišćanima koja stoji na mjestu prvog postrojavanja, pokraj košarkaškog igrališta. Misto nema puno palili heroja, ima ih svega tri. Čović ne želi biti onaj koji će jednog od njih triju ocrniti kao ubojicu.

Htio bi - ako je ikako moguće - da tu sablažnjivu misao ne izgovori prvo on. Htio bi da je umjesto njega izgovori Gorki. Gorki, koji je *crveni.* Kojem je to ionako svejedno.

Dok hodaju k izlazu, Gorki se prisjeća Lekaja. Sjeća se jutra kad su ga priveli, kad su ga u potkošulji iščupali iz kreveta i ugurali u maricu. Sjeća se starog Tenžere koji ga teškim zapešćima mlati po rebrima i leđima. Sjeća se pekarova sina kako rida, lisičinama vezan uz stol, i kako leži poguren u dnu ćelije, dok mu po tijelu bride modri otoci od Tenžerine teške ruke. Pamti i poligraf na kojem je Lekaj prošao bez sjene.

Izišli su pred Državno odvjetništvo. Čović mu je ovaj put pomirljivo pružio ruku. Nećkao se, a onda zapitao.

- I, što kažete? Što mislite?

- Mislim da nije Lekaj - odgovori Gorki.

- Zašto?

- Zato što ne bih mogao objasniti telefonski poziv - odgovori Gorki. - Eto zašto.

Čović je zavrtio glavom s vidnim neodobravanjem.

- Mora bit on - procijedio je. - Ako nije on, tko?

Jebiga, radi svoj posao, pomislio je Gorki. Ali nije rekao ništa. Samo je pozdravio - kratko, hladno, bez rukovanja - i krenuo niz ulicu.

Nije krenuo prema autu. Zaključio je da mu treba šetnja. Spustio se uskom pješačkom ulicom prema centru, prošao pokraj kazališta i mletačkog bedema. Zvonik franjevačkog samostana zabrecao je podne kad je izišao na morsku obalu.

Šetao je duž stare ribarske lučice na Matejuški, promatrajući barke koje su se ljuljuškale na jugu. Na jednoj od barki ribar je slagao parangal u plastičnu kadicu. Uz šetnicu je stajao neki bradati dugonja. Pred njegovim je nogama na tlu počivao plastični kain s vodom. Neznanac je iz kaina prodavao crve za ješku. Živi crvi komešali su se u svom malom, plastičnom moru, puni života i poleta, posve nesvjesni sudbine koja im slijedi.

Sjeo je na klupu uz lukobran. Promatrao je trajekte u dolasku i odlasku, jedrilice iz obližnjeg sportskog kluba. Gledao je meštra kako na suhom doku plastificira barku. Rukom je brižljivo nanosio stakleni mat, preko njega lijevao smolu, a povrh smole đelkot. Radio je svoj posao predano i sabrano, pazeći da oplošje broda bude ravno i glatko. S vremena bi na vrijeme zastao i napravio pauzu da povuče dim cigarete.

A uz radnikove noge počivao je omot staklenog mata za armiranje. Bala vunastog staklenog tkanja bjelasala se na suncu.

Gorki je gledao u balu stakla. Dok ju je gledao, mislio je na Čovića. Čovića, koji je tako dugo policajac, a nije kadar zbrojiti dva i dva.

Dugo je sjedio, a nad otocima su se skupljali oblaci, postajući sve tamniji. Spremala se kiša.

I plastičar je shvatio da se vrijeme mijenja. Prije prvih kapi zaklopio je kantu smole i stakleni mat sklonio pod krov. Još je jednom povukao dim cigarete i prekinuo posao.

Kiša je počela padati. Prve kapi bile su krupne i tople. Uskoro je kiša postala gušća, pravi proljetni pljusak. Ali Gorki je i dalje sjedio na klupi na gatu, pokraj mjesta gdje je maloprije radnik plastificirao brod. Dok je kiša padala, sjedio je i razmišljao. Osjećao se dobro.

Jer konačno je razumio.

***

Ako je Brane Rokov na brodu i zarađivao dobro, potrudio se da se to odveć ne vidi.

Stan nije kupio ni na jednoj od splitskih prestižnih adresa, nanizanih uz Južnu obalu, uz plaže, tamarise i palme. Umjesto toga Rokov je stan kupio u anonimnoj socijalističkoj katnici, ni raskošnoj ni derutnoj, u zgradi koja ni po čemu nije odskakala od stotina i stotina sličnih.

U četvrt do šest Gorki je sjedio u autu parkiranom uz rubnik mirne stambene ulice. Oko njega su bile Skalice, četvrt zgrada u kojima su šezdesetih godina stanove dobivali radnici danas propalih socijalističkih firmi. Sa suprotne strane ceste, zakriven drvoredom borovine, nalazio se kućni ulaz. Bio je to neuočljiv, anonimni ulaz, navlas nalik desecima u toj istoj ulici i uz taj isti borov drvored. Adresa ulaza koji je Gorki promatrao bila je Put Skalica 15. Bila je to posljednja adresa na kojoj je boravak prijavio Brane Rokov.

Zgrada koju je nadzirao bila je izdužena četverokatnica s pet uličnih ulaza, s nizom plitkih lođa. Zgrada je bila prljavo žute boje, imala je brisoleje koji su pamtili bolje dane, a rubovi balkona bili su obrubljeni crveno obojenim vertikalama koje su zdanju davale izgled pravilnog, veselog rastera. Zgrada je imala suteren i visoki polukat, a do ulaznih se vrata penjalo otmjenim, natkrivenim stepeništem sačinjenim od taraco-greda.

U šest i četvrt Gorki je na stepenicama opazio ono što je sve vrijeme iščekivao. Niz stepenište je na ulicu izišao Brane Rokov.

Gorki je Rokovljevu adresu izvukao iz policijske evidencije preko bivšeg kolege. Adresa na kojoj je Rokov bio prijavljen poklapala se i s vlasničkim listom stana u

zemljišnim knjigama. Ipak, tek sada - kad se Rokov pojavio pred njim - Gorki je sigurno znao da na toj adresi on zaista i živi. Rokov je tu stanovao. Rokov je bio tu, u Hrvatskoj, a ne na brodu, negdje daleko.

Kad se nekadašnji Silvin mladić pojavio na ulaznim skalama, Gorki ga je jedva prepoznao. Onda - davno - Brane je bio krhki i lomni dječak kojeg je, čak i dok su ga u policiji ispitivali kao sumnjivog, Gorki napola žalio. Brane Rokov sad je bio fizički neprepoznatljiv. Bio je jednako tamnokos i blijed, ali strašno debeo. Niz bokove i stegna curili su mu naramci sala, a noge je pri hodu vukao kao da se muči pomaknuti vlastitu težinu. Ipak - bio je to on. Imao je nešto u licu, u vlažnom i ranjivom pogledu što se nije promijenilo, i što Gorki nije mogao zaboraviti.

Pričekao je da Brane zamakne niz ulicu. Kad je bio siguran da je Brane daleko, izišao je iz auta i ušao u portun. Na poštanskom je sandučiću pisalo: *Rokov, III. kat.* Zgrada nije imala lift, pa se do trećeg kata popeo pješice. Na katu su bila dvoja vrata - potpuno jednaka, od sivoplavog lesonita, sa špijunkom u visini očiju. Na prvim od dvaju vrata pisalo je prezime Luketin. Na drugima nije pisalo ništa. Ta druga vrata morala su biti ona koja traži.

Za svaki je slučaj zazvonio. Zvonio je dugo, dvaput, triput, ali iz stana bez prezimena nije dopirao nikakav zvuk. Vrata na koja je zvonio nisu se otvorila, ali su se zato otvorila ona druga, susjedna. Iz stana Luketin provirila je starica u šlafroku i papučama, i sumnjičavo ga pogledala.

- Branu tražite? - pitala je.

Gorki nije bio načistu bi li lagao, pa je izbjegao odgovor.

- Nije vam doma - nastavila je stara. - Treba li ostavit poruku?

- Ne, sve je u redu - odgovorio je Gorki.

- Jeste mu vi prijatelj? - inzistirala je baka.

- Mislim da sam pogriješio - odgovorio je Gorki. - Pogriješio sam ulaz.

Rekao je to i ostao na mjestu. Ali i stara je jednako ustrajno stajala na vratima iščekujući da napokon ode. Kad je Gorki krenuo niza skale, starica ga je neko vrijeme promatrala s vrata, pa tek tada, zadovoljna što uljez odlazi, zatvorila vrata.

Kad ih je zatvorila, Gorki se vratio. Oprezno je prišao vratima stana Luketin, osluhnuo i provjerio špijunku. Opet je prišao bezimenim vratima. Izvadio je nožić i kreditnu karticu, utisnuo nožić u utor brave, a karticom potisnuo krakun. Brava je bila jeftina i klimava. Nakon par časaka vrata su kliknula i otvorila se.

Dugo je prošlo otkad je otišao iz policije. Ali trikovi kojima su ga lupeži naučili, pomislio je, još su mu služili.

Ušao je u stan i oprezno zatvorio vrata.

Stan je bio nevelik, skromno opremljen i gotovo prazan. Mali hodnik, dnevna soba spojena s kuhinjom, vrata koja su vodila u pokrajnju prostoriju. Ušao je u dnevnu sobu. Stan je bio iznenađujuće osunčan. Kroz prozor se sterao pogled na nogometni stadion i kranove brodogradilišta.

Stan je izgledao kao da je nenastanjen. Kuhinja je bila čista, tako čista kao da se u njoj nikada ne kuha. Stol je bio bez tavalje, bez pepeljare ih odloženih predmeta - samo

gola, glatka ploča od sivkastog ultrapasa. Ako je stanar i imao odjeće, bila je spremljena u ormarima. Jedini znak života u stanu bio je *screen saver* na upaljenu računalu. Ekranom su, kao jedini žižak života u potpunom miru, prolazili šareni kvadrati i kružnice.

Otvorio je kuhinjske elemente i ladice, ali u njima nije našao ništa naročito. Ušao je u kupatilo, ali ni u kupatilu nije bilo ničeg osim paste za zube i velikog, blistavo čistog ručnika.

Otvorio je i ormar u dnevnoj sobi. Našao je nešto odjeće - ne mnogo - te deke, jastuke i jastučnice. Ovako bi, pomislio je, izgledao ormar u stanu za iznajmljivanje turistima.

Zatvorio je ormar, nakratko pogledom lutao sobom, dok mu pogled nije pao na računalo. Sjeo je uz stol i rukom dodirnuo miša. Rotirajući kvadrati i kružnice nestali su s ekrana, a pred njim je stajala početna stranica Googlea.

Načas se dvoumio. A onda je pritisnuo tipku za gmail. Pred njim se otvorio Rokovljev inboks.

Bio je otužan. Osim reklama i spemova Rokov je komunicirao samo s agentom. S njim je redovito izmjenjivao poruke, dogovarao datume, ugovarao vize, hotelske vaučere i avionske karte. Po elektroničkoj karti vidjelo se da je Rokov u Split sletio koncem veljače. Početkom travnja agent mu je poslao ekvadorsku vizu, vaučer i kartu za idući vijađ. Brane je trinaestog srpnja ujutro morao biti u luci Guayaquil.

Brane je u Hrvatskoj bio još od zime. Bio je u Hrvatskoj i na dan Silvina pogreba. Ipak, nije došao na pogreb bivšoj curi.

Gorki je lutao stupcem Rokovljeve pošte pokušavajući između reklama za *rent-a-car* i oglasa prodaje pronaći išta smisleno. A onda je u koloni mejova spazio adresu s koje su Brani u više navrata pristizale poruke. Adresa je počinjala s *urokov@.* To je morala biti Branina majka.

Pisala mu je u veljači. A onda opet, još jednom, u ožujku, pa u svibnju dvaput. Pisala mu je i prije tjedan dana. Mater je Brani pisala i u vrijeme dok je bio u Hrvatskoj.

Na većinu materinih poruka Brane nije odgovorio. Na neke ipak jest. Gorki je počeo čitati odgovore, jedan za drugim.

U ožujku joj je odgovorio da je isplovio iz Capetowna. Tada je već šest dana bio u Splitu.

Dan nakon pronalaska Velina tijela, mater mu je poslala kratku poruku, uzbunjenu, pisanu velikim slovima: *ZNAŠ ŠTO SE DOGODILO?*

Brane joj tri dana nije odgovorio. Odgovorio joj je iz Splita, iz svog stana, dan nakon pogreba.

Isplovili iz Anchoragea, Aljaska. Problemi s vezama. Neću se javljati neko vrijeme.

A onda je - dvadeset minuta kasnije - napisao još jednu poruku. Bila je kratka, samo jedna rečenica.

Ne želim razgovarati o tome.

Istog dana Uršula mu je pisala još dvaput. Nije joj odgovorio. Pisala mu je i na dan Silvina pogreba, poslijepodne. Ni na taj mejl nije odgovorio.

Rokov se krio. Krio se od vlastite majke, i to u Splitu, pola sata autom od roditeljske kuće. A Uršula mu je pisala - pisala nanovo i nanovo.

Gorki je prebirao kursorom po Rokovljevoj pošti pokušavajući još štogod doznati o njemu. A onda je u nekom trenutku izvana začuo šum. Načas mu se činilo kao da netko sa stubišta šuška i klapa. Umirio se i dobro osluhnuo. Nije se čulo ništa. Portun je bio

mrtvački miran. Iz utrobe stambene zgrade čuli su se predvidivi zvukovi kućanstva: mlaz vode tuširanja, preglasni televizor, perilica na centrifugi.

Još je jednom prešao pogledom preko Rokovljeva inboksa. Shvatio je: tu nema više ničeg što bi mu bilo zanimljivo.

Ustao je i krenuo put izlaza. A onda je u hodniku primijetio vrata pobočne sobe, jedine koju još nije izvidio. Pritisnuo je kvaku, no vrata su bila zaključana.

Vratio se u kuhinju. Otvorio je jednu od ladica, ladicu u kojoj je - upamtio je - maloprije vidio svežanj ključeva. Pri dnu ladice spazio je plosnati ključ bez privjeska.

Prišao je vratima, utisnuo ključ u ključanicu i oprezno zavrtio. Vrata su se otvorila bešumno i lako.

Iznenadio ga je mrak. Grilje u sobi bile su navučene do kraja, a kroz rupice na griljama prodirali su traci svjetla tvoreći svijetle pruge na suprotnom zidu. Gorki je pipao zid pokraj vrata sve dok nije napipao prekidač za svjetlo. Pritisnuo ga je. Sobu je zapljusnuo val jarkog svjetla.

Prešao je pogledom preko sobe. I tada je vidio.

***

Tri zida sobe bila su nevino obična. Uz lijevi zid bio je oslonjen dvostruki ormar, a na njemu nabacani putni kovčezi. Uz desni je zid bio uski samački krevet. Treći zid - onaj prema ulici - zauzimao je prostrani prozor zastrt griljom.

Ali točno pred njim nalazio se i četvrti zid. A na tom je zidu bio hram Silve Vele.

Na sredini zida nalazila se velika, mnogostruko uvećana kopija Silvine fotografije. Bila je to ista ona Silvina fotografija koju je imao u dosjeu istrage. Nerazmjerno golema Silva zurila je u njega s Rokovljeva zida, a na fotografiji visokog uvećanja vidjelo se sve: rupice na koži, trag neke davne akne, vlasi kose koji su se nemirno prosipale preko čela i obrve.

Oko velike fotografije Rokov je na zid nalijepio male. Bilo ih je na desetke, stotine. Gorki ih većinu nikad nije vidio. Neke su prikazivale Silvu kao dijete ili kao tinejdžericu. Na nekima je Silva bila sama, na nekima u ženskom društvu, s prijateljicama, razredom, cimericama. Ipak, na zidu je bilo najviše fotografija na kojima su bili ona i Brane. Fotografirali su se u Mistu i u Splitu, na plaži i u brodici, na Križevom ratu, na štekatu *Lanterne,* na klupi kod mandrača i na goloj mrkenti ispred Zvizde Mora. Pozirali su, jedno drugom ili zajedno, nasmijani i bezbrižni, dok je dugo, beskrajno ljeto trajalo.

Gorki je promatrao taj bizarni tabernakul, a što ga je duže promatrao, počinjao je postupno shvaćati njegovo temeljno načelo. Postojalo je nešto što je s tog oltara bilo istrijebljeno, uklonjeno kao pincetom - a to je bila Silvina smrt. Ničeg na tom svetištu nije bilo što bi davalo do znanja da je Silva nestala ili mrtva: ni izrezaka iz novina, ni letaka na kojima je se traži. Na tom zidu Silvina je povijest prestajala 23. rujna '89. Nakon te rujanske subote ništa nije postojalo. Ništa nije bilo važno. Ništa se nije dogodilo.

Rokov je živoj Silvi načinio oltar, svetohranište.

Gorki je osjetio kako ga prožima nelagoda. Ugasio je svjetlo i zatvorio sobu.

Oprezno je izvirio u portun. Nije bilo nikoga. Izišao je iz Rokovljeva stana i oprezno se osvrnuo. Opet mu se, kao i maloprije, učinilo da na katu čuje neki šum. Pogledao je vrata

stana Luketin. Kroz špijunku nije mogao nazrijeti ništa, ali se nije mogao oteti dojmu da iza tih vrata osjeća ljudsku prisutnost.

Krenuo je niza skale. A onda se na polukatu prisjetio. Zaboravio je zaključati sobu. Zaboravio je ključ vratiti u ladicu. Ostavio ga je u vratima.

Pomislio je da se vrati, ali je u taj čas iz prizemlja začuo otvaranje vrata. Nije mogao natrag - ne više.

Spustio se još kat niže, a onda na polukatu stepenica spazio osobu koja se penjala put gore. Bio je to Brane Rokov.

Penjao se uza skale polako, sporo, uspinjući s naporom otežalo tijelo. Gorki je nastavio skalama nizbrdo, prisjećajući se lekcije iz tehnike praćenja u policijskoj školi. Ne odvraćaj i ne sagibaj glavu. Hodaj mirno i nezainteresirano. Nikad, ali baš nikad ne stupaj u kontakt pogledom.

Učinio je tako. Mimoišao se na skalama s Rokovim, bez reakcije, pozdrava ih pogleda. Nije mogao niti naslutiti je li ga Rokov prepoznao. Ali znao je da će ključ primijetiti. Znat će da je netko bio u sobi.

Spustio se do prizemlja, a onda odozgo, s trećeg kata, začuo otvaranje vrata. Potom i ženski glas. Nije razaznavao što glas govori, ali nije bilo ni važno jer je to ionako znao.

Gospođa Luketin izvještavala je susjeda o tajnovitom uljezu koji ga je pohodio.

Gorki je izišao iz portuna i krenuo brzini korakom duž ulice. Odlučio je otići pješice i po auto se vratiti kasnije jer nije htio da ga netko uoči i zapiše registarski broj. Hodao je svega par sekundi kad je iza leđa - iz pravca Puta Skalica 15 - začuo tupi tresak. Nije se okrenuo, nastavio je hodati dalje.

Nakon treska zavladala je tišina. A onda se začuo uspaničeni vrisak.

Tada se okrenuo. Pred zgradom broj 15 spazio je ženu koja je užasnuto vrištala. Pred Rokovljevim portunom grupa se prolaznika okupila i promatrala nešto na nogostupu. Jedan je od njih gledao ustravljeno put gore. Žena je i dalje vrištala, sve jače i jače.

Vratio se natrag i pristupio im. Na tlu pred zgradom, točno pod svojim balkonom, ležao je Brane Rokov. Tijelo mu je ležalo beživotno na betonu, i dalje pretilo i ogromno, ali istodobno i nekako lomno, nalik drvenom, polomljenom lutku. Branini udovi bili su neprirodno zakrivljeni, a oči su mu mrtvo gledale u rub nogostupa i rešetku kanala za odljevne vode. Iz glave mu se širila lokva tamne i masne krvi. Krv je u tankom traku klizila prema izljevu, a onda počela kapati u njega.

Gorki je pogled put gore, prema balkonu s kojeg se Brane bacio. Balkon je bio nevino prazan, običan, navlas isti kao i deseci drugih na fasadi zgrade. Razlikovao se tek po tome što su na Braninu balkonu ostala nemarno poluotvorena vrata.

Na balkonu do Rokovljeva stajala je gospođa Luketin. Rukama je prekrila lice, ali nije pustila glasa.

U međuvremenu svjetina se počela skupljati. Znao je da će za koji čas doći i policija.

Uputio se prema automobilu. Ali prije nego što je sjeo u auto, još se jednom osvrnuo.

Sjeo je u auto i okrenuo ključ. Motor je mirno zabrujao. Ubacio je u prvu i povezao se polako niz ulicu.

OSAMNAEST

Vesna
(2015.)

Baš tog dana u školi je zakuhalo.

Tjedan prije sedmašima je dala kontrolni rad iz klimatskih zona. Kad je ispravila radove, ispostavilo se da je od njih dvadeset i šest šesnaest dobilo negativnu ocjenu. U ponedjeljak je razredu vratila ispravljene testove, a u utorak su krenuli problemi.

Kad se nakon velikog odmora vratila u geografski kabinet, na ploči je zatekla natpis ispisan velikim, kvrgavim slovima: *VELA VIŠTICA.* Natjerala je dežurnog učenika da spužvom izbriše natpis, a potom cijeli razred poslala ravnatelju. Ravnatelj ju je zamolio da nakon zadnjeg sata navrati do njega.

Razgovor nije tekao u smjeru koji je očekivala. Ravnatelj nije za djecu imao riječ pokude. Umjesto toga joj je rekao da je opet primio peticiju roditelja, i da je to treća u posljednjih pet godina. Nije normalno, rekao je, da je u našoj školi najveći bauk geografija.

Vesna je htjela zaustiti nešto u svoju obranu, ali ju je ravnatelj prekinuo i nastavio. Rekao joj je da koncem školske godine ima uvjete za mirovinu. Da očekuje od nje da se - radi svačijeg mira - povuče i umirovi. Ako ne, rekao je, zatražit će da joj komisija procijeni radnu sposobnost.

Iz škole je izišla ogorčena izdajom. Došla je doma, presvukla se i spustila do Agatina dućana kupiti konšervu i sol. Tamo je - u Agatinu dućanu - oko jedan popodne saznala da se Brane Rokov bacio s balkona.

Brane Rokov se ubi - rekla je stara Agata, bez uzbuđenja, na kvrgavom mišćanskom dijalektu, dok je iz kištre na policu prekrcavala grejpfrut.

Dok je Agata s doziranom sućutnošću komentirala vijest, za pultom je podvorbu čekalo par mještanki. Među njima stara Padovanka i mlađa nevista Bakićevih. Ni jedna ni druga nisu rekle ništa. Zbog starog Tonka propala im je prodaja parcele na Rokovinr zemjama: kod Bakica i Padovana nije bilo sućuti za Tonka i Rokove.

Vesna je obavila kupovinu, a potom pošla doma. Putem je razmišljala o mršavom, blagom mladiću koji joj je jednom davno dolazio kući. Pamtila je kako se brinuo za Silvu, kako je za njom neizrecivo patio. Bio je krhko, osjetljivo dijete, očito i previše osjetljivo. Stvari bi bile drukčije, mislila je, da se Silva više držala njega, a manje kojekakvog ološa.

Kad je došla kući, zalila je vrt, podrezala kivije, a onda pripravila jednostavan ručak - konzervu slanutka začinjenu maslinovim uljem. Dok je jela, zazvonio joj je telefon. Bio je to Jakov. Rekao je da dolazi iz Splita popodne i da s njim dolazi policajac Čović.

Ima novosti, rekao je. Ne - odgovorio je - ni on još ne zna kojih i kakvih.

Stigli su poslijepodne, sva trojica: Jakov, Mate i inspektor. Inspektor je stigao posljednji. Odbio je ponuđenu kavu, ali prihvatio čašu vode. Sjeo je za stol i rekao im ono što su već doznali: da je Brane Rokov mrtav. A onda je načas zašutio, kao da se ustručava, pa istisnuo narednu rečenicu oprezno i bojažljivo.

- Mislimo da je Rokov to učinio - rekao je. - Da je on ubio vašu kćer. A sebe je ubio jer je posumnjao da ga istražujemo.

Vesna je promatrala lica drugih za stolom. Jakov nije ni trepnuo, a Mati se čelo namrštilo u bolnu grimasu.

Iznio im je indicije. Na Silvinoj odjeći našli su tragove materijala koji bi trebao biti stakleni mat. U cijelom Mistu samo je Branin otac plastificirao brodove i koristio mat. Na krvavoj letvi ima tragova brodske boje. - To su materijalne indicije - rekao je. - Neke od njih smo nedavno doznali, neke je istraga '89. zanemarila. Ali to nije sve. Jer Rokovljevo ponašanje bilo je čudno: svi kažu da od tada - od '89. - skoro da nije dolazio u Misto. Nije dolazio čak ni kad bi bio u Hrvatskoj, čak ni pohodit roditelje, čak ni na pogrebe.

- Ali sve ste to znali otprije - upitao je Mate. - Što je novo?

- Novo je ono što smo našli jučer - odgovorio je Čović.

- Jučer, kad smo nakon samoubojstva pretražili stan.

Rekao je to i na stol bacio snop fotografija. Fotografije su prikazivale zid neke obične, tijesne sobe. Zid je bio pun Silvinih fotografija. Bile su nalijepljene gusto, jedna uz drugu, oko velike fotografije u sredini. Zid je izgledao kao mjesto na kojem netko baca čari.

- Kad smo ušli u stan - rekao je Čović - zatekli smo *ovo.* Ovako je izgledalo.

Vesna je uočila Matinu reakciju. Mate je bijesno stiskao šake, susprežući oluju bijesa koja ga je prožimala. Da Brane nije mrtav, pomisli Vesna, Mate bi ga opet ubio.

- Vjerujemo da se Rokov ubio zato što je mislio da ga istražujemo - nastavio je policajac. - Njegova susjeda kaže da se tog dana nepoznati čovjek raspitivao za njega, da je htio ući u stan. Izgleda da je bilo naznaka pokušaja provale. Čini se da je povjerovao da smo mu mi, policija, na tragu.

- Ali, niste - prekinula ga je Vesna. - Niste mu bili na tragu, je l' da?

Čović porumeni. - Ne, to je bila slučajnost. I ne znamo tko je bio taj čovjek. Tko god bio, nije bio nitko od nas.

- Zar Brane nije imao alibi? - upita Vesna. - Zar nije bio te noći u autobusu?

- Tako stoji u spisima - odgovori inspektor. - Ali morate razumjeti da je sve što je tada napravljeno bilo traljavo. Bila je to komunistička policija, njima je bilo samo bitno špijunirat ljude. U noćnom su busu bili vozač i četvero putnika. Vozač je umro još '93., dvoje je putnika odselilo u Srbiju, jedan u Sydney. Jednog smo našli, ima 79 godina i začetke demencije. Ništa nemamo što bi potvrdilo da je stvarno bilo tako. Nitko u Mistu nije vidio Rokova kad je sišao s busa. A osim toga...

Čović je načas zašutio, kao da dvoji bi li izgovorio ono što slijedi. Na koncu je progovorio.

- Rokov je pomorac - rekao je. - Mi ne možemo biti sigurni da mu policija onda nije ponudila *izlaz. Izlaz*, razumijete, da bi surađivao s njima...

BalkanDownload

- *Surađivao?* - upita Mate. - Što to znači?

- Znate već - odgovori policajac. - Surađivao u inozemstvu. Ne tvrdim da je tako. Ali, i to je moguće. Nitko od onih *starih* vam to neće nikad reći.

Mate je smrknuto promatrao Čovića. Čović je pogledao Vesnu i - činilo se - na njezinu licu naslutio skepsu. Okrenuo se prema njoj i nastavio, kao da je želi uvjeriti.

- Rokov je imao motiv - rekao je - ljubomoru. Vjerojatno ju je zatekao... 5 *drugim.* Ilije doznao što je bilo Ilije slutio otprije. Imao je razlog. Imao je očitu... nezdravu fiksaciju... koja se ovdje vidi, s ovih slika. Imamo te fotografije. Imamo materijalne dokaze koji zaokružuju krug indicija. Za nas je - dodao je - slučaj zaključen.

- Što to znači - upita Jakov - da ćete s ovim na tužilaštvo i sud?

Čović se jedva suzdržao da se ne naceri. - Ne, zaboga. Kako ga možemo tužiti i suditi? Već je mrtav.

- Onda, što? - upitao je Jakov.

- Pa zar ne vidite? - uskočila je Vesna. - Ništa. Eto što, ništa.

Ta je primjedba izletjela iz nje, a u času kad ju je izgovorila, uočila je da je Jakov bojažljivo gleda. Gleda je kao da se sve vrijeme i bojao njezina ekscesa.

- Baš prikladno - nastavila je Vesna. - Je l' da, to je baš zgodno ispalo? Ne morate dokazivati, nema advokata, dokaznog postupka, nema svjedoka koji bi proturječili. Nikad nitko neće biti osuđen, nikad se uokolo neće doznati da je to bio on. Imate neriješen slučaj manje, problem manje - a sve će ostati ovdje, među nama, za kuhinjskim stolom.

Čim je to rekla, uočila je da je u sobi zavladala nelagoda. Matu je još držao prigušeni, potmuli bijes, a Vesni se načas učinilo kao da se taj bijes preusmjerava prema njoj. A Jakov, on je gledao policajca s izrazom krivnje, kao da se u njezino ime ispričava. To je bio opet onaj Jakov koji joj se u jednom trenutku života zgadio: snishodljiv i susretljiv, pomiren sa svakim autoritetom, svakim sranjem koje im serviraju. Vesna je gledala kako podložno pokušava prigušiti incident - i opet ga, nakon dugih godina, iznova mrzila.

Trebala je van, trebalo joj je zraka. Ustala je i izišla na terasu. Kroz prozor je gledala u rasvijetljenu sobu u kojoj je Čović još nešto govorio, a Mate i Jakov pomireno su kimali glavom. A onda se policajac počeo opraštati: stisnuo je jednom, pa drugom ruku, pa pogledao bojažljivo put balkonskih vrata, kao da dvoji bi li se pokušao oprostiti od nje. Naposljetku je odustao od te ideje i izišao niz balaturu. Vesna ga je s balkona gledala kako prolazi između njezinih lijeha raštike i luka, kako otvara i zatvara vrtna vrata te zamiče niz ulicu.

Okrenula se i pogledala put sobe. Jakov i Mate sjedili su uz stol. Mate se za svoje godine još dobro držao. Ipak, stario je, a kako je stario, počinjao je nalikovati ocu. Sljepoočnice i čelo počeli su mu poprimati Jakovljev oblik, a iznad sljepoočnice kosa mu je uzmicala pred začecima ćele, baš onako kao što je nekad ćelavio Jakov. Otac i sin sjedili su i razgovarali, kao dva blizanca koje je razdvojilo svemirsko putovanje, pa su sad nejednako stari. Razgovarali su tiho i ozbiljno, vjerojatno o njoj, vjerojatno tonom pokroviteljske zabrinutosti koji bi je - da ih može čuti - razbjesnio.

Okrenula se i s balkona pogledala put Mista. Večer je polako padala, uz mandrač se upalila gradska rasvjeta, balotaški zjog sijao je poput velegrada, a sa zjoga su dopirali

opori baritoni igrača koji su galamili. Iza svih osvijetljenih prozora ljudi su gledali TV, prali ruke, večerali kuhanu blitvu, cikoriju i maslačak, svađali se, seksali se. Bio je već lipanj, za turiste je bilo prerano, ali Misto je odagnalo zimski drijemež i plivalo u sjaju ljetnog, sezonskog privida. Činilo se načas kao srdačno i mirno mjesto u kojem je lijepo živjeti. Ali bio je to privid, a taj će privid - Vesna je znala - za dvadesetak sati nestati.

Naime, saznat će se. *Tonkov je mali ubi. Ubi je.* Ubio je njezinu kćer.

Brane. Pokušavala mu je predočiti lice: krupne, bojažljive oči, nos, čelo. Na tom se licu nije dalo naslutiti da je sposoban za agresiju. Ali mogao je zavarati. L|tidi znaju zavarati, ljudi su majstori privida.

Unutra u sobi, Mate i Jakov su ustali. Krenuli su k njoj da je pozdrave. Jakov joj je mahnuo s razočaranjem u pogledu, a Mate zagrlio i utisnuo joj poljubac u obraz. Ali obojica su je gledala s prijetvornim oprezom, kao da gledaju mentalnog pacijenta kojeg nije umjesno razjariti

Čekala je da sjednu u auto i da auto zamakne niz ulicu. Kad se svjetlo stražnjih farova popelo na magistralu, vratila se u kuću. Tek je tad uočila da su Mate i Jakov na stolu ostavili fotografije.

Uzela ih je u ruke. Gledala je svoju kćer kako visi na zidu u nekoj uskoj, beskrajno tužnoj sobi tijesnog gradskog stana. Silva je gleda sa zida, kao da pita: *Jeste shvatili?*

Odložila je slike na stol. I tada se prisjetila. Jednom - baš tog ljeta - Brane je sjedio za istim stolom, na istoj stolici na kojoj sad sjedi ona. Moglo je to biti u lipnju ili srpnju. Pamti to jutro. Pamti da ga je nahranila kruhom, mortadelom i čašom mlijeka. Bio je prijazan, gotovo umiljat. Sjeća se da je u jednom času pomislila da bi ga rado za zeta.

Tu je sjedio, pomisli. Jeo je sendvič s mortadelom i maslom, i smijao se, a i Silva se smijala i činila posve sretnom.

Je li to istina? Je li stvarno to bio on?

Sjedila je u kuhinji i postavljala to pitanje, opet i opet. Ali odgovora nije bilo.

ČETVRTI DIO

Crvena voda

DEVETNAEST

Gorki
(2016.)

Morao je priznati: Irci su se stvarno potrudili. Za otvaranje *Misto Sunset Residence* uložili su i novca i truda.

Apartmansko je naselje bilo uređeno za pet. Tijekom prethodnog dana firma za hortikulturu usadila je u zelene površine oleandre, masline, lavandu i ružmarin. Skalinade i staze blještale su na suncu sjajem uglačana kamena, a rukohvati i klupe bili su svježe obojeni i ulašteni. Za otvaranje apartmanskog naselja *Smart Solutions je* posudio desetak čarterskih katamarana koji su sad počivali privezani uz stari gat jugoslavenske komunističke vojske. Jarboli katamarana i prvi red apartmanskih zgrada bile su nakićene raznobojnim zastavama koje su palucale na popodnevnom maeštralu.

Svuda uokolo stajale su besposlene hostese izazovnih poprsja i smiješile se gostima. Na terasi restorana neki je muzički sastav prebirao ugodni swing, stare hitove Olivera, Jobima i Franka Sinatre, a oko stejdža su se kao turobni ustupak lokalnoj boji gužvali kostimirani muškarci. Neki od njih nosili su halje koje su nalikovale gusarskim, a neki prugaste mornarske majice. Gorki je mogao približno zamisliti čega se *event manager* dosjetio. Ribarska fešta za VIP goste, ribari koji iz lažnih kištri poslužuju ribu, a potom lažna gusarska bitka kao posveta lokalnoj uskočkoj i razbojničkoj tradiciji. Sve je bilo na mjestu, a jedino što je kvarilo perfektnu ljetnu feštu bio je vjetar. Maeštral je za to doba godine bio prejak, pirkao je sa zapada u nejednakim refulima lepršajući zastavama, ženskim haljinama, draperijom i stolnjacima.

Gorki je stajao po strani, s čašom bijelog vina u rukama, i promatrao svjetinu koja se polako skupljala. Bila je predvidivo očekivana: načelnik i župan, ministar turizma, irski ambasador, ljudi iz turoperatorskih firmi, nešto novinara i saborskih zastupnika, župnik i pokoji mještanin. Uočio je vlasnika kafića *Lanterna* koji je u međuvremenu postao županijski pročelnik. Primijetio je poznatog umirovljenog nogometaša, barem jednu bivšu mišicu i dvije TV voditeljice.

Naposljetku, jedna je od voditeljica izišla na pozornicu, zakašljala se u mikrofon, a bend je prestao svirati. Pozvala je na pozornicu ministra turizma, potoni i direktora *Smart Solutionsa,* a obojica su kratko pozdravila uzvanike i zaželjela im dobar provod. Na koncu je voditeljica na pozornicu pozvala i novog župana, a na stejdž se - jednako stasit i visok kao nekad - popeo Mario Cvitković.

Novoizabrani župan Cvitković uzeo je mikrofon i počeo govor. Pozdravio je uzvanike iz političkog, privrednog i vjerskog života. Istakao je važnost investicije kao inicijatora turističkog razvoja i uklanjanja nezaposlenosti te pozvao sve zajedno da podupru daljnje investicije koje će dovesti do pomaka prema - tako je rekao - “kvalitetnom gostu”. Gorki je dugo radio u turizmu, već je znao da turistički biznis - kao i nacisti - ljude dijeli na kvalitetne i nekvalitetne.

Stajao je po strani, promatrao Cvitkovića kako s pozornice govori, i s čuđenjem uočavao nešto što je primjećivao i ranije. Cvitković je na slušatelje djelovao sa

zavodničkom magijom. Bio je visok, naočit, imao je gard prirodnog lidera, ugodan bariton i pomirljivi, nesvadljivi ton. Gorki je točno znao što publika sada vidi. Vide ratnog heroja, pukovnika HV- a, dvaput ranjenog, a sada zagovornika konzervativne obnove, nacionalnih vrijednosti i bolje investicijske klime. Ali Gorki je pamtio i ono ranije. Pamtio je Marija Cvitkovića iz onih vremena, prije nego što je bio politička zvijezda, prije nego što je bio pukovnik, prije nego što je u Hrvatskoj zapucalo. Pamtio ga je iz onih vremena kad je bio tek protuha, srednje veliki diler, kad ga je ispitivao na policiji, uvjeren da je on krivac što je Silva Vela utekla. Dvojio je bi li ga Cvitković nakon tolikih godina prepoznao. I, ako bi ga prepoznao, što bi učinio. Bi li hinio da su ga politički progonili? Ili bi li se pravio da ga ne pamti? Ili bi mu naprosto prišao, potapšao ga po ramenu i počastio ga jednim od svojih zaraznih, karizmatičnih osmijeha?

Cvitković je završio govor, a okupljeni su počeli entuzijastično pljeskati. Gorki ih je gledao i osluškivao. Mnogo toga bi im o Cvitku mogao ispričati. Ali, čak i kad bi htio, nikog to ne bi zanimalo. Između istine i legende, svi radije tiskaju legendu.

Cvitković je sišao s pozornice, voditeljica najavila nastavak programa, a muzika ponovo počela. Dok vjetar jača i leprša stolnjacima, hostese uokolo raznose piće, a konobari donose hranu. Pristižu prekrcana kolica, a na njima škampi *cardinale,* tuna s kaparima, salata od hobotnice, *carpaccio* od govedine i jastog u majonezi. Vrhuška društva nahrupila je na hranu, lakta se oko stolova kao da će sutra ujutro izbiti glad, a Gorki uzima još čašu vina - treću, primijeti nevoljko - i počinje se šetati proučavajući u miru djelo koje je pomogao stvoriti. Udaljuje se od proslave i gužve, penje skalama na gornju terasu i promatra nizove apartmanskih zdanja - novih, perfektno ofarbanih, s uredno spuštenim roletama.

Kroz prazno naselje Gorki se penje gore, prema trećem, pa četvrtom redu vila. Skreće nadesno, obilazi zeleni otok s usađenim tamarisom, pa se trima stepenicama penje na polukat i terasu. Vadi ključ i otvara vrata od zelenog PVC-a. Otključava i ulazi.

Ulazi, pali svjetlo i promatra svoje novo vlasništvo. Promatra apartman od 26 kvadrata s terasom koji je dobio od Iraca kao kompenzaciju za neisplaćenu proviziju. Umjesto druge tranše provizije dobio je 41. tjedan *timesharea* u apartmanu broj 64. Kad se pogodio s Ircima za dug, Gorki je provjerio kalendar da vidi koji je tjedan u godini četrdeset i prvi. Bio je to tjedan sredinom listopada. Ipak, pristao je uzeti 41. tjedan jer će dobiti bar nešto. Irci, naime, duguju svima - izvođačima, podizvođačima, državi, bankama. Jedni duguju drugima, drugi trećima, a u tom kružnom kretanju duga i njegov je majušni dug. Za njega je uspio dobiti što je dobio: jedan kišni tjedan na toj terasi.

Gorki gleda apartman i s čuđenjem uviđa da je zapravo lijep. Bijel je, sterilno čist od nekorištenja. Gorki gleda malu, praktičnu kuhinju, u njoj isključeni frižider, šank s barskom stolicom za tulumarenje, garnituru za terasu koju je netko unio pod krov da je zaštiti od kiše. Uzima jednu od stolica i iznosi je na terasu. Sjeda, promatra pogled i razmišlja kako pogled s te terase mora izgledati sredinom listopada, kad se dan skrati, kad se plažni barovi i picerije zatvore, na planinu se navuku oblaci i počnu kiše. Kad jesensko jugo u listopadu kroz kanal nanese olovno sive valove, to mora da je prizor: prizor koji se odatle, iz apartmana 64, gleda kao iz kazališne lože.

Dolje - s obale - još se uvijek čuje sviranje orkestra i žamor svjetine. U lučici su jedrilice okićene stjegovima koji palucaju na vjetru. Novi apartmanski grad svjetluca, drhturi i vibrira. A na drugoj strani vale drugi je grad, onaj pravi, obični. U poredbi s ovim lažnim izgleda smalaksalo i mrtvo: košarkaško igralište s iščupanim koševima, partizanski spomenik bez slova, uz lučicu tamarisi usahli od suše i razbijena telefonska govornica. Gorki gleda siluetu mjesta koju poznaje tako dobro, gleda obli

humac sa Starim selom, crkveni toranj, plažu s oblucima, obrise rta i na punti rta crkvicu Zvizde Mora.

A iza crkvice Zvizde Mora, tamo gdje kuće prestaju, Gorki vidi nigdinu: šest hektara makije, gustiša i drača, bez ijedne kuće, bez obrađenog polja. To su Rokove zemje. Dok ih gleda, osjeti da ga utrobi probada i peče. Jer postoje poslovi koje nije dovršio.

Iz čaše koju je neovlašteno otuđio s partija ispija vino. U njemu su već četiri čaše. A nakon četiri čaše Gorki shvaća da ne može iz Mista otići zadnji put, a da za sobom ne rasplete preostali čvor.

Prije nego što ode, mora razriješiti posljednju dvojbu, a onda otići i nikad se ne vratiti: ni četrdeset i prvog, ni ijednog drugog tjedna, ni iduće ni ijedne druge godine.

Sprema stolicu unutra. Izlazi na terasu. Zaključava vrata. Kreće put mjesta.

Ide završiti istragu koju je davno počeo.

***

Krenuo je obalom, pokraj mandrača za barke, zjoga za balote i bivše ribarske zadruge. Uskoro je asfaltni put nestao, a počeo makadam. Za par minuta stigao je do kapelice. Promotrio ju je. Zvizda Mora sada je - u susjedstvu golemih apartmanskih zgrada - izgledala siromašno sitno.

Prošao je kapelicu i zašao za puntu. Ugledao je kuću Rokovih. Kuća nije odavala nikakav znak života. Pred kućom - na istezalištu - nije bilo ni brodova ni znakova rada.

Hodao je stazom dok se nije približio kući. A onda je, umjesto da skrene prema vratima dvora, skrenuo uz vanjski zid vrta i popeo se iza kuće. Hodao je kroz terase s maslinama i stigao do poljske pojate.

Vrata su - kao i zadnji put - bila natrula. Gurnuo ih je rukom i ušao. Pojata je ovaj put bila prazna: više nije bilo ni mreže, ni bačava smole, ni staklenog inata. Na zemljanom se podu vidio tek ostatak rasparane, davno stvrdnute vreće cementa. Od vreće je ostao tek batrljak kartona i siva, prašnjava mrlja na tlu.

Stajao je i gledao. Gledao je mjesto na kojem je dvadeset i četiri sata ležala Silva Vela. Na kojem je ležalo njezino mrtvo tijelo - skriveno, ušuškano, pokriveno balama staklene vune.

Točno je pamtio: Rokove zemje pregledali su trećeg dana. Tek trećeg dana, kad je bilo jasno da se Silva nije samo utopila ili pijana pala u škrape. Tek su tada pročešljali Braninu kuću - a ako su policajci tada i naišli na pojatu, mrtva Silva više nije morala biti u njoj.

Izišao je iz pojate i pritvorio vrata. Osvrnuo se. Pred njim su stajale Rokove zemje. Desetljeće je prošlo, ali Tonko ih nikad nije prodao. Zemje su sad ležale uz njegovu kuću.

Zarasle i dračave, kao spomenik toj tvrdoglavosti. Rokove zenije - prvi i kratkotrajni Silvin grob - ležale su netaknute, kao da su rogač i drača mauzolej, jedini koji će Silva imati.

Spustio se do kuće. Osvrnuo se da potraži nekog od domaćina. Na koncu je pred vratima radionice spazio starog Tonka. Izgledao je jednako kao i nekoć, samo što su mu tamnu, čekinjastu bradu još više prošarale sjedine.

Tonko ga je pogledao. Gledao ga je s mržnjom, no činilo se da Tonko tako gleda svakoga. Piljio je u njega kratko, s prezrivom nevjericom, a onda glavom kimnuo put kućnog ulaza. - *Ako nju tražite* - rekao je - *ona vam je gori.*

Prišao je dverima s natpisom *Rocat Roccovom i gnegovoj dieci.* Kroz kapiju je ušao u dvor i popeo se uz balaturu do stana. Zakucao je, ali nije bilo odgovora. Zakucao je opet. Kad ponovo nije dobio odgovor, ušao je unutra.

U velikoj sobi, za stolom, zatekao je Uršulu Rokovu. Prvi ju je put vidio nakon dvanaest godina. Ovaj put, međutim, protekle su se godine vidjele.

Na Uršulinu licu i stasu još se dalo nazreti tragove davne ljepote. Ali Uršula je bila sparušena i suha kao nagorjeli prut, a dlanove i lice izbrazdale su joj smežurane grešpe. Sjedila je uza stol i iz tustih, dugih mahuna čistila bob. Čula je zveket vrata i pogledala prema njemu. Kad ga je vidjela, u očima joj se vidjelo razočaranje. Ali ne iznenađenje. Činilo se kao da ga je Uršula očekivala.

Gorki je pozdravio. Čim je progovorio, odozdo se, sa skala, začulo kašljanje i teški korak. U sobu je ušao Tonko.

- Opet vi? - upitao je.

- Opet ja, bojim se.

- Ako ste opet došli zbog Zemaja - rekao je - onda odma ajte ča. Niti sam ti ja prodat niti ću ih prodat sad.

Tonko je rekao to, a Uršula je odložila posudu s bobom i pogledala prema Gorkom s pogledom rezignirane preda je.

- Tonko, pusti ga - rekla je. - Gospodin nije došao zato. Nije došao kupovat Zemje.

- Nego zašto? - pitao je starac.

- Došao je zato što zna.

Uršula je to rekla, odložila bob i pogledala Gorkog. - Je li tako? - upitala je. - Došli ste jer znate?

Gorki nije odgovorio ništa, a Uršula je ustala i bob odnijela do sudopera da ga propere.

- Znala sam uvik da ćete doć - rekla je. - Doć, prije ili posli.

Rekla je to, pa na sudoperu odvrnula hladnu vodu.

DVADESET

Uršula
(1989.)

Najteže ju je bilo od pojate dovući do barke. Od svega, pamtila je Uršula, to je bio najteži dio.

Učinila je to usred noći. Odmotala je tijelo iz bale staklenog mata, a kad ga je odmotala, po Silvinoj koži, odjeći i kosi ostale su tisuće staklenih piljaka. Dok je tijelo vukla prema moru, ti su joj se piljci zabadali u dlanove i krvavo rezuckali kožu.

Vukla ju je po kamenoj sipini - dugo, četvrt sata, možda i dulje. Dovukla ju je do kućnih vrata, pa do obale, pa do navoza. Na navozu je Velino tijelo naprtila na leđa, konopom privukla brodicu, pa mrtvo tijelo - tromo i teško poput vreće krumpira - bacila u brod. Mrtva Vela ležala je sklupčana u dnu utrobe barke, na drvenim pajolama i santinama.

Motor nije odmah upalio, i tog se sjeća. Povukla je remen paljenja iz sve snage, ali bijeli *Johnson* od šest konjskih snaga samo je zakašljao i umrtvio se. Potezala je remen opet i opet, a bijeli poklopac s narisanim konjićem poskakivao je na mjestu remeteći zveketom mirnu noć. Potezala je iz sve snage, pet puta, možda šest. A onda je začula spasonosni zvuk. *Johnson* je zabrujao i nastavio postojano raditi.

Isplovila je i zaputila se prema kanalu ispred Mista. Kad je barkom okrenula oko punte Zvizde Mora, shvatila je da je podcijenila vremenske prilike. Pred večer je s planine zapuhao burin koji je jačao. Iz pravca kanjona Prosike puhao je ledeni vjetar koji je nanosio kratke valove i bacao joj u lice oštre slane kaplje. Vozila je dublje i dublje prema sredini kanala, no u jednom je trenutku uvidjela da joj nije mudro ići dalje. Bila je predaleko, vjetar i valovi su jačali, a po tom vremenu bura bi tijelo izbacila na kopno unutar nekoliko sati. Prigušila je motor i neko vrijeme zdvojno razmišljala, a onda se prisjetila. Prisjetila se tunela.

Povezla se put istoka, prema Križevom ratu. Valovi su joj sada udarali u provu pa je barka bila stabilnija, a motor radio mirnije. Obišla je gradić i lučicu u što širem luku, a onda - kad se približila kasarni - ugasila lampadinu. Znala je da vojnike zvuk brodskog motora neće uznemiriti - bila je jesen, doba kad mještani panulom love lignje, a to znači da voze uzduž uz obalu sporo i na malom gasu. Znala je da u tunelu neće biti nikoga - vojska ih je davno napustila i prepustila propadanju.

Kad se približila stijenama, more je postalo nemirnije. Valovi su udarali u stijene Križevog rata i odbijali se, a ta rebatajica tvorila je nemirno, uskomešano more. Imala je sreću što Mjesec nije izišao, pa je noć još uvijek bila potpuno tamna. U mraku je uskoro spazila bjeličasti, potkovičasti oblik. Bio je to portal tunela izdubljen u živoj stijeni.

Prigušila je motor na četvrtinu snage i barkom se polako približila ulazu u tunel. Kad se približila hridi, ušla je u zavjetrinu, pa se i more primirilo. Korigirala je smjer i provom oprezno ušla u tunel. Kad je već bila u tunelu, ugasila je motor da izbjegne buku. U tunel je ušla na vesla. Veslala je, a tunel je bio tih kao crkva.

Doveslala je do samog dna. Spazila je betonsko proširenje na stazi, uz sam svršetak tunela. Čim ga je spazila, znala je: to će biti mjesto. Na tom će je mjestu ostaviti.

***

Nitko nije imao niti će imati sina kakav je bio Brane. Bio je privržen, radišan, pametan i pitom. Bio je sin kakvog se može zamisliti.

Život s Tonkom na Rokovim zemjama nije uvijek bio lagan. To je bio život u oskudici, u prljavštini, u radionici. U staroj kući koja se urušavala, za koju nikad nije bilo dosta novaca da je se pitura, zakrpi, promijeni kupe i suzbije vlaga. Bio je to život daleko od mjesta, daleko od ljudi. S Tonkom koji - neka mu Bog oprosti - nije bio najlakši čovjek na svijetu. Kad je bila mlada, pred Uršulom su bili nebrojeni putevi. Mogla je poći i nekim od drugih. Mogla je za sebe zamisliti i bolje živote od onog koji je vodila.

Ali nije joj bilo žao. Nije, jer je pod ruku s ovim životom - s Tonkom, s Rokovim zemjama, s nepituranom kužinom koja se ljušti od vlage - išao i Brane. Brane, koji je rastao i postajao dijete kakvo je uvijek željela. Koji je nadmašivao sve ono što je od djeteta željela.

Sve je trebalo biti dobro. Brane je trebao završiti škole, upisati fakultet. Brane je trebao zasnovati obitelj i poroditi djecu. Brani su mogli ostaviti Rokove zemje, da ih oplodi, sagradi kuću, digne turizam ili proda i investira u svoju obitelj i djecu. Njih bi dvoje potom proveli mirnu starost, a

Brane bi se skrbio o njima jer Brane je bio skrban i privržen sin.

Tako je to trebalo biti.

A onda se pojavila ona. Mala Velina.

Isprva joj se svidjela. Bila je umiljata, to bi svatko za nju rekao. Bila je ugodno društvo, s odraslima je znala pričati prezrelo i razborito, kad bi ušla u kuću, dolično bi pozdravila, sjela za stol i popričala, pitala treba li kakva pomoć. To je takva vrsta, ljudi koji se svakom umiju ugnijezditi u srcu, pa se ugnijezdila i njoj. To ljeto Brane je sijao od sreće kao nikada prije. Izgledao je tako sretno da bi na taj prizor Uršulu malo, ali sasvim malo, ujela ljubomora.

Na početku nisu to bile velike stvari. Brane bi dolazio kasnije doma, češće izbivao noću. Kad bi se noću vratio, košulja i zadah bi mu mirisali na pivo i cigarete. Koji bi put ušla u njegovu sobu i osjetila aromatični, slamnati miris. Tada ga nije znala prepoznati. Poslije je naučila da tako miriše *ganđa.* Tako su je zvali - *ganđa.*

A onda su počeli znakovi. Male indicije koje su se s vremenom povezivale u sliku.

Jednog jutra sređivala je dvorište i prekrcavala smeće iz velike, dvorišne kante. U hrpi lišća našla je upotrijebljenu iglu. Bilo joj je to čudno, ali ništa joj nije značilo jer tada još ništa nije ni znala.

Jedan od kućarina iz kuhinje koncem je kolovoza pronašla u vrtu, ispod zidića kod kaktusa. Žličica je s donje strane bila tamna i neobično progorena.

A onda je - posljednjeg dana kolovoza - prvi put pronašla paket. Pronašla ga je u pojati, u masliniku, u ognjištu stare peći na drva. Peć je tog jutra otvorila sasvim slučajno - posumnjala je da su se unutra ugnijezdile ose. Kad je otvorila -vratašca, u grotlu je peći našla zamotuljak veličine omanje knjige, oblijepljen smeđim flasterom za pakiranje. Uršula nije bila ekspert. Ali to su bile osamdesete, heroinska epidemija zahvatila je

BalkanDownload

Dalmaciju, novine i TV bili su puni uspaničenih tekstova i gorkih ovisničkih ispovijedi. Ako je znala i malo, znala je dovoljno da shvati što je pronašla.

Nije zvala policiju. Danas zna - to je bila greška, ali nije ju zvala jer je vjerovala da je smotuljak Branin Vratila ga je na mjesto i nekoliko dana pažljivo izviđala. Tri dana potom čula je usred noći zvukove kretanja i u dvorištu opazila sjenu. Vidjela je Velu kako se stazom penje prema masliniku. Sutradan je ustala rano i provjerila peć. Bila je prazna.

Idućih dana pratila je što se događa. U pojati više nikad nije našla tako velik paket: ali stalno je nešto nalazila. Peć bi katkad bila prazna, katkad bi u njoj bio manji smotak ili dva, katkad ništa. Silva je stalno nešto donosila i odnosila. A onda je - tjedan dana prije *one noći* - začula u dvorištu korake i šaputanje. Spazila je dvije siluete. Čula je Silvin glas prigušen šaptom. Ujutro je u peći našla paket zamotan flasterom, isti kao prvi koji je pronašla.

To je već bila faza kad više nije imala ni obzira ni stida. Koliko je mogla - a mogla je malo - pratila je Branu i Silvu po mjestu. Jednog dana smislila je izliku da ode u Split. Pronašla je đački dom u kojem je Vela stanovala. Čekala je da ujutro iziđe i pratila je čitav dan. Isprva je sve izgledalo nevino. Vela je u osam otišla u školu. Ali nakon drugog sata umakla je iz škole i pošla put grada. Ušla je u nekakav portun, no unutra je bila kratko. Spustila se do centra, do trga u Dioklecijanovoj palači. Tamo se Vela naslonila na nekakav zid, i čekala. Čekala je da joj tkogod pristupi.

Tu i tamo, netko bi joj prišao. Kratko bi razgovarali, Vela bi kimnula glavom i nešto kazala. Neznanac bi joj pružio novčanicu, Vela bi mu iz ruke uzela novac, a onda mu glavom signalizirala da uđe u portun.

Mnogo je o tome slušala. Ali sad je prvi put vidjela kako to izgleda. Prvi je put gledala dilanje.

Te večeri mislila je sve ispričati Tonku. Spustila se na navoz i našla Tonka kako leži na zemlji ispod kolombe neke pasare, zauzet poslom, musav i prljav. Jedva je obratio pažnju na nju. Znala je da joj - čak i ako mu kaže - neće vjerovati. Čak i ako mu kaže, bit će samo smetnja. Tonko je bio takav: puno dima, malo vatre. Tonku je važno u životu bilo da se ništa ne mijenja, ništa ne poduzme. Mogao je stajati i puštati stvari kakve jesu sve dok se ne razmrve i rastoče.

To nije bilo ono što je htjela da se s Branom dogodi. Stoga je odlučila šutjeti i - ovaj put - djelovati sama.

Špijunirala je i Branu i Silvu. Uhodila ih je. Prisluškivala ih je kad bi se zavukli u sobu. Tako je - prisluškujući - načula i taj razgovor.

Silva je Branu nagovarala da odustane od fakulteta nautike. Nagovarale ga je da ode zajedno s njom. Uzet će - tako je rekla - *Cvitkovu robu,* sjesti u autobus i pobjeći u Njemačku. Tamo će prodati robu i otpočeti nešto. *Jednom zauvijek* - rekla je - *otićemo iz ovog usranog sela.*

Brane se opirao. Otklanjao je ideju, odbijao suradnju - ali Uršula je poznavala Branu, a sada je dovoljno poznavala i nju. Znala je točno kako završavaju takvi razgovori. Oni završavaju onog časa kad Silva svuče naramenicu i pokaže mu sisu. Onaje imala pičku. Onaje bila vladarica, a on podanik.

Vodili su taj razgovor očito više puta. Samo Uršula ga je prisluškivala dvaput. Sa svakim krugom razgovora, Branim su argumenti bili blijeđi i krhkiji, otpor mekši i neuvjerljiviji.

Tog četvrtka Brane je otputovao u Rijeku. Prije puta razgovarao je sa Silvom telefonski. Razgovor je prisluškivala s linije na katu. Silva mu je rekla da u nedjelju putuje, s njim ili bez njega, i da u subotu kupuje kartu. Imala je dva dana da spasi život sinu.

Kad je Brane otputovao, otpočela je pripreme. Spustila se do navoza i među Tonkovim potrepštinama našla dovoljno tvrdu i nazubljenu letvu. Letva je bila čvrsta, imala naoštren vršak, a s bočne su joj strane stršile ruzinave, prijeteće brokve. Tonko ju je koristio da podupire potpornje cokove i da njom, kao polugom, otvara limenke boje.

Dok Tonko nije gledao, zavukla se u pojatu u masliniku, očistila ga od viška krame i pripremila mjesto. Našla je hrpu starih plastičnih cerada. Tada je još mislila da će tijelo tu moći držati dulje.

Te večeri bila je ribarska fešta. Pazeći da je ne primijete, Uršula je promatrala feštu. Gledala je nesuđenu nevistu kako pleše sentiš s pekarovim sinom, kako se polako, mazno i podatno krabi u njegovu zagrljaju. Pratila ih je do križa na humcu Križeva rata. U potpunom mraku osluškivala je kako oboje dašću. Žudjela je za tim da Brane to čuje - ali znala je da joj Brane ne bi vjerovao.

Vratila se kući uokolo, preko maslinika. Trebala je samo čekati jer je znala da će Vela doći. Doći će jer prije puta mora uzeti robu.

I došla je. Oko četiri ujutro, prikrala se pojati i ušla unutra da uzme paket. Nije znala da je Uršula paket već sakrila u njezin dvor, dvor Velinih. Neće to nikad ni saznati. Jer, kad je prišla pojati, Uršula ju je udarila.

Udarila ju je jednom, triput, deset puta, dvadeset. S prvim udarcem u njoj se otpustila sva mržnja. Mislila je na Silvinu prijetvornu umiljatost, na nagoreni kućarin i špricu, na slamnati miris ganđe, na košulju koja vonja na pivo, na

Silvu koja izgovara *usrano selo,* i na dahtanje koje ispušta dok joj je pekarov sin između butina. Uršula je mislila na sve to, i tukla, tukla, sve dok nije shvatila da ne mlati više živo tijelo, nego beživotnu krpu, komad mesa koji se ne batrga i ne opire.

Načas je zastala i odmakla se. Pogledala je tijelo koje je smalaksalo ležalo pod njom. Silva je ležala na tlu, s licem uvis. Oči su joj bile otvorene. U tim očima više nije bilo života.

Uršula je odložila letvu i obrisala ruke.

DVADESET I JEDAN

Gorki

(2016.)

Zavrnula je vodu na slivniku, pa zdjelu boba - taman oprana - položila na stol. Pogledala je Gorkog i upitala.

- Zato ste došli, je l' da? - pitala je. - Zato što znate?

- Da - odgovorio je. - Znam.

- Kad ste shvatili?

- Prekasno - odgovorio je Gorki. - Tek kad je pronađeno tijelo. Tek mi se onda sklopilo ono što je bilo očito. Shvatio sam da je netko odavde, iz kuće. A taj netko nije mogao biti Brane.

- Znači, vi niste mislili da je to bio on?

- Ne - odgovori Gorki. - Nikad. Ni jednog časa. Brane je te noći bio u busu.

Rekao je to, a načas mu se učinilo da na Uršulinu naboranom licu nazire olakšanje.

- Znači - upita Gorki - vi ste paket podmetnuli u Velin oluk?

- Da. Tamo je i pripadao. Ne ovdje, ne u mom vrtu.

- A letva u Lekajevoj pekari? I to ste vi podmetnuli?

Uršula se na to lecnula. - Da, ja sam. I ja sam zvala s govornice policiju, ako to pitate.

Kad je to rekla, zacrvenjela se. *Od svega,* pomisli Gorki, *satno se toga srami.* Srami se, jer zna posljedice. Lekaja smo danima mučili na policiji. Cijelo ga je selo prezrelo. Da nije napravila što je napravila, možda bi završio drukčije. Možda ne bi zaglavio u ratu. Možda bi sad bio živ.

- To je bio čas kad se i on okrenuo protiv mene - rekla je Uršula pokazujući prstom na Tonka. - I prije je sve znao. Čuo je komešanje u dvorištu. Vidio je kako noću povlačim tijelo. Čuo je kako se mučim upaliti pentu. Nije mi pomogao jer je kao i svi muški kukavica. Ali stao je uz mene. Do tog časa. Ali kad je doznao za svoju letvu u Lekajevoj konobi, kad je saznao da sam nazvala, bilo je gotovo. Ne kraju sam ga samo jednu, posljednju stvar molila: da ne kaže Brani. I to je ispoštovao.

- Ali je Brane znao - upita Gorki. - Znao je, je li tako?

Uršula nije odgovorila. Načas je zašutjela, okrenula se prema sudoperu i u koš za smeće bacala prazne mahune boba. Pod hladnom je vodom oprala ruke, a onda se opet okrenula prema njemu. Prvi put otkad razgovaraju, činilo se da puca. Lice joj se iskrivilo, a oči izgledale kao na rubu suza.

- Vi mislite - rekla je - da sam prošla nekažnjeno, da me treba kazniti?

U trenutku kad je to rekla, izvana se začuo žamor. Na drugoj strani vale, u *Sunset Residenceu,* tutnjala je muzika, zrak su parali reflektori, a na pozornici se nešto događalo, možda modna revija, možda lažna gusarska bitka. S ove strane vale do njih su dopirali tek ritmični basovi i pulsiranje šarenog svjetla.

- To mislite, da nisam kažnjena? - nastavila je Uršula. - Znam da to mislite. Ali vjerujte: jesam. Kažnjena sam kao nitko.

Zastala je, pa nastavila: - Otad je prošlo dvadeset i sedam godina. Svih dvadeset i sedam godina muž mi spava u radionici. Dvadeset i sedam godina sa mnom nije progovorio jednu jedinu riječ. Na dan kad smo sina pokopali, nije me htio uhvatiti za ruku. Dvadeset i sedam godina svaki dan objedujemo odvojeno, svaki dan na njegovom licu gledam kako me osuđuje, a ne smijem otići - jer, ako bi se razišli. Brane bi saznao zašto. Dvadeset i sedam godina osuđena sam na ovu crvljivu kuću kao na tamnicu. Vlastiti sin me prezreo, nije me posjećivao, nije mi odgovarao na pisma. A onda se zbog mene ubio. Ubio se, a što je još gore, cijelo mjesto govori da se ubio iz grizodušja, jer je počinio zločin - koji sam počinila ja. Nisam ga samo ubila. Ja sam ga mrtvog poprskala blatom.

I zato me trebaš, pomisli Gorki. Treba me, da se sazna. Da svijet sazna da je to ona napravila, a ne njezin sin.

- Da su ga bar optužili - nastavila je Uršula. - Onda bih mogla izići i glasno preuzeti krivicu. A što mogu sada? Mogu ratovati s glasinama, povlačiti ljude za rukav. Mogu moljakati policiju da me optuži, ali nikog ne bi bilo briga, ne bi me ni saslušali.

Prebacila je bob u teću i u zdjelu ulila hladnu vodu. Položila je teću na štednjak i pod njom upalila vatru. A onda je opet otrla oči koje su se orosile.

- Mislite da sam nekažnjena? - ponovila je. - Ali kažnjena sam. Svi smo mi kažnjeni. Dugo to nisam shvaćala, ali sad razumijem. Sad razumijem da je sve što je poslije bilo zapravo kazna. Prvo je propala tvornica. Pa je propala zadruga. Onda se u ljude zavukla mržnja. Onda je došao rat. Onda su mladi počeli ginuti. Onda je Lekaj poginuo. Pa su došli lišajevi, nametnici, počeli kupovati zemlju i graditi gdje stignu. A onda ste, na kraju, došli *vi...*

Dok je to govorila, s druge se strane uvale začulo komešanje i zvuk vatrometa. Začuo se niz kratkih prasaka, a večernje nebo zarumenjelo se u crvenoj i žutoj boji.

- A vi, vi ste bili najgori - nastavila je. - To je bila zadnja, najveća kazna. *Vi* ste došli. Došlo je *ovo.* I svi su se polakomili, jedni druge počeli hvatati za šiju, gušati se, tući za dvjesto eura više, za deset kvadrata šikare. Pošast nas je zarazila, kuga... A ja sam sve te godine to gledala, i jedina sam razumila. Jedina sam znala, šta niko nije. Da sam nam ja to nanijela. Da je sve to kazna za moje djelo.

Izrekla je to, a onda - najednom, nenadano - niz obraz pustila suzu. Gorki ju je gledao i bio gotovo siguran: to je prvi put da Uršula plače. Prvi put u dvadeset i sedam godina.

Ali slabost nije dugo trajala. Uršula je obrisala oči, a na lice joj se vratio isti onaj izraz smrknute sabranosti. Sa štednjaka se začuo zvuk vode koja vrije, a sobu zapahnuo

trpki miris kuhanog boba. Dok ju je gledao, Gorki je pomišljao da sad to napravi. Da joj, dok je prilika, prizna da je on bio taj koji je obio Braninu kuću. Ali nije to učinio. Znao je da bi ga čak i sad, čak i takva, bila kadra ubiti.

- Eto, sad znate - rekla je. - Sad možete ići.

Rekla je to, a Gorki je shvatio da je razgovor završen.

Ustao je i krenuo niz balaturu. Tonko je krenuo za njim. Jer Tonko - sad je doznao - ne spava više u kući. Tonko će sada, kad je večernji posjet završen, otići u svoju jazbinu i u njoj provesti noć.

Spustio se u dvor i krenuo put dvorišnih vrata. Stao je pod luk s posvetom *Roccovu ignegovoj dieci,* a onda se okrenuo da posljednji put vidi kuću ubojice, i kuću žrtve. Uršula je stajala na vrhu skala, a u protusvjetlu sobne žarulje sad mu se činila još mršavija.

Stajala je na vrhu balature promatrajući stranca koji joj napušta kućni prag. Sve te godine možda se nadala da će čir naprsnuti, da će joj laknuti - jednom, kad netko sazna. A eto, sad se to dogodilo - ali Uršula nije izgledala kao da joj je lakše.

A dok su tako stajali, s neba se začuo meki, praskavi zvuk vatrometa koji je započinjao. Visoko nad valom raketa se rasprsnula, a slap bijelih baklji zastro je nebo kao svjetlucavi zastor. S druge strane, iz *Sunset Residencea,* čuo se aplauz i klicanje.

Gorki je izišao iz dvora Rokovih i krenuo natrag, prema mjestu.

***

Hodao je uz obalu, pa zašao za puntu, pa prošao kroz predio apartmana koji je sada bio taman i pust. Skrenuo je stazom put Starog sela, prošao iza leđa nekadašnje pekare, pokraj starog zadružnog kamiona koji je još bio na istom mjestu, samo se u međuvremenu pretvorio u hrpu ruzinae krame. Penjao se stazom iza zadnjih kuća sve dok nije stigao do mjesta na koje se zaputio. Stigao je do vidikovca uz magistralu.

Penjući se zadihao, pa je na vidikovcu zastao da odahne. Iz džepa je izvadio tablete za tlak i bez vode progutao jednu. Znao je: pretjerao je s vinom.

Pričekao je da tableta djeluje i tlak mu se smiri, a onda se okrenuo. Pogledao je Misto točno s onog mjesta s kojeg ga je ‘89. prvi put vidio.

Prošlo je deset sati, pa je gradić bio u mraku. Jedino što je u Mistu davalo znake stvarnog života bio je *Sunset Residetice.* Novo naselje blještalo je od lampica, reflektora i neona, a s terase se čula muzika orkestra, pripiti vrisak i smijeh. Vatromet je upravo završavao. Nakon niza manjih, raznobojnih prasaka, nebo je rasvijetlila velika raketa. Rasprsnula se i preobrazila u stotine žućkastih luči koje su se slijevale k zemlji. Padale su na barke, krovove i dvorišta kao neke biblijske baklje koje šalje ozlojeđeni Bog.

Sve je to kazna za moje djelo, tako je maloprije rekla Uršula. Izgovorila je to, a lice joj je u tom trenutku izgledalo kao lice lude osobe.

Stajao je na vidikovcu i pod sobom promatrao istu, prepoznatljivu hrpu kuća, hrpu u koju je prvi put ušao kao mladić, a sada iz nje po zadnji put odlazi umoran i star. I najednom je znao. Uršula nije bila luda. Uršula je rekla istinu.

Nekad davno u školi su im dali da čitaju onaj grčki komad, *Antigenu.* U komadu, pamtio je, kralj ne da sestri da pokopa bratovo tijelo. A onda grad - pamti da se zvao Teba -

napadnu sve pošasti i nesreće, žeđ, boginje i kuga. Gorki pamti da se još kao dijete čudio toj kozmičkoj nepravdi. Jer, nije samo taj kralj zbog svetogrđa dobio kugu nego su u gradu poboljeli svi, pravi i krivi, poslušni i neposlušni. Sjetio se priče o Mojsiju, priče koju je davno gledao u nekom holvudskom filmu u tehnikoloru. Kad je faraon zgriješio, Jahve je na Egipćane poslao kaznu. Poslao je na cijelu njegovu zemlju žabe, skakavce i kugu, okužio im izvore i okrvavio vode. Na koncu je u okrutnoj odmazdi poslao smrt svim prvorođenim sinovima.

Misto je Silvu Velu dvadeset i sedam godina ostavilo nepokopanu. Dvadeset i sedam godina ležala je pod kosom stijenom u tunelu, kao tijelo pantagane ili uličnog psa. A u tih dvadeset i sedam godina Jahve nas je sve kaznio. Sve je ovo kazna: i propala tvornica, i propala zadruga. I rat i pukovnik Cvitković. I Rokove zemje koje ždere drača, i *Sunset Residence.* I ovo prijeko, i to je kazna: lažni gusari, ribarska večer, *timeshare* 41. tjedna, hostese koje puštaju da ih šefovi marketinga pripiti drpaju za sise.

U tom trenutku Gorki u glavi vidi sliku, sliku koja je tako jasna kao da nije pijani delirij, iako Gorki zna da jest. Vidi tunel vojne baze. U tunelu vidi tamnu, namreškanu vodu. Premda je noć mirna i nema vjetra, voda nije mirna. Voda se nemirno propinje, ljulja i udara u stijenke uz valove koji se ukrižano odbijaju od vertikalnih stijena. Večer je. Voda je zagasito modra. A onda voda od modre najednom postaje crvena. Voda poprima boju krvi i počinje rasti, kao u biblijskoj egipatskoj poplavi. Crvene vode rastu i rastu. Potapaju i otkrhnutu stijenu i Silvine kosti. Potapaju i tunel i kasarnu i Križev rat. Rastu i propinju se pa - pedalj po pedalj - počinju gutati sve: i mandrač, i košarkaško igralište, i zjog za balote i zvonik Svetog Špira, Donje i Gornje selo, i Zvizdu Mora i *Sunset Residence* s osam redova *timeshare* apartmana. Crvene vode rastu i rastu sve dok ustrajno i neumoljivo ne potope sve: i Misto, i planinu, i ovu zemlju koja i nije zaslužila ništa bolje nego potop.

U tom trenutku Gorki se prene. Osjetio je da mu se pred očima ljulja. Uhvatio se čvrsto za ogradu da ne bi pao u ambis. Bio je pijan: pijaniji nego što mu se činilo. Noćas neće voziti kući u Split. Noćas će prespavati u apartmanu 64, na golom štramcu bez plahte, načet će nevinost svojoj novoj imovini.

Spustio se s vidikovca, zašao među kuće i krenuo nizbrdo, put obale. Hodao je klateći se pripito u hodu i pritom razmišljao o posljednjoj odluci koju još mora donijeti.

Sutra ujutro mogao bi otići na policiju. Mogao bi tražiti audijenciju kod inspektora Čovića. Mogao bi mu iznijeti svoje zaključke, ispričati mu što je doznao, odati da mu je Uršula priznala zločin.

Sutradan bi je Čović uhapsio. Izišao bi trijumfalno pred novinarske mikrofone, proglasio da je misterij zločina nakon 27 godina razriješen. Da je riješio slučaj koji *ona* policija *onda* nije znala ili nije htjela razriješiti. Da je otkrio ubojicu kojeg Gorki Šain nije. A Uršula bi jedan zatvor - gori - zamijenila drugim - boljim. Za Uršulu bi kazna okončala.

Ja sam već kažnjena, tako je rekla. I ona je kažnjena, i Misto. I on sam je kažnjen: Gorki je znao da jest.

Spustio se do obale i uz drvored tamarisa krenuo prema *Sunset Residenceu.* Prošao je bivšu portu kasarne - sada nerazaznatljivu - i produžio dalje, prema terasi, prema epicentru svjetla, glasova i muzike.

Tada, u tom trenutku, točno je znao.

Sutra ujutro probudit će se trijezan. Odvest će se do Splita i otići u ured. Obavit će nekoliko hitnih telefonskih poziva i odgovoriti na jedan žurni mejl.

Još je nešto znao. Da sutra neće nazvati Čovića. I da neće niti sutra niti kasnije nikome reći ono što je saznao. Neće im reći tko je ubio Velu. Neće, jer nema zašto.

O tom je Gorki mislio dok se približavao svjetini koja se zabavljala. Ušao je među gomilu i spazio konobara s pladnjem pića. Prišao mu je i uzeo s pladnja čašu vina.

Uzeo ju je i strusio u sebe.

BalkanDownload

DVADESET I DVA

Uršula
(2016.)

Tog jutra Uršula je shvatila da će morati otići do mjesta. Otvorila je kuhinjsku spremu, a u njoj nije bilo više ničega. U kuhinji nije bilo šećera, ni pašte, ni biljnog ulja. U ostavi je našla samo načeto pakiranje brašna. Uršula već dugo nije kupovala, nego pekla kruh. Ali tog jutra nije mogla ni peći kruh jer više nije imala kvasca.

Nije joj bilo druge nego otići do Agatina dućana.

A Uršula je željela izbjeći odlazak do dućana. Željela je izbjeći odlazak do mjesta koliko je god mogla.

Ipak - spremila se, odjenula i oko deset izišla iz kuće. Vrata Tonkove radionice bila su otvorena, no od Tonka nije bilo ni traga ni glasa.

Hodala je put mjesta obalom cestom dok nije stigla do kapelice na punti. Tu - kod Zvizde Mora - zašla je za rt i pred nju je izbio pogled na Misto. Načas je zastala. Nije mogla dalje. Zapahnuo ju je val neizdržive odbojnosti.

Sjela je načas na zidić pred kapelom promatrajući kipić Gospe iza rešetaka i vlažne drangulije nagrizene solju. A onda je ustala i nastavila dalje, odraditi ono što je morala.

Bio je prosinac. Dan se skratio. Sunce se dizalo tek nešto prije osam, a zapadalo u rano popodne. Sati dnevnog svjetla bili su kratki, a sunce tek sipljivo, blijedo prisjećanje na ono bivše, toplo sunce iz kolovoza i rujna. Još od Dana mrtvih na Dalmaciju su navalile teške, južne kiše koja su namočile sve - kamenje, makiju, lišće, kosti. Sezona turizma davno je prošla. U Mistu su ostali tek posljednji, preostali domoroci koji su poput sitnih glodavaca glavinjali mjestom koje im je bilo preveliko za četiri konfekcijska broja. U središtu - oko crkve - skutrila se zadnja preostala grudva naseljenih domorodačkih kuća. Oko nje širilo se drugo Misto, kudikamo veće, ono praznih i mrtvih kuća za odmor. A iza njih, kao posljednji koncentrični krug, pružalo se novo irsko turističko naselje, sada posve beživotno. Naselje je bilo novo i još se bjelasalo kao novo. Ali i njega je načela vlaga, i njega su počele podlokavati beskonačne kiše. I njega će izjesti nepotkupljivi zub vremena.

Prošla je uz bivšu zgradu zadruge, uz bivšu zgradu uljare, pokraj bivšeg košarkaškog igrališta i bivšeg partizanskog spomenika. Popela se cestom pokraj općine do trga, a putem nije naišla ni na koga.

Stigla je do Agatina dućana nadajući se da ni u trgovini neće biti nikoga. I nije bilo. Stara Agata sjedila je na preokrenutoj kištri za pivo i čitala novine. Kad je Uršula ušla, pozdravila ju je. To je činila samo kad su njih dvije same. Kad su u dućanu Bakići ili Padovani, dobro je pazila da taj pozdrav preskoči i da se prema njoj drži hladno.

Kupila je što joj je trebalo: jaja, ulje, paštu, kvasac i konzervirane pome. Agata joj je zbrojila račun na komadu papira iz bloka. Sada - izvan sezone - nije koristila fiskalnu kasu. Kad odu turisti, znala je, s obale odu i financijski inspektori.

Uršula je utrpala spizu u pletenu vreću i polako, korak po korak, krenula put kuće. Spustila se niz zadružni mul, prošla tamarise posađene uz luku te nakon par minuta bila na punti kod crkvice. Na punti je zastala i napravila svoj uvijek isti obred. Gospi iza

BalkanDownload

rešetkastih vrata podarila je kovanicu od pet kuna. Znala je da za njezine grije nema otpušćenja - ipak, svaki put kad bi prošla puntu, darivala bi kovanicu, nečemu ili nekome.

Kad se vratila kući, Tonka je zatekla na navozu kako radi. Već dugo se Tonkov rad nije sastojao ni od čega suvislog, ničeg što bi donosilo makar kakav prihod. Kad je *Skipper's Club* u centru mjesta kupio brodsku dizalicu, Tonko je izgubio i rijetke posljednje mušterije. Ipak, stalno je bio na navozu, i stalno radio neki samo njemu razumljiv posao. Skupljao je i premještao cokove i bije, prelijevao boju iz jedne u drugu dotrajalu kanticu te brusio par istih drvenih brodica čiji se vlasnici više pouzdano neće vratiti po njih. Tonko se barem znao držati zabavljenim. Ona nije: njoj to nije nikad uspijevalo.

Popela se u kuhinju, raspremila spizu. Umijesila je kruh i položila ga u pećnicu. Komad junetine narezala je na pravilne kocke. Narezala je kapulu na režnjeve i propirjala je na ulju. Uskoro se kuhinjom raširio ugodni miris šufiganog luka. Kad je kapula postala smeđa i staklasta, u teću je ubacila kocke mesa, pa konšervu, pa selen, karotu i lovor. Podušila je vatru na tiho i dolila vina.

Potom se - kao svakog jutra - latila kuće. Razračila je jednu spavaću sobu, a potom i onu drugu, onu svog mrtvog sina. Posteljinu je - kao svakog petka - bacila u maštil za kuhanje. Oprala je suđe od kuhanja i objesila ga da se cijedi. Skuhanu je posteljinu objesila na tiramol na južnoj strani kuće. Velike bijele ponjave vijorile su se put juga, put kanala i otoka, kao da uzaludno zazivaju predaju.

Oko podne mesni je toć bio gotov. Skinula ga je s vatre i pristavila lonac za paštu. Kad je voda provrela, ubacila je u nju šaku makaruna. Bili su skuhani začas.

Pomiješala je u loncu meso i paštu, pa topli lonac položila na stol. Sjela je za stol i čekala. Znala je da ništa drugo ne treba napraviti, nego samo to - samo pričekati.

Tako je i bilo. Nakon pet minuta na skalama je čula tromi bat Tonkovih koraka. Nikad nije shvatila kako točno Tonko zna kad je objed gotov. Ali uvijek je znao, nikad ga nije trebala zazvati, nikad ga nije trebala čekati.

Tonko je oprao ruke i sjeo uz stol. Otklopio je zdjelu, pa bez riječi, bez čekanja, zagrabio žlicom. Izvadio je do pola punog tanjura i brzo, mehanički počeo jesti.

Uršula ga je gledala kako jede. Gledala je kako hrana pred Tonkom nestaje, sve dok nije pojeo do kraja. To kratko međuvrijeme - to je bilo ono što je ostalo od njezina braka.

Kad je pojeo posljednji zalogaj, Tonko je ustao, opet bez riječi. Otro je ruke i spustio se niza skale.

Kad je otišao, Uršula je počela jesti. Tek tada - ne prije. Jer, znala je, Tonko ne želi jesti s njom, kao što s njom ne želi ni spavati. Stoga Tonka pušta da jede prvi, tako da bi, kad ode, imala za sebe malo mira.

Hrana ju je već dugo odbijala, pa je i taj put pojela samo par peruna, a ostatak mesa sručila u dvorište mačkama. Kad je izišla u dvor, spazila je Tonka. Sjedio je uz barku i pinelom polako bojio drvene pajole. Gledala ga je, iako je znala da joj neće uzvratiti pogled.

Na koncu je ušla u kuću. Oprala je suđe od ručka i do kraja očistila kuhinju. Mokrom je krpom oribala kameni pod, pa krpu stavila na tiramol da se suši. Činilo se da se sprema kiša, pa je robu skinula s tiramola i uvukla u kuću. Nakon svega par sati lancuni su mirisali dobro, po morskom zraku.

Pogledala je na sat. Bilo je dva i po. Pred njom je bio još par sati svjetla, a onda duga, iznurujuća, beskonačna večer.

Ušla je u spavaću sobu. Krevet je mirisao ugodno, na novu, frišku posteljinu. Nakon ručka joj se drijemalo. Legla je i zatvorila oči. Mislila je, a kroz misli joj je prolazio isti niz slika, koji se svaki put nanovo vraća.

***

Uvijek joj se vraća, isti taj prizor, ista slika i mjesto.

Vidi sebe samu kako leži. Leži baš kao sada, na istom krevetu na kojem i sada leži. Do nje leži Tonko. Tonko je leđima okrenut zidu i ne daje znake života. Nikad nije saznala je li spavao ili se samo pravio da spava. Nikad ga nije pitala, niti će ga ikad pitati, jer joj ionako ne bi rekao istinu.

Uršula tako leži, točno gdje i sada, baš kao sada. A dok leži, srce joj lupa od uzbuđenja.

Tijelo Silve Vele upravo je odvukla do pojate u masliniku. Tijelo je bacila u kut kolibe i pokrila, bar do jutra, Tonkovim namotima staklenog inata. Krvavu je letvu sakrila u staru peć, peć u kojoj je do maloprije bila droga. Potom se vratila kući. Robu s maćama krvi bacila je u pranje. Dezinficirala je brazgotine od drača i dobro oprala ruke da spere piljke stakla. Potom se tuširala da sa sebe spere sve; prašinu, krv, uzbuđenje.

Nakon toga Uršula liježe. Liježe kraj Tonka koji sneno puše, i osluškuje uvalu koja je pred zoru još tiha. Iz centra Mista čuju se posljednji zvuci ribarske fešte. Radnici demontiraju binu, muzičari raspremaju instrumente, a električari razgrađuju rasvjetu i pojačala.

A onda - pred zoru - Uršula čuje zvukove luke. Čuje glasno kašljanje ribara, tihi razgovor u štivi, štektanje anlasera. Čuje isprekidano pucketanje dizel-motora. Premda kroz debele škure ne može vidjeti vanjsko svjetlo, Uršula zna. Po zvukovima luke zna da je zora, ribari izlaze na more, idu povući panulu i podići vrše dok je još jutarnja bonaca i dok ne digne jugo.

Uskoro se luka smiruje, ali se iz Mista čuju prvi zvukovi dana: zvuk trube iz kasarne, zvona Svetog Špira. Na kraju čuje i zvuk koji očekuje. Gore s magistrale čuje zvuk autobusa koji na cesti staje, pa ponovo kreće. Zna da je to noćni linijski bus koji upravo pristiže iz Rijeke.

Potom slijedi tišina. Dugo se ne čuje ništa, a onda Uršula čuje zvuk koji je željno iščekivala. Čuje korake u dvoru, Branu kako se penje uza skale, kako otvara vrata i ulazi u kuću. Čuje ga kako s nogu zbacuje cipele i skida jaknu. Kako ulazi u kuhinju i na stolu nalazi sendvič sa sirom koji mu je pripremila. Čuje ga kako, gladan nakon puta, jede.

Uršula čuje kako se njezin sin svlači u sobi. Čuje kako pere zube. Potom zvukove tuširanja, vodu kako dugo curi i lijeva se po umornoj, toploj koži njezina sina. Brane se preodijeva u čisto rublje koje mu je ostavila na krevetu. Kratko se vrzma po sobi, pa liježe u krevet da između zore i jutra uhvati još sat ih dva sna.

Sluša kako Brane diše, isprva bučnije, a potom ravnomjerno i tiho. Kad se dah sasvim smiri, Uršula zna da njezin sin spava. Ustaje. Tiho odškrine vrata njegove sobe i gleda ga. Gleda Branu kako spava, spokojan kao pravednik.

Isprva se nećka da ga ne probudi. A onda ipak ne može odoljeti i ulazi u sobu. Prilazi mu, naginje se nad njega, dlanom mu dodiruje lice. Usnom mu dodirne obraz koji je još hladan od umivanja. Poljubi ga.

Sve te biti u redu, šapće.

Sve te biti u redu, ponavlja Uršula. A onda ga još jednom poljubi, pa tiho izlazi iz sobe.

DVADESET I TRI

Mate
(2017.)

Dvadeset i treći rujna, na godišnjicu Silvine smrti, Mate je otišao u Misto sestri položiti cvijeće na grob.

Dvadeset i treći te je godine padao u nedjelju. Rano ujutro Mate je otišao u cvjećarnicu i kupio buket krizantema. Kad se vratio kući s cvijećem, Elda je već bila budna i spremna. Sjeli su u auto, a Mate je Eldu zamolio da taj put ona vozi. Bilo je još toplo, bablje je ljeto trajalo, pa je magistrala bila napučena turistima. Misto su zatekli u zadnjim danima ljetne vreve. Kafići na obali još su radili, plaža je bila prekrivena ručnicima, a iz novog apartmanskog naselja čulo se ritmično bubnjanje basa. DJ je uz hotelski bazen puštao elektroničku muziku koja je odjekivala od kamenih litica i širila se zaljevom.

Elda je skrenula s magistrale put centra i kanila skrenuti za groblje. A onda ju je Mate zamolio da načas skrene desno i zaputi se put centra. - Htio bih još jednom vidit kuću - rekao je - da vidim kako sad izgleda.

Elda je bez riječi poslušala. Skrenula je put centra, prošla pokraj općine, bivše pekare i župne crkve. Nakon par minuta bili su pred kućom u kojoj je Mate odrastao.

Promjene su se jasno vidjele. Kuća je bila friško prežbukana. Prozori prema jugu imali su nove tende protiv sunca. U dvorištu više nije bilo Vesninih lijeha artičoka, raštike i poma. Umjesto njih pred kućom je sad bio perfektno pokošen travnjak zelene engleske trave. Mate je morao nevoljko priznati da su Nizozemci oko kuće uložili truda.

Vesna je kuću u Mistu prodala početkom ljeta 2016. Mate se točno sjeća dana kad mu je to priopćila. Nazvala ga je posljednjeg dana školske godine. Rekla mu je da su s današnjim danom za nju škola i razred gotovi. Odlučila je, rekla je, s prvim rujna zatražiti umirovljenje. - Ne mogu ih više gledati - dodala je. Ne može više gledati djecu, jer su bezobzirna, antipatična i zla.

Istog popodneva Vesna mu je rekla da ne kani živjeti u Mistu kad se umirovi. Ne može podnijeti ni mještane, ni bivše đake, ni bivše kolege, ni babe iz Agatina dućana. Stoga će prodati kuću, pola novca dati Tini da kaparira stan, a polovinom će kupiti garsonijeru u gradu. Bit će bliže njemu i Eldi i unuci. Njih je troje spomenula, Jakova nije.

Početak ljeta doba je kad se najbolje prodaju nekretnine na moru. Za samo dva tjedna Vesna je prodala kuću paru nizozemskih profesora, a kad je Mate saznao koliko je za nju dobila, jedva je uspio prikriti razočaranje. Činilo mu se da Vesna mogla bolje trgovati da je čekala. Ali - Vesni se očito žurilo, a Mate slutio i zašto. Vesna, Mate je znao, nije nikad povjerovala da je Rokov ubio Silvu. Vesna je mučila samu sebe. Živjela je iz dana u dan s mišlju da Silvina ubojicu možda susreće u Mistu, iz dana u dan, na ulici, u školi ili u dućanu, a da i ne zna da je to on.

U Split se preselila mjesec dana kasnije. Kupila je turobni suterenski stan kod igrališta za ragbi, nedaleko od centra. Mate ju je pokatkad viđao u društvu nekog starijeg udovca liječnika. Vesna ih nije upoznala. Ali, kad bi liječnik susreo Matu u gradu, pozdravio bi ga napadno ljubazno, kao da zna da pozdravlja najbližu svojtu.

Tako je Vesna prerezala posljednju, tanahnu sponu koja ih je sve vezivala uz Misto. Te su se spone desetljećima tanjile, pucale jedna za drugom, a rezali su ih svi, pa i sam Mate. Vesna je samo prerezala posljednju. A kad je to učinila, Mate je - na vlastito čuđenje - osjetio žal. Bude li ikad ubuduće boravio u Mistu, boravit će kao turist, noćiti u hotelu. Ta ga je pomisao začudo onespokojavala.

A sada je sjedio u autu ispred vlastite rodne kuće i promatrao je. Ljeto se bližilo kraju, pa je kuća bila zatvorena, beživotna, s griljama navučenim na prozore. Ipak, travnjak je bio besprijekorno održavan, a prskalica za vodu radila. Nizozemci nekom od mještana očito plaćaju da se brine o vrtu.

Gledajući kuću, Mate se osjećao nestvarno. Bila je to ista ta kuća, kuća koju je pamtio. A opet - bila je drukčija. Činilo mu se da gleda blizanku vlastite rodne kuće, blizanku koju je netko razdvojio kod rođenja, pa je sad prvi put vidi, prepoznaje sličnosti, ali savršeno jasno zna da ta kuća nije ona koju poznaje.

Gledao je kuću, staru, ali novu, drevnu, ali osvježenu, i pokušavao zamisliti kako sada izgleda iznutra. U glavi je zamišljao kako se penje uz balaturu, otključava, ulazi kroz vrata. Zamišljao je hodnik s pikatabarom i ormarićem za cipele, pa kuhinju i glavnu sobu, Isusa uz kuhinjska vrata i stakleni stolić uz dulji zid. Zamišljao je vrata koja iz glavne sobe vode nadesno, vrata Silvine sobe. Tko zna što su Nizozemci napravili sa Silvinom sobom? Koga su u nju smjestili? Zna li taj netko, tko se u nju uselio, da noći u sobi mrtve djevojke? Znaju li da je iz te sobe netko jedne večeri otišao u nasilnu smrt?

Mate je mislio o tome, a onda shvatio koliko je to pitanje besmisleno. Jer, njihova je kuća u materinoj familiji pet generacija. Sagradio ju je šukundjed pred 180 godina. U toj kući morali su umrijeti i baba Franka i dida Mate. Kad je imao pet godina - 1977. - u kuhinji su na kockastim pločicama našli mrtvu tetu Zlatu. Prije tete Zlate u toj su kući morali umrijeti i dida Matin otac, i mater, i otac njegova oca, možda i njegova braća i otac. Pet je generacija u toj kući umrlo, umrlo u šufitu, u spavaćim sobama, u konobi i na kuhinjskim tavelama. Nizozemci su kupili staru kuću, kuću sa starinom: čak je tako i oglasu pisalo: *Vintage house in a scenic historic core.* Kupili su je s njezinim smrtima, zbog njezinih smrti koje su se u kući natajložile kao dragocjena, dobrodošla patina. A Silva sad više nije ništa drugo i ništa više nego samo još jedna od tih brojnih nataloženih smrti. Otkad je umrla, prošlo je trideset godina. Dok god su živi Vesna, Jakov i on, žižak će sjećanja tinjati. Kad njih troje umru, Silva će postati tek urbana legenda, obiteljska štonja koja će se prepričavati uz čašu prošeka, arancine i fritule. A onda - još malo potom - neće više biti čak ni to. Potonut će u gluho ništa, postati sjenkama sjenka, još jedna od bezimenih sjena po zidovima kuće u vlasništvu nizozemskih profesora.

Mati se - najednom - to činilo strašno. Ali, ma kako to strašno bilo, stvari su neporecivo, neumitno stajale tako.

Utonuo u misli, Mate je u dvorištu spazio ljudsku figuru. Neki čovjek - Mate ga nije poznavao - prišao je prskalici i zavrnuo vodu. Pogledao je prema njima, začuđen što dvoje neznanaca pilji put dvora. Bilo je vrijeme da se pokupe i odu.

- Ajmo ča, sve sam vidio - rekao je. Elda ga je bez riječi poslušala. Okrenula je ključ motora, izvela auto iz kale i zaputila se put groblja.

***

Kad su parkirali kod groblja, Elda je izišla prva. Zakoračila je po šljunčanoj stazi, pa zastala, zaljuljala se i potražila njegovu ruku da je pridrži. - Zlo mi je od vrućine - rekla je i uhvatila ga za rame.

Elda je bila od njega starija osam godina. Posljednjih se godina ta razlika osjećala. Elda je prešla pedesetu i počela trpjeti tegobe svoje dobi. Ciklusi su joj bili neredoviti, dugi i bolni, osjećala je valove hladnoće i trnce. Trpala je u sebe hormone za menstruaciju koji su joj izazivali probavne muke, glavobolju i tromost. Već ju je nekoliko godina mučila nesanica. Početkom proljeća rekla je Mati da ne može više izdržati valove hormona koji divljaju. Otišla je ginekologu, napravila kiretažu i diletaciju. Tjedan kasnije Mati je rekla da nema više volje ratovati protiv sjedina koje su joj osvajale vlasište. Ošišala se na kratko i kosu obojila u srebreno.

Tako je preko noći nastala nova Elda - Elda koju malo vuče koljeno koje joj škripi, koja uzgaja sijedu kosu te osjeća navale studeni i vrućine, baš poput ove sada. Sijeda, kratko ošišana, Matu je ta nova Elda na trenutke podsjećala na

Vesnu. Primijetio je da je Eldi nelagodno kad su u društvu zajedno. *Još malo, mislit će da sam ti mater,* rekla je jednom, a Mate nije odgovorio ništa. U četrdeset i šestoj još je imao staturu sportaša, uvijek je jeo malo, i vazda izgledao isto. Čak i kad bi htio, nije to mogao promijeniti. A nije htio. Njega nije smetalo, ako koga drugog jest. Kod Elde ga ništa nije smetalo, nikad nije niti hoće.

Oslonjeni jedno o drugo, ruku pod ruku, ušli su na mišćansko groblje. Za toplog ljetnog dana groblje je isijavalo bjelinu. Još od jutra sunce je upeklo u vapnenačke ploče, a one su sad uzvraćale žareći bijelom vrućinom. Držeći Eldu pod ruku, Mate je hodao među grobnicama koje je dobro poznavao. Par starih predratnih kapela talijanskih familja, parunski i svećenički grobovi s preuzetnim kipovima Madona i anđelaka, pokoji kapetanski grob s reljefom sidra. Prezimena je bilo tek desetak, pa su se od groba do groba izmjenjivala ista: Skaramuce, Končurati, Vele, Bakići, Padovani. Neki su grobovi bili zapušteni, većina ulaštena i odveć kićena. U nekim grobovima nije bio pokopan nitko koga je Mate znao. Ipak, već je bio u godinama života kad su na groblju prevladavali oni drugi. Spazio je grob svoje razrednice, svog prvog liječnika, grob bivšeg župnika kojeg je tek u magli pamtio, a koji je nosio čudno ime Fulgencio. Uza sama vrata bio je grob njegova školskog druga koji je poginuo pri ronjenju. Odmah uz mrtvačnicu bio je grob kapetana Padovana koji ih je zračnoj puškom tjerao kad bi mu iz dvorišta krali trešnje. Padovanov je grob bio zatrpan suhim cvijećem jer je stara udovica Padovanka umrla prije četiri tjedna.

A do kapetanova groba bio je i grob Lekajevih. Dok su na drugim grobovima bila nataložena imena i generacije, na grobu je Lekajevih bilo samo jedno ime. Nasred bijele ploče pisalo je tek *Adrijan Lekaj, pali hrvatski vojnik, 1971. - 1995.* Uz ime je bio urezan hrvatski grb.

A kao i svaki put kad bi vidio Adrijanov grob, Mate je i sada osjetio kako ga grize krivnja.

Kao i svaki put, i sada se sjetio. Sjetio se kako je skutren klečao iza zadružnog kamiona. Sjetio se zrikavaca koji su cijeli noć bučili s grana čempresa. Adrijana kako u kasnu noć izlazi iz kuće, prodisati zraka. I sebe, kako skače na njega, udara ga, i još ga udara, po plećima, bradi, butinama, rebrima. Kako ga srdito, osvetoljubivo mlati sve dok s vrha ulice nije začuo glasove i žamor.

BalkanDownload

Prolaze pokraj mrtvačnice pa zalaze iza crkve. Iza crkve je novi dio groblja. Novo groblje čini niz jednoobraznih betonskih grobnica, od kojih su neke zaklopljene i okićene, a neke šuplje bulje u nebo i čekaju prve stanare. Na početku niza, odmah uz apsidu crkve, nalazi se grob na koji idu. Tu se, u toj cementnoj kutiji, pokapaju Velini. Nad grobnicom je uspravna kamena ploča, a na ploči su imena ukopanih. Mate gleda vertikalni niz imena, a uz imena brojke, godine rođenje i smrti. Pradjed Špiro. Dida Mate. None. Na kraju, Silva.

Uz druga imena na grobu Velinih nema slike. Uz imena stoje tek godine života, kao anonimni i bezlični podatak. Ali Silva je iznimka. Uz Silvino je ime slika u keramičkom ovalu. A ta slika nije ona slika koju Mate pamti, i koju svi pamte - slika drske Silve koja u sedamnaestoj godini vjeruje da je svijet njezin. Vesna je keramičaru za grob dala sliku koju je fotograf radio za Silvin pasoš. Na slici Silva ima petnaest godina. Kosajoj je još ravna, na čelo joj padaju djetinje franzete. Te godine kad se dala fotografirati, Silva je krenula u prvi razred srednje škole. Tek se uselila u splitski đački dom.

Bilo je to ono ljeto, ljeto kad su otišli s ekipom u uvalu Travnu tući pedoče. Kad su zapalili vatru i u nju ubacili krumpire. Kad je Brane Silvu proždirao pogledom. Čak i tada, prije nego što će se išta dogoditi, Mate pamti da je to uočio.

A onda se Silva počela grliti i ljubiti s mladićem iz Zagreba. Te večeri ona i Zagrepčanin su počeli hodati. Bili su skupa tri ljetna tjedna, a Mate nikad nije doznao jesu li se ikad prije ili poslije vidjeli. Bio je to prvi put da je Silva imala nekoga.

To ljeto Silva mu se činila toliko starija od njega.

Pred grobom su. Bez riječi, kao po nepisanom dogovoru, Elda odnosi suho cvijeće do koša za otpad i puni posudu s vodom s grobljanske česme. Dok ona puni vodu, Mate krati krajeve krizantema i papirni omot gužva u grudu koju će poslije baciti. Cvijeće polažu u posudu s vodom. A onda pale lumin - lumin čiji će se plamen vidjeti tek noćas jer je na blještavom podnevnom suncu blijed i nevidljiv.

Kad su završili, Mate se odmakne od groba i hitro, nezgrapno prekrsti, kao da radi nešto što mu ne pristaje. Gleda grob, gleda Silvinu sliku, a onda gleda Eldu. Elda stoji kraj njega, iznad groba neznanke, groba žene koju je vidjela samo jednom u životu. Vidjela ju je davno, i zakratko. Ali - taj im je susret promijenio život, i Mati i njoj.

Mate i Elda stoje nad grobom, točno u podne, po najvećoj pripeci. Sjene čempresa nestale su, grobne ploče žare vrućinu, a Mate osjeća kako mu niz čelo cure grašci znoja. Gleda grob svoje sestre, pa gleda tu čudnu, novu, sjedokosu ženu koja stoji kraj njega nad Silvinim humkom. I to je trenutak kad Mate zna. Zna da ih je Silva spojila.

Taj je osjećaj tako jak da Matu podilazi kao hladni lahor. Preko groba - koji nije imala - njegova mrtva sestra poslala mu je posljednji dar. Za sebe se nije dospjela pobrinuti. Ali za svog brata blizanca jest. Poslala mu je tu ženu koja sad stoji pokraj njega.

Elda, ona je njezin dar. A Mate joj je - pomislio je - na tom daru zahvalan.

Sagnuo se nad grobnu ploču, pa prstom dodirnuo oval sa slikom mrtve sestre. Utisnuo joj je kažiprstom poljubac zahvale, a onda ustao i pogledao Eldu. Nasmiješio joj se, a onda joj pružio ruku.

Ona je prihvatila rukom njegovu ruku i uzvratila mu stisak.

Split, siječanj 2016. - srpanj 2017.